

อุทิศสว่างทางใจ

สู่สว่างทางใจ

โดย

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

มหามกุฏราชวิทยาลัย

พิมพ์ครั้งที่ ๔/๒๕๓๘

จำนวน ๒,๐๐๐ เล่ม

สถิติการพิมพ์หนังสือสู่สว่างทางใจ

พิมพ์ครั้งที่	๑ / ๒๕๒๙	จำนวน	๑,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่	๒ / ๒๕๓๒	จำนวน	๑,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่	๓ / ๒๕๓๕	จำนวน	๑,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่	๔ / ๒๕๓๘	จำนวน	๒,๐๐๐	เล่ม

คำนำ

หนังสือ “สู่สว่างทางใจ” เล่มนี้ เป็นผลงานการเรียบเรียงของพระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ จิตตภาโณ) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ในสมัยที่ยังดำรงสมณศักดิ์ที่ “พระโสภณคณาภรณ์” ได้มีการพิมพ์เผยแพร่ในลักษณะต่าง ๆ มาหลายครั้ง แต่ก็ยังมีท่านผู้สนใจสอบถามกันอยู่เสมอ หากจะมีการพิมพ์เผยแพร่อีกครั้งจะเป็นประโยชน์แก่ท่านสาธุชนผู้สนใจตามสมควร

หนังสือนี้ ท่านผู้เรียบเรียงได้นำเอาปัญหาที่มีการสอบถามมาจากแหล่งต่าง ๆ มีผู้รวบรวมไว้นำมาพิมพ์เผยแพร่กันในรูปของคำถาม ท่านผู้เรียบเรียงเห็นว่า ถ้าจะทำออกมาเป็นคำตอบไปตามกรอบของคำถามที่ได้มากว้างบ้างแคบบ้าง คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ ปราบกว่าเมื่อพิมพ์ออกเผยแพร่ในครั้งแรก และครั้งที่ต่อมาได้รับความสนใจจากสาธุชนกว้างขวางพอสมควร และหนังสือก็ได้ขาดคราวไปในเวลาอันรวดเร็ว

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย จึงได้ติดต่อขออนุญาตจากท่านผู้เรียบเรียงเพื่อพิมพ์จำหน่าย ในราคาการเผยแผ่ธรรมะ ซึ่งได้รับการอนุญาตด้วยดี และคาดหวังว่าคงจะเป็นประโยชน์

แก้ท่านที่ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมของมหามกุฏราชวิทยาลัย
ตามสมควร

มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ ขอ
อนุโมทนาในกุศลเจตนาของพระราชธรรมนิเทศ ผู้ช่วยเจ้า-
อาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร ที่ได้อนุญาตให้มีการพิมพ์หนังสือ
เรื่อง “สู่สว่างทางใจ” ในครั้ง^{นี้} และขอขอบคุณและ
อนุโมนาต่อท่านที่ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมของมูลนิธิมหา-
มกุฏราชวิทยาลัยทุกท่าน ขอให้ทุกท่านมีความเจริญงอกงาม
ไพบุลย์ในธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศแสดงไว้
ก็แล้วทุกประการ.

มหามกุฏราชวิทยาลัย

กรกฎาคม ๒๕๓๕

สารบัญ

	หน้า
๑. เรื่องพระเวสสันดร	๑
๒. ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้า	๘
๓. ปัญหาเกี่ยวกับศีล	๓๓
๔. ปัญหาเรื่องพระพุทธศาสนา	๕๕
๕. ปัญหาเกี่ยวกับหลักธรรม	๘๗
๖. กรรม นรก สวรรค์ วิญญาณ	๑๐๒
๗. สังสารวัฏ เทวธรรม สันโดษ	๑๒๒
๘. ความสุข นิพพาน	๑๓๘
๙. การบวช และพระสงฆ์	๑๔๗
๑๐. ปัญหาเกี่ยวกับชาวพุทธ	๑๗๖
๑๑. ปัญหาด้านสังคม	๑๘๔
๑๒. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ใหญ่ การศึกษา	๒๐๖

๑. เรื่องพระเวสสันดร

๑. ในสมัยพระเวสสันดร ปลอຍให้พระนางมัทรีออกป่าหาอาหารมาเลี้ยง เป็นการเอาเปรียบผู้หญิง และหาความสุขบนเรี่ยวแรงของผู้หญิง ใช่หรือไม่ ?

- น่าสังเกตว่า ในอดีตกาลไม่นานนัก พระเวสสันดร เป็นภาพจำลองชีวิตของบุคคล ที่ยึดมั่นในอุดมคติอันสูงส่งใคร ๆ ก็นิยมฟังเรื่องพระเวสสันดรกัน และต้องการที่จะเลียนแบบพระองค์ จนเรื่องพระเวสสันดรขาดกลายเป็นขาดกที่มีอิทธิพล ในความรู้สึกนึกคิดของคน ศิลปกรรม คติธรรม อุดมคติของพุทธศาสนิกชนมาแสนนาน

ความรู้สึกในทำนองอคติต่อพระเวสสันดรในอดีตไม่มีปรากฏแพร่หลายอย่างปัจจุบัน เมื่อคนจะพูดถึงพระเวสสันดร ก็จะพูดด้วยความนิยมนับถือ แม้จะพูดในทำนองปฏิเสธ ก็จะพูดในกรณีที่ตนทำไม่ได้ เช่นมีคนมาขออะไรในสิ่งที่ตนไม่อาจให้ได้ เขาจะปฏิเสธว่า

“ฉันไม่ใช่พระเวสสันดรนี่”

แต่ในระยะประมาณ ๒๐ กว่าปีมานี้ มีคนมองพระเวสสันดรไปในทำนองอคติมากขึ้น คำถาม การพูดถึง เขียนถึง พระเวสสันดรที่ออกมาในทางลบเพิ่มขึ้น

ทำไมจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเช่นนี้ ?

ข้อที่เป็นไปได้อย่างยิ่งคือ คนสมัยก่อนนั้นท่านเข้าใจ การกระทำของพระเวสสันดร ว่าท่านทำด้วยเจตนาอย่างไร และทำไปเพื่ออะไร การทำเช่นนั้นคนสมัยนั้นสามารถทำได้ ในระดับหนึ่ง จึงมักจะมีแต่คนที่เพียรพยายามเพื่อให้ตนทำความดีได้ใกล้เคียงกับพระเวสสันดร คนในอดีตจึงมีความเห็นแก่ตัวน้อย ทั้งพร้อมที่จะแสดงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ปรากฏ ออกมาในลักษณะต่าง ๆ

แต่ปัจจุบันนี้ คนมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น การตัดสินความประพฤติของคนอื่น จึงอาศัยความรู้สึกนึกคิดของตนเป็นมาตรฐาน คำกล่าวในทำนองคัดค้านการกระทำของพระเวสสันดรจึงเกิดขึ้นมาก

สำหรับปัญหา ที่ถามมานั้น หากจะมองกันแบบธรรมดา ๆ ก็น่าจะเป็นอย่างนั้น แต่การพูดถึงคนในอดีตนั้น เราต้องยอมรับทุกอย่างที่เป็นอดีตด้วย จะยอมรับเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งนั้น ไม่สมควร การที่พระนางมัทรีไปหาอาหารมาถวายพระเวสสันดร จึงควรมองกันหลายแง่ในอดีต อย่าลืมว่านี่เป็นเรื่องเมื่อหลายพันปีมาแล้ว ซึ่งเราจะต้องมองในจุดต่าง ๆ คือ

๑. ลักษณะทางสังคมในสมัยนั้น การทำงานนอกบ้าน เล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ตักน้ำ หาผัก หักฟืน เป็นหน้าที่ของใคร ?

จะพบว่าการทำงานหนักของพราหมณ์ชูชกก็ดี ของพราหมณ์เจตบุตรก็ดี บอกให้เราทราบว่า งานที่เป็นอาชีพเลี้ยงดูครอบครัวนั้น สามีต้องรับภาระแสวงหาทรัพย์

จากเรื่องนางพราหมณีที่มาตักน้ำจากท่าน้ำ จนถึงกับด่าว่ากันกับนางอมิตตดา และพระนางมัทรีไปหาผลไม้มาถวายพระเวสสันดร แสดงว่างานเกี่ยวกับการครัว เป็นหน้าที่ของภรรยา

โดยนัยนี้ การที่พระนางมัทรีทำเช่นนั้น จึงเป็นการทำงานตามหน้าที่ของแม่บ้านที่ถือปฏิบัติกันในสมัยนั้น เช่นเดียวกับในสังคมไทยปัจจุบัน

๒. พระเวสสันดรในขณะนั้น ทรงดำรงเพศเป็นฤๅษี การอุปฐากบำรุงฤๅษี นักบวช สำหรับผู้ต้องการบุญแล้วถือว่าเป็นเรื่องที่ควรกระทำทีเดียว แม้ว่าในขณะนั้นตามเรื่องจะบอกว่า พระนางมัทรีจะทรงผนวชเป็นตปสีนีนีด้วยก็ตาม การกระทำของพระนางมัทรี จึงเป็นการกระทำงานอันเป็นหน้าที่ของตน และผู้หวังผลบุญจะพึงกระทำ

หากการกระทำของทั้งสองพระองค์กลับกัน คือพระนางมัทรีประทับอยู่ที่อาศรม ปล่อยให้พระเวสสันดรออกแสวงหาผลไม้มาเลี้ยง ความดีงามของพระนางมัทรี เราจะหาได้จากที่ไหนกันเล่า ?

การมองปัญหาแต่ในแง่เดียวว่า คนนั้นกินแรงคนนั้น คนนี้กินแรงคนโน้นนั้น จงมองดูเถิดว่าในโลกนี้มีไหม ? ที่คน ๆ หนึ่งถูกคนอื่นกินแรงอย่างเดียว หรือกินแรงคนอื่นอย่างเดียว บอกได้เลยว่าไม่มีเลย และจะไม่มีแม้ในอนาคตกาล.

๒. การที่พระเวสสันดรกราชโอรสราชธิดาให้เป็นทานแก่คนอื่นนั้น ไม่เป็นการกระทำที่โหดร้ายเกินไปหรือ ?

- การจะตัดสินว่าโหดร้ายหรือไม่นั้น ต้องตัดสินกันที่เจตนา เพราะ "กรรมเป็นเครื่องสื่อเจตนา"

เรื่องการให้โอรส ธิดา มเหสีเป็นทาน มีคนวิพากษ์วิจารณ์กันมาก เหตุผลเหมือนกับที่กล่าวในข้อก่อน คือคนตัดสินปัญหาด้วยอาศัยความเห็นแก่ตัวของตนเป็นมาตรวัดการกระทำของคนอื่น อันที่จริงการให้พระชาติ กัณหา เป็นทานแก่ชูชกนั้น พระเวสสันดรได้เปิดเผยเจตนาของพระองค์ให้พระโอรส พระธิดาทรงทราบแล้ว และทั้งสองพระองค์ก็เห็นด้วย จึงยินยอมไปกับชูชก ทั้ง ๆ ที่ทราบว่าอะไรจะเกิดขึ้น

ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า "เด็ก ๆ สมัยก่อน สามารถเข้าใจเหตุผลเรื่องบารมีดีกว่าผู้ใหญ่บางคนในปัจจุบัน"

การให้โอรส ธิดา เป็นทานของพระเวสสันดร จึงอาจสรุปได้เป็นประเด็น ๆ ดังนี้

๑. เป็นเรื่องของ ปุตุตทการบริจาค อันเป็นทานบารมีระดับหนึ่ง ที่มีเงื่อนไขผูกพันอยู่กับการจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้า คือ พระโพธิสัตว์ที่บำเพ็ญบารมี เพื่อการตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้านั้น จะต้องมึพื้นฐานทางการเสียสละสูงมาก แม้ชีวิตก็อาจสละได้ การให้บุตรธิดาเป็นทานจึงเป็นเรื่องทีพระองค์จะต้องเลือกเอาทางใดทางหนึ่ง คือ

“ถ้าสามารถบริจาคบุตรธิดาเป็นทานได้ ก็เป็นปัจจัยให้ตรัสรู้ได้ หากสละไม่ได้ ก็ไม่ได้ปัจจัยแห่งการตรัสรู้ อันทำให้พระองค์ไม่อาจตรัสรู้เป็นพระพุทธรเจ้าได้” สรุปว่า

“ถ้าต้องการเป็นพระพุทธรเจ้า เพื่อช่วยสัตว์โลกให้ได้ ก็ต้องสละบุตรธิดาเป็นทานได้ หากสละบุตรธิดาเป็นทานไม่ได้ ก็เป็นพระพุทธรเจ้าไม่ได้” ซึ่งเงื่อนไขทีคนจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งนี้เป็นเรื่องปกติธรรมดาสำหรับคนทีมีอุดมการณ์เพื่อทำงานอันเป็นประโยชน์ต่อคนมาก เช่น

ทหารผู้ต้องไปราชการสงคราม ถ้าต้องการทำหน้าที่ของทหาร ก็ต้องทอดทิ้งลูกเมียไว้ที่บ้าน หากต้องการอยู่ทีบ้านก็เลิกไม่ต้องเป็นทหาร แต่จะเป็นทหารผู้ปฏิบัติราชการสงครามอยู่ภายในบ้านด้วยนั้นไม่ได้ แม้คนทำงานเพื่ออุดมคติอย่างอื่น เช่น ตำรวจ แพทย์ พยาบาล ครู เป็นต้น ก็จะต้องเป็นผู้พบกับการเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่เสมอ

๒. เป็นเหตุผล ที่บิดาผู้รักและหวังดีต่อบุตรีธิดาจะต้อง
กระทำ เพราะพระเวสสันดรเอง ไม่ทราบว่าการผนวชเป็น
ดาบสของพระองค์จะยุติลงเมื่อไร พระโอรสธิดานั้นยังเยาว์วัย
ยังมีอนาคตจำเป็นจะต้องได้รับการศึกษาในบ้านเมือง เมื่อชูชก
มาขอจึงให้ไป พร้อมกับตีค่าไถ่ตัวพระโอรสและพระธิดาด้วย
ทรัพย์สิน ที่อาจทำให้ผู้รับค่าไถ่กลายเป็นเศรษฐีได้ทันที

ชูชก แกะเงาจนถึงกับนำพระราชกุมาร ราชกุมารี
ทั้งสองไปเป็นคนใช้หรือ ?

เปล่าเลย ชูชกทราบดีว่า ค่าไถ่ขนาดนี้คนอื่นไม่มีใคร
เขาไถ่หรอก นอกจากพระเจ้าสัญชัยแห่งเชตุตร ผู้เป็นพระ-
อัยกา ซึ่งตามเรื่องก็เป็นเช่นนั้น ถ้ามองในจุดนี้ การให้ทาน
ของพระเวสสันดรแทนที่จะเป็นผลดีแก่ชูชกฝ่ายเดียว กลับได้
ประโยชน์มหาศาลทั้งแก่พระองค์ พระญาติวงศ์ทั้งมวล ตาม
เนื้อเรื่องในนครกัณฑ์

๓. เพื่อป้องกันอันตรายแก่พระโอรสธิดา เพราะการ
อยู่ในป่าอาจเกิดอันตรายได้ ทั้งเป็นการสร้างความกังวลใน
การบำเพ็ญเพียรของพระองค์ และเป็นการขัดขวางโอกาสแห่ง
การศึกษาของพระโอรส พระธิดา การส่งกลับเมืองด้วยวิธี
ให้แก่ชูชก แบบมีค่าไถ่ไปด้วย จึงเกิดผลอย่างสมบูรณ์แก่คน
ทุกฝ่าย

อาจจะมิใช่ข้อโต้แย้งว่า ถ้าเป็นเช่นนั้น ทำไมจึงนำพระโอรส พระธิดาเข้าป่ามาด้วย ไม่เอาไว้ในเมืองกับพระอัยกาเสียเลยเล่า ?

ข้อนี้เราจะพบว่า เหตุการณ์ตอนนั้น มีกระแสการต่อต้านสูงมาก โดยเหตุผลจำเป็นต้องผ่อนคลายสถานการณ์ให้อ่อนความรุนแรงลง ทั้งการพรางจากในลักษณะนั้นรุนแรงเกินกว่าที่จะเพิ่มการปลัดพรางจากลูกเข้าไปอีก แต่เมื่อเหตุการณ์ผ่านมานานพอสมควรแล้ว ทุกคนกลับได้ความคิดที่สมเหตุสมผลขึ้นทุกอย่าง จึงควรดำเนินไปตามคัลลองที่ถูกต้องที่ควรเสียที และผลก็ออกมาเช่นนั้นจริง ๆ.

๒. ปัญหาเรื่องพระพุทธเจ้า

๓. ปรากฏว่า เรื่องราวในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก เมื่อเกิดอุปสรรคขึ้น จะมีเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้อง เป็นเชิงช่วยให้พ้นที่ติดขัด จะทำให้น่าเชื่อถือได้อย่างไร ?

- ที่ว่ามานั้น มีตรงไหนที่ไม่น่าเชื่อกันละ ?

เรื่องในพระพุทธศาสนา ที่ปรากฏว่ามีเทวดาเข้ามาเกี่ยวข้องนั้น ให้สังเกตว่าหากมาในทางช่วยเหลือแล้ว คนที่ได้รับการช่วยเหลือ จะต้องเป็นคนดี มีคุณธรรมสูง เช่นพระโพธิสัตว์เป็นต้น เหตุผลเรื่องนี้ จึงอาจพิจารณาสรุปได้เป็นหลายนัย เช่น

๓.๑ เป็นเรื่องของคนดีมีคัมภีร์อย่างที่คนไทยเราเชื่อถือกัน การที่บุคคลบางคนไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเทวดานั้นมิได้หมายความว่า เทวดาไม่ช่วยคน แต่เป็นเพราะคน ๆ นั้นไม่มีคุณความดีพอแก่การช่วยเหลือต่างหาก เรื่องนี้ไม่มีข้อควรสงสัยสำหรับคนที่มีคุณสมบัติสูงพอ จนเทวดาให้การรักษาคุ้มครอง แต่กลับมีปัญหาอย่างมากสำหรับคนที่ไม่ยอมรับความมีอยู่ของเทวดา และคนที่ไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากเทวดา แต่เราอาจได้แนวในการพิจารณาเรื่องนี้ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลที่มีบุญบางท่าน เช่น

เด็กชายสิน ที่ถูกอาจารย์จับมัดไว้ที่บ้านใดทำน้ำจมนลืมนไป แต่เมื่อน้ำขึ้นมาจวนจะท่วมเด็ก ปรากฏว่าบ้านใดถอนขึ้น เด็กนอนสบายอยู่บนบ้านใด ไม่เป็นอันตราย คนที่ศึกษาประวัติพระเจ้าตากสินมหาราชมา ย่อมทราบเรื่องนี้กันดี

นโปเลียน ประสบความสำเร็จอย่างสูง จนได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ แต่คนที่ศึกษาประวัติศาสตร์ยุโรปย่อมเคยได้ยินชื่อ "ปีศาจแดงผู้อยู่เบื้องหลังนโปเลียน" ว่าความสำเร็จ การตัดสินใจ ปัญหาต่าง ๆ ของนโปเลียน มีผู้ที่ได้นามว่าปีศาจแดง มีอิทธิพลอยู่มาก และความพ่ายแพ้ของนโปเลียนก็ว่ากันว่า เพราะท่านไม่ยอมเชื่อคำห้ามของปีศาจแดงตนนั้น

๓.๒ เป็นเรื่องความฝังใจของผู้รจนาดำราทางพระพุทธรศาสนาบางท่าน เพราะเรื่องเทวดาช่วยนั้น จะปรากฏในตำรา รุ่งนอรรถกถา ฎีกา ซึ่งเป็นคัมภีร์ในยุคหลัง การพูด การเขียนไปตามความฝังใจของตน เป็นเรื่องปกติธรรมดาของคนทุกยุคทุกสมัย คนในสมัยนั้นมีความฝังใจในเทวดานูภาพ เมื่อประสบปัญหาอะไรเข้า ก็บนบานให้เทวดาช่วย เมื่ออุปสรรคเหล่านั้นหายไป ก็เข้าใจว่าเป็นอำนาจของเทวดาบันดาลให้ เป็นไป คำว่า เทวดาช่วยในปัจจุบัน คือคำว่า "โชคช่วย" "ดวงดี" ที่ใช้กันแพร่หลายนั่นเอง และไม่เป็นการแปลกอะไรเลย ที่คนซึ่งมีความฝังใจในอำนาจของพระเจ้า เมื่อตนได้รับความสำเร็จ ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเข้า เกิดความเชื่อว่าพระเจ้าช่วยตน

๓.๓ เทวดา หรือเทพ ในพระพุทธศาสนานั้น ท่านจำแนกไว้เป็น ๓ ประเภท คือ

- **อุปัติเทพ** เทวดาโดยกำเนิด คือท่านเป็นเทวดาจริง ๆ
- **สมมติเทพ** เทวดาโดยการสมมติ คือพระราชามหากษัตริย์ ตลอดถึงท่านผู้ใหญ่
- **วิสุทธิเทพ** ได้แก่พระอริยบุคคลระดับพระอรหันต์ โดยตรง และท่านผู้ทรงคุณธรรมความดี โดยอนุโลม

การช่วยเหลือที่ได้รับ ซึ่งว่ากันว่าเทวดาช่วยนั้น อาจจะเป็นการช่วยเหลือของท่านผู้มีอำนาจ หรือมากด้วยคุณธรรมก็ได้

คำว่า “เทวดาช่วย พระเจ้าโปรด ดวงช่วย โชคช่วย เป็นภาษาธรรมดา ๆ ที่ผู้พูด ๆ ไปตามความพึงใจ ความเชื่อมั่นของตน และมีอยู่ทุกยุคทุกสมัย ไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกพิเศษอะไรเลย”

๔. พระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ มีเหตุผลอย่างไรที่พอจะให้เชื่อได้ว่า พระพุทธเจ้ามีอยู่จริง ๆ ?

- ที่ถามว่า พระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ นั้น ทราบไหมว่า พระพุทธเจ้าที่สงสัยว่ามีจริงหรือไม่ นั้น คือใคร ? ผู้ถามรู้จักพระพุทธเจ้าในฐานะอย่างไร ?

คนเราแปลกดีเหมือนกัน บางครั้งพูดกันถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ แต่เอาเข้าจริง ๆ ไม่ทราบว่าเป็นจริงหรือไม่ ชาวพุทธเป็นจำนวนไม่น้อยที่กล่าว

พุทธ ธรรม กุณามิ หรือ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส มานานแสนนาน วันดีคืนดีลุกขึ้นมาถามเพื่อนว่า

“พระพุทธเจ้ามีจริงหรือ คนโบราณอุปโลกน์ขึ้นหรือ เปล่าก็ไม่รู้ หรืออาจคิดว่า พระพุทธเจ้ามีจริงไหมหนอ ?” เป็นต้น

การตอบว่า พระพุทธเจ้ามีจริงหรือไม่ นั้น เราต้องทราบว่า พระพุทธเจ้าคือใครให้ได้เสียก่อน ท่านได้ให้คำนิยามว่า

“พระพุทธเจ้า คือท่านผู้รู้ดีรอบด้วยพระองค์เองแล้วสอนบุคคลอื่นให้รู้ตามด้วย”

นี่คือพระพุทธเจ้าในความเข้าใจ ความเชื่อถือของชาวพุทธ ผู้แสดงตนนับถือพระองค์

พระพุทธเจ้าในความหมายดังกล่าว เป็นบุคคลที่มีตัวตนอยู่จริงในประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับจีนมีเล่าจื้อ ขงจื้อ เม่งจื้อ ไอคุปต์มีพระนางคลีโอพัตรา กรีกมีโสกราตีส เพลโต อริสโตเติล คือเป็นบุคคลที่เคยเกิดขึ้นในโลกเมื่อหลายพันปีมาแล้ว มีหลักฐานทางโบราณคดี ประวัติศาสตร์ ศิลาจารย์ และเอกสารบันทึกต่าง ๆ ยืนยันถึงความมีอยู่ของพระองค์ ในฐานะที่เป็นคน ๆ

หนึ่ง ผู้ได้อุบัติบังเกิดมา เช่นเดียวกับที่คนทั้งหลายเกิด ดำรงอยู่ และแตกดับไป ในยุคสมัยต่าง ๆ

ที่แปลกมาก คือความมียู่ของคนอื่น ๆ เช่นนักปราชญ์ ฝรั่งเศสเป็นต้น ที่กล่าวแล้ว ไม่มีใครไปตั้งข้อสงสัยว่าท่านเหล่านั้น มีตัวตนอยู่จริงหรือไม่ แต่พอเรื่องความมียู่ของเจ้าชายพระองค์ หนึ่ง ที่ทรงพระนามว่า สิทธิธรรมาชกุมาร ผู้ประสบความสำเร็จ ในชีวิตด้วยการตรัสรู้พระธรรม กลับมีคนสงสัยกัน นี่ถ้า พระพุทธเจ้าเป็นฝรั่ง และฝรั่งยืนยันว่า พระพุทธเจ้าเป็นฝรั่ง ที่มีตัวตนอยู่จริง คงไม่มีใครสงสัย เพราะสำหรับคนบางพวก นั้น ขอเพียงฝรั่งว่าท่านนั้นเชื่อถือกันได้อย่างกับเป็นเทวโองการ จากสวรรค์ ช่างน่าอนาถใจจริง ๆ

ความมียู่ของพระพุทธเจ้า ในแง่ที่ทรงรอบรู้ หรือตรัสรู้ และสมบูรณ์ด้วยพระคุณตามที่พูดกันนั้น หากใช้ปัญญาพิจารณา ด้วยความรู้ลึกว่า

“คนวิเศษนั้น หาได้มีเพียงชาติฝรั่งชาติเดียวไม่ โดยที่แท้ ท่านที่เป็นศาสดาของโลก ล้วนแล้วแต่เป็นคนเอเชียทั้งนั้น ใน ประวัติศาสตร์ของมนุษยนั้น ไม่ปรากฏว่าฝรั่งเด่นกว่าคนเอเชีย ในด้านความรู้ ความเข้าใจเรื่องจิตใจ ศีลธรรม จรรยา สัจธรรม ฝรั่งเก่งในด้านวัตถุเท่านั้น และปัจจุบันนี้ ไม่ปรากฏว่าฝรั่งสามารถ ควบคุมวัตถุที่ตนคิดค้นขึ้นมาได้ทุกอย่าง และมีอยู่ไม่น้อยที่วัตถุ เหล่านั้นกำลังเป็นอันตรายต่อโลก”

ด้วยความรู้สึกดังกล่าวนั้น จะทำให้คนยอมรับความมีอยู่ของพระพุทธเจ้า ในด้านรูปธรรมและนามธรรมที่ท่านจัดเป็นพระคุณ ๓ ประการ คือ

๑. *พระปัญญาคุณ* เราทราบได้จากการศึกษาคำสั่งสอนของพระองค์ที่ทรงจำแนกแสดงไว้เป็นอันมาก ทั้งเรื่องทั่วไป จนถึงเรื่องที่เป็นปริศนธรรม อันยากแก่การเข้าใจ แต่ก็ เป็นความจริงที่ใคร ๆ ไม่อาจจะปฏิเสธได้ เรายอมรับพระปัญญาของพระพุทธเจ้า ในฐานะผู้สอนคำสอนเหล่านั้น เช่นเดียวกับ การยอมรับความมีอยู่ของโสกราตีส เพลโต อริสโตเติล เพราะผลงานทางปรัชญาในด้านต่าง ๆ ของท่าน

๒. *พระบริสุทธิคุณ* คือพระองค์มีพระทัยบริสุทธิ์ปราศจากกิเลส เราอาจทราบได้จากคำสอน พระพุทธจริยาของพระองค์ เช่นทรงสรรเสริญการบูชา ด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดีสำหรับคนทั้งหลายผู้นับถือพระองค์ว่า เป็นการบูชาต่อพระองค์อย่างยอดเยี่ยม ทั้ง ๆ ที่การบูชาเช่นนั้น ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงด้วยตน ในขณะที่เดียวกันทรงแสดงว่า การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ อันเป็นผลที่พระองค์และพระสงฆ์จะพึงได้รับโดยตรงว่า ผู้การบูชาด้วยการปฏิบัติตนเป็นคนดีไม่ได้ คนมีจิตใจบริสุทธิ์อย่างแท้จริงเท่านั้น จึงจะพูดคำพูดในลักษณะที่ไม่ใส่ใจถึงประโยชน์ตนเช่นนี้ได้.

๓. พระมหากรุณาคุณ คือการที่พระพุทธเจ้าทรงมีพระมหากรุณามากนั้น เราจะพบว่า งานเพื่อตนของพระพุทธเจ้านั้น ทรงทำสำเร็จตั้งแต่เมื่อตรัสรู้แล้ว เวลาอีก ๔๕ ปีภายหลังจากการตรัสรู้ นั่น เป็นการทำงานเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุข แก่คนทั้งหลาย โดยไม่ได้คำนึงถึงความเหนื่อยยากลำบากส่วนพระองค์ แม้ทรงอาพาธหนักจนปรินิพพาน ก็ยังทรงทำงานเพื่อคนอื่นจนวาระสุดท้าย คนที่ไม่มีจิตใจเต็มด้วยความกรุณาต่อคนอื่น ไม่มีใครยอมลำบากตนเพื่อคนอื่นเช่นนี้หรือ

อีกประการหนึ่ง ความมีอยู่ของสถาบันสงฆ์ ในประเทศต่าง ๆ สืบต่อกันมาอย่างมีระบบ มีกฎเกณฑ์ ประวัติความเป็นมา ย่อมเป็นการแสดงว่า ต้นเดิมที่สร้างสถาบันนี้ขึ้นมา นั้นมีอยู่ และท่านผู้นั้นเอง ที่เรียกกันว่า พระพุทธเจ้า

เรื่องพระพุทธเจ้ามีหรือไม่นั้น อย่าปฏิเสธด้วยเหตุเพียงว่า ตนไม่เห็นตนก็ไม่เชื่อ เพราะเรื่องในโลกนี้ทั้งในปัจจุบัน และอดีตมีมากเหลือเกิน ที่เราไม่เห็นแต่เราต้องเชื่อ เพราะอาศัยปัจจัยในการเชื่ออย่างอื่น ๆ เช่นความมีอยู่ของปู่ของปู่ ไม่มีใครเคยเห็นกันหรือ แต่ใคร ๆ ก็ไม่ปฏิเสธว่าปู่ของปู่ตน ไม่มี เรื่องความมีอยู่ของพระพุทธเจ้า ทั้งในด้านรูปธรรม และนามธรรม ก็นัยเดียวกัน

๕. พระพุทธเจ้าเป็นคน ผู้พระเจ้าในศาสนาเทวนิยมไม่ได้ เพราะท่านเป็นเทวดา.

- จะให้สู้กันในฐานอะไรละ ?

ที่ถามมานั้นแสดงว่า พระเจ้าดีกว่าพระพุทธเจ้า เพราะว่าเป็นเทวดา ซึ่งผู้ถามมีความเข้าใจว่า เทวดาดีกว่ามนุษย์ การจะพูดเพียงกำเริบอย่างเดียว เราไม่อาจวัดกันว่าใครเก่งกว่า ดีกว่าหรือ เพราะความจริงที่ยอมรับกันเป็นสากลนั้น

“ความดีความเลวของคน ไม่ได้ถูกกำหนดกันที่ชาติกำเนิด แต่กำหนดโดย ใช้การกระทำของเขาเหล่านั้นเป็นเครื่องตัดสิน”

อันที่จริง พระพุทธศาสนาหาได้มีหลักการที่จะนำเอา พระพุทธเจ้าไปเปรียบเทียบกับใคร ๆ อันมีลักษณะแข็งดีอวดดี แต่ประการใดไม่ ในเรื่องนี้ สันถัมภ์พรหม ซึ่งมีกำเนิดสูงกว่าเทวดาหลายชั้น ได้กล่าวไว้ว่า

“ในหมู่มนุษย์ผู้รังเกียจกันด้วยชาติกำเนิด กษัตริย์เป็นผู้ ประเสริฐสุด แต่ท่านผู้สมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ประเสริฐ ที่สุดในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

พระพุทธเจ้านั้น ทรงมีพระคุณที่เราสดกันว่า วิชา-จรณสมบูรณ์ แปลว่า ทรงสมบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ เทวดา มาร พรหม ยอมรับว่าพระองค์ทรงประเสริฐกว่าพวกเขา จนพวกเขายอมรับนับถือพระองค์เป็นสรณะกันเป็นอันมาก

แสดงว่า สันถิงกุมารพรหมเป็นต้น ยอมรับความจริงใน
ส่วนนี้ แต่คนกลับพยายามยึดเยียดความถือตัว ยกตนข่มท่าน
ให้แก่เทวดาผู้ยอมรับความจริงดังกล่าวแล้ว

จะไม่เป็นการฟุ้งซ่านมากไปหรือ ?

๖. พระพุทธเจ้ายังต้องมีพ่อแม่ แต่พระเป็นเจ้าไม่ต้องมี
เพราะเป็นผู้สมบูรณ์ที่สุด จึงมีเองเป็นเองได้ พระเป็นเจ้าจึงวิเศษ
กว่าพระพุทธเจ้า.

- เรื่องนี้ก็ว่ากันไปอีกเช่นเคย ดูเหมือนไม่มีในหลักการ
ของศาสนาเทวนิยมเสียด้วย แต่คนก็พยายามจะเอามาพะอั้นเป็น
กิเลสหยาบ ๆ ไปใส่ให้พระเป็นเจ้าอยู่เสมอ พระเป็นเจ้าน่าจะ
ปราม ๆ ศิษย์พวกนี้เสียบ้าง พระอินทร์เสียสถานะของจอมเทพ
ในชมพูทวีปนั้น เพราะลูกน้องชอบเบ่งนั่นเอง แสดงกฤชดา
ภินิหารเสียจนพระอินทร์เสียคน ถูกลดฐานะลงมาเป็นระดับ
เทวดา เจ้าสวรรค์เพียงชั้นเดียว

ดังได้กล่าวแล้วว่า คำถามนี้หาได้เกิดจากหลักการของ
ศาสนาประเภทเทวนิยมไม่ แต่เมื่อกกล่าวมาเช่นนั้นเราก็อาจ
ได้หลักที่ควรแก่การพิจารณาคือ พระพุทธเจ้านั้นได้นามว่า
สยัมภู แปลว่าผู้เป็นเอง หมายถึงการตรัสรู้ของพระองค์ เกิดขึ้น
ด้วยความเพียรพยายามของพระองค์ หาได้มีใครบันดาลให้เกิด
ขึ้นไม่ เมื่อเป็นเช่นนั้น ข้อที่ควรพิจารณาสำหรับปัญหาข้อนี้ คือ

ตามหลักความจริงแล้ว สรรพสิ่งย่อมเกิดมาจากเหตุ ไม่มีสิ่งอันใดที่เกิดขึ้นโดยปราศจากเหตุ แต่ด้วยสมมติฐานที่ว่า พระเจ้าเกิดเป็นสยัมภู โดยปราศจากเหตุนั่นเอง ข้อที่ควรเปรียบเทียบสำหรับผู้ต้องการเปรียบเทียบ คือ

ความเป็นเองของพระเจ้า เปรียบเหมือนคนที่ร่ำรวย เพราะเกิดมารวย กับความเป็นเองของพระพุทธเจ้า เปรียบเหมือนความร่ำรวยของคนที่เกิดขึ้นจากความเพียรพยายามของตนเองในสายตาของบัณฑิต พอจะบอกได้หรือไม่ว่าระหว่างคนทั้งสองนั้น ใครคือคนที่มีคุณสมบัติ ฝีมือ ความสามารถควรแก่การนับถือมากกว่ากัน ?

การเผยแพร่ศาสนา แบบยกตนข่มท่านนั้น นักศาสนาทั้งหลายควรยุติได้แล้ว เพราะนั่นหาใช่คุณสมบัติที่ดีของนักศาสนาไม่ เพราะเป็นการกล่าวร้าย การล้างผลาญกันระหว่างศาสนาต่อศาสนาที่น่าขายหน้ามากที่สุด คือ

“การเผยแพร่ศาสนา ด้วยวิธีโจมตีอีกศาสนาหนึ่งนั้น แสดงให้เห็นว่าตนเองไม่ได้รับผลจากศาสนา แม้แต่วจีทุจริตก็ยังละไม่ได้แล้วยังจะไปเผยแพร่ศาสนาของตนให้คนอื่นนับถืออีกหรือ ?”

งานที่นักศาสนาแต่ละศาสนาควรทำในปัจจุบัน คือการทำศาสนิกในศาสนาของตนให้เป็นศาสนิกที่ดีให้ได้ ในขณะเดียวกัน ควรมีการร่วมมือประสานงานกัน เพื่อให้เกิดผลในทางดำรงอยู่อย่างมั่นคงแห่งศาสนาทั้งหลาย เพราะศาสนาแต่ละ

ศาสนานั้น มีความดีพอที่จะสร้างศาสนิกให้เป็นคนดีได้ ใน
ระดับต่าง ๆ ถึงเวลานานแล้ว ที่นักศาสนาจะกล่าวคำว่า
“ขอให้เราร่วมมือกันเถิด อย่าได้คำทอทะเลาะวิวาท
กันเลย.”

๗. พระพุทธเจ้าตรัสรู้เพราะพระเจ้าคลใจ จะตรัสรู้เอง
ไม่ได้ เด็กจะพูดเองไม่ได้ ต้องมีคนสอนหรือได้ยินคนอื่นพูด
จึงพูดได้ฉันใด การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ก็ต้องอาศัยการคลใจ
ของพระเจ้า หรือท่านว่าไม่จริง ?

- ไม่ว่าจะอะไรหรือ จะว่าอย่างไรก็ว่ากันไป ปัญหาข้อนี้
มาตะเถาเดียวกับข้อก่อน ๆ คือพูดกันเอาเอง แต่นำไปใส่โอรุ
ของพระเจ้า การพูดจึงต้องพูดแบบสมมติ ตามปัญหาที่ถามมา
คือ สมมติว่าถ้าพระเจ้าคลใจได้จริงแล้ว

ทำไม พระเจ้าจึงได้คลใจให้พระพุทธเจ้าตรัสรู้ มาแสดง
ธรรม ประกาศศาสนาที่ขาดการยอมรับนับถืออำนาจของ
พระเจ้าเล่า ทั้ง ๆ ที่พระเจ้าเอง ก็ต้องการให้คนนับถือจงรัก
ภักดีต่อพระองค์มิใช่หรือ การกระทำเช่นนั้น เป็นการกระทำ
ของคนฉลาดหรือ ?

ทำไมพระเจ้าไม่คลใจให้คนในศาสนาพุทธ เช่น เต่า
ขงจื้อ และแม้แต่คอมมิวนิสต์ให้หันมานับถือพระองค์ให้หมด
เพื่อจะได้มีศาสนาเดียวในโลกเล่า ?

ปัจจุบัน คนกำลังตระเตรียมกองกำลังเป็นอันมากเพื่อเตรียมรบกัน หากพระเจ้าพอใจให้คนตรัสรู้ได้จริง ก็น่าจะพอใจให้รัฐบาลของทุกประเทศในโลก หยุดความคิดในทางแสวงหาอำนาจกันให้หมด นำเอาเงินที่ต้องใช้ไปเพราะการสงคราม เตรียมสงครามสร้างแสนยานุภาพทางทหารมาแก้ไข ปัญหาเรื่องความเป็นอยู่ของประชาชนจะไม่ดีกว่าหรือ ?

ในเมื่อปัญหาข้อนี้ ตอบไปตามคำสมมติ เรื่องทั้งหมดจึงถือเพียงการสมมติเอา แต่ข้อที่น่าจะกำหนดกันไว้ คือ

พระเจ้าไม่ได้ว่าไว้ อย่างน่าอะไรไปใส่โอฐของพระเจ้าเลย
ข้อใดที่พระพุทธเจ้า ไม่ได้ทรงแสดงไว้ อย่าได้กล่าว

อ้างพระองค์เลย

ข้อใดที่ศาสนา ผู้บังคับบัญชาผู้ใหญ่ ไม่ได้พูด อย่างอ้างกันนักเลย

เพราะนั้นย่อมเป็นการทำลายทั้งตนเอง และเกียรติภูมิของผู้ที่ตนกล่าวอ้าง ผู้ใหญ่ในระดับต่าง ๆ ต้องดับดินสิ้นชื่อไปมากต่อมาก เพราะบริวารอ้างกันจนเสียคนนั่นเอง.

๘. ฟังพระพุทธเจ้า ผู้ฟังพระเจ้าไม่ได้ เพราะพระเจ้า
ดับไปแล้ว แต่พระเจ้ายังอยู่ให้ฟัง และการฟังเทวดาย่อมดีกว่า
ฟังมนุษย์ ข้อนี้ท่านมีความเห็นอย่างไร ?

- เรื่องนี้ขึ้นอยู่กับความซาบซึ้ง การยอมรับถึงคุณค่า
ของสิ่งที่ตนยึดถือ พอใจ เหมือนกับเพลงที่ร้องกัน ความว่า
“ซี้รดเก่งแสนสบาย อีกคนบอกว่าแพ้วควายแท้เทียว เพราะ
ไม่หวาดเสียวเหมือนซี้รด”

เรื่องการฟังพระเจ้า กับ พระพุทธเจ้าก็เช่นเดียวกัน
ใครเห็นคุณค่าของใครมากกว่าก็ย่อมกล่าวว่า ฝ่ายนั้นดีกว่า
นอกจากคนมีความรู้สึกว่า

“ซี้ควายซี้เก่งก็เหมือนกัน เพราะพระจันทร์ดวงเดียวกัน”

ใครจะถือพระพุทธเจ้าเป็นที่ฟัง หรือจะถึงพระเจ้าเป็น
ที่ฟังก็ตาม ย่อมได้ชื่อว่าเป็นคนมีศาสนาเป็นหลักใจในการ
ดำรงชีวิตเช่นเดียวกัน เมื่อเกิดการยอมรับในประเด็นนี้ได้แล้ว
การอ้างฟังใครดีกว่าใครก็ไม่จำเป็น เพราะต่างคนต่างจะยึดมั่น
ในแนวทางของตน ทำตนให้เป็นศาสนิกที่ดีในศาสนานั้น ๆ ก็
จะได้รับผลตามควรแก่การปฏิบัติ ตามหลักการในศาสนานั้น ๆ

แต่ถ้าเราจะพูดกันตามหลักความเป็นจริงแล้ว ทั้งพระ-
พุทธเจ้าและพระเจ้า ได้แสดงฐานะของตนเองออกมาอย่าง
เปิดเผยที่สุด คือ

“จงช่วยตนเองก่อน แล้วพระเจ้าจะช่วยเจ้า”

นี่คือหลักในศาสนาที่นับถือพระเจ้า

“ความเพียรพยายาม อันเธอทั้งหลายพึงทำเอง

ตถาคต เป็นเพียงผู้บอกให้เท่านั้น”

จากข้อความเหล่านี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระเจ้ายกย่อง
พระพุทธรเจ้าที่ดี ทำหน้าที่ชี้แจง แสดงทางถูกทางผิด ให้คน
ได้พิจารณาเอาเท่านั้น หากได้มีอำนาจในการดลบันดาล ให้ใคร ๆ
เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ตามที่ตนต้องการได้ไม่ ด้วยอำนาจพระ-
มหากฤษณาที่พระพุทธรเจ้าและพระเจ้ายืนอยู่นั้น หากท่านมีอำนาจ
ในการดลบันดาลแล้ว ท่านคงบันดาลให้คนพันทุกข์กันหมดแล้ว
โดยเฉพาะพระพุทธรเจ้าเองหากดลบันดาลได้ ก็ไม่ต้องลำบาก
พระวรกายเที่ยวสั่งสอนคนอยู่ถึง ๔๕ ปีหรือก ดลบันดาลกัน
ประเดี๋ยวเดียวก็เป็นสุขกันหมดโลกแล้ว แต่งานของพระพุทธรเจ้า
เป็นงานที่ทรงทำเพียง

ชี้ทางบรรเทาทุกข์ และชี้สุขเกษมสันต์

ชี้ทางพระนฤพาน

อันพ้นโศกวิโยคภัย

ใครจะถึงใครเป็นที่พึ่งก็ตาม ควรจะทราบเงื่อนไขใน
การพึ่งว่า ท่านที่เรายึดถือเป็นที่พึ่งนั้น จะสามารถช่วยเราได้
ในขอบข่ายแค่ไหนเพียงไร ไม่ใช่พอถึงใครเป็นที่พึ่งแล้ว
ตนเองไม่ต้องทำอะไรเลย ทุกอย่างขึ้นอยู่กับท่านผู้เป็นที่พึ่ง

ของเราทั้งหมด ไม่มีที่พึ่งเช่นนั้นในโลกนี้ ไม่ว่าในศาสนาใดก็ตาม

คนที่พึ่งคนอื่น และทุกอย่างต้องขึ้นอยู่กับคนที่ตนพึ่งทั้งหมดนั้น หากจะมีก็มีเพียงคนบุญญาอ่อน คนพิการทางร่างกาย ทางสมองเท่านั้นที่ช่วยตนเองไม่ได้ ส่วนคนปกติธรรมดาแล้วอย่าไปคิดหวังที่พึ่งเช่นนั้นเลย เพราะจะเสียเวลาและตายเปล่า โดยไม่ได้ประโยชน์อะไรขึ้นมา

เมื่อพระเจ้า พระพุทธเจ้า ทรงเป็นที่พึ่งได้โดยฐานะดังกล่าว ปัญหาเรื่องที่พึ่งจึงมีความเกี่ยวข้องอย่างสำคัญ กับคนที่ถึงพระเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งว่า

“ศาสนิกในศาสนาเหล่านั้น จะสามารถนำเอาคำสอนในศาสนาของตน มาลงมือปฏิบัติจนสามารถพัฒนาจิตใจ ความประพฤติ และขจัดทุกข์ ได้รับความสุข อันเกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามคำสอนเหล่านั้นมากน้อยแค่ไหนเพียงไร”

การถึงพระพุทธเจ้าได้อย่างสมบูรณ์นั้น ทำให้คนได้บรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็นการดับกิเลส และความทุกข์ได้ทั้งหมด

การถึงพระเจ้าเป็นที่พึ่ง คือการเข้าร่วมกับพระเจ้าตลอดนิรันดร ใครเห็นว่าอะไรดีกว่าก็เลือกเอา โดยไม่จำเป็นต้องไปตำหนิคนอื่น หรือยกตนข่มท่าน

เมื่อทำได้เช่นนี้ เอกภาพระหว่างคนนับถือศาสนาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องนับถือศาสนาเดียวกัน หรือ มีพระเจ้าองค์เดียวกัน

ส่วนข้อที่ว่า “ฟังเทวดาย่อมดีกว่าฟังมนุษย์” นั้น

ข้อนี้ เป็นเรื่องของความสมัครใจ ที่บุคคลนั้น ๆ เลือกเอาเองเช่นเดียวกัน แต่ที่ไม่ควรลืม คือเทวดากับมนุษย์นั้น มีกิเลส โลก โกรธ หลง เหมือนกัน แต่มีชาติกำเนิดแตกต่างกัน เหมือนคนไทยกับคนต่างชาติ การถือว่า ฟังเทวดาดีกว่าฟังมนุษย์นั้น ได้แสดงออกมาให้เห็นตามสมควรว่าคนไม่น้อยมีความพึงใจในเรื่องนี้มากพอสมควร เช่น

- การเที่ยวอ้อนวอนบวงสรวงเทวดา เพื่อให้ดลบันดาลให้ตนได้อย่างนั้นอย่างนี้ ขอหวยขอเบอร์กันจนขาดการตั้งใจ ทำมาหากิน บางรายร้ายแรงจนต้องขายทรัพย์สิน เพราะไปหวังฟังเทวดากัน เทวดาฟังได้จริงหรือไม่ ก็น่าจะรู้ ๆ กันอยู่แล้ว

- เกิดการดูหมิ่นตนเอง ไม่เชื่อความสามารถวิชาความรู้ของตน ทำอะไรไม่ค่อยใช้สติปัญญา แต่ต้องการพึ่งอำนาจภายนอก มีเทวดาเป็นต้น ความยากจน ความตกต่ำในด้านฐานะวิชาความรู้ก็ตามมา คนในชาติใดก็ตามที่ไม่หวังพึ่งอำนาจภายนอกมากเกินไป แต่อาศัยเหตุผลสติปัญญาเป็นหลักในการ

ดำรงชีวิต ความเจริญในด้านต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นได้ จนปานนี้แล้ว คนในบ้านเมืองของเราบางพวก ยังหลงมอบความเป็นอยู่ของตน ให้ขึ้นอยู่กับการดลบันดาลของอำนาจภายนอก แล้วจะโทษใครกันเล่า ?

- เทวดานั้น แม้แต่ศาลจะอยู่ก็ต้องให้คนสร้างให้ หากอำนาจในการช่วยเหลือมีจริง เทวดาก็คงไม่เก้งกิงพระเจ้า คือจะช่วยให้เฉพาะแก่คนที่ช่วยตัวเองก่อนแล้วเท่านั้น เรื่องเทพารักษ์กล่าวกับคนขับเกวียน ผู้อ้อนวอนให้เทวดาช่วย เมื่อล้อเกวียนตกหล่นลึก วัลลาหนีไปไม่ไหว ที่ว่า

“เจ้าจงเอาข่าแบกถูกล้อ แล้วเขี่ยนั่วให้เดิน ลูกล้อก็จะเคลื่อนที่พ้นจากหล่มได้ การที่ร้องโวยวายไปเสียก่อน โดยยังไม่ได้ทดลองกำลังของตน ใครเล่าเขาจะช่วยเจ้าได้”

คำกล่าวนี้ ย่อมเป็นตัวอย่างอันดีของคนหวังพึ่งอำนาจภายนอกเพียงอย่างเดียว โดยตนไม่ต้องลงทุนใช้ความเพียรพยายามแต่ประการใด คนเรานั้นหากอยู่ในสภาพดังกล่าวแล้ว ไม่ว่าจะถึงพระพุทธเจ้า พระเจ้า เทวดา หรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์อย่างอื่น ก็ไปไม่รอดเสมอเหมือนกันทั้งนั้นแหละ.

๕. พระรัตนตรัย จะเป็นสรณะที่พึ่งได้อย่างไร เมื่อพระ-
พุทธเจ้าก็เข้านิพพานดับสิ้นไปแล้ว พระธรรมก็ไม่มีตัวตน พระสงฆ์
ก็ยังคงพึ่งชาวบ้านอยู่ ?

- เอากันอย่างนั้นเชียวหรือ ? ไม่เป็นไร จะว่าอย่างนั้น
ก็ได้ แต่ประเด็นต่าง ๆ นั้น ดูเหมือนเจ้าของปัญหาจะไม่เข้าใจ
ชัดเลย แม้แต่เพียงประเด็นเดียว ซึ่งก็น่าเห็นใจอยู่

ข้อที่เราควรทำความเข้าใจนั้น มีหลายประการ เมื่อ
เข้าใจหมดแล้ว จะได้แนวคิดเองว่า พระรัตนตรัยสามารถเป็น
ที่พึ่งได้หรือไม่ คือ

๑. พระรัตนตรัย คืออะไร ? คำว่า พระรัตนตรัยบางครั้ง
ก็รู้สึกว่าง่าย ที่จะตอบว่าท่านเป็นใคร เพราะเรามักจะแปล
กันว่า แก้ว ๓ ประการ แต่ในความหมายที่เต็มรูปนั้น

- พระพุทธเจ้า คือท่านผู้รู้ดีรู้ชอบด้วยพระองค์เอง และ
สอนบุคคลอื่นให้รู้ตามด้วย

- พระธรรม คือคำสอนของพระพุทธเจ้าอันมีลักษณะ
เป็นระบบคำสอนที่ทรงแสดงไว้ดีแล้ว ชัดเกลาจิตใจคนจาก
บาปอกุศล นำคนให้พ้นจากอำนาจของกิเลสและความทุกข์
สร้างความสุขให้เกิดขึ้นทางกาย จิตของคนที่ปฏิบัติตาม

- พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า
แล้ว ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่น
ให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าด้วย

แต่เมื่อพระพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานไป ได้ทรงแสดงว่า

“ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใด อันเราได้แสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเราล่วงลับไปแล้ว”

จากพระพุทธดำรัสข้อนี้ ชี้ให้เห็นว่า “หาได้เป็นนามธรรม เฉพาะพระธรรมเท่านั้นไม่ แม้แต่พระพุทธเจ้า ก็ทรงดำรงอยู่ในรูปของนามธรรมเช่นกัน”

สำหรับพระสงฆ์นั้น ท่านแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ สมมติสงฆ์ หมายถึงลูกชาวบ้านที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ถูกต้องตามกรรมวิธี ตามพระวินัย อาจจะบวชแล้วสึก หรืออยู่ตลอดก็ตาม หากยังไม่ได้บรรลุมรรคผล ก็ยังคงเป็นสมมติสงฆ์อยู่ตลอดไป

อริยสงฆ์ คือสมมติสงฆ์ที่ปฏิบัติไปตามพระธรรมวินัย จนสามารถขจัดกิเลสออกได้จากจิตใจน้อยมากตามลำดับ จนถึงหมดสิ้นทั้งเพลิงทุกข์ และเพลิงกิเลส ท่านเรียกว่า อริยสงฆ์

พระสงฆ์ทั้งสองประเภทนี้ คือการสะท้อนออกของพระธรรม อันเป็นส่วนนามธรรม การสะท้อนออกนั้นปรากฏให้เห็นได้ด้วยสายตา คือ

“เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้ว ปฏิบัติตรงแล้ว ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร”

เมื่อเป็นเช่นนี้ คุณธรรมที่ทำให้คนให้เป็นพระสงฆ์ คือ “การปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเป็นธรรม ปฏิบัติสมควร” จึงเป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน เมื่อคุณธรรมเหล่านี้ แสดงพฤติกรรมต่อจิตของใครได้ ลูกชาวบ้านทั้งหลาย ก็จะได้ নামว่า พระสงฆ์ ในความหมายที่สมบูรณ์

คำว่า ถึง พระรัตนตรัยเป็นสรณะนั้น ข้อที่ควรทำความเข้าใจ คือคำว่า ถึง กับ คำว่า สรณะ

คำว่า ถึง ออกมาจากคำบาลีว่า “คจฺฉามิ แปลว่า ไป หรือ ถึง” ในกรณีนี้เราจะพบว่าอาการไปนั้น จะจบลงเมื่อถึง เช่นไปโรงเรียน ตราบใดที่เรายังเดินทางอยู่ เราก็ได้ชื่อว่าไป โรงเรียนอยู่ตราบนั้น เมื่อถึงโรงเรียน กิริยาไปก็จบลงกลายเป็นถึงโรงเรียน

เราได้ชื่อว่า ถึงโรงเรียนเมื่อไร ?

เราถึงโรงเรียน ก็เมื่อเราได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน เช่นห้องเรียน ชายคา เป็นต้น หากเราไม่ได้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งหรือสถานที่นั้น เราจะพูดว่าถึงสถานที่นั้นไม่ได้ฉันใด การถึงพระรัตนตรัย ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันฉันนั้น คือ

เราจะต้องปฏิบัติกาย วาจา ใจ ของตนให้กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับคุณของพระรัตนตรัย คือการน้อมนำเอาคุณของพระรัตนตรัยมาไว้ในตน ให้กายวาจาใจของตน แสดงออกมาผสมกลมกลืนกันกับพระรัตนตรัย

คุณของพระพุทธเจ้า คืออะไร ?

พระคุณของพระพุทธเจ้า แม้จะมีการอธิบายจำแนกออกไปมากอย่างไรก็ตาม อาจสรุปได้เป็นพระคุณ ๓ ประการ คือ

อัครคุณ ได้แก่พระคุณส่วนพระองค์ คือ พระปัญญาคุณ ทรงประกอบด้วยพระปัญญา รู้แจ้งแทงตลอดสรรพสิ่งตามความเป็นจริง พระบริสุทธิคุณ ทรงมีพระทัยบริสุทธิ์จากกิเลส เครื่องเศร้าหมองใจนานาประการ

ปรหิตคุณ คือพระคุณที่เป็นส่วนเกื้อกูลแก่คนอื่น ได้แก่ พระมหากรุณาคุณ ทรงมีพระมหากรุณาต่อสรรพสัตว์ไม่เลือกหน้า ทรงกระทำการที่เป็นการเกื้อกูล เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่สรรพสัตว์

คุณของพระธรรม คืออะไร ?

คุณของพระธรรม เมื่อกล่าวโดยสรุป คือการน้อมนำเอาพระธรรมอันพระพุทธเจ้าแสดงไว้ดีแล้ว มาขัดเกลา กาย วาจา ใจ ให้ออกจากการเคลื่อนไหวไปตามอำนาจของกิเลส กลับมาเคลื่อนไหวไปตามคัลลองแห่งธรรม จนเกิดความสงบ จากเวรภัย บาปกรรม และกิเลสนานาประการ

ผลจะเกิดขึ้นได้เช่นนั้น ก็ต้องอาศัยการสร้างคุณสมบัติของพระสงฆ์ดังกล่าวแล้ว ให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของตน

เมื่อบุคคลได้ปฏิบัติตนให้ผสมกลมกลืนกับคุณของพระรัตนตรัยเช่นนี้ ย่อมได้ชื่อว่า เป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ

ที่ฟังอย่างแท้จริง เมื่อถึงพระรัตนตรัยในลักษณะนี้ พระรัตนตรัย ก็จะเป็นสรณะได้

สรณะ อันได้นามว่าเป็นที่พึ่งนั้น มีความหมายว่าอย่างไร ?

คำว่า สรณะ ท่านแปลว่า เป็นเครื่องเบียดเบียน กำจัด นำออก ย้าย ชิงภัยอันตราย ความสะดุ้ง ความทุกข์ใจ และเป็นที่อาศัยไป เป็นที่ระลึก เป็นที่พึ่งกำจัดภัย

จากที่กล่าวมานี้ พอจะได้ข้อสรุปว่า หากเราพึ่งพระรัตนตรัย ด้วยการทำตนให้ผสมกลมกลืนกับคุณของพระรัตนตรัยแล้ว แม้เพียงมีเมตตา กรุณา เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ไม่ประพฤตินิดในทางประเวณี เจริญถ้อยคำที่เป็นคำสัตย์ คำจริง คำไพเราะอ่อนหวาน คำสมานสามัคคี คำมีประโยชน์ และมีสติ ในการทำ พูด คิด พระรัตนตรัยก็จะเป็นที่พึ่งได้อย่างแท้จริง เพราะการปฏิบัติดังกล่าว ย่อมปิดกั้นกระแสแห่งเวรภัย ในชีวิตได้เป็นอย่างดี

ส่วนคำว่า แม้พระสงฆ์ ก็ยังต้องอาศัยชาวบ้านนั้น ควรจะมองถึงความจริงที่ปรากฏในสังคมบ้าง อันที่จริงแล้ว คนเราที่อยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ไม่มีใครพึ่งคนอื่นอย่างเดียว หรือเป็นที่พึ่งของคนอื่นเพียงอย่างเดียว แต่เราดำรงอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เศรษฐี ยังต้องพึ่งข้าวจากชาวนา ชาวนาก็ต้องอาศัยปัจจัยในการดำรงชีวิตจากพ่อค้า

แม้รัฐบาลซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศ ก็ต้องฟังภาษีอากรจากราษฎร เพื่อใช้จ่ายในการบริหารประเทศ ในขณะที่เดียวกันราษฎรก็ได้ฟังพาอาศัย ได้รับการคุ้มครองป้องกันภัย และบริการจากรัฐ

ชาวบ้านบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ คือ อาหาร ที่อยู่ อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ชาวบ้านก็อาศัยพระสงฆ์ในการทำบุญให้ทานของตน และได้รับการแนะนำสั่งสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจากพระสงฆ์

อาจจะมีคนขบขันใจว่า การที่ชาวบ้านถวายทานแก่พระสงฆ์นั้น ไม่เป็นการแสดงว่า ชาวบ้านเป็นที่พึ่งของพระสงฆ์หรือ ?

มองเผิน ๆ ก็ควรจะเป็นอย่างนั้น แต่หากเรามองให้ซึ่งลงไปจะพบว่า เป็นการอาศัยกันและกันระหว่างชาวบ้านกับชาววัด ฟังเห็นตัวอย่างในการถวายทาน จะจบลงด้วยคำว่า

“เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น ที่มีชีวิตอยู่ และละโลกนี้ไปตลอดกาลนาน เทอญ”

การให้ทาน และการทำบุญอย่างอื่น จึงเป็นเรื่องของการอาศัยกันและกัน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า ด้วยการทำบุญต่อพระสงฆ์นั้น จะทำให้เขาได้ประสบผลดังกล่าว เขาจึงทำ หากเขาไม่เห็นผลอะไรเขาไม่ทำหรอก.

๑๐. พระพุทธเจ้าเสด็จออกผนวช เป็นการทอดทิ้งครอบครัว ให้ได้รับความลำบาก จะไม่ทำให้ชื่อว่าโหดร้ายนักหรือ ?

- อย่างนี้เขาเรียกว่า คิดเอาเอง เพราะความเห็นแก่ตัว และไม่เข้าใจเหตุผลของคนทำงานเพื่ออุดมการณ์อันยิ่งใหญ่

ก็อยากรู้เหมือนกันว่า ครอบครัวของพระพุทธเจ้ายากจนนักหรือ พอขาดคนไปคนหนึ่งก็ลำบากกันแล้ว อย่าลืมนะ ครอบครัวพระพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์ อยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์ มีข้าราชการบริพาร แวดล้อมคอยถวายเป็นความสะดวกทุกอย่าง อย่างนี้หรือเรียกว่าลำบาก ?

“ถ้าอย่างนั้น ใครเล่าที่ไม่ลำบาก ?”

เอาเถอะสมมติว่าลำบากก็แล้วกัน ลำบากมากเสียด้วย แต่เราก็ต้องมองความจริงที่มีอยู่ใกล้ตัวของเรา เช่น

ทหารไปราชการสงคราม ทอดทิ้งลูกเมียให้อยู่ข้างหลัง บางคนไปแล้วก็ไม่ได้กลับมา ทหารเหล่านั้น โหดร้ายมากไหม ?

นายแพทย์ และผู้ทำงานเพื่อสาธารณประโยชน์ทั้งหลาย ต้องไปช่วยเหลือคนอื่น จนไม่ค่อยได้มีโอกาสให้ความอบอุ่นแก่ครอบครัว คนเหล่านั้นโหดร้ายหรือ ?

คนที่ไปทำมาหากินในต่างถิ่น เพื่อนำเงินทองมาเลี้ยงครอบครัว ปล่อยลูกเมียให้คอยแล้วคอยอีก คนเหล่านั้นได้ชื่อว่าโหดร้ายหรือเปล่า ?

ไม่มีคนที่มีสติสัมปชัญญะคนใดหรอก ที่จะตำหนิติเตียน
คนเหล่านั้น ว่าเป็นคนโหดร้าย มีแต่ยกย่องเป็นนักบุญ เป็น
วีรชน เป็นผู้รักลูกรักเมียกันทั้งนั้น

พระพุทธเจ้าก็ทำนองเดียวกัน พระองค์เสด็จออกไป
จากวัง เพื่อแสวงหาพระธรรมอันวิเศษ ซึ่งเป็นอริยทรัพย์
เพื่อแจกจ่ายแก่ชาวโลกทั้งหลาย ผู้ปรารถนาความสุขความเจริญ
เป็นการพรากรจากพระญาติวงศ์เพียง ๖ ปี แต่กลับมาด้วย
สมบัติอันเป็นอมตะ ช่วยให้พระญาติใกล้ชิดที่เรียกว่าครอบครัว
พระญาติอื่น ๆ และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้รับผลแห่งพระ-
ธรรม เป็นการอำนวยการประโชชน์อันไพศาล ตราบเท่าปัจจุบัน
อย่างนี้หรือเรียกว่าโหดร้าย ?

๓. ปัญหาเกี่ยวกับศีล

๑๑. พระพุทธศาสนาห้ามฆ่าสัตว์ ทำไมจึงอนุญาตให้กินเนื้อสัตว์ ?

- นั่นนะซี น่าคิดเหมือนกันนะ ข้อที่น่าคิดนี้แหละ จึงควรคิดไปตามลำดับ คืออย่างไร ?

คือ “การตัดสินใจว่าบาปหรือบุญในพระพุทธศาสนานั้น ท่านกำหนดด้วยเจตนาเป็นสำคัญ”

“เจตนา กิน กับ เจตนาฆ่า คนละเจตนากัน”

เรื่องนี้เห็นจะต้องพูดกันมากหน่อย จึงขอยืดหลักไว้ก่อน เรื่องปรากฏในพาโลวาทชาดก ทุกนิบาต ความย่อว่า พระโพธิสัตว์บวชเป็นดาบส คฤหบดีคนหนึ่งต้องการจะแก่งำหนัวจึงนิมนต์มาฉันที่บ้าน ด้วยอาหารที่เป็นปลาและเนื้อ เมื่อดาบสฉันเสร็จแล้ว คฤหบดีกล่าวว่า

หนตุวา มตุวา วธิตุวา จ เทติ ทานํ อสณฺณโต
อํทิสํ ภตุทํ ภูณฺชมาโน ส ปาปมฺุปลิมฺุปลติ

บุคคลผู้ไม่สำรวม ประหาร ทรมาน ฆ่าสัตว์ให้ตายแล้ว
ย่อมให้ทาน ผู้บริโภคภัตตรเช่นนี้ต้องติดบาป

พระดาบสโพธิสัตว์ตอบว่า

ปุตฺตทวารมฺปิ เจ หนฺตฺวา เทติ ทานํ อสญฺญโต

ภฺยฺยมาโนปิ สปฺปญฺโณ น ปาปมฺุปลิมฺุปติ

บุคคลผู้ไม่สำรวม แม้จักฆ่าบุตรและภรรยาให้ท่าน ผู้
มีปัญญาแม้บริโภคน ย่อมไม่แปดเปื้อนด้วยบาป

ทำไมจึงพูดว่า เจตนากิน กับ เจตนาฆ่า เป็นคนละ
เจตนากันเล่า ?

เพราะความจริงเป็นเช่นนั้น คนกินนั้นไม่มีเจตนาเกี่ยว
ข้องกับการฆ่าแต่ประการใด ถ้าคนกินเนื้อสัตว์เพียงอย่างเดียว
เป็นบาป ก็แสดงว่า พระพุทธเจ้าก็ดี พระอรหันต์ก็ดี ทรงเสวย
และฉันอาหารที่ทายกบริจาควาย ก็ต้องเป็นบาปด้วย เมื่อเป็น
บาปด้วยก็เป็นการปฏิเสธว่า พระพุทธเจ้ายังไม่ละบุญและบาป
ได้แล้ว ตามที่ท่านกล่าวว่า “ปฺุญฺณปาปปหีนฺ โค มีบุญและ
บาปอันละได้แล้ว”

พระพุทธเจ้าทรงเสวยเนื้อหรือไม่ ?

ตามพระวินัยปิฎก บอกไว้ชัดเจนว่า ทรงเสวยเนื้อเช่น
เดียวกัน เพราะทรงดำรงชีวิตด้วยอาหารที่ทายกเขาถวาย ตาม
ที่เขามีอยู่ บริโภคกันอยู่ และโภชนะอันประณีตก็ทรงแสดง
ว่าได้แก่ “เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด
นมส้ม”

เพราะเจตนากินไม่เป็นบาป การบริโภคนเนื้อสัตว์ จึง
ไม่ถูกห้ามไว้สำหรับคนทั่วไป

ทำไมจึงพูดว่า สำหรับคนทั่วไป ?

เพราะว่า ในการบริโภคเนื้อสัตว์ของภิกษุสามเณรนั้น
ทรงกำหนดไว้อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะที่ไม่เกี่ยวข้องทั้ง
โดยตรงและโดยอ้อมกับการฆ่าสัตว์นั้น ๆ มาบริโภค โดยกำหนด
เป็นขั้นตอนไปดังนี้

- เนื้อบางชนิด เช่น เนื้อคน เนื้อม้า เนื้อช้าง เนื้องู
เนื้อเสือ เป็นต้น ห้ามฉัน

- ห้ามมิให้ฉันเนื้อสัตว์ทุกชนิด ที่ตนเห็น ได้ยิน หรือ
สงสัยว่า เขาฆ่าเนื้อนั้นเจาะจงถวายให้ตนฉัน

- การบริโภคอาหารทุกชนิด ต้องพิจารณาให้ถี่เสียดก่อน

- ในกรณีที่ต้องฉันอาหารที่เป็นเนื้อ ไม่ให้ฉันด้วยตัณหา
คืออยากกิน แต่ให้กำหนดว่าตนจำเป็นต้องฉันเนื้อเหล่านั้น
เพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์ได้ เหมือนพ่อที่จำเป็นต้อง
ต้องกินเนื้อบุตรที่ตายในทะเลทราย เพื่อให้ชีวิตของตนรอด
ไปจากทะเลทราย

สำหรับผู้ฆ่าสัตว์นั้น เจตนาประกอบด้วยกิเลสไม่ว่าอย่างใด
ก็อย่างหนึ่ง คือ

ถ้าเป็นการฆ่าเพื่อกิน หรือเพื่อขาย เจตนาที่ประกอบ
ด้วยความโลภ

หากฆ่าเพื่อต้องการให้ตาย เห็นได้ชัดว่าฆ่าด้วยความ
โกรธ

หากเป็นการเบียดเบียนสัตว์ บัณฑิต เรือด ตบยงเล่น
เป็นต้น เจตนาประกอบด้วยโมหะ

ส่วนเจตนาภินล้วน ๆ นั้น ไม่ประกอบด้วยกิเลสเหล่านั้น
แต่หากเป็นความอยากกิน ก็ต้องเป็นโลภเจตนา หรือเป็นการ
บริโภคด้วยตัณหา

ข้อนี้สำหรับชาวบ้าน สามเณร ไม่ถือว่าเป็นความผิด
สำหรับพระภิกษุแล้ว ไม่ผิดปาติโมกข์ศีล คือศีลที่มาในพระ-
ปาติโมกข์โดยตรง แต่เป็นการผิดในระดับของ “ปาริสุทธิศีล
๔” ๒ ข้อ คือ

- อินทริยสังวร สำรวมอินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น
กาย ใจ ไม่ให้เกิดความยินดี ยินร้าย ในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง
ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องเย็นร้อน อ่อนแข็ง และรู้ธรรมารมณ์
ด้วยใจ

- ปัจจยปัจจเวกขณะ พิจารณาเสียก่อนแล้วจึงบริโภค
ปัจจัย ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัช ไม่บริโภค
ด้วยตัณหา

๑๒. ถ้าห้ามฆ่าสัตว์เสียแล้ว จะไม่กระทบกระเทือนถึง
เศรษฐกิจด้านการประมงและการเลี้ยงสัตว์หรือ ?

- เลี้ยงสัตว์ไม่เกี่ยวนะ เจตนาเลี้ยงสัตว์ไม่ว่าจะเจตนา
อย่างไรก็ตาม ไม่ถือว่าเป็นบาปโดยตรง บาปเกิดตอนขายสัตว์

เพื่อฆ่า เพื่อเป็นอาหาร เพราะเป็นมัจฉาณิชา คือการค้าขาย
ในทางที่ผิดตามข้อที่ว่า

“ค้าขายสัตว์เป็น เพื่อใช้ฆ่าเป็นอาหาร หรือขายก็ตามเถิด”

เอาเฉพาะการฆ่าสัตว์อย่างเดียว ว่าจะเป็นการกระทบ
กระเทือนต่อเศรษฐกิจด้านการประมงหรือเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น
หรือไม่

เคยสังเกตไหมว่า คนที่เขารับศีลนั้นเขาทำอย่างไร
บ้าง ?

ศีลนั้น คนเขาสมัครใจสมาทานเอง ไม่มีใครไปห้าม
เขาหรอก เป็นเรื่องของคนที่ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นว่า

“เราไม่ต้องการให้ใครฆ่า ใครเบียดเบียนเรา ทำร้ายเรา
ฉันทใคร คนอื่นสัตว์อื่นย่อมมีความต้องการเช่นเดียวกัน คนเหล่านั้น
ทำตนเองเป็นอุปมาแล้ว จึงงดเว้นไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนสัตว์ด้วย
ตนเอง การรักษาศีลจึงเป็นเรื่องของคนที่ไม่เห็นเหตุผลแล้ว สมัครใจ
งดเว้นด้วยตนเอง”

ในกรณีที่เขารับศีลจากพระ เขาจะกล่าวคำว่า

มยํ ภนฺเต ทิสฺรณฺน สห ปญฺจ สีลาณิ ยาจาม

แปลว่า ท่านครับ หรือท่านเจ้าคะ พวกกระผมขอศีล
๕ พร้อมด้วยสรณคมน์

ขอครั้งเดียวพระท่านไม่ให้หรอก กลัวจะไม่แน่จริง ปล่อยให้
เขาขอยืนยันเช่นเดิม ๓ ครั้ง พระท่านจึงให้สรณคมน์และ
ศีลแก่เขา

ให้กันง่าย ๆ เมื่อไรเล่า ประเดี๋ยวรับไปทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ
ศิลปินไม่ขลังนะซี

เออละ ทีนี้มาดูคำสมาทานศีลข้อแรก คนรับศีลเขาจะว่า
“ข้าพเจ้าขอสมาทานสิกขาบท คือเจตนาเป็นเครื่องงดเว้น
จากการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกลงไป”

คำสมาทานนี้ แม้ว่าจะเป็นการทำตามคำกล่าวนำของพระ
ผู้ให้ศีลก็ตาม แต่ท่านก็ว่าไปตามเจตนาของผู้ขอตั้งได้กล่าวแล้ว
เมื่อการรักษาศีลเกิดขึ้นด้วยความสำนึก ที่ประกอบด้วย
เหตุผลของผู้ใช้ปัญญาพิจารณาเห็นด้วยตนเอง แล้วสมาทานเอง
หรืองดเว้นด้วยตนเอง ตลอดถึงไม่ยอมกระทำผิดเช่นนั้นอย่าง
เด็ดขาด ด้วยความสมัครใจของตนเองเช่นนี้แล้ว

คนทำได้เช่นนี้ คิดได้เช่นนี้จะมีสักกี่คนกัน ?

ไม่ว่ายุคใดสมัยใดก็ตาม คนรักษาศีลได้ครบ ๕ ข้อนั้น
มีน้อยเหลือเกิน คนที่ไม่ยอมคิดและกระทำดังกล่าวมีมากต่อมาก
ปัญหาทางเศรษฐกิจและการเลี้ยงสัตว์ที่ว่า จึงไม่เคยมี และ
จะไม่มีตลอดไป คนที่ห่วงถามปัญหานี้ เปรียบไส้เดือนที่กินดิน
แต่ไม่กล้ากินมาก เพราะกลัวแผ่นดินจะหมด หรือนกตั๋ยติวิด
นอนทับเหนื่อฟองไข่ เพราะกลัวฟ้าจะถล่มทับไข่ของมัน เรียก
ได้ว่า

“เป็นผู้กลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว แต่กลับไม่กลัวในสิ่งที่
ควรกลัว ยากที่จะประสพสาระแห่งชีวิต.”

๑๓. ถ้าห้ามฆ่าสัตว์ เรามีโรคในกาย กินยาเข้าไปฆ่าโรค จะไม่เป็นบาปหรือ ?

- เหตุผลสำหรับคนงตเว้นจากการฆ่าสัตว์ ได้กล่าวมาแล้ว ในกรณีที่เราเป็นโรคและกินยาเข้าไปนั้น พระพุทธศาสนาไม่ถือว่าเป็นบาป เพราะว่า

เจตนาในการกินยา เป็นเจตนาต้องการบำบัดโรคในกาย ตน เพื่อให้เกิดผลเป็นความสุขความสบายแก่ตน

เจตนางดเว้นการฆ่าสัตว์นั้น จะต้องประกอบด้วยองค์ คือ “สัตว์นั้นมีชีวิต เรารู้ว่าสัตว์นั้นมีชีวิต ตั้งจิตที่จะฆ่าสัตว์นั้น ทำความพยายามที่จะฆ่า และสัตว์นั้นตายด้วยความพยายามนั้น” การกินยาบำบัดโรคไม่ประกอบด้วยองค์ครบทั้ง ๕ ประการ จึงไม่ถือว่าเป็นบาป เพราะไม่มีเจตนาฆ่าสัตว์

คำว่าสัตว์มีชีวิตนั้น ท่านหมายความว่าสัตว์นั้นเห็นได้ด้วยตา ไม่ใช่ใช้กล้องจุลทรรศน์ตรวจดู สัตว์ที่เป็นเชื้อโรคนั้น พระพุทธศาสนาเรียกว่าเป็น “อัปโพหาริก คือมีก็สักแต่ว่ามี” เพราะถ้าถือว่า สัตว์จะเป็นเชื้อไวรัสหรืออะไรก็ตาม ที่เราไม่เห็น ไม่เจตนาทำให้ตาย บาปด้วยแล้ว คนคงดื่มน้ำเย็นไม่ได้ เพราะในน้ำนั้นหากส่องด้วยกล้องจุลทรรศน์ดู จะพบเชื้อโรคไม่มากนักน้อย ถ้าถืออย่างนั้นจะไม่มีใครรักษาได้

อย่าลืมว่า ข้อห้ามในพระพุทธศาสนานั้น จะต้องอยู่ในวิสัยที่คนผู้มีความตั้งใจจะปฏิบัติสามารถทำได้ ไม่ใช่สอนเรื่องที่เกิดวิสัยของคน ไม่ว่าเรื่องอะไรก็ตาม.

๑๔. พระนันทายถาย ทำลายเชื้อโรค เหตุใดจึงว่าศีลไม่ขาด เพราะฆ่าสัตว์เหมือนกัน ?

- ด้วยเหตุผลดังที่เข้ามาแล้วในข้อก่อน ๆ คือท่านไม่มีเจตนาฆ่าสัตว์ และหากจะมีสัตว์จริง ก็ถือว่ามีก็สักแต่ว่ามี การทำให้สัตว์ตายนั้น หากว่าพระ “ไม่แก่งทำให้ตาย ทำให้ตายเพราะพลอสติ ไม่รู้ ไม่ประสงค์จะให้ตาย” ก็ไม่เป็นอาบัติ นี่คือเงื่อนไขในทางพระวินัย อย่าลืมว่าเงื่อนไขทางพระวินัย มีลักษณะเดียวกับเงื่อนไขทางกฎหมาย การจะถือว่าผิดหรือไม่ผิด ต้องอาศัยมาตรฐานทางพระวินัย ทางกฎหมายเป็นเครื่องตัดสิน ไม่ใช่ใครนึกจะว่าใครเป็นอะไรก็ได้.

๑๕. พระฆ่าสัตว์ทุกวัน เช่นเหยียบมดตาย ต้มน้ำร้อน ทำให้จุลินทรีย์ตาย แต่กลับว่าตนศีลไม่ขาด นี่คืออะไรกัน ?

- คือเงื่อนไขทางพระวินัยอย่างที่ได้เข้ามาแล้ว พระท่านไม่ได้ว่าเองนะ แต่พระวินัยท่านกำหนดไว้เช่นนั้น คือ ถ้าท่านทำให้สัตว์ตายเพราะ “ไม่มีเจตนา พลอสติ ไม่รู้ ไม่ประสงค์ให้ตาย” ท่านก็ไม่ต้องอาบัติ ให้สังเกตว่าเรื่องของกฎหมายก็อนุโลมตามเงื่อนไขทางพระวินัย ในกรณีที่ทำให้คนให้ตาย ถึงแม้คนจะตายไปเหมือนกัน แต่เจตนาไม่เหมือนกัน ศาลก็ตัดสินไปตามเจตนา เช่นทำให้คนตายเพราะประมาท ฆ่าคนให้ตาย

โดยไตร่ตรองไว้ก่อน ชำคนตายด้วยความโหดร้ายทารุณ
เป็นต้น โทษไม่เหมือนกันหรอก

ตามปัญหาที่ถามมา หากพระท่านทำให้ตายโดยเจตนา
ถึงแม้ท่านจะบอกว่าไม่ต้องอาบัติ ท่านก็เป็นอาบัติ หากท่าน
ไม่มีเจตนา เทวดาไหนจะว่าเป็นอาบัติ ท่านก็ไม่เป็นอาบัติ แต่
ในกรณีของการตัมน้ำ พระวินัยท่านกำหนดให้กรองน้ำที่จะตัม
เสียก่อน หากท่านกรองตามเงื่อนไขที่พระวินัยกำหนดไว้ ท่าน
ก็ไม่ต้องอาบัติ ตัวจุลินทรีย์ถึงแม้ว่าจะมี ก็ถือว่าเป็น อัปโพหาริก
คือมีก็สักแต่ว่ามี การตายของจุลินทรีย์เหล่านั้น แม้ว่าจะเกิดขึ้น
จริง ก็ไม่มีพระวินัยสำหรับปรับอาบัติท่านผู้ปฏิบัติตามพระวินัย.

๑๖. *ฆ่าสัตว์เอามาทำบุญเลี้ยงพระ เลี้ยงคน จะผิดหรือ
ไม่ ?*

- เรื่องนี้เป็นเรื่องต่างกรรม ต่างเจตนา กัน คือ
การฆ่าสัตว์ประกอบด้วย มรณเจตนา หรือ ฆกเจตนา
แปลว่าเจตนาให้ตาย หรือเจตนาจะฆ่า ในฐานะที่เป็น การฆ่า
เพื่อกิน เจตนาจึงประกอบด้วยความโลภ เมื่อฆ่าลงไปก็ต้อง
เป็นบาปและผิดศีล

การเลี้ยงพระ เลี้ยงคน เจตนาประกอบด้วย จาคเจตนา
คือเจตนาบริจาคบ้าง ศรัทธา บ้าง เมตตากรุณาเป็นต้นบ้าง
การกระทำของเขาจึงเป็นบุญ เพราะมีลักษณะขจัดความโลภ

ความเห็นแก่ตัว ความตระหนี่ให้ออกไปจากจิต หลังจากทำ
ไปแล้วก็ได้รับความสุขใจ

แต่ให้กำหนดว่า ในชีวิตของคนเรานั้นมักจะเจอปัญหา
เหล่านี้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งแน่นอนบางครั้งคนก็ต้องยอมเสียสละ
ต้องกระทำบางอย่างลงไป เช่น

“ลูกร้องให้ออยากกินไข่ต้ม ถ้าแม่กลัวบาปก็ต้องทนเห็น
ลูกร้องไห้เอา ถ้าไม่ต้องการให้ลูกร้องไห้ ก็ยอมทำบาปเอา
ซึ่งมีทางเลือกได้ทางเดียวเท่านั้น แล้วแต่ใครจะเลือกอะไร”

แต่ในคำถามที่ถามมานั้น หากเราจะเลี่ยงไม่ยอมทำบาป
ด้วยการฆ่าสัตว์ เราก็สามารถเลี่ยงพระ เลี่ยงคน เลี่ยงตนเอง
ได้ ไม่ยากนักมิใช่หรือ ?

๑๗. คนรักษาศีลกับคนไม่รักษาศีล ต่างก็ฆ่าสัตว์ด้วยกัน
คนไหนบาปมากกว่า ถ้าคนรักษาศีลบาปมากกว่าแล้ว จะรักษา
ศีลไปทำไมกันเล่า ?

- ก็รักษาศีลไป เพื่อไม่ต้องกระทำบาปไงละ ถ้ามแปลง
ดีนี่

ในกรณีที่ถามมานั้น การจะตัดสินว่าใครบาปมากกว่า
กันนั้น เราไม่ได้พิจารณากันเฉพาะฐานะของคนเพียงอย่างเดียว
ยังต้องอาศัย

เจตนา คือความตั้งใจอันเป็นเหตุให้กระทำการนั้น ๆ
ประกอบด้วยกิเลสรุนแรงหรือไม่

วัตถุ คือคนสัตว์ที่เขาฆ่า นั้น มีคุณมากหรือน้อย เช่น
เป็นพ่อ แม่ เพื่อน โจร เป็นต้น ซึ่งแต่ละคนมีคุณความดีไม่เท่ากัน

ความพยายาม หมายถึงการฆ่า นั้น ใช้ความพยายาม
มากน้อย ทารุณ ไม่ทารุณ อาฆาตมาดร้ายหรือไม่ เป็นต้น

สมมติว่า เจตนา วัตถุ ความพยายาม ของคนทั้งสองฝ่าย
นั้นเท่ากัน ตามที่ถามมา คนที่รักษาศีลบาปมากกว่า

เพราะอะไรหรือ ?

เพราะว่า คนรักษาศีลนั้นนอกจากจะเสียศีลแล้ว ยัง
เป็นการเสียสัจจะที่ตนได้ให้ไว้ต่อหน้าพระรัตนตรัยด้วย อีก
ฝ่ายเป็นบาปเพราะฆ่าสัตว์เพียงอย่างเดียว

ถ้าคนรักษาศีลบาปมากกว่าแล้ว จะรักษาศีลกันไป
ทำไมหรือ ?

ก็รักษาศีลเพื่อไม่ให้ตนต้องฆ่าสัตว์เป็นต้นนะซี อย่าลืม
นะว่า ที่เขาฆ่าสัตว์ลงไปนั้นแสดงว่าเขาไม่มีศีลแล้ว หากเขา
ยังมีศีลอยู่ บาปจากการฆ่าสัตว์ไม่มีหรือ ใครว่าไม่จริง ?

๑๘. การสอนไม่ให้ฆ่าสัตว์ ทำให้อดอาหาร และเสีย
เศรษฐกิจมาก ท่านเห็นว่าจริงไหม ?

- ไม่จริงหรือ อັນที่จริงเรื่องนี้คล้าย ๆ กับข้อที่กล่าว
มาแล้ว เปลี่ยนแต่พูดว่าสอน แทนที่จะพูดว่าห้าม กับต้องอด

อาหารเพิ่มเติมขึ้นจากคำถามข้อก่อน จึงขอตอบเฉพาะประเด็น
ที่แปลกไปอย่างเดียว

การสอนไม่ให้ฆ่าสัตว์นั้น ท่านสอนในฐานะที่เป็นความ
จริง ซึ่งคนที่สามารถคิดแบบเอาใจเขามาใส่ใจเราก็เข้าใจได้
แต่เมืองไทยมีทั้งศีลทั้งธรรม ที่เกี่ยวกับการฆ่าเป็นเวลานาน
แล้ว แม้โลกทั้งโลกก็มีคำสอนในลักษณะนี้ปรากฏอยู่ในรูปแบบ
ต่าง ๆ ทั้งที่เป็นศาสนา กฎหมาย จารีตประเพณี แต่เอาเข้าจริง
เป็นอย่างไรบ้าง การฆ่ากันในลักษณะต่าง ๆ ด้วยวัตถุประสงค์
ต่าง ๆ ไม่มีเค้าว่าจะลดลงเลย ทั้งนี้เป็นเพราะอะไร ?

“เพราะคนส่วนมากยังไม่พร้อมที่จะทำตามคำสั่งคำสอน
เหล่านั้น เพราะความเห็นแก่ตัว ความโลภ ความโกรธ ความหลง
เป็นต้น”

สมมติว่า คนทั่วไปไม่ยอมฆ่าสัตว์กันจริง ๆ ทั้งหมดเลย
ซึ่งเป็นไปไม่ได้พอ ๆ กับกระต่ายมีเขา เตามีหนวด แต่เอาเถอะ
สมมติว่าเป็นไปได้ ปัญหาเรื่องอาหารไม่เกิดหรอก เพราะ
คนเรานั้นมีสัญชาตญาณในการเอาตัวรอด การคิดค้นเพื่อแสวง
หาสิ่งที่เป็นอาหารก็จะเกิดขึ้น บางทีการค้นคว้าระเบิดมหา-
ประลัย และอาวุธในทางทำลายต่าง ๆ ก็จะไม่มี แต่คนอาจมา
คิดการสังเคราะห์ทางเคมีเพื่อผลิตอาหารขึ้นมาเลี้ยงดูกัน ตลอด
ถึงพืชพันธุ์ต่าง ๆ ในโลกก็มีอยู่เป็นอันมาก แต่ก็เป็นเพียงเรื่อง
สมมติ เพราะเป็นไปไม่ได้

ข้อที่ควรคิดในปัจจุบัน คือการเสียทางเศรษฐกิจนั้น เกิดจากอะไรกันแน่ ข้อหนึ่งที่ทุกคนต้องยอมรับ คือ เราเสียเศรษฐกิจเพราะการกินอยู่อย่างไม่ประหยัด นอกจากจะสิ้นของกินของใช้มากินมาใช้กัน จนฐานะทางเศรษฐกิจของไทยมีลักษณะเป็นสาลวันเตี้ยลง ๆ แล้ว การกินแบบการขาดความรู้จักประมาณ กินทิ้ง กินเหลือ แต่ละวัน ๆ เราเสียข้าวสารไปวันละกี่ปันเกวียน น้ำปลาไปก็หมื่นลิตร เป็นเรื่องน่าคิดมากกว่าปัญหาที่ถามมายิ่งนัก.

๑๕. *เพชรฆาตประหารชีวิตนักโทษตามหน้าที่ ก่อนประหารก็ให้อโหสิกรรมแก่กัน อย่างนี้จะมีผลกรรมหรือไม่ จะบาปหรือไม่ ?*

- มีทั้งสองอย่างนั้นแหละ แต่ให้สังเกตว่าเพชรฆาตนั้น ทำงานไปตามหน้าที่ของตน ไม่มีความรู้สึกอาฆาตแค้นกันเป็นการส่วนตัว องค์ประกอบแห่งการตัดสินบาปกรรมจึงอ่อนทุกอย่าง คือ

เจตนา เป็นเจตนาที่เกิดขึ้นว่า นี่เป็นเพียงงานในหน้าที่ อันตนต้องกระทำตามหน้าที่

วัตถุ นักโทษขนาดถูกประหารนั้น แสดงว่าต้องทำความผิดไว้มาก คุณความดีจึงมีน้อย

ความพยายาม คือการฆ่าให้ตายนั้นไม่มาก เพียงแต่
เหนียวไวกดแบล็คมัน ปู ปู ปู ไม่กี่ครั้ง นักโทษก็ตาย

แต่อย่างไรเขาก็เป็นคนมีชีวิต การฆ่าคน สัตว์มีชีวิตให้
ตายนั้น จึงเป็นบาปกรรมที่ผู้ฆ่าจะต้องได้รับผล ถึงแม้จะไม่มาก
แบบฆ่าพ่อแม่ก็ตาม ผลแห่งบาปกรรมก็ต้องมีเป็นธรรมดา

เรื่องนี้ เคยสอบถามเพชรฆาตที่บางขวางมาเหมือนกัน
ว่า เขามีความรู้สึกอย่างไร ในขณะที่รั้วป็นยิงนักโทษเช่นนั้น ?

เขาบอกว่า ก่อนจะมาเป็นเพชรฆาตนั้น เขาได้รับการ
ฝึกในด้านจิตใจมา จนขนาดเดินเหยียบของร้อน ๆ ไม่รู้สึก
ในขณะที่ยิงจึงมีความรู้สึกเพียงว่า เป็นงานที่ต้องทำเท่านั้น เมื่อ
ทำเสร็จก็ถือว่าเสร็จแล้ว ไม่เคยนำมาคิดถึงเลย นักโทษประหาร
เขามีหลักสำหรับยืนนะ คนยังมีหน้าที่ยิงเท่านั้น ไม่ได้เห็นตัว
นักโทษตลอดรายการ คนตรวจสอบก็เป็นอีกคนหนึ่ง คนเก็บศพ
ก็เป็นอีกคนหนึ่ง คนที่เป็นเพชรฆาตเมื่อเสร็จงานก็กลับจาก
ที่นั่น องค์กรประกอบต่าง ๆ จึงอ่อนดั่งกล้าว แต่ข้ออ้างเพื่อไม่ต้อง
เป็นบาปไม่มี สำหรับคนที่ฆ่าสัตว์อื่นที่ตนมีเจตนาร่วมเหมือน
ข้ออ้างสำหรับการทำผิดกฎหมายไม่มีสำหรับผู้กระทำผิด
กฎหมายฉะนั้น

รู้อย่างนี้แล้ว อย่างไร ๆ ก็อย่าไปสมัครเป็นเพชรฆาต
เข้าเชียว หากินทางอื่นดีกว่า.

๒๐. พระพุทธศาสนาสอนมิให้ฆ่าสัตว์ จะมีทำให้ประเทศชาติอ่อนแอหรือ เพราะในสงคราม เราจำเป็นต้องฆ่าศัตรูเหมือนกันจริงไหม ?

- ก็จริงนะซี แต่ฉันไม่ได้เกี่ยวข้องกับกาการสอนไม่ให้ฆ่าสัตว์นี้ เพราะการสอนไม่ให้ฆ่าสัตว์นั้น หากคนในสังคมเห็นโทษของการฆ่ากันในรูปแบบต่าง ๆ ได้แล้ว สงครามจะมีอยู่อีกหรือ ?

แน่นอน หากคนเข้าถึงธรรมในพระพุทธศาสนาได้จริง ๆ แล้ว สงครามก็ต้องไม่เกิดขึ้น และในเมื่อทุกคนมีศีลแล้ว ใครจะฆ่าใครกันเล่า ?

แต่ข้อนี้ โดยหลักความเป็นจริงไม่อาจเป็นไปได้ เพราะเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาในข้อก่อน คือคนในสังคมยอมรับนับถือปฏิบัติตามศีลข้อนี้ได้น้อย

ในแง่ของศาสนา การไม่ฆ่าไม่เบียดเบียนกัน หากเป็นการทำให้ประเทศชาติอ่อนแอไม่ แต่กลับทำประเทศชาติให้เจริญขึ้น เพราะเราจะได้เงินจำนวนมหาศาล ที่ใช้ไปเพื่อเตรียมสงคราม ทำสงคราม นำไปใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรม เป็นต้น ได้เพิ่มขึ้นปีหนึ่ง ๆ มากทีเดียว

เมื่อในแง่นี้เกิดขึ้นตามที่ทุกคนหวังไม่ได้ เรื่องการฆ่าศัตรูในสงคราม เรื่องบาปนะบาปแน่ แต่เมื่อมองในด้านต่าง ๆ คือในด้านวัตถุ เจตนา ความพยายามอ่อนมาก บาปจึงไม่มาก

หากเป็นการกระทำสงคราม เพื่อป้องกันชาติ ศาสนา พระ-
มหากษัตริย์ รักษาเอกราชของบ้านเมือง

ให้สังเกตว่า ในเชิงของเจตนา ทหารต้องฆ่าศัตรูเพราะ
เจตนาจะปฏิบัติตามหน้าที่ของทหาร เป็นการฆ่าเพื่อไม่ให้ถูก
ฆ่า หรือเพื่อยุติการฆ่า และไม่เป็นการกระทำด้วยความทารุณ
โหดร้าย ในกรณีที่ฝ่ายตรงกันข้ามไม่มีอาวุธ บาดเจ็บ ตกน้ำ
เป็นต้น ทหารจะเปลี่ยนเป็นช่วยเหลือแบบมิตร ควรทำต่อมิตร
เจตนาในการฆ่าจึงมีซ้อนกันอยู่

“คือเจตนาฆ่า กับเจตนาป้องกันชาติบ้านเมือง อันมี
ลักษณะตรงกันข้าม แต่เกิดขึ้นภายในจิตคน ๆ เดียวกัน”

วัตถุประสงค์ผู้รุกราน เพื่อทำลายล้างชาติบ้านเมือง
ของทหารเหล่านั้น

ความพยายาม ไม่มีลักษณะอาฆาตมาดร้าย หรือทรมาณ
มากกว่าปกติ พร้อมทั้งที่จะเปลี่ยนจากการฆ่า เป็นการช่วยเหลือ
เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปดังกล่าว

ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนาจึงไม่ได้พูดเรื่องนี้ไว้โดยตรง
แต่พบในอรรถกถา จะยกมาให้ฟังสักสองตัวอย่าง คือ

พระสีวลีเถระ ติดอยู่ในครรรภ์พระชนนี ๗ ปี ๗ เดือน
๗ วัน จึงคลอออกมาได้ รับสั่งแล้วว่า เป็นเพราะกรรมของ
ท่านสมัยเกิดเป็นพระราชา สั่งปิดประตูเมืองฝ่ายข้างศึก ตาม
คำแนะนำของพระชนนี จนประชาชนภายในเมืองนั้น ได้รับความ
ทุกข์ทรมาน ถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน แต่ในที่สุดท่านก็

ได้สมบัติในเมืองนั้น การค้างอยู่ในครรภานานดังกล่าว เป็นเพียงเศษกรรมที่เหลื้อมาจากการตกนรก

การทำสงครามนั้น แม้จะเสียศีลไปบ้างข้อ แต่สัจจ-
ปฏิบัติ ที่ทหารหาญเหล่านั้นได้ให้ไว้ต่อธงชัยเฉลิมพล เป็น
ธรรมของทหาร ซึ่งทุกคนจะต้องรักษาไว้ การสงครามสำหรับ
ทหาร จึงอาจจะเป็นการเสียศีล เพื่อรักษาสัตย์ ตามนัยแห่ง
คำกล่าวที่ว่า

เสียชีพอย่าเสียสัตย์ เสียสมบัติอย่าให้เสียชื่อเสียง

- เสียสินสงวนศักดิ์ไว้	วงศ์หงส์
เสียศักดิ์สู่ประสงค์	สิ่งรู้
เสียรู้เร่งดำรง	ความสัตย์ วัฒนา
เสียสัตย์ไปเสียสู้	ชีพม้วยมรณา

พระเจ้าสุตโสมโพนธัตถ์ ได้กล่าวแก่โจรโปริสาท คือ
อดีตพระเจ้ากรุงพาราณสี ที่ได้ให้สัจจปฏิบัติต่อท่านไว้ แสดง
อาการจะไม่ยอมรับทำตาม ความว่า

บุคคลพึงสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะเอาไว้ พึงสละ
อวัยวะ เพื่อรักษาชีวิตเอาไว้ แต่เมื่ออนุสรณ์ถึงธรรม บุคคล
พึงเสียสละทั้งทรัพย์ ทั้งอวัยวะ และแม้ชีวิต เพื่อรักษาธรรม
เอาไว้

คำว่า “ธรรม” นั้น ท่านบอกว่า คือสัจจวาจา หรือ
สัจจปฏิบัติ นี่คือธรรมของทหารซึ่งเป็นการเสียศีลก็จริง
แต่เป็นการรักษาสัตย์เอาไว้

การเป็นห่วงชาติบ้านเมืองจะอ่อนแอตามปัญหานั้น เลิกห่วงได้ เพราะปัจจุบันนี้คนอยากเป็นทหารกันมาก จนต้องสอบแข่งขันแบบ ๑ ต่อ ๑๐๐ ไปแล้ว หากทหารยังมีธรรมของทหาร ชาติบ้านเมืองไม่อ่อนแอหรือ ล้ำคัญอย่างชาติทั้งสี่ทั้งธรรมก็แล้วกัน ถ้าอย่างนั้นอาการออกจะหนักอยู่หรือ.

๒๑. การพูดปดบางครั้งก็จำเป็น เช่นในทางที่จะทำประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมือง หรือในกรณีอื่นใดที่เป็นประโยชน์ เมื่อพระพุทธศาสนาห้ามพูดปด จะมีขัดกันหรือ ?

- ก็ขัดกันนะซี แต่ที่สำคัญคือคนจะทำประโยชน์ต่อประเทศชาติบ้านเมือง ต้องทำด้วยการพูดปดหรือ ? แปลกดีเหมือนกัน คนเราเริ่มมาถึงก็ขาดความจริงใจเสียแล้ว คนอย่างนี้หรือจะมีหน้ามาพูดว่า ทำประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง

คนประเภทนี้กระมัง ที่หนังสือพิมพ์เรียกว่า นักการเมืองน้ำเน่า ?

ไม่มีความจำเป็นอะไรเลย ที่เราจะทำประโยชน์ด้วยการพูดปด อย่างบางกรณี เช่น

“เราบอกคนกลัวเข็มฉีดยาว่า ให้ฉีดเถิดไม่เจ็บเท่าไรหรือบอกว่า เจ็บเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ก็ไม่เป็นการพูดปดอะไร อย่าไปบอกเขาว่าไม่รู้สักเจ็บเลยก็แล้วกัน”

เรื่องการพูดนั้น ท่านให้ยึดหลักว่า “เรื่องนั้นเป็นเรื่องจริง เป็นธรรม มีประโยชน์ พูดถูกแก่กาล คนฟังอาจจะชอบใจหรือไม่ชอบใจก็ตาม หากหลัก ๔ ประการไม่เสียก็ให้พูดได้”

สมมติว่า เรื่องที่เป็นประโยชน์นั้น จำเป็นจะต้องโกหกจริง ๆ มีอยู่ เช่น หลอกคนป่วยให้กินกล้วยใส่ยาขมไว้ข้างใน เป็นต้น ท่านไม่ถือว่าเป็นบาปมากมายอะไร เพราะการพูดปิดที่เป็นอันตรายและมีโทษมากนั้น ท่านกำหนดเอาที่ผลอันเกิดขึ้นจากการพูดปิด เป็นการทำลายประโยชน์สุขของคนอื่น เป็นสำคัญ

แต่โดยทั่วไปแล้ว การพูดปิดโดยอ้างอย่างที่ท่านมานั้น เป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยากมาก โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องการให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ซึ่งมีภาษาที่ใช้กันอีกประเภทหนึ่งเรียกว่า สำนวนทางการทูต ซึ่งเมื่อพิจารณาในแง่ภาษาก็ไม่อาจจัดว่าเป็นเรื่องโกหก ตามความหมายของศีล

เรื่องนี้พระอาจารย์ได้เล่าตัวอย่างแห่งการเลี้ยงไม่กล่าวคำเท็จว่า สมมติว่าพระ ก.เห็นคนร้ายวิ่งหนีตำรวจไป จึงขยับไปยืนเสียในที่แห่งหนึ่ง เมื่อตำรวจถามว่า

ท่านยืนตรงนี้ เห็นคนร้ายผ่านมาทางนี้ไหม ?

ตอบว่า อาตมายืนตรงนี้ไม่เห็น เพราะตอนที่ท่านเห็นนั้น ท่านยืนอยู่อีกที่หนึ่ง

เรื่องนี้ไม่ควรถือเอาเป็นตัวอย่างในทางปฏิบัติมากนัก เพราะตามหลักความเป็นจริงแล้ว คนเรานั้นย่อมมีอำนาจเหนือ

ตนเองที่จะพูดหรือไม่พูดอะไรก็ได้ วิจารณ์ญาณในการพูด จึงควรจะเป็นการตัดสินใจด้วยเหตุผล ที่ถูกต้องเหมาะสมด้วยตนเอง หากเกิดความจำเป็นจะต้องเลือกระหว่าง การขาดศีล กับสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์หากจะมี ก็ต้องตัดสินใจเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะเอาที่เดียวสองอย่างย่อมไม่อาจเป็นไปได้.

๒๒. การดื่มสุราก็เช่นเดียวกัน บางครั้งก็จำเป็นต้องดื่มเพื่อสังคม ถ้าเราไม่ดื่มก็เข้ากับเขาไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำอย่างไร ดื่มเมานอนเสียจะบาปหรือไม่ ?

- ตามหลักความเป็นจริงแล้ว การกล่าวอ้างบุคคลสังคม ว่าที่ตนต้องกระทำไปเช่นนั้นเพราะสังคม เพราะคนนั้นคนนี้เป็นต้น พระสารีบุตรเถระได้กล่าวแก่ธัญญชานิปราหมณ์ ผู้เป็นข้าราชการผู้ใหญ่ แต่ฉ้อราษฎ์บังหลวง ฉ้อหลวงบังราษฎ์ แล้วอ้างว่า ตนทำเพื่อพ่อแม่ บุตรภรรยาเป็นต้น ความว่า

“คนที่ทำความผิดแล้วอ้างว่า ทำเพื่อใครก็ตาม เวลาตายไป จะบอกนายนิรบาลเขาได้ไหมว่า ที่ตนทำผิดไปเพราะต้องทำเพื่อคนอื่น ขออย่าได้ถือเป็นการผิดเลย หรือคนที่เราอ้างว่า เราทำความผิดไปเพื่อพวกเขาจะไปขอร้องต่อยมบาลว่า ขออย่าได้ลงโทษเขาเลย คน ๆ คนนี้ต้องทำความผิดเพื่อพวกตน ซึ่งปรากฏว่า ไม่มีข้ออ้างเพื่อไม่ต้องรับโทษสำหรับการกระทำ ความผิด ไม่ว่าจะเพื่อใครโดยใครก็ตาม”

“นี่คือหลักสากล แม้ในด้านกฎหมายก็มีลักษณะเดียวกัน”

ในกรณีของการกล่าวว่ ตนจำเป็นต้องดื่มสุราเพื่อสังคม ซึ่งมีคนกล่าวอ้างกันเป็นอันมากนั้นมีหลักในการพิจารณาเช่นเดียวกับที่พระสารีบุตรกล่าวไว้

แต่ในกรณีของการดำรงชีวิตแบบชาวบ้านนั้น เราจำเป็นต้องมองปัญหาตามที่มีอยู่เป็นอยู่ในสังคมว่า ข้อเท็จจริงในสังคมเป็นอย่างไร ?

การดำรงชีวิตของคนในโลกนั้น เมื่อจำแนกออกจะได้เป็นกลุ่ม ๆ จะได้ ๓ กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

๑. ถือเอาความคิดเห็นของตนเป็นประมาณ ในการตัดสินใจ ปัญหา การแก้ปัญหา การทำงาน เป็นต้น ซึ่งออกจะเป็นการเสี่ยงมากอยู่

๒. ถือเอาความคิดเห็นของสังคม คือคล้อยตามความเคลื่อนไหวของสังคม ค่านิยมของสังคม ปัญหาในเรื่องนี้ตัวกำหนดความถูกต้อง จึงอยู่ที่สังคมว่า สังคมที่เราเคลื่อนไหวไปตามนั้น เป็นสังคมประเภทใด ?

๓. ถือเหตุผลความถูกต้อง ตามหลักธรรม กฎหมาย จารีตประเพณี เป็นมาตรฐานในการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นเหมือนการขับรถไปตามกฎจราจร อันตรายไม่อาจเกิดขึ้นได้ ตราบเท่าที่เขายังยึดมั่นในหลักการอันถูกต้องนั้น ๆ อยู่

หลักในการดำรงชีวิต ๓ ระดับนี้ สำหรับบัณฑิตแล้ว แม้การถือความคิดเห็นของตนเองหรือสังคมเป็นหลักในบาง

กรณีก็ตาม แต่ความคิดเห็นของตน และสังคมนั้นจะต้องยุติ ด้วยเหตุผล และความถูกต้องตามนัยที่ ๓ ตลอดไป

เพราะว่า ถ้าคนจะยึดถือสังคมเป็นประมาทแล้ว หาก เป็นสังคมของคนดีก็ดีไป หากสังคมของคนพาลแล้วจะทำอย่างไร กัน ?

คนเราจะต้องอ้างว่าตนต้องคอร์ปชั่น เพราะหากไม่ทำ เช่นนั้นก็อยู่ร่วมกับพวกคอร์ปชั่นไม่ได้ ต้องขโมย ต้องเล่น การพนัน ต้องหมกมุ่นในอบายมุขเป็นต้น เพื่อต้องการสถานะ คือการยอมรับของสังคมอยู่ตลอดไป ทำให้เป็นคนขาดหลักใน การดำรงชีวิต กลายเป็นท่อนไม้ลอยน้ำ จะหมุนไปลอยไปตาม กระแสน้ำจนกว่าจะเน่าเปื่อยผุพังไป อย่างนี้จะไหวหรือ ?

การดื่มเหล้าเพื่อให้ตนสามารถเข้าสังคมได้ สังคมอะไร ? ก็คือสังคมคอสุรา ก็มีลักษณะอย่างนั้น ย่อมไม่พ้นการประพฤติ ผิดศีลไปได้ ผู้มีปัญญาจะต้องเลือกเอาระหว่าง “ฐานะของ ผู้มีศีล กับ ไร้ศีล” จะเลือกเอาสองอย่างในขณะเดียวกันไม่ได้ แม้จะดื่มแล้วนอนหลับไปก็ย่อมได้รับโทษจากสุราที่ดื่ม เช่น “เสียวทรัพย์ ทอนกำลังปัญญา ขาดความละเอียด ไม่รักครอบครัว เป็นต้น” หากจะทำอะไรผิดเพราะความเมาสุราเป็นเหตุ ความ ผิดก็เพิ่มขึ้น ตามสมควรแก่เหตุ คนจึงไม่ควรสร้างความเคยชิน ในการกระทำความผิด และไม่ควรรู้อหิวว่าเป็นเรื่องเล็กน้อย เพราะ ทุกอย่างเริ่มจากน้อยไปหามากทั้งนั้น.

๔. ปัญหาเรื่องพระพุทธศาสนา

๒๓. ที่ว่า พระพุทธศาสนาเข้ากับวิทยาศาสตร์นั้น มีเหตุผลอย่างไร ?

- ที่ว่ากันนั้น อันที่จริงเป็นความเห็นของนักปราชญ์ทางตะวันตก แต่มิได้หมายความว่าพระพุทธศาสนาเป็นวิทยาศาสตร์ หมายถึงแต่ว่า

“พระพุทธศาสนามีหลักการ และวิธีการ เป็นเช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์”

ข้อนี้ นักปราชญ์ทางตะวันตก ที่ศึกษาแตกฉานดีทั้งพระพุทธศาสนา และวิทยาศาสตร์ ได้มีความเห็นร่วมกันว่า

“วิชาวิทยาศาสตร์ทางโลก เป็นวิทยาศาสตร์ฝ่ายวัตถุ ส่วนพระพุทธศาสนา เป็นวิทยาศาสตร์ทางจิตใจ”

หลักการวิธีการทางพระพุทธศาสนา ที่ตรงกับวิทยาศาสตร์ เช่น

พระพุทธศาสนาอธิบายหลักทั่วไปแห่งจิตใจ ในฐานะเป็นมูลฐานแห่งคำสอนทางพระพุทธศาสนา โลกทางวัตถุเป็นมูลฐานแห่งวิทยาศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุ กับจิตใจ เป็นความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหา กับ สิ่งที่สะท้อนไปจากเนื้อหา

ในเรื่องนี้ผู้ศึกษาสิ่งหนึ่งโดยการเปรียบเทียบ หรือ
อนุมาน คือการคาดคะเนจากเหตุผลย่อมได้รับความรู้ถึงอีก
สิ่งหนึ่ง หรือหลายสิ่งด้วย

การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ ในแนวทางอันเป็นพื้นฐาน
ของตน พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ตรงกันในข้อที่ว่า

“ความรู้ต้องได้มาด้วยการวิเคราะห์ ทดลอง หาเหตุผล
อย่างมีหลักการและวิธีการที่ถูกต้อง และกรรมวิธีที่เหมาะสม
แก่การหาความรู้ในเรื่องนั้น ๆ”

การจะเชื่อถืออะไร จะต้องมีการพิสูจน์ทดสอบก่อน
จึงจะเชื่อ ไม่ให้เชื่ออย่างงมงาย

ผลทุกอย่างที่ปรากฏนั้นจะต้องมาจากเหตุ พระพุทธ-
ศาสนาและวิทยาศาสตร์ มีวิธีการค้นจากผลสาวไปหาเหตุบ้าง
ค้นจากเหตุไปหาผลบ้างเช่นเดียวกัน

พระพุทธศาสนาสอนว่า สรรพสิ่งมีความเปลี่ยนแปลง
ดำรงอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ ไม่เป็นแก่นสารตัวตนอะไรที่ควร
ยึดถือ วิทยาศาสตร์ได้วิเคราะห์ไปถึงความเปลี่ยนแปลงเช่น
เดียวกัน เห็นสิ่งทั้งหลายมีการเกิดดับต่อเนื่องกัน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์
ลงไปแล้ว สสารวัตถุทั้งหลาย คือการรวมตัวของปรมาณูอัน
มหาดศาล ในที่สุดก็เป็นเพียงพลังงาน หามีตัวตนอะไรไม่ แม้
การทำระเบิดปรมาณู ก็เป็นการแยกปรมาณูเพื่อให้เกิดพลังงาน
นั่นเอง

ตรงนี้ผิดกันที่ไหนรู้ไหม ?

ผิดกันตรงที่วิทยาศาสตร์ แยกปรมาณูเพื่อให้เกิดเป็นพลังงาน พลังงานเหล่านั้นกลายเป็นลูกระเบิดมหาประลัย แต่พระพุทธศาสนาแยกออกเป็นอนัตตา เสร็จแล้วไม่มีกิเลสเป็นเหตุยึดถือ ว่าของเรา ว่าเราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ว่าเป็นตัวเป็นตนของเรา จิตของท่านที่แยกได้เช่นนี้ จะทำแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่โลกอย่างเดียว เช่นพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลาย

“ปรมาณูในพระพุทธศาสนา จึงเป็นปรมาณูเพื่อสันติ อย่างแท้จริง”

พระพุทธศาสนากล่าวถึงกฎของการดึงดูดว่า น้ำตกจากที่สูงย่อมไหลลงสู่ที่ลาดลุ่มฉับใด จิตใจที่ถูกระแสแห่งกิเลสดึงดูดไว้ เรียกว่า โลภียจิต แต่จิตนั้นอาจทำให้พ้นจากกระแสการดึงดูดได้ ด้วยความเพียรพยายาม จนเป็นโลกุตระจิตเหมือนน้ำที่ไหลลงสู่ที่ลาดลุ่มตามปกติ แต่อาจใช้กรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์ทอดน้ำขึ้นสู่ที่สูง จนถูกความร้อนแผดเผากลายเป็นไอได้

ยิ่งในด้านจิตวิทยา อันเป็นวิทยาศาสตร์สาขาหนึ่งด้วยแล้ว เขากล่าวว่า ให้ยกไลเมนขึ้นสูงกว่าสิ่งเร้า ซึ่งหมายถึงการยกจิตให้สูงกว่าอำนาจฝ่ายต่ำนั่นเอง นี่เป็นเสี้ยวหนึ่งของพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป

คำสอนเรื่องทางสายกลางของพระพุทธศาสนา ก็มีหลักการอันเดียวกับวิทยาศาสตร์ ให้สังเกตว่า เครื่องวัดอุณหภูมิก็ดี วัดความเร็ว ความชื้น ความดัน กระแสไฟฟ้าเป็นต้นก็ดี

เพื่อต้องการรักษาจุดกลางเอาไว้นั่นเอง ไม่อย่างนั้นก็ระเบิด
หรือเป็นอันตรายได้

แม้เรื่องความเกิดขึ้นของโลก พระพุทธศาสนาถือว่าเกิด
จากเหตุปัจจัย คล้าย ๆ กับทฤษฎีหมอกเพลิงทางวิทยาศาสตร์

วิชาจักรวาลวิทยาปัจจุบัน ได้ค้นพบระบบสุริยจักรวาล
เป็นอันมาก จนถึงกับได้พบระบบหนึ่งเรียกว่า “กัทเตอร์ใน
เจมินี” มีพระอาทิตย์เป็นศูนย์กลางถึง ๖ ดวง มีจักรดารา
เป็นบริวารชั้นต้นด้วยเลข ๒๓ ตามด้วยศูนย์ ๒๗ ตัว

พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร รู้ไหม ?

พระพุทธศาสนาบอกว่า จักรวาลนั้นมีมากจนใช้คำว่า
อนันตจักรวาล หรือแสนโกฏิจักรวาล บางจักรวาลมีพระอาทิตย์
เป็นศูนย์กลาง ๑ - ๒ - ๓ - ๔ - ๕ - ๖ - ถึง ๗ ดวง ยังล้าหน้า
วิทยาศาสตร์ไปอีกระบบหนึ่ง ซึ่งวิทยาศาสตร์ยังค้นไม่พบ

ยังมีเรื่องอื่น ๆ อีกมาก แต่ที่ไม่ควรลืมคือ พระพุทธศาสนา
กับวิทยาศาสตร์ตรงกันในด้านหลักการวิธีการบางอย่างเท่านั้น
ไม่ใช่เหมือนกันทุกอย่าง เพราะฝ่ายหนึ่งเน้นหนักด้านนามธรรม
ฝ่ายหนึ่งเน้นหนักด้านรูปธรรม

อีกประการหนึ่ง “ผลผลิตที่เกิดขึ้นตามกรรมวิธีทาง
พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์ มีส่วนที่ผิดกันอยู่บ้าง คือ
ของวิทยาศาสตร์นั้น มีคุณอนันต์ แต่มีโทษมหันต์ ส่วนผลผลิต
ที่เกิดขึ้นถูกต้องตามกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนา มีคุณอนันต์
อย่างเดียว ไม่มีโทษ”

นี้ว่าถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นถูกต้องตามกรรมวิธีทางพระ-
พุทธศาสนานะ หากผิดจากกรรมวิธีทางพระพุทธศาสนาไม่
รับรอง.

๒๔. พระพุทธศาสนาสอนห้ามอย่างนั้นอย่างนี้ จะไม่
เป็นการขัดขวางความเจริญและเสรีภาพหรือ ?

- ไม่หรอก พระพุทธศาสนามีหลักธรรมส่งเสริมความ
เจริญทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ วัตถุ เพื่อตอบสนองความต้องการ
ของมนุษย์ ในข้อที่ต้องการความสุขอันทุกคนหวังร่วมกัน เช่น

ความสุขเกิดจากการมีทรัพย์สมบัติ การสามารถใช้
จ่ายทรัพย์สมบัติ เพื่อตอบสนองความต้องการของตน ความสุข
เกิดจากการไม่ต้องเป็นหนี้เป็นสินใคร แต่ต้องเป็นความสุขที่
เกิดขึ้นจากการทำงานที่ไม่ผิดกฎหมาย ผิดศีลธรรม

ในขอบข่ายของคำว่า การงานที่ไม่ผิดกฎหมายและ
ศีลธรรมนั้น พระพุทธศาสนาได้เน้นหนักไปในทางแนะนำ
ให้ทุกคน

สมบูรณ์ด้วยความหมั่นขยัน ในการประกอบกิจการงาน
ตามสมควรแก่หน้าที่ของตน

สมบูรณ์ด้วยการรักษาทรัพย์สมบัติ ความรู้ ความดี
ของตนเอาไว้

คบหาสมาคมกับคนดี เป็นมิตรร่วมกิจกรรมของตน

ดำรงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ ที่คนสามารถจะ
ใช้จ่ายให้เกิดความสุขได้ เป็นต้น

ยิ่งในด้านเสรีภาพด้วยแล้ว พระพุทธศาสนามีหลักการ
ทั้งหมด ที่จะเสริมสร้างเสรีภาพในชีวิตของคน เพื่อให้คนเป็น
อิสระอย่างแท้จริง โดยเริ่มจากเสรีภาพทางกาย จนถึงเสรีภาพ
ทางจิต ที่ไม่ถูกควบคุมบงการจากกิเลสทั้งหลาย

เห็นไหม ? คนที่ขาดเสรีภาพในปัจจุบัน จนถึงต้องติดคุก
ตารางในปัจจุบัน เพราะอะไร รู้ไหม ?

เชื่อว่ารู้ เพราะคนเหล่านั้น ชำเขา ลักของเขา ประพฤติ
ผิดลูกเมียเขา โกหก เมาสุราอาละวาด เป็นต้นใช่ไหม ?

หากเขาเหล่านั้น ไม่ประพฤติผิดศีล ๕ ในพระพุทธ-
ศาสนาแล้วความสูญเสียอิสรภาพจะไม่เกิดขึ้นแก่เขาใช่ไหม ?
อย่างนี้แล้วจะว่าพระพุทธศาสนาขัดขวางความเจริญและเสรีภาพ
อยู่อีกหรือ ?

๒๕. พระพุทธศาสนาสอนเรื่องโลกเป็นทุกข์ จะมีอาจ
เป็นการสอนให้คนมองโลกในแง่ร้าย และทำให้ใจไม่สบายไป
หรือเปล่า ?

- ไม่เป็นเช่นนั้นหรอก การสอนให้รู้จักความเป็นทุกข์
แห่งสรรพสิ่งนั้น เป็นการแสดงความจริงที่มีอยู่เป็นอยู่ เหมือน
กับคนไปอยู่ในถิ่นที่อากาศร้อนจัด เราบอกเขาว่า อากาศที่นี้

ร้อนจัดนะ แทนที่จะเป็นการทำให้เขาไม่สบายใจ หรือมอง
สถานที่นั้นไปในทำนองไม่น่าอยู่ไม่น่าอาศัยแล้ว ทำให้คนนั้น
สามารถเตรียมกายเตรียมใจเผชิญกับความร้อน ซึ่งตนจะต้อง
ประสบแน่นอน ในขณะที่เดียวกัน เป็นการช่วยให้คนนั้น ได้
หาอุบายวิธีหลีกเลี่ยงความร้อน ด้วยการสร้างที่อยู่อาศัย ใช้สิ่ง
ช่วยขจัดความร้อนเป็นต้น บอกอย่างนี้เป็นผลดีหรือผลเสีย
แก่คนฟังเล่า ?

การที่ทางพระพุทธศาสนา ได้แสดงว่า โลกนี้เต็มไปด้วย
ด้วยความทุกข์นานาประการ ว่ากันเต็มที่แล้ว ท่านแสดงว่า
“ทุกข์เท่านั้นเกิดขึ้น ทุกข์เท่านั้นตั้งอยู่ ทุกข์เท่านั้นดับไป
นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิด นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรดับ”

ซึ่งเหมือนกับทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่ว่า “ในโลกนี้
มีแต่ความร้อน การที่เราารู้สึกว่าเราเย็นนั้น เป็นเพราะความร้อน
ลดนั่นเอง แม้จะลดลงไปเลยศูนย์ก็ถือว่า เป็นความร้อนลด
หาใช่ความเย็นไม่”

ปัญหาเรื่องความทุกข์นั้น ที่เราหลงประเด็นกันมาก คือ
คนส่วนมากตัดสินใจว่า “ทุกข์” ว่า ทุกข์ ก็คือความไม่สบายกาย
ไม่สบายใจ ดังนั้นจึงมองไม่ค่อยจะเห็นว่า คนเราเป็นทุกข์
จริงหรือ ?

ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น ความทุกข์ที่เข้าใจกันนั้น
เป็นอาการของเวทนาประการหนึ่งเท่านั้นเอง คือเป็นส่วนหนึ่ง

แห่งความหมายว่าทุกข์เท่านั้น ท่านได้ให้นิยามความหมาย
ของคำว่าทุกข์ ที่ปรากฏแก่สรรพสัตว์และสรรพสิ่งว่า

“มีความเกิดขึ้นและมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา คำรง
อยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ มีการเบียดเบียนให้เราร้อน”

ความหมายของทุกข์ในอริยสัจ ซึ่งเจาะจงเอาความทุกข์
ที่ปรากฏแก่สิ่งมีชีวิต คือ สิ่งที่เรียกว่าทุกข์นั้น ปรากฏตัวให้
เห็นในรูปของ “เบียดเบียน แต่ละอย่างเกิดขึ้นด้วยปัจจัยปรุงแต่ง
เราร้อน มีการแปรปรวนเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา”

ด้วยความหมายนี้เอง จะพบว่าแม้ความสุข ที่คนรู้จัก
ว่าตนเป็นสุขนั้น เป็นอาการของความทุกข์อย่างหนึ่งเพราะ
อะไร ?

“เพราะความสุขนั้นเกิดขึ้นด้วยปัจจัยปรุงแต่ง หาได้เกิด
ขึ้นลอย ๆ ไม่ เมื่อเกิดขึ้นแล้วจะทำหน้าที่เบียดเบียนความทุกข์
ให้เบาลง แต่ความสุขก็แปรปรวนเปลี่ยนแปลง อาจเป็นสุขเพิ่มขึ้น
หรือสุขน้อยลง”

การสอนเรื่องทุกข์ จึงเป็นการบอกกล่าวความจริงให้
ทราบกันไว้ ตามที่เป็นจริงอย่างไรเท่านั้นเอง ที่สำคัญที่สุดคือ
คำที่เป็นภาษาอื่นนั้น ผู้ศึกษาควรศึกษาความหมายของภาษา
นั้น ๆ ให้เข้าใจ คำว่า ทุกข์ เป็นภาษาบาลี ควรทำความเข้าใจ
ให้ทราบว่า คำนี้ท่านนิยามความหมายไว้อย่างไร เมื่อทราบ
ได้แล้ว จะมีความเข้าใจในเจตนารมณ์แห่งคำสอน ที่มีคำนั้น ๆ
ปรากฏอยู่ได้ชัดเจนขึ้น.

๒๖. พระพุทธศาสนาสอนให้คนเกียจคร้าน เพราะขยัน
ไปก็จะกลายเป็นคนโลก จริ่งไหม ?

- เอาอย่างนั้นเชียวหรือ ?

ไม่ทราบว่ายเรียนพระพุทธศาสนามาจากไหน จึงได้มี
คำถามที่น่ารักน่าเอ็นดูเช่นนี้เกิดขึ้นได้ ช่างน่าเอ็นดูจริง ๆ
ขอให้เข้าใจว่า

พระพุทธศาสนานั้น เป็นศาสนาแห่งการช่วยตนเอง
พึ่งตนเอง ไม่นิยมให้คนงอมืองอเท้าหวังพึ่งอำนาจภายนอก
มีคำสอนเน้นหนักให้คนสำนึกถึงคุณค่าแห่งเวลา ที่บุคคลจะ
ต้องใช้ไปให้เป็นประโยชน์ ด้วยความเพียรพยายามในทางที่ชอบ
ทรงสอนว่าความเกียจคร้าน เป็นอบายมุข คือปากทางแห่ง
ความเสื่อม การทำงานอะไรก็ตาม สอนให้คนทำการงานนั้น
อย่างจริงจัง ให้บากบั่นในเรื่องนั้น ๆ ให้มาก เพราะงานที่
ย่อหย่อน หละหลวม จะก่อให้เกิดการคั่งค้างอาฎูล ไม่เป็นมงคล
ชีวิตของคนเหล่านั้น รับสั่งให้คนบากบั่นพยายามไปจนกว่า
ประโยชน์ตนจะสำเร็จ เพราะคนจะล่วงทุกข์ได้เพราะความเพียร

เพื่อให้บรรลุสิ่งที่ตนหวังในปัจจุบัน พระพุทธศาสนา
สอนให้มีความหมั่นขยันในการประกอบกิจการงาน อันเป็น
ภาระหน้าที่ของตน ในขั้นมรรคผลนิพพาน สอนให้คนมีสัมมา
วายามะ คือความเพียรในทางที่ชอบ พระพุทธเจ้าเองทรงเป็น
ตัวอย่างแห่งผู้ใช้ความเพียรพยายาม เพื่อบรรลุเป้าหมายที่

มุ่งหวัง แม้จะมีการลองผิดลองถูกเป็นอันมากก็ตาม แต่ไม่ยอมท้อถอย ฝ่าฟันอุปสรรคไปจนตรัสรู้ และยังคงดำรงพระชนม์อยู่ เพื่อประโยชน์แก่คนอื่นอีกถึง ๔๕ ปี

ศาสนาที่มีศาสดา คำสอนเช่นนี้ ใจคอยังจะกล่าวว่
สอนให้คนเกียจคร้านอยู่อีกหรือ ?

เรื่องของ “ความโลภ” สำหรับชีวิตครองเรือนนั้น ท่าน
หมายเอาเพียงความโลภในอกุศลกรรมบถ ๑๐ เท่านั้น คือ

“โลภะ ความโลภอยากได้ของ ๆ คนอื่น”

“ถ้าโลภอยากได้สิ่งต่าง ๆ แล้ว ใช้ความเพียรพยายาม
หามาด้วยความสุจริต ยุติธรรม หาเป็นการเสียคุณธรรมของ
ผู้ครองเรือนแต่ประการใดไม่”

อย่าลืมนว่ คำสอนของพระพุทธศาสนานั้น แม้คำ ๆ
เดียวกัน หาได้หมายความว่าขอบข่ายแห่งความหมายของ
คำนั้น ๆ จะอยู่ในระดับเดียวกันทุกคำก็หาไม่.

๒๗. พระพุทธศาสนาสามารถแก้ปัญหาชีวิต และช่วย
ให้คนพ้นทุกข์ได้จริงหรือไม่ ?

- ได้แน่นอนโดยไม่มีข้อสงสัย คนได้รับผลจากการแก้
ปัญหาและระงับดับความทุกข์ด้วยอาศัยหลักธรรมของพระ-
พุทธศาสนามามากต่อมาก ทั้งในอดีตและปัจจุบัน คนเขาไม่
สงสัยกันแล้วในเรื่องนี้ แต่เมื่อสงสัยมากก็ขอชี้แจงว่า

พระพุทธศาสนารับรองว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา
สามารถแก้ปัญหาชีวิต และช่วยให้คนพ้นทุกข์ได้จริง แต่มี
ข้อแม้ว่า

“บุคคลนั้นจะต้องดำเนินตามหลักการ และวิธีการทาง
พระพุทธศาสนานะ”

หลักการนั้น ท่านได้กำหนดไว้เป็นเรื่อง ๆ ไป เช่น
ถ้าต้องการจะแก้ความเสื่อมในชีวิต ก็ต้องเว้นจากการ
กระทำอันเป็นทางแห่งความเสื่อมเสีย คืออบายมุข อันได้แก่
ความเป็นนักเลงหญิง นักเลงการพนัน นักเลงดื่มสุรา เทียว
กลางคืน คบคนไม่ดีเป็นมิตร และเกียจคร้านทำการงานเป็นต้น

หากต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต การงาน ก็
ต้องดำเนินไปตามหลักการ ที่จะนำคนไปสู่ความสำเร็จ ๔
ประการ คือ

- ฉันทะ ปลุกฝังความพอใจไม่ให้เสื่อมคลายในการ
งานนั้น ๆ

- วิริยะ มีความเพียรพยายาม เพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น
โดยไม่ทอดยถ่ออุปสรรค

- จิตตะ เอาใจใส่สนใจในเรื่องนั้น ๆ ไม่วางธุระ

- วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลตรวจสอบใน
เรื่องนั้น ๆ

สำหรับวิธีการนั้น ท่านกำหนดขั้นตอน ที่คนควรจะทำ
ความเข้าใจในปัญหา ความทุกข์เป็นต้น ให้ทราบตามความ

เป็นจริงว่า อะไรเป็นอะไรแล้ว ให้ลงมือปฏิบัติให้เหมาะสม
แก่กรณีนั้น ขั้นตอนนั้น หมายถึงการวิเคราะห์ในเรื่องนั้น ๆ
ตามลำดับดังนี้

- อะไร? คือให้ทราบปัญหา หรือความทุกข์เป็นต้น
ว่าเป็นอะไรแน่

- มาจากไหน? คือการศึกษาให้ทราบถึงสาเหตุอันเป็น
มูลฐาน และปัจจัยร่วมแห่งปัญหา ความทุกข์เหล่านั้น ให้ทราบ
ว่า อะไรเป็นสาเหตุแท้จริง และปัจจัยร่วม ซึ่งจำเป็นจะต้อง
ขจัดให้หมดไป

- เพื่ออะไร? เป็นการกำหนดเป้าหมายที่ตนมุ่งหวัง
อันเป็นความสุข ความเจริญ ซึ่งเกิดจากการทำลายสาเหตุแห่ง
ปัญหา และความทุกข์เป็นต้น

- โดยวิธีอย่างไร? ได้แก่การนำเอาหลักการแก้ปัญหา
แก้ความทุกข์ในเรื่องนั้น ๆ ตามที่ทางพระพุทธศาสนาได้แสดง
ไว้มาใช้ให้เหมาะสมเป็นกรณี ๆ ไป

ได้โปรดเข้าใจว่า พระพุทธศาสนานั้นเปรียบเหมือน
โอสถพิเศษ ที่สามารถบำบัดโรคได้ตามสมควรแก่โรคที่เกิดขึ้น
แต่การรักษาโรค คนจำเป็นต้องทราบอาการ สมุฏฐาน เป้าหมาย
และกรรมวิธีในการรักษา และยาที่จะต้องใช้ โดยถูกต้องไม่
ผิดพลาด ก็จะสามารถแก้โรคนั้น ๆ ได้ฉับไฉน หลักธรรมใน
พระพุทธศาสนา ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันฉนั้น

ดังนั้น ท่านจึงแสดงว่าพระธรรม เป็นโอปนยิโก คือ เป็นข้อที่คนจะต้องน้อมเข้ามาหาตน หรือน้อมตนเข้าไปหาจึง จะได้รับผลจากพระธรรม ในระดับต่าง ๆ ตามสมควรแก่การ ปฏิบัติ.

๒๘. พระพุทธศาสนาให้เสรีภาพในการนับถือพระพุทธ ศาสนา แต่ใจจริงปรับอบัติภิกษุผู้เข้ารีตเคียดเคี้ยวแล้ว ?

- เรื่องนี้คนละเหตุคนละผลกันนี้ คือ

เรื่องเสรีภาพนั้น เป็นหลักการขั้นมูลฐานของชีวิตคน พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธเรื่องเสรีภาพ แต่สนับสนุนเสรีภาพ ทุกรูปแบบ ที่ไม่เป็นการเบียดเบียนตนเอง และบุคคลอื่นให้ เดือดร้อน

ส่วนภิกษุที่ไปเข้ารีตเคียดเคี้ยว นั้น เป็นเงื่อนไขที่ทางวินัย กำหนดไว้ เพราะคนเราที่อยู่ร่วมกัน จำเป็นจะต้องมีระเบียบ วินัยเป็นหลักในการปฏิบัติ ถ้าไม่อย่างนั้นแล้ว ใครอยาก จะใช้เสรีภาพกันอย่างไรก็ได้แล้ว คนก็ต้องถอยหลังเข้ายุค อนารยะกัน

ภิกษุที่ไปเข้ารีตเคียดเคี้ยว ทั้ง ๆ ที่ตนยังเป็นภิกษุอยู่นั้น แสดงถึงความเป็นคนโลเล หลอกลวง เพราะการเข้ามาบวช ของเธอนั้น เธอสมัครใจเข้ามาเองไม่มีใครบังคับ แต่เมื่อเธอ ประกาศตนยอมรับฐานะของภิกษุ ต่อหน้าสงฆ์เป็นจำนวน

มากแล้ว วันดีคืนดีไปเข้ารีตเดี๋ยวยึดเสีย การกระทำของเธอ เป็นการใช้เสรีภาพในการเบียดเบียนตนเอง คนอื่นให้เดือดร้อน ด้วยการ

- ทำสงฆ์ อันร่วมประชุมกันในการอุปสมบทเธอให้ ได้รับความลำบาก

- หลอกหลวงตนเอง และคนอื่น ว่ามีศรัทธาในพระ- พุทธศาสนาอย่างแท้จริง จนยอมตนเข้ามาบวช

- ในขณะที่เป็นพระอยู่ กลับเปลี่ยนแปลงไปเข้ารีต เดี๋ยวยึด เชื่อว่าเป็นคนทรยศต่อหมู่คณะ ต่อพระศาสนา ด้วยการกักตื้อให้ต่างค้าว ท้าวต่างแดน เหมือนคนที่ทรยศต่อชาติ บ้านเมืองของตน

คนเช่นนี้ ทางบ้านเมืองเขาถือเป็นขบถ โทษประหาร เชี่ยวนะ ศาสนาเพียงแต่เป็นบาปหนักเท่านั้น เป็นความกรุณา เพียงไรแล้ว ไม่คิดกันบ้างหรือ ?

๒๕. พระพุทธศาสนา ไม่เป็นศาสนา แต่เป็นเพียงปรัชญา เพราะอาศัยเหตุและผล ศาสนาที่แท้จริงต้องมีพระเจ้าใช่หรือไม่ ?

- การจะตอบว่าใช่หรือไม่นั้น เรามีข้อที่ควรจะทำ ความเข้าใจกันหลายกรณี ทั้งนี้เพราะความสับสนในถ้อยคำ ที่เราแปลภาษาฝรั่งมาเป็นภาษาสันสกฤต ที่นำมาใช้เป็นภาษาไทย คือ ความหมายของคำว่า ศาสนา ที่คนยอมรับว่าตรงกับ

คำว่า Religion ในภาษาอังกฤษ แต่โดยความหมายในวิชา ศาสนาเปรียบเทียบ และวิชาทางศาสนาจะพบว่าไม่ตรงกันนัก ซึ่งอาจสรุปลักษณะแห่งระบบคำสอนที่เรียกว่าศาสนานั้นมี องค์ประกอบ ๕ ประการ คือ

๑. ต้องเป็นเรื่องที่เชื่อถือว่า มีความศักดิ์สิทธิ์ และไม่ใช่ว่าเชื่อถือเปล่า ๆ ต้องมีความเคารพบูชาต่อระบบคำสอนนั้น ๆ ด้วย

๒. ต้องมีคำสอนทางธรรมจรรยา และกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวกับความประพฤติปฏิบัติ เพื่อบรรลุผลอันดีงาม ที่เป็นอุดมคติสูงสุดในศาสนานั้น ๆ

๓. เนื่องจากศาสนา แปลว่า คำสั่งสอน ดังนั้นระบบความเชื่อถือ ที่จะจัดเป็นศาสนาได้นั้น ต้องปรากฏตัวผู้สอน ผู้ประกาศ ผู้ตั้ง ที่ยอมรับนับถือกันว่า มีตัวตนอยู่จริง ทั้งอาจพิสูจน์ได้ด้วยวิชาประวัติศาสตร์ โบราณคดี เป็นต้น

๔. ต้องมีสถาบันบุคคล ผู้มีหน้าที่ในการรักษาพิธีกรรม ความศักดิ์สิทธิ์ของคำสอนนั้น ๆ สืบต่อกันมาไม่ขาดสาย บุคคลเหล่านี้อาจเรียกว่า พระ นักบวช บาทหลวง หะยี หรือมีชื่อเป็นอย่างอื่น ได้รับการยอมรับนับถือในฐานะเป็นเพศพิเศษ ต่างจากสามัญชน เรียกว่า สมณเพศ

๕. ต้องมีการกวดขันเรื่องความจงรักภักดี ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Fidelity คือถ้านับถือศาสนาหนึ่งอยู่ก่อนแล้ว จะไปนับถือ

ศาสนาอื่น หรือแสดงความเคารพต่อสิ่งเคารพในศาสนาอื่น
ไม่ได้ บางศาสนาถือว่าบาปหนักทีเดียว

หากลัทธิที่ถือว่าเป็นศาสนาใด ไม่ประกอบด้วยองค์
ครบ ๕ ประการข้างต้น ท่านจะเรียกย่อลงมาว่า ลัทธิศาสนา
ลัทธิ ปรัชญา ตามลำดับ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหรือไม่ ?

เราจะพบว่า พระพุทธศาสนามีหลักธรรม ๕ ประการ
นั้น อันอาจกล่าวโดยสรุปว่า พระพุทธศาสนามีศาสดา ระบบ
คำสอน สถาบันสงฆ์ ศาสนสถาน พิธีกรรม เครื่องหมายและ
ปูชนียวัตถุ อันเป็นระบบปฏิบัติและสักการบูชา พระพุทธศาสนา
จึงได้ชื่อว่าเป็นศาสนา

ปรัชญา คืออะไร ?

คำว่า ปรัชญา เป็นคำใหม่ เราแปลมาจากคำว่า
Philosophy แปลว่า ความรักในความรู้ แต่ปรัชญาเองกลับ
แปลตรงกับปัญญาในภาษาบาลี คือแปลว่า ความรอบรู้ ลักษณะ
ของปรัชญา จึงเป็นเรื่องการคิดค้นเสนอแนะสิ่งที่เป็นหลัก

“ศีลธรรม จรรยา และกฎเกณฑ์แห่งการประพฤติปฏิบัติ
ผู้คิดค้นทางปรัชญาได้รจนาดำราหรือแสดงความคิดเห็นของตน
ไว้ แต่ตัวนักปรัชญาก็ดี ระบบคำสอนก็ดี ใครไม่ได้ถือว่าเป็น
สิ่งศักดิ์สิทธิ์ สอนมาแล้วใครจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ ฐานะของ

นักปรัชญาที่เกี่ยวข้องกับผู้รับคำสอน จึงเกี่ยวข้องกันในฐาน
อาจารย์กับศิษย์ เรียนจากสำนักนี้แล้วจะไปเรียนในสำนักอื่น
อีกก็ได้ ไม่ได้ว่าอะไร และไม่ถือว่าเป็นความผิด นักปรัชญา
ในอดีต เช่น โสกราตีส เพลโต อริสโตเติล จอห์น ลอค เกอเต
คานท์ เป็นต้น จึงมีฐานะเป็นเพียงนักวิชาการ หรือปรัชญาเมธี
เท่านั้น”

เนื่องจากพระพุทธศาสนา ไม่ได้อ้างว่า การตรัสรู้ของ
ตน เกิดขึ้นจากการดลบันดาลของอำนาจภายนอก พระพุทธเจ้า
ทรงตรัสรู้ธรรม ทรงทำหน้าที่เปิดเผย ชี้แจง แสดงธรรมที่
ตรัสรู้มา ฐานะของพระพุทธเจ้า จึงไม่ใช่พระเป็นเจ้าหรือโอโรส
หรือทูตของพระเป็นเจ้า พระองค์จึงทรงเป็นศาสดา ที่เรียก
ในภาษาบาลีว่า สตฺถา ซึ่งแปลว่า ครู หรือ บรมศาสดาจารย์
ดูเพียงนี้คำสอนของพระองค์ จึงน่าจะเรียกว่าปรัชญาได้

แต่เพราะพระพุทธศาสนา ได้มีการเน้นหนักในด้าน
ความจงรักภักดี โดยเฉพาะผู้ที่เข้ามาบวชแล้ว จะไปเข้ารีต
ถือศาสนาอื่นทั้ง ๆ ยังเป็นภิกษุอยู่ไม่ได้ พระพุทธเจ้าเองได้รับ
การยกย่องในฐานะที่ศักดิ์สิทธิ์ ควรแก่การเคารพบูชา แม้
พระธรรม พระสงฆ์ ก็ได้รับการยกย่องในฐานะที่ควรเคารพ
สักการะ เช่นเดียวกัน

ด้วยเหตุนี้ คำสอนของพระพุทธเจ้า จึงเป็นศาสนาหา
ได้เป็นปรัชญาอย่างที่เข้าใจไม่ แต่บางอย่างก็เป็นปรัชญาที่
แฝงอยู่ในพระพุทธศาสนาเช่นกัน.

๓๐. ศาสนาคริสต์สอนให้รักคนอื่นเหมือนกับรักตนเอง แต่ศาสนาพุทธสอนให้อยู่คนเดียว เป็นการเห็นแก่ตัว เอาตัวรอด ใช่มั้ย ?

- คนโบราณนั้น ท่านมีความคิดเห็นคมคายมาก เมื่อท่านเห็นว่าใครพูดอะไรโดยขาดเหตุผล ความเป็นจริงท่านจะตำหนิว่า

“ฟังไม่ได้ศัพท์ จับไปกระเดียด”

เรื่องปัญหาข้างต้นนั้น เป็นการพูดแบบมองไม่ตลอดสาย ทั้งฝ่ายศาสนาคริสต์ และพระพุทธรศาสนา เพราะคำสอนระดับ ศาสนานั้น จะต้องมองให้ตลอดสายว่า อะไรเป็นอะไร และเป็นคำสอนในระดับใด จึงจะไม่เกิดความสับสนในการทำ ความเข้าใจ

สำหรับการสร้างความรู้สึกรู้สึกต่อคนอื่นนั้น พระพุทธรศาสนา ไม่สอนเพียงแต่ให้สร้างความรู้สึกรู้สึกอันดีต่อคนเท่านั้น แต่ก้าวไกล ไปถึงสรรพสัตว์ โดยใช้คำว่า สัพพะ สัตตา แปลว่าสัตว์ทั้งหลาย ทั้งปวง

แต่ท่านไม่ใช่คำว่าให้สร้างความรัก เพราะความรักนั้น ในความหมายของพระพุทธรศาสนาท่านใช้คำว่า เปมะ แปลว่า ความรัก มีลักษณะที่ไม่ควรสร้างให้มากนัก เพราะว่า

“ความรัก มีลักษณะต้องการ ใต้รับการตอบสนองคือ ให้คนอื่นรักตนตอบ ถ้าเขาไม่รักตอบ ก็กลายเป็นโทษคือความ โกรธ ประทุษร้าย ในลักษณะที่เรียกกันว่า รักมากแค้นมาก หากคนหรือสิ่งที่รักพลัดพรากจากไป จิตจะกลายเป็นความ เศร้าโศก แต่ในกรณีที่รักมากไป จิตก็จะกลายเป็นอคติ คือมีความลำเอียงเพราะเหตุว่ารักใคร่กัน”

พระพุทธศาสนาสอนให้คนมี เมตตา คือความปรารถนา ดีต่อกัน ต้องการที่จะเห็นคนและสัตว์ทั้งหลาย อยู่อย่างไม่มี เหวมีภัย ไม่เบียดเบียนกัน มีความสุข ตามสมควรแก่ฐานะ ของตน

กรุณา คือเมื่อเห็นคนอื่นเศร้าโศก ประสบความผิดหวัง เป็นต้น ก็ให้ช่วยเหลือเขา ตามกำลังที่จะช่วยได้

มุทิตา ในกรณีที่เห็นคนอื่นเขาได้รับความสุขความเจริญ ให้แสดงความยินดีต่อเขา แทนที่จะไปริษยาเขา

ในกรณีที่คนสัตว์ ที่เราควรจะต้องแสดงเมตตา กรุณา มุทิตานั้น ต้องประสบความสำเร็จ ไม่อยู่ในวิสัยที่จะใช้ธรรมะ อีก ๓ ข้อนั้นได้ ท่านสอนให้ทำใจให้เป็นอุเบกขา คือ อย่าไป แสดงความยินดี หรือยินร้าย ในความพิบัติอันนั้นของเขา ด้วยการทำความรู้สึก

“คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของ กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่

พึงอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่วก็ตาม เขาจะต้องเป็น
ผู้รับผลของกรรมนั้น”

การทำความรู้สึกได้เช่นนี้ จะช่วยให้คนไม่ต้องไปว่าวุ่น
ในสิ่งที่ตนไม่อาจทำอะไรได้ ทั้งเป็นการป้องกันจิตตนไว้ไม่ให้
ตกไปเป็นอกตಿಯ่างใดอย่างหนึ่ง ใน ๔ ประการ คือ

- ลำเอียงเพราะรักใคร่กันเป็นการส่วนตัว เรียก ฉันทาคติ
- ลำเอียงเพราะไม่ชอบกันเป็นการส่วนตัว เรียก โทสาคติ
- ลำเอียงเพราะความกลัวเป็นเหตุ เรียก ภยาคติ
- ลำเอียงเพราะความเขลา เรียก โมหาคติ

สำหรับในกรณีที่สอนให้อยู่คนเดียวนั้น ใช้ในกรณีที่
ต้องการบำเพ็ญเพียรทางจิต เพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางจิต
ให้อยู่ในสภาพพร้อมจะใช้เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาเป็นต้น
ตามสมควรแก่สัตว์แก่บุคคล จนถึงทำจิตให้หลุดพ้นจากกิเลส
ในที่สุดเท่านั้น เมื่อปรับจิตได้แล้ว หรือแม้เมื่อสละกิเลสจนจบ
สิ้นหน้าที่ส่วนตนแล้ว เวลาแห่งชีวิตต่อจากนั้น ได้ใช้ไปเพื่อ
ประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่สรรพสัตว์เป็นหลัก

เป็นธรรมดาประการหนึ่ง คือจะเป็นใครก็ตามหาก
ต้องการทำตนให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม เขาจะต้อง
ใช้เวลาช่วงหนึ่งแห่งชีวิต เพื่อสร้างคุณสมบัติอันเหมาะสม
สำหรับทำงานเพื่อสังคม ในช่วงนั้นคนที่มีสติสัมปชัญญะ มี
เหตุผลมากพอ จะไม่ว่าเขาเห็นแก่ตัวหรือเอาตัวรอดแน่.

๓๑. ศาสนาคริสต์ เป็นศาสนาของพระเจ้า ซึ่งย่อมดีกว่า
ศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาของคน

- เรื่องนี้ขึ้นอยู่กับศรัทธา ของคนแต่ละศาสนา ซึ่งนัก
ศาสนาที่ดี ไม่ควรก้าวก่ายวิจารณ์ นอกจากการเปรียบเทียบ
ตามหลักของศาสนาเปรียบเทียบ แต่ไม่ควรจะทำในเชิงยกตน
ข่มท่านให้เสียคุณลักษณะของศาสนิกที่ดีในศาสนานั้น ๆ

ในทัศนะของชาวพุทธนั้น ย่อมมีความภาคภูมิใจในการ
ที่ศาสดาของตนเป็นคน ๆ หนึ่ง ที่ใช้ความเพียรพยายามแบบคน
ประสบความสำเร็จแบบคน ศาสนาพุทธจึงเป็นศาสนา โดย
มนุษย์ ของมนุษย์ เพื่อมนุษย์ จากความรู้สึกนี้นำไปสู่ความ
เข้าใจว่า คนเราด้วยกันนั้นย่อมเข้าใจกันและกันดี คำว่าศาสนา
อาจหมายถึงระบบการปกครองด้วยก็ได้ ดังนั้นศาสนาที่ตรัสรู้
และสั่งสอนโดยคนนั้นจึงเป็นเหมือนกัน

“ประเทศไทยที่มีคนไทยเป็นประมุข มีคนไทยทำการ
บริหาร มีคนไทยเป็นข้าราชการ มีคนไทยอยู่ภายใต้การปกครอง
ย่อมจะดีกว่ามีคนต่างชาติมาเป็นประมุข มีคนต่างชาติมาบริหาร
แต่มีคนไทยเป็นผู้ถูกปกครอง”

หากใครจะชอบอย่างหลัง ก็เป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้จริง ๆ
แต่คนไทยทั่วไปคงไม่ยินดีดีด้วยการปกครองแบบนั้น คนที่

นับถือพระพุทธศาสนามีความรู้สึกอย่างนี้ จึงไม่รู้สึกว่าตนมี
ปมด้อย ที่ควรน้อยใจ แต่ทั้งศาสนา ศาสดา สถาบันต่าง ๆ ทาง
ศาสนา ล้วนแต่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจแก่คนไทยที่นับถือพระ-
พุทธศาสนา ในความเป็นคนธรรมดา ๆ นี้เอง

๓๒. พระพุทธศาสนาสอนให้พึ่งตนเอง ช่วยตนเอง ผู้พึ่ง
พระเจ้าไม่ได้ พึ่งตนเองดีกว่า หรือพึ่งพระเจ้าดีกว่า ?

- การเปรียบเทียบว่าอะไรดีกว่าอะไรนั้น ย่อมขึ้นกับ
ความพอใจ ศรัทธา ของคน ๆ นั้นเป็นสำคัญ เหมือนเราถามว่า
“ระหว่างปลาร้า กับ น้ำมูดู อะไรอร่อยกว่ากัน”

ถามคนทางอีสานก็ต้องบอกว่า น้ำมูดูอร่อยสู้ปลาร้า
ไม่ได้ คนทางสงขลา ปัตตานี ก็ต้องบอกว่า น้ำมูดูอร่อยกว่า
พอมารวมคนภาคกลางเข้า เขาอาจจะตอบว่า

“ผมว่าสองอย่างนั้น สู้น้ำพริกปลาทุไม่ได้นะ”

เรื่องการพึ่งสิ่งที่ตนเคารพเป็นสรณะก็เหมือนกัน ใคร
มีความศรัทธา มีความพึงใจในศาสนธรรมของศาสนาใด ก็
ชอบที่จะยึดมั่นในศาสนาของตน และที่ไม่ควรลืม คือ

พระพุทธเจ้านั้น ทรงอยู่ในฐานะผู้บอกทางแห่งความสุข
อันควรเดินไป กับทางแห่งความทุกข์อันควรละเว้นให้เท่านั้น
ส่วนการปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลที่ตนจำนงหวัง เป็นเรื่องที่แต่ละคน

จะต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ไม่มีการดลบันดาลในพระศาสนา
นี้ พระธรรมในศาสนานี้ จะรักษาคุ่มครองเป็นที่พึ่งของคนได้
จะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่ว่า

“พระธรรม ย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม เหมือนร่มใหญ่
ป้องกันคนผู้กั้นร่ม ไม่ให้เปียกฝนในเวลาฝนตกฉะนั้น”

แม้ว่าจะมีร่มอยู่ในมือ หากไม่กั้นร่มไว้เหนือศีรษะ เวลา
เปียกฝน จะไปตำหนิร่มไม่ได้ฉนใด พระธรรมในพระศาสนา
นี้ จะรักษาได้เฉพาะผู้ประพฤติธรรมฉนนั้น

แม้พระเจ้าเองก็เถอะ อย่างที่เคยกล่าวมาในข้อก่อนว่า

“จงช่วยตัวของเจ้าก่อนแล้ว พระเจ้าจึงจะช่วยเจ้า”

ถ้าพระเจ้าสามารถช่วย แม้คนที่ไม่พร้อมจะช่วยตนเอง
ได้แล้ว ลูกของพระเจ้าสองพระองค์คงไม่ทำสงครามล้างผลาญ
กันอยู่ในเลบานอนในปัจจุบันนี้หรือ

ข้อนี้หาได้เป็นความบกพร่องของพระเจ้าไม่ แต่เพราะ
ลูกหลานเหล่านั้นไม่ยอมช่วยตนเองก่อนเลย แล้วจะโทษใคร
กันเล่า ?

๓๓. พระพุทธศาสนาห้ามการฆ่าสัตว์ เพราะเกรงว่า
จะเกิดความเคียดชัง แล้วมาฆ่ามนุษย์ หรือเพราะป้องกันไม่ให้
มนุษย์ต้องไปเสวยทุกข์วิบากในนรก.

- เพราะเหตุผลที่กล่าวมาแล้วด้วย แต่ที่สำคัญคือ เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ในข้อที่ว่า

“ต้องการความรัก และได้รับความรัก ต้องการความอบอุ่น และปลอดภัย”

โดยสอนให้คนทำตนเองเป็นอุปมาแล้ว ไม่ควรฆ่าเอง หรือใช้ให้คนอื่นฆ่าสัตว์ เพราะการไม่ฆ่า ไม่เบียดเบียนเป็นความสุขในโลกนี้.

๓๔. พระพุทธศาสนา มีการแตกแยกกันเป็นนิกายมากมาย แสดงว่าพระพุทธศาสนายังไม่ดีพอ จึงเป็นเช่นนั้น แต่การที่ศาสนาคริสต์มีหลายนิกายนั้นเป็นเพราะพระเจ้าให้เสรีภาพแก่มนุษย์.

- เอ้า ทำไมเป็นอย่างนั้นละ ?

อย่างนี้เขาเรียกว่า ขึ้นต้นเป็นลำไม้ไผ่ พอเหลาลงไปกลายเป็นบ้องกัญชา มันไม่เป็นการพุดด้วยอคติไปหน่อยหรือ ?

ความแตกแยกที่เกิดขึ้นในศาสนาทุกศาสนานั้น ไม่ใช่หมายความว่าศาสนาไม่ดีพอ แต่เกิดจากการคนในศาสนานั้น ๆ ไม่ดีพอในสองด้าน คือ

ในด้านความรู้ คือไม่อาจจะหยั่งทราบถึงคำสอนในศาสนาของตนอย่างถ่องแท้ ในที่สุดก็ตีความเอาตามที่ตนเข้าใจ เรียกว่า เสียในด้านทฤษฎีสัมมัญญา คือความคิดเห็นไม่ตรงกัน

ด้านความประพฤติ ศาสนิกกลุ่มหนึ่งสามารถปรับระดับความประพฤติของตน ให้ตรงตามระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ศาสนานั้น ๆ บัญญัติไว้ได้ อีกพวกหนึ่งทำเช่นนั้นไม่ได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ศาสนิกสองฝ่ายนั้นก็ต้องกล่าวคำว่า “ที่รัก เรายรักกันไม่ได้แล้ว” ก็แยกตัวออกไปต่างหาก กาลต่อมาลักษณะดังกล่าวก็เกิดขึ้นอีก การแยกออกเป็นนิกายย่อย ๆ ต่างก็เกิดขึ้น ไม่ว่าในศาสนาใดก็ตามที่แตกแยกกันนั้น สาเหตุจะมาจากเรื่องสองอย่างนี้

เสรีภาพที่นำมาอ้างในบางเรื่องนั้น บางครั้งฟังแล้ว แทนที่จะเกิดความซาบซึ้ง แต่กลับเป็นเรื่องน่าสลดใจ อนาคตใจ สงสาร และข้ามันไปเท่านั้นเอง.

๓๕. พระพุทธศาสนาสอนไม่ให้ยึดถือสิ่งทั้งปวง ถ้าเรานับถือศาสนา เช่นศาสนาพุทธอย่างนี้ จะมีเป็นการขัดแย้งกับคำสอนดังกล่าวหรือ ?

- ไม่เห็นขัดแย้งอะไรกันนี้ อันที่จริงการนับถือพระพุทธศาสนา หรือศาสนาอะไรก็ตาม เพื่อเป็นหลักในการดำเนิน

ชีวิตของบุคคล เพราะคนเราไม่มีใครที่จะรู้อะไรไปทุกอย่าง โดยไม่ต้องศึกษาเล่าเรียนได้ การนับถือพระพุทธศาสนา ก็เพื่อศึกษาให้รู้ และปฏิบัติให้ถูกต้อง ตามเหตุผลที่ทางศาสนา ได้จำแนกแสดงไว้

การยึดหลักของพระศาสนา จึงเป็นเหมือนนักเรียนผู้ เริ่มฝึกเขียนหนังสือ อ่านหนังสือ จำเป็นต้องอาศัยไม้บรรทัด การสะกดอักษรกันไป ตามหลักเกณฑ์ที่ท่านแสดงไว้ แต่เมื่อ เกิดความชำนาญชำนาญดีแล้ว ความจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้น ก็หมดไป คือการเขียน การอ่าน การทำความเข้าใจ ก็เป็นไป โดยอัตโนมัติ

การปฏิบัติธรรมอันเกิดขึ้นจากการศึกษา สดับฟังทาง พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกัน ในขั้นแรกจำเป็นจะต้องยึดหลัก ตามที่ท่านสอนไว้ เมื่อถึงจุดหนึ่งท่านจะถ่ายทอดความยึดติด ในรูปแบบต่าง ๆ ได้ จิตของท่านจะมีปฏิภักิริยาต่ออารมณ์ หรือ สิ่งเร้าทั้งหลายเองโดยอัตโนมัติ

การสอนเรื่องสิ่งทั้งปวง ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นนั้น เป็น เรื่องของสังขารม อันบุคคลจะเข้าถึงได้ไม่ถ่วงนัก เพราะคน จะมีความรู้สึกกว่า

“นั่นเป็นของเรา เช่นตัวเรา ญาติเรา น้องเรา ทรัพย์สมบัติ ของเรา เราเป็นนั่นเป็นนี่ เช่นเราเป็นนายทหาร เป็นข้าราชการ เป็นต้น หรืออาจยึดถือว่า นั่นเป็นตัวเป็นตน จนเกิดการแบ่งแยก เป็นเราเป็นเขา เป็นพวกเป็นหมู่กัน”

เรื่องการยึดถือในลักษณะนี้ เป็นสิ่งที่ถ่ายถอนได้ยากมาก เครื่องมือที่จะนำไปสู่การถ่ายถอนความยึดถือในลักษณะที่หลงผิดดังกล่าวได้อย่างแท้จริง ก็ต้องอาศัยหลักศาสนา ที่ตนได้ศึกษาและลงมือปฏิบัติตามเท่านั้น

ดังนั้น การนับถือพระพุทธศาสนา จึงเป็นเหตุให้คนเข้าถึงความจริง โดยการถ่ายถอนอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งทั้งปวง ความปล่อยวาง จึงเป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา ทั้งสองจึงเป็นเหตุเป็นผลกัน เป็นปัจจัยของกันและกัน ซึ่งทุกคนจะต้องเข้าถึงให้ได้ทั้งสองระดับจึงจะได้ประโยชน์จากพระศาสนาอย่างแท้จริง

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงว่า ธรรมที่ทรงแสดงนั้น เปรียบเหมือน แพ ทู่น หรือยานพาหนะ ที่คนต้องอาศัยข้ามฟากแน่นอนว่าตราบไต่ที่คนเหล่านั้นยังเดินทางจากฟากหนึ่งไปสู่ฟากหนึ่งนั้น เขาจะต้องมียานพาหนะสำหรับอาศัย และต้องยึดถือพาหนะเหล่านั้นเป็นที่พึ่ง แต่เมื่อเขาถึงฝั่งแล้ว เขาต้องละพาหนะเหล่านั้นเพื่อขึ้นฝั่ง ซึ่งเมื่อถึงช่วงนั้น เขาจะต้องเลือกเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ จะขึ้นฝั่งหรือว่าจะอยู่ในพาหนะที่อาศัยมา แต่จะขึ้นฝั่งพร้อมด้วยแบกเรือไปด้วยไม่ได้

เพราะเหตุนี้ พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านจึงมีศีลมีธรรม แต่ท่านไม่ยึดถือในสิ่งเหล่านั้น เช่นศีลของท่านก็ไม่ต้องระมัดระวัง สำรวมระวังอะไร อย่างที่คนทั่วไปเขาทำกัน เพราะศีลของท่านมีสมบูรณ์ จนไม่ต้องสำรวมระวัง อย่างคนที่ศีลยัง

ไม่สมบูรณ์ ต้องคอยสำรวจระวัง สมาทาน แสดงอาบัติกันอยู่
ศีลของพระอรหันต์บุคคล จึงมีลักษณะที่เป็นไปเองโดยอัตโนมัติ
อันที่จริง เรื่องการเข้าถึงความจริงสองระดับนี้ ระดับ
การปล่อยวางความยึดถือ เป็นปหัตถัพพธรรม คือธรรมที่ต้อง
ละ แต่การนับถือพระพุทธศาสนา เป็นภาเวตัพพธรรม คือ
ธรรมที่ต้องสร้างให้มีให้เพิ่มขึ้นในชีวิตจิตใจของตน หากคน
เข้าถึงธรรมสองฝ่ายนี้ ตามสมควรแก่ธรรมแล้ว ย่อมได้ชื่อว่า
เป็นผู้รู้อรินสัง ๔ ตามความเป็นจริง ปัญหาเรื่องยึดถืออะไร
ไม่ยึดถืออะไรก็จะหมดไป

การรู้ธรรมสองฝ่ายนี้ จัดเป็นความรู้อรินสัง ๔ อย่างไร ?

การเห็นความทุกข์ ความเดือดร้อนในระดับต่าง ๆ อัน
เกิดขึ้นจากความยึดถือในสิ่งทั้งหลาย แล้วกำหนดรู้ไว้ว่า นี้
ทุกข์ จัดเป็นทุกข์สัง

การกำหนดเห็นความเป็นโทษ อันเกิดขึ้นจากความ
ยึดถือในขั้น ๕ ประการด้วยอำนาจตัดหนาวของเรา ด้วย
อำนาจมานะว่า เราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว ละเสีย จัดเป็น
ทุกข์สมุทัยอรินสัง

กำหนดให้รู้จักว่า ผลอันเกิดขึ้นจากการนับถือพระ-
พุทธศาสนานั้น มีความสงบเย็น เป็นความหมดไปสิ้นไปแห่ง
ความยึดมั่นถือด้วยประการนั้น ๆ จนถึงเป็นบรมสุขว่า เป็น
สิ่งที่ควรทำให้แจ้ง จัดเป็นทุกข์นิโรธอรินสัง

การกำหนดรู้ว่า ผลที่ตนจำนงหวังจะเกิดขึ้นได้ ก็ด้วยการปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา จัดเป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วจะพบว่า ท่านสอนให้ผู้นับถือพระพุทธศาสนา เกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายด้วยปัญญา แทนที่จะเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายด้วยโมหะความหลง เพราะชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐสุด

ด้วยเหตุนี้ ข้อความในปัญหานี้ จึงไม่มีลักษณะขัดแย้งกัน ตามที่ถามมา.

๓๖. พระพุทธศาสนาสอนว่า ทุกสิ่งเป็นอนัตตา หากเรามีได้ ถ้าอย่างนั้นแล้วจะหลงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบไปทำไม เพราะอะไร ๆ ก็ไม่มีสาระเสียแล้ว ?

- พังคฺคูเณิน ๆ. ก็น่าจะเป็นอย่างนั้น หากจะตอบสั้น ๆ ก็อาจตอบได้ว่า ที่คนต้องปฏิบัติดีปฏิบัติชอบนั้น เพื่อต้องการให้เข้าถึงความรู้แจ้งเห็นจริง ในความเป็นอนัตตาแห่งธรรมทั้งหลาย จนสามารถถ่ายถอนตัณหา คืออาการของจิตที่ทะเยอทะยานอยากในสิ่งทั้งหลาย และอุปาทาน คือความยึดมั่นถือมั่นในขั้นทั้งหลายออกไป เปรียบเหมือนการวิเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ในด้านกายภาพและชีวภาพ

ในการวิเคราะห์นั้น จะวิเคราะห์จนเข้าถึงกฎแห่งความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง จนเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นวัตถุหรือสิ่งมีชีวิตก็ตาม ไม่มีแก่นสารตัวตนอะไร ประกอบขึ้นและรวมตัวกันอยู่ ด้วยปริมาณแห่งธาตุทั้งหลาย ในที่สุดจะเข้าถึงการแยกตัวตนออกเป็นพลังงานอันไม่มีตัวตน กลายเป็นพลังในทางทำลายอันมหาดล เช่นระเบิดปรมาณู อันเกิดขึ้นจากการแยกปรมาณู เพื่อให้เกิดพลังงาน

แต่การแยกให้เห็นความเป็นอนัตตา แห่งธรรมทั้งหลายนั้น ไม่เกิดผลในการทำลายล้างคน สัตว์ แต่กลายเป็นพลังในการทำลายกิเลส หรืออวิชชา ด้วยพลังแห่งวิชชาอันจะบังเกิดขึ้นได้ด้วยการละความชั่ว บำเพ็ญความดี หรือการลดปริมาณแห่งอวิชชา ความไม่รู้ เสริมสร้างวิชา ความรู้ จนอวิชชาหมดไป เพราะความปรากฏอย่างเต็มที่ของวิชา ชื่อว่าเข้าถึงเป้าหมายของพระพุทธศาสนา เมื่อถึงระดับนี้แล้ว ก็จบด้วยการละชั่วประพฤติดีหมดไป เพราะทำและได้ทั้งบุญและบาปหมดสิ้นแล้ว หากจะตอบเพียงนี้ก็ได้อ

แต่เห็นควรทำความเข้าใจ ในประเด็นต่าง ๆ ให้ชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะเกี่ยวข้องกับหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งควรทำความเข้าใจในประเด็นเหล่านี้ คือ

อนัตตา คืออะไร ?

ส่วนมากเรามักจะพูดกันว่า อนัตตา ได้แก่ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน ฟังแล้วทำให้หลงทางได้ง่าย คำว่า อนัตตา ท่านจึง

แสดงว่า “ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา” โดยแสดงลักษณะที่เรียกว่าอนัตตาไว้ว่า

- **สิ่งทั้งหลาย ไม่อยู่ในอำนาจการบังคับบัญชาของใคร**

- **สิ่งทั้งหลาย ตรงกันข้ามกับสิ่งที่เป็นตัวตน**

- **ไม่มีใครเป็นเจ้าของสิ่ง คนทั้งหลายอย่างแท้จริง**

- **เมื่อแยกย่อยออกไปแล้ว กลายเป็นของสูญ คือว่างเปล่าจากตัวตน**

ด้วยความหมายที่ท่านนิยามออกมานั้น เป็นการประกาศให้ทราบความจริงของคน สัตว์ สิ่งของ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมว่า มีลักษณะอย่างนั้น ซึ่งเมื่อคนปรับจิตของตนให้เข้าถึง และยอมรับได้ ตามสมควรแก่กรณีแล้ว ย่อมทำให้ความยึดติดในลักษณะต่าง ๆ อ่อนตัวลงไม่ต้องทุกข์โศกเป็นต้น ในเมื่อประสบกับเรื่องที่ชวนให้ทุกข์ให้โศกเป็นต้น

ในขณะเดียวกัน เพื่อบรรลุถึงความรู้แจ้งเห็นจริงในความเป็นอนัตตานั้น ท่านให้ยึดเอาสาระแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านี้ คือ

“ศีล สมาธิ ปัญญา วิมุตติ วิมุตติญาณทัสสนะและปรমัตตสาระ” ธรรมเหล่านี้ทรงแสดงว่าเป็นสาระแห่งธรรมทั้งหลาย ซึ่งเน้นหนักไปในข้อปฏิบัติที่จะนำคนเข้าไปสู่พระนิพพาน คือสภาพจิตที่ถึงความสมบูรณ์แห่งสุข อันเกิดจากความสงบจากสรรพกิเลส

หลักกุศลธรรมในพระพุทธศาสนานั้น เมื่อเราแบ่งออกเป็นระดับ จะได้สองระดับ คือ

- **วิภูฏคามิกุศล** คือกุศลความดีที่บุคคลจะต้องยอมรับว่ามีอยู่เป็นอยู่ แห่งสิ่งทั้งหลายตามโลกบัญญัติ เช่นนับถือพ่อแม่ ครูอาจารย์ ให้ทาน รักษาศีล บำเพ็ญภาวนาเป็นต้น แต่ไม่ควรจะยึดติดในสิ่งต่าง ๆ ในลักษณะตายตัว เช่นตนมีหน้าที่ ตำแหน่งงานอะไรอยู่ ก็ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสมแก่หน้าที่ ตำแหน่งงานนั้น ๆ ให้ถูกต้องสมบูรณ์ แต่ไม่ควรยึดติดว่าตนเป็นนั่น เป็นนี่ จนมีการยกตนเสมอท่าน หรือยกตนข่มคนอื่นเป็นต้น หรือยึดถือว่าตนเท่านั้นจะต้องเป็นเช่นนี้ คนอื่นเป็นไม่ได้ ในระดับนี้ พระพุทธศาสนายอมรับความจริงตามที่สมมติเรียกร่วมกัน แต่ไม่ยึดถือเป็นตัวเป็นตน จนเกิดความเดือดร้อน

- **วิวิภูฏคามิกุศล** คือเรื่องที่เป็นความจริงอย่างแท้จริง ไม่เกาะเกี่ยวด้วยสมมติบัญญัติ แต่เป็นปรมาตถธรรมล้วน ๆ

แต่ควรเข้าใจว่า หลักธรรมแม้ในส่วนที่เป็นวิวิภูฏคามิกุศล คนธรรมดาก็อาจสัมผัสได้ในระดับหนึ่ง เช่นการฆ่าความโกรธที่เกิดขึ้น เป็นการระงับกิเลสไว้ได้ชั่วคราว อันท่านเรียกว่า ตทังควิมุตติ คือจิตหลุดพ้นด้วยองค์นั้น ๆ หรือความเข้าถึงอนัตตาแห่งธรรมทั้งหลาย หากคนปรับจิตให้เหมาะสมแล้ว สามารถได้รับประโยชน์อย่างมาก ในขั้นที่เป็นวิภูฏคามิกุศล

๕. ปัญหาเกี่ยวกับหลักธรรม

๓๗. ทางโลกต้องการมีพลเมืองมาก ๆ เพราะชาติที่เป็นมหาอำนาจต้องมีพลเมืองมาก แต่ทางพระพุทธศาสนากลับสอนให้หยุดเกิด อย่างนี้มีเป็นการขัดแย้งกันหรือ ?

- เข้าไปนอนหลับอยู่ที่ไหนเสียละ ?

รู้หรือเปล่า ปัจจุบันนี้กำลังมีการรณรงค์เพื่อวางแผนครอบครัว หรือคุมกำเนิด เพื่อให้คนเกิดกันน้อยลง เพราะกำลังมีปัญหาเรื่องปัจจัย ๔ ที่ไม่อาจตอบสนองความต้องการของคนได้ อาหารที่ผลิตขึ้นมา ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ไม่สมดุลงกับจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น เพราะคนเกิดขึ้นในโลกมากเกินไป จนเป็นห่วงกันว่าประชากรจะล้นโลกกันแล้วนะ เมืองไทยเองมีงานด้านวางแผนครอบครัวที่ทำกันเป็นองค์การขนาดใหญ่ เพื่อพยายามชะลอการเพิ่มของประชากรให้อยู่ในจุดที่ไม่ต้องแย่งอาหารกันกินเป็นต้น

“ลืมนาคูโลกเขาหน้อยซิ จะได้ว่าอะไรเป็นอะไรบ้าง”

จากปัญหาที่โลกกำลังประสบอยู่นี้เอง เป็นการยืนยันให้เห็นคำสอนพระพุทธศาสนา ได้สะท้อนให้เห็นปัญหาประชากร

ว่า หากมีการเกิดกันมากแล้ว ปัญหาจะเกิดขึ้นอย่างที่กำลัง
วิตกกังวล และพยายามแก้กันอย่างที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบัน

วิธีการของพระพุทธศาสนาในระดับทั่วไปนั้น นอกจาก
มุ่งผลในทางหลุดพ้นจากการเกิดโดยสมบูรณ์แล้ว ยังต้องการ
ควบคุมความประพฤติของคน เพื่อให้เกิดผลในระดับต่าง ๆ
ทั้งด้วยศีลและธรรมเมื่อคนทำตามแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องวางแผน
ครอบคร้ว หรือวิ่งเต้นเพื่อออกกฎหมายทำแท้งเสรี เพราะการ
ทำเช่นนั้นเป็นปาณาติบาต ผิดข้อห้ามทางพระพุทธศาสนา แต่
พระพุทธศาสนามุ่งแก้ที่เหตุแห่งปัญหา เพราะการทำแท้ง
การเพิ่มอย่างรวดเร็วของประชากร เป็นผลที่เกิดมาจากเหตุ
พระพุทธศาสนามุ่งแก้ที่เหตุ ด้วยการมีข้อห้ามที่เรียกว่า ศีล
เช่น

มิให้มีการประพฤตินิดในทางประเวณี อันเป็นอาชญา-
กรรมทางเพศ

ให้ประพฤติน้อย่างพรหม ตามศีล ๘ ประการ ข้อที่ ๓

ศีลอันเป็นข้อห้ามสำหรับท่านที่สมาทานอุโบสถข้อที่
๖-๗-๘ ล้วนเป็นการสนับสนุนให้บุคคลสามารถรักษาศีลข้อ
ที่ ๓ ได้ดีทั้งนั้น

กาม คือความใคร่ในรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น เกิด
มาจากใจที่กำหนดหมายว่า สวย งาม เป็นต้น ท่านจึงสอนให้
บรรเทาความรู้สึกเช่นนั้นเสียบ้าง

โดยสรุปแล้ว ท่านให้ระวางใจของคนไม่ให้กำหนด ใน
อารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความกำหนด เพราะสาเหตุที่สืบต่อ
เป็นเหตุผลเป็นลูกโซ่ในปัจจุบันนั้น เกิดมาจากใจที่กำหนด
ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์ เมื่อคุมตรงจุดนี้ได้ก็เป็น
การแก้ปัญหิต่าง ๆ ได้

คนในปัจจุบันกำลังวางแผนคุมกำเนิด แต่พระพุทธศาสนา
มุ่งคุมกำเนิด

ปัญหาที่น่าคิดคือควบคุมด้วยวิธีใด ที่ได้ผลทางจิตวิทยา
และสังคม ศาสนา ประเพณีมากกว่ากัน ผู้มีปัญญาพิจารณา
ย่อมเข้าใจได้ดี

เรื่องความเป็นมหาอำนาจนั้น พลเมืองที่มากอาจเป็น
อุปสรรคด้วยซ้ำไป หากจะวัดความเป็นมหาอำนาจกันด้วย
จำนวนพลเมือง จีน อินเดีย ก็ต้องเป็นมหาอำนาจ เพราะมี
พลเมืองมากที่สุดในโลกตามลำดับ แต่จีน อินเดีย เป็นมหาอำนาจ
หรือกำลังผจญปัญหาเรื่องปากท้องของประชาชนเล่า ?

ความเป็นมหาอำนาจนั้น ส่วนมากจะกำหนดกันด้วย

“แสนยานุภาพทางทหาร และความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ”

การสร้างอำนาจทั้งสองนี้ ไม่จำเป็นต้องมีพลเมืองมากแต่
ให้มีประชากรที่สูงด้วยคุณภาพในด้านต่าง ๆ ก็อาจเป็นมหา-
อำนาจได้

แต่ความเป็นมหาอำนาจทั้งสองวิธีนั้น หากขาดหลักใจในการใช้ ก็อาจจะกลายเป็นอันธพาลเที่ยวรังแกเพื่อนบ้านเขา หรือกลายเป็นกระสือทางเศรษฐกิจ ที่คอยจะสูบเลือดเนื้อของคนอื่นก็ได้ คนมองข้ามความเป็นมหาอำนาจอีกระดับหนึ่ง ซึ่งน้อยครั้งที่โลกจะได้สัมผัส นั่นคือ

“มหาอำนาจทางธรรมาธิปไตย ที่พระเจ้าอโศกมหาราช แห่งปาฏลีบุตรได้สร้างขึ้น ทำให้จักรวรรดิของพระองค์กว้างไกลสงบเย็น อยู่ร่วมกันอย่างมีภราดรภาพสันติสุข”

จากปัญหาข้างต้นนั้น จะพบว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา แม้ว่าจะมีเป้าหมายไกลกว่าที่คนกำลังเผชิญอยู่ในปัจจุบัน แต่เป็นการช่วยแก้ปัญหาปัจจุบันได้อย่างดี นิมนวลไม่มีบาปกรรม อย่างที่คิดกระทำกันในปัจจุบัน จึงเป็นการสนับสนุนการแก้ปัญหาในปัจจุบันอย่างสูง ไม่มีการขัดแย้งกันแต่ประการใด.

๓๘. การสอนให้เชื่อเรื่องกรรม ทำให้เป็นคนยอมแพ้ต่อชีวิต และกรรมไม่มีตัวตนจะทำให้คนดีขี้ขมั่งมีศรีสุขได้อย่างไร จะต้องม้พระเจ้าเป็นผู้กำหนดจึงจะถูกใช้ไหม ?

- ปัญหานี้ ออกจะมีโมหาคติ คือล้าเอียงเพราะความไม่รู้มากไปหน่อย เพราะพูดไปพูดมา แสดงว่ากรรมในความหมายของพระพุทธศาสนา คืออะไรกันแน่ ก็ไม่เข้าใจ ซึ่งก็น่าเห็นใจ

ก่อนอื่นควรทราบว่า กรรมในความหมายของพระพุทฺธศาสนา คืออะไร ?

กรรม คือความจงใจที่บุคคลกระทำลงไป ทางกาย ทางวาจา ทางใจ อาจจะทำในทางดี ไม่ดี กลาง ๆ ก็ได้ ท่านเรียกว่า กุศลกรรม อกุศลกรรม และอัพยากตกรรม ตามลำดับ

ด้วยเหตุนี้จะพบว่า ชีวิตของเราทุกคนจึงผูกพันอยู่กับกรรม ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่งตลอดเวลา การอาบน้ำ ทานข้าว เรียนหนังสือ ทำงาน งานประจำวันทุกรูปแบบของคน ล้วนแล้วแต่เกิดขึ้นจากความจงใจที่บุคคลกระทำลงไปนั้น มีอะไรบ้างที่ไม่เป็นกรรม ?

พระพุทฺธศาสนาแสดงว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม กรรมเป็นตัวแบ่งแยกให้คนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นคำกล่าวที่เห็นได้ทันทีทันใด เช่นนักเรียน ๆ หนังสือผลสอบออกมาไม่เหมือนกัน คนทำราชการมีความก้าวหน้าต่างกัน คนประกอบอาชีพเดียวกัน แต่ประสบความสำเร็จแตกต่างกัน แม้คนที่ปฏิบัติธรรม ศึกษาธรรม ก็ได้รับผลไม่เหมือนกัน ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการจำแนกของกรรมทั้งสิ้น

“กรรมจำแนกให้ต่างกันอย่างไร ?”

คือในการเรียน การทำงาน การประกอบอาชีพ การศึกษา และปฏิบัติธรรมของคนเหล่านั้น มีเจตนา คือ ความจงใจ ความตั้งใจไม่เท่ากัน ผลจึงออกมาไม่เหมือนกัน

อันที่จริงคำสอนเรื่องกรรมนั้น พระพุทธศาสนาเน้นหนัก
ไปในกรรมปัจจุบัน คือการกระทำของคนในปัจจุบันเป็นหลัก
สำคัญ โดยสอนให้คนยอมรับเงื่อนไขแห่งกรรมว่า

“คนเรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน จะต้องเป็นผู้รับผลของ
กรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่
พึ่งอาศัย ใครทำกรรมอันใดไว้ ดีหรือชั่วก็ตาม จะต้องเป็นผู้
รับผลของกรรมนั้น”

ในขณะที่เดียวกัน พระพุทธศาสนาได้จำแนกประเภทของ
กรรม พร้อมทั้งผลให้คนเลือกกระทำ และละเว้นตามสมควร
แก่กรณี หากเขาต้องการความสุขความเจริญในชีวิต คือ

กุศลกรรม เช่น ความขยัน มีสติ มีเมตตา กรุณา
ในการดำรงชีวิต ให้ผลเป็นความสุขความเจริญ

อกุศลกรรม เช่น ความเกียจคร้าน การลัทธิขโมย การ
ดื่มสุรา ยาเสพติด ขาดสติ ขেলা มีความริษยาอาฆาต ให้ผล
เป็นความทุกข์ความเดือดร้อน

จะเห็นได้ว่า การสอนเรื่องกรรมในพระพุทธศาสนา
แทนที่จะเป็นการสอนให้คนแพ้ชีวิต กลับเป็นการกระตุ้นให้
คนสำนึกว่า ความดี ความชั่ว ความทุกข์ ความเจริญ ก้าวหน้า
ความมั่งคั่ง ยากจน ในชีวิตของตนนั้น หาได้เนื่องด้วยอำนาจ
ภายนอกไม่ แต่ขึ้นอยู่กับ การกระทำของตนเองเป็นผู้สร้าง
ผู้ทำลาย ผู้ธำรงรักษาชีวิตของตนด้วยตนเอง

ตามหลักพระพุทธศาสนานั้น กรรมของคนนั้นย่อมมี ทั้งส่วนที่เป็นอดีตกาลไกล และอดีตกาลนานไกล และปัจจุบัน กรรม อันมีความสลับซับซ้อนอยู่ในชีวิตของคน การอำนวยให้ เกิดผลในปัจจุบัน จึงต้องอาศัยปัจจุบันกรรมเป็นหลัก อดีตกรรม มีความสำคัญรองลงมา จึงไม่มีปัญหาอะไร ที่จะทำให้คนผู้ไม่มี ความเข้าใจ และเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม จะยอมแพ้ต่อชีวิต มั่วรอการบันดาลแห่งกรรมอยู่ เพราะกรรมจะบันดาลให้เฉพาะ แก่บุคคลผู้ทำกรรมเท่านั้น และผลที่เกิดขึ้นจากการบันดาล แห่งกรรม ก็จะต้องไม่ขัดแย้งกับเหตุที่บุคคลได้กระทำลงไป เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงว่า

ยาทิสํ วปฺเต พินิ ตาทิสํ ลภเต ผลํ

กถฺยถณการี กถฺยถณํ ปาปการี จ ปาปํ

แปลว่า บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น ผู้ทำกรรมดี ย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่ว ย่อมได้รับผลชั่ว

การเชื่อและยอมรับกฎแห่งกรรม จะเป็นประทีปนำทาง ชีวิตให้บุคคลในสังคมมีความเคารพ เชื่อมั่นในตนเองมากยิ่งขึ้น จะต้องการผลเช่นไร ก็ใช้ความเพียรพยายาม ประกอบเหตุเพื่อ ให้เกิดผลเช่นนั้นขึ้นมาด้วยตนเอง ไม่ต้องรอการดลบันดาล จากอำนาจภายนอก พร้อมทั้งจะต่อสู้ ผจญอุปสรรคที่เกิดขึ้นใน ชีวิตด้วยสติปัญญา ความเพียรของตน

เวลาแห่งชีวิต จะถูกใช้ไปเพื่อกุศลกรรม อันนำผลเป็น ความสุข ความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ตน แทนที่จะมัวอ้อนวอน

บวงสรวง สะเดาะเคราะห์ ผูกดวง วิงวอนเจ้าพ่อเจ้าแม่ ขอหวย
กันอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

แต่ในปัจจุบัน คนบางพวกเป็นอย่างไบบ้าง ?

คนบางพวก กลายเป็นทาสที่ปล่อยแล้วไม่ยอมไป เมื่อ
ก่อนเคยปล่อยให้วิถีชีวิตของตนขึ้นอยู่กับ การดลบันดาลของ
ธรรมชาติ ผีसाง เทวดา เทพเจ้า พรหมลิขิต พระเป็นเจ้า
ปัจจุบันพวกเหล่านั้นมากลายเป็นดวง เป็นพระเจ้า ไม่ว่าจะอะไร
จะเกิดขึ้นในชีวิตของตน ถือว่าเป็นเรื่องของดวงกันหมด อาชีพ
หมอดู การสร้างเครื่องรางของขลัง กลับเป็นอาชีพที่สร้าง
ความร่ำรวยให้แก่คนที่อยู่ในอาชีพนี้อย่างมาก

นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ เป็นต้น อุตสาหกรรม
และทำงานมาด้วยความเหนื่อยยาก แต่กลับต้องให้หมอดูช่วย
ตรวจดูว่า ตนจะสอบไล่ได้ไหม ? จะได้เลื่อนตำแหน่งไหม ?
จะได้เลื่อนสมณศักดิ์ไหม ? เป็นต้น

การกระทำอันขาดความรับผิดชอบ ออกมาในรูปของ
อาชญากรรมต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นครั้งแล้วครั้งเล่าในสังคม จน
กลายเป็นความซาชินกันไปเสียแล้ว หากคนเหล่านี้ยอมรับเชื่อ
ในกฎแห่งกรรมแล้ว เรื่องเลวร้ายต่าง ๆ ในสังคมจะเกิดขึ้น
หรือ ?

ในตอนสุดท้ายของปัญหา ที่อ้างเป็นทำนองว่าผลที่เกิด
ขึ้นในชีวิตของคน เป็นเรื่องของพระเจ้านั้น ไม่มีความเห็น

เพราะจะกระทบกระเทือนต่อศาสนาอื่น เรื่องเหล่านี้ขอเพียงคน
ได้ใช้ปัญญาตรวจสอบชีวิตของตนที่ผ่านมา ทั้งในด้านดีและ
ไม่ดี จะเห็นได้ด้วยตนเองว่า ผลเหล่านั้นเกิดจากอะไรกันแน่
ไม่จำเป็นต้องพูดเรื่องที่น่าไปสู่การถกเถียง ที่ไม่เกิดประโยชน์
อะไร อย่างที่เคยถกเถียงกันมานานแสนนานแล้ว.

๓๕. เรื่องกรรมจริงหรือไม่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่วจริง
หรือไม่ ขอทราบเหตุผลว่า พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร?

- เรื่องกรรม การให้ผลของกรรม ตามสมควรแก่เหตุ
ที่บุคคลได้กระทำลงไปนั้นเป็นเรื่องจริง ๆ อย่างที่ได้กล่าวมา
ส่วนหนึ่งแล้วในข้อก่อน

สำหรับในที่นี้ จะพูดในส่วนที่เป็นการให้ผลของกรรมว่า
เราจะสังเกตได้อย่างไร เป็นการเพิ่มเติมจากปัญหาข้อก่อน
แต่อย่าลืมว่า กรรมมีความสลับซับซ้อนอยู่มาก พระพุทธเจ้า
ทรงจำแนกในแง่การให้ผลของกรรม เพื่อเป็นหลักในการกำหนด
พิจารณาเชื่อมโยงให้เห็นว่าอะไรเป็นผลของอะไร เรียกว่า
มหากัมมวิภังคสูตร คือสูตรที่ทรงจำแนกกรรมขนาดใหญ่ แบ่ง
เป็น ๔ ประเภท คือ

๑. พฤติกรรมของคน ที่เป็นไปตามคัลลองแห่งกุศลธรรม
แต่ได้รับความทุกข์ความเดือดร้อนในชาตินี้ และบังเกิดใน
ทุกติหลังจากตายไปแล้วก็มี

๒. พฤติกรรมของบุคคล ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันว่า เป็นคนทำทุจริต แต่ได้รับความสุข ความเจริญในชาติปัจจุบัน และบังเกิดในสุคติหลังจากตายไปแล้วก็มี

๓. พฤติกรรมของคนบางคน ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันว่า ประกอบด้วยสุจริตธรรมด้วย ได้รับความสุขในชีวิตปัจจุบัน และตายไปเกิดในสุคติด้วยก็มี

๔. พฤติกรรมของคนบางคนปรากฏให้เห็นในปัจจุบันว่า เป็นผู้ทำทุจริตด้วย ได้รับความทุกข์ในชาติปัจจุบัน และตายไปบังเกิดในทุคติด้วยก็มี

จากหัวข้อใหญ่ ๆ ๔ หัวข้อนี้ จะพบว่าข้อ ๑-๒ พึงดู ออกจะสับสน เพราะดูเหมือนจะขัดแย้งกัน จนถึงกับมีคน กล่าวว่

“ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป” เป็นต้น

ที่เป็นเช่นนี้ เพราะไม่เข้าใจนัยแห่งมหากัมมวิภังคสูตร การที่มองตามตัวอักษร เห็นว่าสับสนนั้น อันที่จริงหาสับสน ไม่ การที่คนสองประเภทแรก ได้รับผลตรงกันข้ามกับกรรม ในปัจจุบันของตน เป็นเพราะอกุศลกรรมและกุศลกรรมในอดีตมามีอิทธิพลเหนือชีวิตของเขา กรรมที่ปรากฏในปัจจุบัน จึงไม่อาจให้ผลได้ ต้องยกยอดไปให้ผลในโอกาสต่อไป ส่วน สองประเภทหลัง ให้ผลแบบตรงตัว แต่ทั้งสี่ประเภทนั้น ยังคง อยู่ในหลักการที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” อยู่นั่นเอง ข้อนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ ความว่า

- เป็นไปไม่ได้ที่คนผู้กระทำความชั่วแล้ว จะได้รับผล เป็นความสุข ความเจริญ เพราะการกระทำกรรมชั่วนั้นเป็น เหตุให้เกิดขึ้น

- เป็นไปไม่ได้ที่คนซึ่งกระทำความดีแล้ว จะได้รับความทุกข์ ความเดือดร้อน เพราะการทำความดีของตน เป็นเหตุ

หากใครประสบกับผลที่มีลักษณะขัดแย้งกับเหตุที่ตน กระทำในปัจจุบัน พึงรู้เถิดว่าผลนั้นจะต้องเกิดมาจากเหตุในอดีตอย่างใดอย่างหนึ่ง ตามสมควรแก่ผลที่ปรากฏ

อันที่จริง การให้ผลแห่งกรรมนั้น เป็นการให้ผลตาม ลำดับ ที่บุคคลอาจกำหนดสังเกตได้ เช่นบุคคลปลูกมะพร้าว สักต้นหนึ่ง ผลจะเกิดขึ้นตามลำดับดังนี้

อันดับแรก ได้ต้นมะพร้าวเป็นสมบัติหนึ่งต้น

อันดับสอง เมื่อเวลาผ่านไปด้วยการเอาใจใส่ รดน้ำ พรวนดิน มะพร้าวก็ออกลูก

อันดับสาม ลูกของมะพร้าวที่ออกมานั้น ย่อมให้ผลไป ตามลำดับ จากอ่อนถึงสุก

อันดับสี่ เมื่อเรานำผลไปขาย หรือปรุงอาหาร ก็ได้รับ ประโยชน์จากมะพร้าวนั้น

และผลของมะพร้าวนั้น จะตามให้ผลแก่คนซ้ำซ้อน หมุนเวียนไปเรื่อย ๆ แม้ในเรื่องอื่น ๆ ก็ทำนองเดียวกัน ขอ เพียงใช้ความสังเกตพิจารณาก็จะเห็นได้ไม่ยากนัก

อีกประการหนึ่ง ที่ท่านถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญ อันจะทำให้กรรมสามารถแสดงผลเต็มที่ ทั้งในด้านดีและไม่ดี คือ

กาล หมายถึงยุคสมัยที่ผู้ปกครอง หัวหน้าเป็นต้น มีลักษณะส่งเสริมให้ผลกรรมปรากฏได้ชัดเจน เช่น มีผู้ปกครอง บ้านเมืองเป็นคนดี ถือว่าเป็นกาลสมบัติ

คติ หมายถึงเอาภพ กำเนิด สถานที่ที่ตนอยู่อาศัย เกิด อำนาจให้กรรมให้ผลได้เต็มที่

อุปธิ คือเรื่องสุขภาพพลานามัย ความสมบูรณ์ บกพร่อง แห่งอวัยวะร่างกาย

ปัจจัย คือการกระทำในปัจจุบัน มีแนวโน้มไปในทาง สนับสนุนให้กรรมแสดงผลได้เต็มที่หรือไม่

ทั้ง ๔ ประการนี้ ท่านจัดเป็นสมบัติ คือสมบูรณ์ วิบัติ คือบกพร่องไป ในด้านกุศลกรรม หากทั้ง ๔ ประการนี้สมบูรณ์ ผลกรรมก็ปรากฏได้อย่างเด่นชัด อย่างที่เรียกกันว่า

“บุญมาวาสนาช่วย ที่ป่วยก็หาย ที่หน่ายก็รัก”

หากองค์ประกอบ ๔ ประการนี้บกพร่องไป กรรมทั้งสองฝ่ายก็ให้ผลเต็มที่ไม่ได้ แต่ที่แน่นอนที่สุดคือ คนเราทำกรรม อันใดไว้ก็ตาม ไม่ว่าจะดีหรือชั่ว จะต้องเป็นผู้รับผลของกรรม นั้น ให้ใช้สติปัญญาวิเคราะห์พิจารณาให้ดีก็จะเห็นได้ สำคัญอย่า หลงประเด็นก็แล้วกัน.

๔๐. ระหว่างศีล กับ ธรรม ควรเลือกอย่างไร สำหรับปฏิบัติ ?

- ศีล เป็นการปรับความประพฤติของคนให้เข้าสู่สภาพปกติ ดังนั้นท่านจึงแปลว่า ศีล คือปกติ หมายถึงความปกติทางกาย ทางวาจา ศีล ๕ จึงเป็นการปรับมาตรฐานความประพฤติของคน ให้เข้าถึงความเป็นมนุษย์ การรักษาศีลจึงเปรียบเหมือนการขัดไม้กระดานด้วยกระดาษทราย ความสวยงามไม่ปรากฏเด่นชัด จำเป็นต้องทาน้ำมันแล็กเกอร์ เพื่อให้เกิดเป็นเงา สวยงามน่าใช้

การปฏิบัติธรรม อันเน้นหนักไปที่ความรู้สึกด้านจิตใจ จึงมีความจำเป็นมาก เพราะใจเป็นนาย กายเป็นบ่าว อย่างที่พูดกัน หากใจไม่มีธรรมแล้ว ยากที่จะได้รับความสุข ความสงบได้ พระพุทธศาสนามีหลักโดยสรุปว่า

“ให้ละความชั่ว ประพฤติความดี”

งานของศีล ทำได้เพียงละความชั่ว หากต้องการจะทำความดีด้วย ต้องปฏิบัติธรรม เช่นรักษาศีล ๕ ได้แล้วก็ควรมีธรรม คือ

“เมตตา สัมมาอาชีพ สหการสันโดษ ก้อยินดีเฉพาะภรรยาของตนเอง พูดคำสัตย์คำจริง มีสติในการทำ พูด คิด” ผลแห่งการนับถือศาสนาจึงจะเกิดขึ้นได้เต็มที่ในระดับนั้น ๆ.

๔๑. นาย ก. ได้รับทุกขเวทนาแรงกล้า นาย ข. จึงยิงให้ตายด้วยความสงสาร ต้องการให้พ้นจากทุกขเวทนานั้น การกระทำของนาย ข. อย่างนี้ จะผิดหรือถูกอย่างไร ถ้าผิดเป็นการผิดศีลหรือผิดธรรม ?

- ผิดทั้งศีลและธรรม ไม่มีเหตุผลสำหรับอ้างเช่นนั้น เรื่องนี้เพียงแต่ทำตนเองเป็นอุปมาว่า หากเราได้รับความทุกข์ทรมานอย่างหนัก มีคนมายิงให้เราตายไป เรายินดีไหม ? คำตอบก็จะออกมาได้เอง

ฆ่าคนด้วยความสงสารมีได้หรือ ? นอกจากจะเป็นคำพูดแบบหลอกตัวเอง เพราะไม่ต้องการรับผิดชอบในคนสัตว์ที่ตนจะต้องรับผิดชอบ ในความเป็นอยู่อย่างปกติของเขา ของมัน เช่นมีข่าวเสมอว่า ฝรั่งเศสยิงสุนัขบ้าง ม้าของชนบ้างให้ตาย เพราะตนไม่อาจเลี้ยงดูได้เป็นต้น เป็นการกล่าวอ้างไปอย่างนั้นเอง ให้ลองตรวจสอบจิตใจตนดูว่าอะไรคือความรู้สึกอันแท้จริง ที่กระตุ้นให้ตนต้องทำเช่นนั้น จะพบว่าไม่ใช่ความกรุณาแน่นอน อาจจะเป็นความเบื่อหน่ายระอา ความหวง ความเห็นแก่ตัว เป็นต้น

คนสัตว์ประสบความทุกข์ทรมาน ท่านสอนให้กรุณาช่วยเหลือตามกำลังความสามารถ หากทำไม่ได้จริง ๆ ให้ทำใจเป็นอุเบกขา คือพิจารณาให้เห็นความที่สัตว์ หรือคนนั้น มีกรรมเป็นของ ๆ ตน เป็นต้น ไม่ใช่ทำด้วยการฆ่าให้ตาย

การกระทำของนาย ข. ในปัญหานี้ จึงผิดศีลข้อที่ ๑
และขาดเมตตา กรุณา ทั้งผิดกฎหมายในฐานะฆ่าคนตายโดย
เจตนาด้วย ถ้าทำอย่างนั้นจริง คงต้องกินข้าวหลวงนานทีเดียว.

๖. กรรม นรก สวรรค์ วิญญาณ

๔๒. ผู้ทำบาปเอง ก็เศร้าหมองเอง มีพระพุทธพจน์ตรัสไว้
อย่างนี้ ถ้าตนไม่ทำแต่ใช้ให้เขาทำบาป อย่างนี้จะผิดหรือไม่
ถ้าผิดจะไม่แย้งกับข้อความข้างต้นหรือ ?

- ผิด และไม่แย้งกับข้อความข้างต้นแต่ประการใด ที่
เป็นเช่นนี้เพราะเหตุไร ?

เพราะว่า กรรม คือเจตนา ที่บุคคลกระทำลงไปนั้น
ย่อมเป็นได้ทั้งทางกาย วาจา ใจ แต่ละอย่าง เมื่อบุคคลกระทำ
ลงไป ย่อมเป็นผลให้เกิดเป็นบาป บุญ ตามสมควรแก่กรรม
ทั้งนั้น คนไทยโบราณท่านกล่าวไว้ให้คิดว่า

“บาปคนทำ กรรมคนใช้”

การตัดสินว่าบาปหรือไม่บาปนั้น ท่านให้ดูที่เจตนาว่า
ประกอบด้วยกลุ่มกิเลส สายโลภะ โทสะ โมหะ อย่างใดอย่างหนึ่ง
หรือไม่ หากว่าประกอบด้วยกิเลส ๓ กลุ่มนี้อย่างใดอย่างหนึ่ง
ไม่ว่าจะเป็นการทำด้วยกาย วาจา หรือแม้จะคิดด้วยใจก็ตาม
ท่านถือว่าเป็นบาปทั้งนั้น

ด้วยหลักนี้ ทำให้เราพบว่า แม้กฎหมายท่านก็ลงโทษ
ทั้งคนทำเอง และคนใช้จ้างวานให้ทำ เพราะว่าผิดกฎหมาย

เหมือนกัน เรื่องบาปก็เช่นนั้น หากใช้คนอื่นทำสิ่งที่ เป็นบาป
ตนก็ได้รับบาปนั้นด้วย ใช้ให้เขาทำสิ่งที่ เป็นบุญ ตนก็ได้บุญ
ด้วย.

๔๓. ศิลทำให้คนมีโภคสมบัติจริงหรือไม่ ถ้าจริง ชาว
ประมงไม่มีศิลป์ แต่ทำไมจึงรวย ?

- พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ คือผลอันเกิดขึ้นจาก
การรักษาศิลป์ ไว้ในมหาปริณิพพานสูตร ก่อนกาลปริณิพพาน
ของพระองค์ว่า ศิลที่บุคคลรักษา สำรวมระวังดีแล้ว ย่อมได้
รับอานิสงส์ ๕ ประการ คือ

๑. ย่อมได้ลาภ โภคสมบัติเป็นอันมาก
๒. กิตติศัพท์อันดีงาม ย่อมฟุ้งขจรไปในที่ทั้งปวง
๓. เมื่อไปในท่ามกลางชุมนุมชนใดก็ตาม * ไม่สะทก
สะท้านหวั่นไหว
๔. ไม่หลงทำกาลกิริยา คือตายอย่างมีสติ
๕. หลังจากตายไปแล้ว ย่อมบังเกิดในสุคติโลกสวรรค์

ชาวพุทธทั่วไป มักจะได้ยินคำกล่าวของพระ เวลาให้
ศิลป์ ท่านจะจบลงด้วยคำว่า “ศิลป์ย่อมนำไปสู่สุคติ ศิลให้บุคคล
ถึงพร้อมด้วยโภคสมบัติ ศิลย่อมนำไปสู่นิพพาน เพราะเหตุ นั้น
จงชำระศิลป์ให้บริบูรณ์”

ข้อความเหล่านี้ เป็นหลักฐานที่เป็นพระพุทธรูปดำรัส แต่บุคคลอาจสังเกตเห็นด้วยตนเองว่า ใครก็ตาม ที่ดำรงชีวิตอยู่ด้วยการละเมียดศิลป์ ถูก เขาอาจจะร่ำรวยได้ในบางโอกาส แต่หากลองติดตามดูวาระสุดท้ายแห่งชีวิตของเขาเหล่านั้น จะพบว่ามักจะฉิบหายไป เพราะอันตรายในด้านต่าง ๆ ตรงกันข้ามกับทรัพย์สินสมบัติ ที่เกิดขึ้นแก่ผู้มีศิลป์ อาจจะเป็นการค่อย ๆ เจริญขึ้น แต่เป็นความเติบโตอย่างมีสัดส่วน แบบธรรมชาติทั้งหลาย ทรัพย์สินสมบัติเหล่านั้น จะไม่ฉิบหายไปเพราะอันตรายต่าง ๆ เรื่องอานิสงส์ศิลป์ส่วนนี้จะเกิดความเข้าใจได้ดี ต้องอาศัย

การสังเกตพิจารณาบุคคลผู้มีศิลป์เป็นราย ๆ ไป
การประจักษ์ด้วยตนเอง เมื่อตนเป็นผู้มีศิลป์
การได้ความสุขใจ อันเกิดขึ้นจากการทำงานที่ปราศจาก
โทษ

นอกจากนั้น ศิลปินที่บุคคลรักษาดีแล้วนั้น ย่อมนำไปสู่ความมั่งคั่งทรัพย์สิน คือทรัพย์สินที่ประเสริฐ เพราะสามารถนำติดตนไปได้ ในกาล สถานที่ คติ ภาพทั้งปวง คือ

“ทรัพย์สินคือศรัทธา ทรัพย์สินคือศิลป์ ทรัพย์สินคือหิริ ทรัพย์สินคือ
โอตตัมปะ ทรัพย์สินคือพาสัจจะ ทรัพย์สินคือจาคะ ทรัพย์สินคือปัญญา”

คำว่า ทรัพย์สิน คือสิ่งที่นำความปลื้มใจมาให้ จะพบว่าทรัพย์สินภายนอกนั้น ให้ความปลื้มใจที่แผงไว้ด้วยความวิตกกังวล ห่วงใย หวาดหวั่น แต่ทรัพย์สินคือศิลป์นั้น ให้ความสุขกายสบายใจ ที่ถาวร ยืนนาน ข้ามภพ ข้ามชาติได้ ศิลปินจึงเป็นทางให้เกิด

โรคทรัพย์ในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ส่วนชาวประมงนั้น ศีลไม่ได้ มีเฉพาะข้อปาณาติบาตเมื่อไรเล่า ศีลข้ออื่นเขาไม่เสียนี้ เมื่อเขาขยันทำงานก็ยอมได้เงินเป็นธรรมดา.

๔๔. การทำความดี ทำที่บ้านก็ได้ ไม่จำเป็นต้องไปวัด
อย่างนี้ผิดหรือถูกอย่างไร ?

- ถูกแล้ว เพราะธรรมะในพระพุทธศาสนา อันเป็นส่วนกุศลธรรม คือความดีนั้น มีลักษณะขจัดกิเลส สาย โลภะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง ซึ่งหากว่าใครสามารถทำในทางขจัดบาปได้เช่นนี้ ไม่จำเป็นว่าจะต้องทำที่วัด และไม่ถูกจำกัดด้วยกาลเวลาว่า จะทำเมื่อไร แต่ทำได้ทุกเวลา ความเข้าใจส่วนนี้ หากจะโยงเข้าไปหาการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ เช่นวันขึ้นปีใหม่ ออกพรรษาเป็นต้นได้ ก็จะได้ไม่น้อย เพราะการทำบุญด้วยการบริจาคทานในวันสำคัญทางศาสนานั้น ได้ผลน้อยมาก นอกจากจะเป็นการรักษาประเพณี เพราะมีของที่บริจาคแล้วสูญเปล่า โดยอาจทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นได้น้อยเหลือเกิน

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำไมคนจึงนิยมไปทำบุญที่วัดกันเล่า ?

เพราะว่า การไปทำบุญที่วัดนั้น ขอบข่ายแห่งบุญได้กระจายออกไปมาก เช่นไปถวายสังฆทานที่วัด หรือไปรักษาศีลที่วัด แทนที่จะทำบุญเพียงให้ทาน รักษาศีลอย่างเดียว ขอบข่ายแห่งการทำบุญได้กระจายออกไปเป็น

“การได้แสดงความนอบน้อมต่อพระรัตนตรัย การฟังธรรม สนทนาธรรม การได้พบเห็นสมณะผู้ประพฤติสงบ การได้เจริญภาวนา”

อีกประการหนึ่ง เป็นการรักษารัจตประเพณีนิยมที่ทำกันมาแต่โบราณกาล เพื่อเป็นแบบอย่างให้อนุชนของตนได้ตัวอย่างสำหรับผู้จะรับผิดชอบพระศาสนา ในโอกาสต่อไป เป็นต้นด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม คนควรยึดมั่นในหลักการที่ว่า การความดีนั้น ไม่ถูกจำกัดด้วยกาล สถานที่ ชุมชนุมชน เมื่อใจของตนพร้อมที่จะสร้างความดีขึ้นภายในจิต สามารถจะทำได้ทุกเวลา เพราะการยึดหลักนี้ไว้ ช่วยให้คนไม่ต้องรอคอยโอกาส สถานที่ เป็นต้น อยู่ในสภาพพร้อมจะทำความดี ไม่ว่าจะน้อยหรือมากก็ตาม ทำได้เช่นนี้ ชื่อว่าดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาท.

๔๕. นรก สวรรค์ มีจริงหรือไม่ ไม่ใช่เป็นเครื่องมือของนักเผยแพร่หรือ ?

- เรื่องนรกสวรรค์ เป็นเรื่องที่ท่านผู้ได้บรรลุญาณที่เรียกว่า จุตูปปาตญาณ คือ ญาณที่ทำให้ทราบการเกิด ความแตกต่างของสัตว์ทั้งหลายว่า มีได้เพราะอะไร ท่านเห็นความมีอยู่ของนรกสวรรค์ด้วยทิพพจักขุ คือตาทิพย์ ซึ่งความรู้เหล่านี้

จะเกิดขึ้น ก็ต้องได้อภิญญา ซึ่งแปลว่าความรู้อันยิ่ง ไม่ใช่วิสัย
ของคนธรรมดาจะรู้ได้ เหมือนกับการรับภาพในอากาศ การ
ฟังเสียงจากที่ไกล เป็นวิสัยของเครื่องรับโทรทัศน์และวิทยุ
ตามลำดับ ปัจจุบัน ใคร ๆ ไม่อาจปฏิเสธว่า ในบรรยากาศ
มีเสียง กล่าวถึงเรื่องต่าง ๆ จากภายในประเทศบ้าง ภายนอก
ประเทศบ้าง แต่ถ้าเขาไม่มีวิทยุ เขาก็ไม่อาจจะทราบเสียงนั้น
ได้ เมื่อต้องการจะทราบฉันใด เรื่องของนรกสวรรค์ก็มีลักษณะ
ฉันนั้น

การตกเตียงในปัจจุบันนี้ เป็นเรื่องของคนที่ ตกเตียง
รว่าอ่อยไม่อ่อยด้วยหู แทนที่จะพิสูจน์ด้วยลิ้น ซึ่งเตียงกัน
อย่างไรก็ได้ แต่หาข้อยุติไม่ได้ เรื่องนรกสวรรค์ก็เหมือนกัน
การรู้ การเห็นนรกสวรรค์ เป็นวิสัยของญาณและทิพยจักขุ
เมื่อไม่มีเครื่องมือสองประเภทนี้ ก็ต้องเตียงกันด้วยโวหารที่
ไม่มีทางจบสิ้น เป็นการเสียเวลาโดยไม่เกิดประโยชน์อะไรเลย

ที่สำคัญคือ เรื่องนรกสวรรค์ เป็นเรื่องของผลแห่งกรรม
อันถือว่าเป็นอจินไตย คือไม่อาจรู้ได้ด้วยการคิดเอา แต่จะทราบ
ได้ด้วยการลงมือปฏิบัติ เหมือนการทราบรสชาติอาหารด้วย
การบริโภคฉะนั้น

เมื่อเป็นเช่นนี้ เราควรจับหลักอะไร ?

ก็ต้องอาศัยตถาคตโพธิสัทธา คือเชื่อพระปัญญาการ
ตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า เพราะเรื่องนี้พระองค์ทรงรู้ เมื่อพระองค์
ตรัสรู้แล้ว หาได้รู้เมื่อยังครองเรือนอยู่ไม่ พระพุทธเจ้านั้น

ทรงมีหลักในการสอนธรรม ๓ ประการ ข้อที่เกี่ยวกับเรื่องนี้
คือ

“ทรงแสดงธรรมเพื่อให้ผู้ฟังรู้อย่างเห็นจริงในสิ่งที่เขาควรรู้อ
ควรเห็น”

ในเรื่องที่ทรงแสดงนั้น มีเรื่องนรก สวรรค์ อยู่ด้วย
แสดงว่าเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ควรรู้ควรเห็น เพราะสิ่งที่พระพุทธเจ้า
ทรงรู้นั้น มีมากมายสุดจะนับจะประมาณได้ แต่ข้อที่นำมา
สั่งสอนนั้น อุปมาเหมือนใบไม้กำมือเดียว จากใบไม้ในป่า
เท่านั้น และในใบไม้กำมือเดียวนั้น มีเรื่องนรกสวรรค์รวมอยู่
ด้วย เรื่องเหล่านี้ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาทั้งชั้นบาลี
อรรถกถา และตำรารุ่นหลังเป็นอันมาก จนคนผู้ทราบประมาณ
แห่งความรู้ตน ไม่อาจจะปฏิเสธได้

“อาจจะมีปัญหาว่า การเชื่อถือในลักษณะนี้ จะไม่เป็น
การเชื่อเพราะอ้างตำราหรือ ? เพราะในกาลามสูตรห้ามมิให้
เชื่อโดยอ้างตำรา มิใช่หรือ ?”

ปัญหาก็คงติดตามมาว่า ก็กาลามสูตรเองเล่า มิใช่เป็น
ตำราด้วยหรือ เมื่อเป็นตำรา แม้กาลามสูตรเองก็ต้องเชื่อไม่ได้
ด้วยนะซี ในที่สุดก็จะเกิดปัญหาว้าวุ่นหลักขึ้นมา เข้าทำนอง
กลอนลิเกที่ว่า

“ลักษณะวงศ์หลงแม่มากลางป่า ยังไม่ถึงวัดวาตาศี
ขอยับยั้งตั้งข้อรอไว้ที ยกคดีขึ้นว่า ลักษณะวงศ์หลงแม่มา
กลางป่า.....หมูนวนกันไปหาจุดจบไม่ได้”

ในขั้นนี้ขอให้ข้อสังเกตเพียงว่า แหล่งแห่งความเชื่อ
ของคนเรานั้น อาจจำแนกได้ดังนี้

๑. **ประจักษ์ประมาณ** คือเชื่อเพราะได้เห็น ได้ยิน ได้
สูดดม ได้ลิ้ม ได้จับต้อง ได้รู้ด้วยตนเอง แล้วจึงเกิดความเชื่อ
ขึ้นมา

—๒. **อนุমানประมาณ** รู้ด้วยการอนุมาน คือการคาดคะเน
เอาว่า เมื่อเป็นอย่างนี้ก็ต้องเป็นอย่างนั้น เช่นเราเคยเห็นควัน
เกิดจากไฟ ต่อมาเห็นเฉพาะควัน ไม่เห็นไฟก็อนุมานได้ว่า
ที่ตรงนั้นต้องมีไฟ เพราะที่ใดมีควัน ที่นั่นมีไฟ

๓. **ศัพทประมาณ** คือการศึกษาจากหลักฐานต่าง ๆ
เช่นตำรา โบราณคดี เป็นต้น

ให้สังเกตว่า แหล่งแห่งความเชื่อเหล่านี้ ไม่ใช่ข้อยุติว่า
จะต้องถูกต้องเสมอไป จำเป็นจะต้องใช้ปัญญาเข้าพิจารณา
เสียก่อนทั้งนั้น ตามที่ท่านแสดงว่า บุคคลไม่ควรเชื่อด้วยเหตุ
๑๐ ประการ ซึ่งมักจะเผยแพร่กันแบบไม่ตลอดสายอยู่เสมอ
นั้น พระพุทธเจ้าทรงมุ่งไปที่ประเด็นว่า

“ไม่ควรเชื่อเพียงเพราะเป็นตำรา” เป็นต้น

แต่โดยหลักปฏิบัติแล้ว ให้นำเอาแหล่งแห่งความรู้เหล่านั้น
เองไปวินิจฉัยพิจารณาด้วยเหตุผลสติปัญญา จึงจะเชื่อในเรื่อง
นั้น ๆ

สำหรับบางคนที่อ้างว่า ตนไม่รู้ไม่เห็น ตนไม่เชื่อนั้น
นอกจากเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ข้อที่ไม่ควรลืมนำ

การที่บุคคลยอมรับว่า ท่านผู้นั้นเป็นพ่อ เป็นแม่ของตน เป็นต้นนั้น ไม่ได้เชื่อเพราะเห็นเป็นต้น แต่เชื่อเพราะท่านบอก และคนอื่นบอกว่าคนนั้นเป็นอย่างนั้น คนนี้เป็นอย่างนี้กับตน และตนอนุমানเอาจากพฤติกรรม ที่ท่านแสดงวิญญานของแม่ เท่านั้น เพราะอะไร ?

“เพราะว่า เราไม่ได้รู้เห็นตอนที่ท่านเกิดเรามาด้วยสายตา ของเราเอง จึงต้องเชื่อด้วยวิธีที่สองและที่สาม”

เรื่องนรกสวรรค์ จึงเป็นเหมือนคนที่เคยขึ้นไปยอดเขา หิมาลัย มาเล่าถึงความสวยงามของภูเขา และทิวทัศน์ที่ตนได้ เห็นมาบนภูเขาหิมาลัย ผู้ฟังทำได้สองประการ คือ

เชื่อตามที่เขาบอกให้ทราบ เพราะเขาไปรู้เห็นมาด้วย ตนเอง

ขึ้นไปดูบนภูเขาในจุดที่เขาบอกว่า เขาเห็นสิ่งนั้นสิ่งนี้

“หากจะปฏิเสธไปเลยว่า เขาโกหกได้ไหม ?”

“ไม่ได้หรอก” ทำอย่างนี้ก็เสียเชิงนักวิทยาศาสตร์แย้ นะซี เพราะนักวิทยาศาสตร์นั้นเขามีหลักสำคัญอยู่ว่า

“จะไม่ยืนยันหรือปฏิเสธอะไร ในเรื่องที่ยังไม่ได้มีการ พิสูจน์ทดสอบ”

แต่การพิสูจน์ทดสอบอะไรก็ตาม ต้องพิสูจน์ด้วยเครื่องมือ และกรรมวิธีเฉพาะเรื่องนั้น ๆ ไม่ใช่จะเอากล้องจุลทรรศน์ดูไป เสียทุกเรื่องนะ

อย่างไรก็ตาม เรื่องนรกสวรรค์นั้น เท่าที่พบมาทรงมี
วิธีแสดงหลายวิธี คือ

๑. แสดงถึงภาพหรือภูมิ ที่คนสัตว์จะต้องไปเกิดตาม
สมควรแก่กรรมของตน เรียกว่า ปรโลก คือโลกอื่น ตรงกัน
ข้ามกับโลกนี้ ที่เรียกว่า อีชโลก

๒. แสดงในรูปของกรรม ที่บุคคลกระทำแล้ว จะนำ
ให้เขาอุบัติในคติภพนั้น ๆ เช่น ทรงแสดงอานิสงส์ คือผลอัน
เกิดขึ้นจากการกระทำความดี มีการให้ทาน รักษาศีล มีศรัทธา
เมตตา เป็นต้น จะจบลงด้วยคำว่า ตายแล้วไปบังเกิดในสุคติ
หรือหุคติหากกระทำตรงกันข้าม หรืออย่างที่ได้รับสั่งปรารภ
คน ๔ คน ผู้มีการกระทำแตกต่างกัน ได้ตายไปว่า

คพฺภเมเก อุปฺปชฺชุนฺติ นิริยํ ปาปกมฺมิโน

สคฺคํ สุคฺติโน ยนฺติ ปรีนินฺพนฺติ อนาสวา

คนทั้งหลายบางพวกย่อมเกิดในครรภ์ ผู้มีบาปกรรม
ย่อมเข้าถึงนรก ผู้มีกรรมเป็นเหตุแห่งสุคติ ย่อมไปสวรรค์
ท่านผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมปรินิพพาน

๓. ทรงแสดงในรูปของธรรม อันเป็นเหตุให้คนไปบังเกิด
ในนรกและสวรรค์ เช่น

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ อุกฺโก สมวิปาถิโน

อธมฺโม นิริยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคฺติ

ธรรมและอธรรมทั้งสอง หากมีวิบากเสมอกันไม่ อธรรม
นำไปสู่ นรก ธรรมยังบุคคลให้ถึงสุคติ

๔. ทรงแสดงในรูปของนรกสวรรค์ ที่บุคคลจะประสบด้วยการกระทำของตนในปัจจุบัน เช่นมีฐานะร่ำรวย อยู่เย็นเป็นสุขเป็นสวรรค์ ทำผิดติดคุกประสบความเดือดร้อนเป็นนรก

๕. แสดงในรูปของการเป็นเทวดา พรหม สัตว์นรกเปรต ด้วยการปฏิบัติตามธรรมและอธรรม เช่นเป็นเทวดาเพราะมีhiri โอตตปปะ เป็นพรหมเพราะมีพรหมวิหารเป็นต้น

๖. แสดงในรูปของความรู้สึกในด้านจิตโดยเฉพาะ เช่น สุขกายสบายใจเป็นสวรรค์ กลัดกลุ้มเดือดร้อนใจเป็นนรก

สำหรับคนที่ไม่สมัครใจจะเชื่อ จะด้วยเหตุผลอย่างไรก็ตาม ให้ยึดหลักการทำความดีเอาไว้ คือ

หากสวรรค์นรกไม่มีอยู่จริง ตนก็อยู่อย่างไม่มีเวรมีภัยในปัจจุบัน หากสวรรค์นรกมี เมื่อตายไปตนก็จะได้บังเกิดในสวรรค์

หากทำความชั่วแล้ว แม้ว่าจะไม่มีนรกสวรรค์ ตนก็ได้รับความเดือดร้อนที่เห็นได้ในปัจจุบัน ตายไปหากนรกสวรรค์มีก็ต้องตกนรก

การทำความดีในปัจจุบัน อย่างน้อยที่สุดจะได้ความสุขในโลกนี้ เมื่อมีนรกสวรรค์ในโลกหน้า ก็ได้บังเกิดในสวรรค์อีก เป็นการได้ถึงสองชาติ แต่ผู้ทำความชั่วกลับตรงกันข้ามคือต้องเดือดร้อนในโลกนี้เป็นอย่างน้อย หากนรกสวรรค์เกิดมีเข้า ก็เดือดร้อนทั้งสองโลก

วิธีการแสดงเรื่องนรกสวรรค์ตามที่กล่าวมานี้ จะพบว่า ผลจะออกมาในลักษณะเดียวกัน ใครจะเชื่อในระดับใดก็ตาม หากต้องการความสุขก็ต้องทำดีหนีความชั่ว ผลจะเกิดขึ้นให้ พิสูจน์ได้ทั้งในปัจจุบันและด้วยญาณของท่านผู้รู้

ให้สังเกตว่า การตกนรกหรือขึ้นสวรรค์นั้น เป็นการ ใช้คำว่า ตก และ ขึ้น แห่งระดับจิตของบุคคล คือยกจิตจาก กระแสธรรม และขึ้นสู่กระแสธรรม เมื่อจับจุดนี้ได้แล้วไม่ จำเป็นต้องพิสูจน์ หรือถกเถียงกันให้เสียเวลา เพราะถึงจุดหนึ่ง แล้วตนจะรู้เอง ขอเพียงยึดมั่นในการยกระดับจิตของตนให้สูง ไว้ก็พอแล้ว การจะทราบชัดในเรื่องนี้ได้จริง ๆ นั้น นอกจาก ทราบด้วย “ญาณ” ดังกล่าวแล้ว อีกวิธีหนึ่งคือ

“จะทราบชัดด้วยตนเอง เมื่อตนตายไปแล้ว”

การรอคอยพิสูจน์วิธีนี้ หากทำความดีไว้ก็ไม่เสียหาย แต่ถ้าทำความชั่วมาก ๆ ก็ออกจะเสียดายเอาการทีเดียว ทางที่ดี แล้ว คือ

“เพียรพยายามสร้างความคิดในปัจจุบันให้มาก ๆ ไว้เป็น การปลอดภัยที่สุด”

สำหรับประเด็นที่ว่า “ไม่ใช่เป็นเครื่องมือนักเผยแผ่ หรือ” นั้น ออกจะเป็นการกล่าวหาที่ไร้เหตุผลเอาามากทีเดียว

“ทำไมจึงได้กล่าวเช่นนั้น ?”

เพราะว่า เรื่องนรกสวรรค์นี้ เป็นเรื่องที่พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ทั้งหลาย ท่านรู้เห็นด้วยญาณ และได้แสดงแก่ชน

ทั้งหลาย ในฐานะที่เป็นเรื่องควรรู้ควรเห็นประการหนึ่ง พระพุทธเจ้านั้นทรงแสดงเรื่องนี้ด้วยพระมหากุณาแก่สัตว์โลก พระทัยที่เต็มเปี่ยมด้วยพระบริสุทธิคุณ ไม่ใช่เป็นการกระทำเพื่อประโยชน์ของพระองค์ แต่ทรงทำเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูลเพื่อความสุข แก่สรรพสัตว์ พระอรหันต์ทั้งหลายก็มีนัยเดียวกัน

พระสงฆ์ที่ทำงานเผยแผ่นั้น ท่านไม่มีความรู้อะไรเป็นส่วนตัวของท่าน แต่ท่านรู้เพราะการได้ศึกษาพระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านทำงานไปตามหน้าที่ของท่านที่กำหนดไว้ว่า

“พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ ปฏิบัติตามด้วย”

หากจะถามว่า ปฏิบัติตามซึ่งอะไร ?

คำตอบคือปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เวลาพระเทศน์ทุกครั้ง จึงมีคำว่า “บัดนี้จะแสดงพระธรรมเทศนา พรรณนาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า” ก่อนทุกครั้ง เพื่อบอกให้ทราบว่า ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ไม่ใช่คำสอนของท่านนะ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์จึงทำหน้าที่เหมือนราชทูตอ่านพระราชสาส์น และในการสอนนี้เองมีหน้าที่ซึ่งกำหนดไว้ว่าเป็นหน้าที่ของพระ คือ

“บอกทางสวรรค์ให้แก่ชาวบ้าน”

ที่ว่าเป็นเครื่องมือ จึงไม่ทราบว่าเป็นเครื่องมือในทาง
แสวงหาผลประโยชน์จากอะไร เพราะถ้าเรื่องนี้ นักเผยแพร่
สร้างขึ้นมาเอง

นักเผยแพร่มักกล่าวมูสา อันเป็นเหตุอย่างหนึ่งให้ตกนรก
นักเผยแพร่ไม่กลัวนรกหรือ ?

ที่ไม่ควรลืมคือ เรื่องนรกสวรรค์นั้น เป็นเรื่องที่จะต้องรู้
ได้ชัดด้วย **จตุรปาตญาณ** หรือ **ทิพยจักขุ** การอธิบายเรื่อง
นรกสวรรค์ ไม่ใช่เป็นเรื่องง่าย ๆ ใครจะเอาเรื่องอธิบายยาก
มาสอนให้ลำบากเล่า ในเมื่อเรื่องง่าย ๆ มีมากมายก่ายกอง
อธิบายเรื่องนั้น ๆ ไม่ดีกว่าหรือ ?

๔๖. การสอนเรื่องนรกสวรรค์ ตายแล้วไปเกิดอีก จะไม่
ทำให้เห็นว่าล้าสมัยหรือ ?

- แล้วสอนเรื่องอะไร จึงจัดว่าทันสมัยละ ?

หรือจะให้สอนเรื่องข้าราชการบางคนคอร์รัปชั่น ปัญหา
ยาเสพติดให้โทษ อากาศเป็นพิษ หรือว่าปัญหาอาชญากรรม
งานเหล่านี้มีคนทำกันมากแล้ว ถ้าขึ้นสอนไปจะหาว่าพระเล่น
การเมือง พุดเรื่องชาวบ้าน จนถึงแย่งงานชาวบ้าน แต่เรื่อง
เหล่านี้ เมื่อขอบข่ายของธรรมะโยงไปถึง ผู้แสดงก็จะยกมา
แสดงตามสมควรแก่เหตุอยู่เช่นเดียวกัน

แนวโน้มในการอธิบายธรรมในปัจจุบัน ถ้าสังเกตให้ดี จะพบว่า พระจะไม่ค่อยพูดเรื่องนรกสวรรค์ แบบที่เป็นภพชาติ โลกหน้ามากนัก แต่จะเน้นหนักไปในรูปของการ ประพฤติปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดสวรรค์ขึ้นภายในจิตใจ หลีกเลี้ยงนรกภายในใจ และเป็นเทวดาเป็นพรหมด้วยการปฏิบัติธรรมกันมากกว่า เพราะแสดงอย่างไร ผลก็จะออกมาในลักษณะเดียวกัน ดังกล่าวแล้วในข้อก่อน

ข้อที่กล่าวว่า พูดถึงเรื่องเหล่านี้จะไม่ทำให้ล้าสมัยหรือนั้น หาได้เป็นการล้าสมัยแต่ประการใดไม่ หากความหมายของคำว่าทันสมัย หมายถึงทันสมัยกับเหตุการณ์สังคม จริยธรรมของสังคม เราจะพบว่า การยอมรับนับถือเรื่องนรกสวรรค์ในแง่ใดก็ตาม ย่อมเกี่ยวโยงเข้าหาความเชื่อกฎแห่งกรรม เพราะนรกสวรรค์เป็นผลของกรรม ความเชื่อเรื่องนรกสวรรค์จึงย้อนกลับไปหาเหตุผลตามลำดับไป เป็นรูปของปฏิกริยา ลูกโซ่ ซึ่งจะช่วยให้ความเจริญในด้านวัตถุกับจิตใจมีความสัมพันธ์กันดังนี้

การยอมรับนับถือเรื่องนรกสวรรค์นำไปสู่การยอมรับ
นับถือกฎแห่งกรรม

ความเชื่อในกฎแห่งกรรมนำไปสู่การละความชั่วทำ
ความดี

การละความชั่วทำความดีนำไปสู่การพัฒนาด้านจิตใจ
ความประพฤติ

การพัฒนาจิตใจนำไปสู่ความสุข ความสงบทางจิต
ความสุขความสงบที่เกิดภายในจิตของคนในสังคมนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข

การอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข เป็นการสร้างสวรรค์ขึ้นในโลกมนุษย์

ปัจจุบัน วิชาการทางเทคโนโลยี ได้ก้าวหน้าไปไกลมาก แต่เนื่องจากความเจริญในปัจจุบันมีลักษณะเป็นดาบสองคม เพราะวัตถุได้ก้าวล้ำหน้าพัฒนาการทางจิตไปมาก ความเชื่อที่นำมาเรียงไว้ตอนหนึ่งนั้น เริ่มจากจุดใดก็ตาม ย่อมเป็นการพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้นสัมพันธ์กับความเจริญทางด้านวัตถุ จนถึงจุดที่สามารถ

“ให้จิตใจที่ประกอบด้วยธรรม เหตุผล เป็นตัวนำวัตถุ แทนที่จะปล่อยให้วัตถุนำจิตใจ อย่างที่เห็นกันบางแห่งในปัจจุบัน”

การสอนและยอมรับ เรื่องนรกสวรรค์ในแง่ที่ถูกต้อง จึงไม่เป็นการล้าสมัย แต่เป็นการเร่งรัดพัฒนาด้านจิตใจพฤติกรรมของมวลชน ให้สามารถเป็นผู้นำกำหนดวัตถุ และควบคุมวัตถุได้ ด้วยพื้นฐานแห่งจิตใจ ที่ประกอบด้วยธรรมดังกล่าว.

๔๗. วิญญาณมีจริงหรือไม่ บางคนเข้าใจว่าไม่มี ลอง
ค้นคว้าทางวัตถุแล้ว ก็ไม่พบด้วยประสาททั้ง ๕ จึงว่าเป็นเรื่อง
ไร้สาระ พระพุทธศาสนาแสดงเรื่องนี้ไว้อย่างไร ?

- ก่อนจะปฏิเสธ หรือยืนยันเรื่องอะไร จำเป็นอย่างยิ่ง
ที่จะต้องทราบ ว่า “สิ่งที่เรากำลังพูดถึงนั้น คืออะไร ?”

เรื่องของวิญญาณก็ทำนองเดียวกัน เนื่องจากคำนี้เป็น
คำทางศาสนา ก็ควรจะทราบว่าทางพระพุทธศาสนาแสดง
เรื่องนี้ไว้อย่างไรให้ได้เสียก่อน แล้วจึงจะพูดในประเด็นที่ว่า
มีหรือไม่มี

วิญญาณ แปลว่าความรู้ อารมณ์ พิเศษทั้งหลาย ท่าน
แสดงว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัยหลายอย่างด้วยกัน เมื่อ
แบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ มีอยู่ ๓ ประเภทด้วยกัน คือ

ก. **วิญญาณันธ์** แปลว่ากองแห่งวิญญาณ แบ่งออกเป็น
เป็น ๖ ประเภท เรียกชื่อตามที่เกิดแห่งวิญญาณนั้น ๆ ว่าจักขุ-
วิญญาณ โสตวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กาย-
วิญญาณ และมโนวิญญาณ

จักขุวิญญาณ แปลว่าความรู้ที่เกิดขึ้นทางตา องค์ประกอบ
ที่ทำให้เกิดวิญญาณนี้คือ ตา รูป แสงสว่าง ความสนใจ องค์
ประกอบเหล่านี้ขาดไปเพียงอย่างเดียว วิญญาณทางตาจะไม่
สมบูรณ์ แม้วิญญาณข้ออื่น ๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เปลี่ยน
แต่องค์ประกอบบางอย่าง ส่วนข้อสุดท้ายเหมือนกันคือ ต้องมี

ความสนใจ ที่ท่านเรียกว่า *มนสิการ* ส่วนคำแปลชื่อต่อไปนั้น ท่านแปลว่า *ความรู้ทางหู ความรู้ทางจมูก ความรู้ทางลิ้น ความรู้ทางกาย และความรู้ทางใจ* ตามลำดับ

บ. ปฏิสนธิวิญญาน คือวิญญานตามองค์ปฏิจจสมุปบาท ท่านบอกว่าเป็นตัวไปถือปฏิสนธิในกำเนิดทั้ง ๔ คือ *เกิดในครรภ์ เกิดในไข่ เกิดในสิ่งสกปรก และเกิดโดยผุดขึ้น* ในกำเนิดใดกำเนิดหนึ่งตามอำนาจของกรรม องค์ประกอบแห่งวิญญานนี้ คือ *อวิชชา หรือ กิเลส สังขาร* คือ *กรรม* หากไม่มี *กิเลส* กับ *กรรม* *วิญญาน* นี้ก็เกิดไม่ได้

ค. วิญญานธาตุ เป็นธาตุอย่างหนึ่งในธาตุ ๖ ประการ ที่มีอยู่ในตัวคน ตามนัยแห่งพระพุทธภาษิตที่ว่า “**อ ธาตุโย ปฐิโส**” แปลว่า บุรุษนี้มีธาตุ ๖ คือ *ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ และวิญญาน* องค์ประกอบให้วิญญานส่วนนี้ดำรงอยู่ คือ *กิเลส และกรรม* เช่นเดียวกัน แต่ท่านเรียกว่า *อาสวะ และบารมี* คือความชั่วและความดี พร้อมด้วยกิเลสที่บุคคลเก็บสร้างสมไว้ในชาติก่อนและชาติปัจจุบัน ซึ่งมีประมาณมากน้อยแห่ง *อาสวะและบารมี* มีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนดบทบาท และวิถีชีวิตของคน

วิญญาน เท่าที่พบในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีเพียง ๓ ประการเท่านั้น ส่วนวิญญานที่พูดกันว่า “*เชิญ วิญญานของคนนั้นคนนี้มาเข้าทรงนั้น*” ไม่เคยพบที่มาในชั้น บาลี

วิญญาณทั้ง ๓ ประเภทนี้ จึงเป็นอาการของจิต แต่เมื่อ
ทำหน้าที่รู้รูปเป็นต้น ท่านเรียกวินญญาณ ตามชื่อของอายตนะ
ที่ทำหน้าที่รู้ว่า จักขุวิญญาณเป็นต้น ตัวที่ทำหน้าที่รู้จริง ๆ
จึงเป็นจิต ตา หู จมูก ลิ้น กาย มโน ท่านจึงเรียกในที่บางแห่ง
ว่าทวาร หมายถึงประตู ที่ผ่านของรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
อารมณ์ทั้ง ๕ นี้จึงเหมือนน้ำที่ไหลจากที่สูง ตกลงไปขังอยู่ใน
ที่ราบลุ่ม อันเปรียบเหมือนจิต

ที่ว่าลองค้นคว้าทางวัตถุแล้ว แต่ไม่อาจทราบได้ด้วย
ประสาททั้ง ๕ นั้น จึงอาจเป็นไปได้ ๒ ประการ คือ
ประการแรก ไม่ทราบว่าวิญญาณนั้น คืออะไร
ประการที่สอง ตัวทำหน้าที่รู้จริง ๆ คือจิต การรู้วิญญาณ
จึงเป็นงานของประสาทที่ ๖

ปฏิสนธิวิญญาณเป็นเรื่องที่ยากแก่การเข้าใจมาก เพราะ
เป็นขบวนการทางปฏิจจสมุปบาท พระพุทธเจ้าเองทรงตรัสรู้
แล้ว ได้พิจารณากลับไปกลับมาถึง ๗ วัน ที่น่าสังเกตคือตอน
ดับท่านเรียกว่า จุตติจิต ตอนที่ปฏิสนธิท่านเรียกว่า ปฏิสนธิ-
วิญญาณ

ฝ่ายอากาศธาตุ กับ วิญญาณธาตุในธาตุ ๖ นั้น ให้
สังเกตว่าในชั้นแรกท่านสอนให้รู้เพียง ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อ
ผ่านรูปฌานไปแล้ว จึงเริ่มสอนให้เรียนรู้เรื่อง อากาศ กับ
วิญญาณ

ในเชิงปริยัติแล้ว เรื่องของวิญญานไม่ยากที่จะเข้าใจ แต่ความรู้ความเข้าใจวิญญานที่ถูกต้องสมบูรณ์นั้น จะต้องดำเนินไปในวิถีทางแห่งการปฏิบัติ

เมื่อสมัครใจพิสูจน์ ต้องพิสูจน์ด้วยเครื่องมือ และกรรมวิธี ตามที่ท่านได้แสดงเอาไว้ โดยไม่พยายามพิสูจน์รสชาติด้วยตา เพราะทำอย่างไรก็ไม่อาจรู้ได้อย่างแท้จริง.

๗. สังสารวัฏ เทวธรรม สันโดษ

๔๘. ตายแล้วเกิดอีกหรือไม่ ?

- ความเกิดนั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย การพูดตรง ๆ ไปว่า ตายแล้วเกิด ท่านจัดเป็น **ลัสสททิกฺขุ** คือความเห็นที่โลกเที่ยง แต่หากปฏิเสธว่า ตายแล้วไม่เกิดอีกหรือ ท่านก็บอกว่าเป็น **อุจเจตทิกฺขุ** คือความเห็นที่ขาดสูญ เรื่องนี้จึงจำต้องหาจุดกลางให้ได้ว่า พระพุทธศาสนาได้แสดงเรื่องนี้ไว้ในรูปของเหตุปัจจัย ที่อาศัยประชุมพร้อมกันแล้ว การเกิดก็มีขึ้น เช่น ในกรณีของการถือปฏิสนธิในครรภ์ ท่านแสดงปัจจัยหลักไว้ว่า

“มารดาบิดาร่วมกัน มารดามีระดู คนธรรพ์ถือปฏิสนธิ”

การเกิดก็ปรากฏขึ้น ในคำว่าคนธรรพ์นั้น ชื่อแปลกออกไปจากที่อื่น คนธรรพ์เองก็เกิดขึ้นจากปัจจัย ๓ ประการ คือ

กมฺมํ **เบตฺตํ** **กรรณดีกรรณชฺว**เหมือนเนือนา **วิญญานํ** **พีฬํ** วิญญาณเป็นหน่อพืช **ตณฺหา** **สิเนหํ** ตัณหาเป็นยางเหนียว

ในเรื่องนี้ท่านแสดงแบบอุปมาด้วยเมล็ดพืช การจะตัดสินใจว่าเมล็ดพืชจะปลุกงอกหรือไม่นั้น ต้องอาศัย **พื้นดิน** **หน่อ**

และ ยางเหนียว ในเมล็ดพืชรวมกัน หากบกพร่องไปอย่างเดียวก็นอกไม่ได้ ฉะนั้น การบังเกิดของคน สัตว์ ก็ต้องอาศัยปัจจัย ๓ ประการ คือ กรรม กิเลส วิญญาณ ฉะนั้น

โดยนัยนี้จะพบว่า เมื่อเราเข้าไปจับกับหลักปฏิจสมุุปบาท กิเลสคืออวิชชา กรรมคือสังขาร วิญญาณก็คือปฏิสนธิวิญญาณ ในปฏิจสมุุปบาท ทรงแสดงแบบเป็นเหตุเป็นผลกันตามในปัจจัยหลักที่กล่าวข้างต้น

คำว่า **คนทพโพ** คือ คนธรรพ์ เป็นชื่อของ กิเลส กรรม วิญญาณ รวมกัน แต่เพราะกำเนิดนั้นไม่ได้มีเฉพาะเกิดในครรภ์อย่างเดียว ปัจจัยที่สำคัญอันนำไปสู่การตัดสินใจว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่ คือ กิเลส กรรม วิญญาณ ปัจจัยทั้ง ๓ นี้ขาดไปเพียงอย่างเดียวก็เกิดไม่ได้ คำตอบจึงยุติว่า

**หากปัจจัย ๓ ประการนั้นมีอยู่ การเกิดก็ต้องมีอยู่
เมื่อปัจจัย ๓ ประการนั้นหมดไป การเกิดก็ยุติ ผู้เกิด
ก็ไม่มี.**

๔๕. คนมีกิเลสต้องเกิดอีกรำไป ถ้าโลกทุกโลกแตกทำลายหมด คนจะไปเกิดที่ไหน หรือแตกสูญหายตามโลกไปด้วย ?

- เอาอย่างนั้นเชียวหรือ ? คำถามนี้วางอยู่บนสมมติฐานที่ไม่อาจเป็นไปได้ เหมือนการกล่าวว่า เต่ามีหนวด กระต่ายมีเขา รูปผู้หญิงทำด้วยหินมีครรภ์ หากเป็นเช่นนั้นได้จริง คนต้องยอมรับในประเด็นที่ว่า โลกและชีวิต เป็นขบวนการที่

เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ตามเหตุปัจจัยแห่งธรรมชาติ เมื่อเหตุปัจจัยแห่งการเกิดขึ้นดำรงอยู่ของชีวิตแตกสลายไป สิ่งนั้นก็ต้องแตกสลายตามไปด้วยเป็นธรรมดา.

๕๐. การระลึกชาติก่อนได้หลาย ๆ ชาติ มีจริงหรือไม่ ?

ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่ามีได้จริง ๆ เพราะพระพุทธเจ้าเมื่อทรงบำเพ็ญเพียรทางจิตมาถึงจุดหนึ่งแล้ว พระองค์ก็ทรงบรรลุสิ่งที่เรียกว่า "ญาณ" อันเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นจากการฝึกจิต ญาณที่ทรงบรรลุนั้นมีมาก ในที่นี้จะพูดเฉพาะพระญาณข้อแรกคือ

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ คือพระญาณที่ทำให้พระองค์ทรงระลึกชาติปางก่อนได้ว่า ในชาตินั้น ๆ พระองค์เคยเกิดเป็นอะไร มีรูปร่าง การศึกษา การงานเป็นต้นอย่างไร ทรงระลึกได้ไม่มีกำหนด มีพระชาติในอดีตเป็นอันมากที่ทรงนำมาเล่าประกอบการแสดงธรรม เรียกว่าชาดก แปลว่าเรื่องที่เคยเกิดมาแล้ว เช่นพระเจ้า ๑๐ ชาติ เป็นต้น

ปุพเพนิวาสานุสสติญาณนี้ มีขีดความสามารถในการระลึกชาติได้มากน้อยแตกต่างกัน ตามกำลังแห่งญาณที่เกิดขึ้นเหมือนแสงสว่างแม้จะเป็นแสงสว่างเหมือนกัน แต่ขจัดความมืดได้มากน้อยแตกต่างกัน

การระลึกชาติอีกประเภทหนึ่ง คือการระลึกชาติของท่านที่มีบุญพิเศษ แต่ระลึกได้ไม่กี่ชาติ อีกพวกหนึ่งคือระลึก

ได้ด้วยการสะกดจิต ตามที่พวกฝรั่งนิยมศึกษากัน ทราบว่า
อย่างมากที่สุดระลึกย้อนกลับไปได้เพียง ๒ ชาตินี้เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การระลึกชาติ ด้วยสาเหตุที่แตกต่าง
กันนั้นมีได้จริง ๆ

จากหลักการแห่งการระลึกชาตินี้ หากคนเราจะใช้วิธี
นี้เอง ระลึกถึงสมัยที่ตนเป็นผู้ nhỏ เป็นเด็ก เป็นคนยากจน
ได้รับความเดือดร้อนเป็นต้นว่า สมัยนั้นตนต้องการอะไรจาก
ผู้ปกครองผู้ใหญ่ คนมีฐานะดีกว่าตนที่พอจะช่วยเหลืออย่างไร
บ้างแล้ว ใช้ความรู้สึกของตนในสมัยนั้น ปฏิบัติตนต่อคนอื่น
ที่เกี่ยวข้องกับตนแบบเอาใจเขามาใส่ใจเรา สังคมมนุษย์นี้คง
น่าอยู่ขึ้นอีกมากทีเดียว.

๕๑. การสอนเรื่องความมียูของชาติหน้า โลกหน้า ตาย
แล้วเกิด จะไม่ทำให้คนเพื่อฝันหรือ ?

อาจจะฝัน แต่ไม่ใช่เพื่อฝัน กลับเป็นการใฝ่ฝันอย่าง
ความใฝ่ฝันที่คนร้องเป็นเพลงกันว่า

“ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื่อ” นั้นเอง

ปัญหาเรื่องชาติหน้า โลกหน้า ตายแล้วเกิดนั้น ได้กล่าว
มาแล้วว่า เป็นเรื่องของผลที่เกิดขึ้นจากเหตุปัจจัย คนอาจจับ
เอาหลักเพียงพระพุทธรภาษิตที่ว่า

อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ กตปฺญฺโณ อุกฺยตฺถ นนฺทติ
ปฺญฺณํ เม กตฺนฺติ นนฺทติ ภฺยโย นนฺทติ สุกฺตํ คโต

ผู้มีบุญอันกระทำแล้ว ย่อมบันเทิงในโลกทั้งสอง คือบันเทิง
อยู่ในโลกนี้ ละไปแล้วย่อมบันเทิง ย่อมบันเทิงด้วยความคิดว่า
บุญอันเรากระทำไว้แล้ว ไปสุคติแล้วจะบันเทิงยิ่ง ๆ ขึ้น

จะพบว่า พระพุทธภาษิตนี้แสดงเหตุแห่งความบันเทิง
ในโลกทั้งสองไว้ว่า ได้แก่บุญ ผลคือความบันเทิงจะเกิดขึ้น
ในโลกทั้งสองได้ ก็ต้องสร้างเหตุคือบุญไว้ ความสำนึกเช่นนี้
จะเป็นแรงกระตุ้นให้คนผู้ปรารถนาผลดังกล่าวรีบเร่งกระทำ
เหตุที่ให้เกิดผลเป็นความบันเทิงในโลกทั้งสอง

ความสำเร็จในชีวิตคน จะต้องเริ่มมาจากความใฝ่ฝัน เพื่อ
เป็นอย่างนั้นอย่างนี้เสียก่อน แล้วในที่สุดทำให้คนเหล่านั้น เพียร
พยายามเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ตนใฝ่ฝัน ความเพียรพยายามนั้น
จะยุติลง เมื่อคนประสบความสำเร็จ ตามเป้าหมายที่เคยใฝ่ฝันไว้

การสอน การเชื่อในเรื่องชาติหน้า โลกหน้า ตายแล้ว
เกิด จึงเป็นพลังอันมหาศาล ที่จะผลักดันวิถีชีวิตของคนให้
ก้าวเดินไป บนเส้นทางแห่งสุจริตทาง กาย วาจา ใจ ซึ่งอำนวย
ผลให้คนเห็นได้ในปัจจุบัน เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและสังคม
อันเป็นส่วนรวม สังคมจะมีสมาชิกที่ยึดมั่นในความถูกต้อง
ตามธรรมมากขึ้น ความเห็นแก่ตัว พวกของตัว พ่อค้าหน้าโลहित
จะน้อยลงได้มากทีเดียว

เมื่อผลออกมาได้แบบนี้ ใครจะเรียกว่า เพ้อฝันหรือ
สร้างวิมานในอากาศ จะสำคัญอะไร ?

๕๒. **ธรรมชาติ กับ ธรรมะ** ต่างกันหรือเหมือนกันอย่างไร
ธรรมชาติให้คนรู้จัก กิน นอน สืบพันธุ์ได้ แต่ทำไมธรรมะจึง
ให้ทุกคนทำแต่ความดีเท่านั้น ไม่ให้ทำความชั่ว ?

- **ธรรมชาติ** ท่านให้ความหมายไว้ว่า ได้แก่ของที่เกิด
เองตามธรรมชาติ เช่น คน สัตว์ ต้นไม้ ภูเขา และการแสดง
ออกตามธรรมชาติ เช่น การกินอาหาร การพักผ่อน การ
ป้องกัน หลีกหนีอันตราย บางอย่างเรียกได้ว่าเป็นธรรมดา

จากความหมายนี้แสดงว่า ธรรมชาติเป็นส่วนหนึ่งแห่ง
ธรรม

แต่ความหมายของคำว่า ธรรมะ ในอรรถกถาอัฐฐสาลินี
ท่านได้ให้ความหมายไว้ว่า ได้แก่

ปริยัติ คือการเรียนรู้พระธรรมวินัย อันเป็นคำสั่งสอน
ในพระศาสนา เพื่อจะได้น้อมนำมาปฏิบัติตาม

เหตุ ได้แก่ความรู้ในเหตุ ชื่อว่าธัมมปฏิบัติ ได้แก่
ความเข้าใจในใจความแห่งคำอธิบาย เกี่ยวกับเรื่องและความ
หมายนั้น ๆ

คุณ ได้แก่คุณธรรม อันจะนำผู้ปฏิบัติให้ได้รับความสุข
ในระดับต่าง ๆ

นิสัสตคณิขพีระ คือธรรมอันควรรู้อย่าง ๑๐ หมวด เมื่อ
รู้แล้วสามารถขจัดมิจฉาทิฏฐิได้

ความหมายของธรรมะ เมื่อกล่าวโดยสรุป คือ “ความดำรงอยู่แห่งสิ่งที่มีความเป็นอย่างนั้นแน่นอนเป็นธรรมดา”
เช่น

กุศลธรรม ก็เป็นความดีด้วยตนเอง และทำคนผู้ปฏิบัติให้ดีตามไปด้วย เหมือนสีขาวนอกจากจะขาวด้วยตนเองแล้วยังทำให้สิ่งอื่นขาวด้วย

อกุศลธรรม ไม่ดีด้วยตนเอง ทำคนที่ประกอบด้วยอกุศลให้ไม่ดีตามไปด้วย เหมือนสีดำนอกจากจะดำด้วยตนเองแล้วยังทำให้สิ่งอื่นที่เกี่ยวข้องพลอยดำไปด้วย

อัพยากธรรม คือเป็นกลาง ๆ ไม่ดีไม่ชั่วด้วยตนเอง แต่อาจจะดีหรือชั่วได้ เพราะความเปลี่ยนแปลงทางจิตของคนที่เข้าไปเกี่ยวข้อง เช่นมือเป็นของกลาง ๆ คนอาจจะใช้ไหวคนก็ได้ ใช้ต่อยคนก็ได้

ตามหลักแล้ว ธรรมไม่ได้เป็นข้อห้าม ข้อห้ามท่านเรียกว่า คีล ส่วนธรรมเป็นการแสดงความจริง ที่มีอยู่ เป็นอยู่อย่างนั้น เพื่อให้คนได้ทราบ และเลือกฟันไปปฏิบัติ งดเว้นตามความพอใจ พร้อมกับบอกไว้ว่า

“ธรรม กับ อธรรม มีผลไม่เหมือนกัน ธรรมนำคนไปสู่สุคติ ส่วนอธรรมนำไปสู่นรก”

ใครจะเลือกไปทางใดก็ตาม ตามแต่สมัครใจ พระธรรมจึงเป็นคำสอน จะทำตามหรือไม่ทำตามก็ได้ แต่พระวินัยซึ่ง

เป็นคำสั่งนั้น ใครขัดขึ้นไม่ทำตามย่อมต้องรับโทษตามสมควร
แก้ความผิด

๕๓. หากมีผู้กล่าวว่า “ธรรมโลกบาล” ธรรมเครื่องคุ้มครอง
โลก คือหิริ โอตตัปปะ ไม่จำเป็นสำหรับในโลกปัจจุบัน เพราะ
ทุกประเทศมีกฎหมายไว้คุ้มครองแล้ว จะควรแก้คำกล่าวนั้น
อย่างไร ?

- อันที่จริงการแก้คำกล่าวหานั้น หากจะตามแก้กัน
จริง ๆ จะไม่ต้องทำมาหากินอะไร เพราะคนกล่าวหาชาติ
ศาสนา นั้นมีมาก และมีทุกยุคทุกสมัยเสียด้วย ในที่นี้จึงต้อง
การทำเพียงแสดงเหตุผล ที่ควรเป็นไปตามความเป็นจริง

หิริ ความละอายแก่ใจในการกระทำบาป

โอตตัปปะ ความสะดุ้งกลัวต่อการกระทำและผลแห่ง
บาป

ธรรมทั้งสองประการนี้ ทรงแสดงว่า เป็น **โลกपालธรรม**
คือธรรมที่รักษาคຸ່มครองโลก คือหมู่สัตว์ ให้อยู่ร่วมกันอย่าง
ปกติสุขพอสมควร นอกจากจะเรียกว่า เป็นโลกपालธรรมแล้ว
ยังถือว่าเป็น **เทวธรรม** คือธรรมที่จะสร้างคนให้เป็นเทพบุตร
เทพธิดา ด้วยร่างกายที่เป็นมนุษย์นี้เอง

หากเราสังเกตให้ดีจะพบว่า **หิริ โอตตัปปะ** เป็นธรรม
ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนทุกคนในลักษณะที่ค่อย ๆ เกิดขึ้น

หิริ โอตตตัปปะ อันเป็น มโนธรรม นี้เอง ที่แยกคนให้แตกต่างจากสัตว์ ในด้านพฤติกรรมที่ปรากฏออกมาทาง กาย วาจา เพราะใจประกอบด้วยความสำนึกอันมีหิริโอตตตัปปะ เป็นหลักยึดเหนี่ยว พฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม จะยึดหลักการ ไม่เบียดเบียนตนเอง คนอื่นให้เดือดร้อน เพราะพฤติกรรมต่าง ๆ จะอยู่ภายใต้การควบคุมด้วยหิริโอตตตัปปะ

ให้สังเกตว่า หิริ โอตตตัปปะ เป็นความสำนึกที่เกิดขึ้นจากการยอมรับ ความสำคัญของตนเอง สังคม เงื่อนไขทางสังคม และศาสนาเป็นต้น เช่น

“การพิจารณาถึงชาติตระกูล อายุ จิตใจที่เข้มแข็ง การศึกษา เสี่ยงครหาจากคนอื่น ความรู้สึกตำหนิตนเอง โทษทางบ้านเมือง การตกนรกหลังจากตาย” เป็นต้น

ความรู้สึกเหล่านี้ จะค่อย ๆ เกิดขึ้น เมื่อคนสำนึกเห็นถึงคุณค่า ความดีงาม อันเกิดขึ้นจากการมีความละเอียดใจ และความสะดุ้งกลัวต่อบาป ผลบาป

ฝ่ายกฎหมายนั้น บัญญัติขึ้นควบคุมความประพฤติผิดทางกายกับวาจาเท่านั้น หากได้ควบคุมไปถึงใจ ซึ่งเป็นตัวควบคุมบงการกายกับวาจาไม่

อีกประการหนึ่ง ความผิดทางกฎหมาย จะเกิดขึ้นตามเงื่อนไขทางกฎหมายได้ ก็ต่อเมื่อการกระทำผิดเช่นนั้นจะต้อง

ฟังได้ว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย มีประจักษ์พยานหลักฐาน
มากพอที่จะถือว่าเป็นความผิดได้ จึงตัดสินได้ว่าเป็นความผิด

หากว่า ความสำนึกว่าอะไรผิดอะไรถูก เกิดจากหิริ
โอตตปัปะแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องมีคนเห็นหรือไม่เห็น ใครจะ
โจทก์หรือไม่ก็ตาม คนที่มีหิริโอตตปัปะ จะสำนึกได้ด้วย
ตนเองว่า อะไรควรเว้นอะไรควรกระทำ ในด้านสร้างความคิด
ก็เช่นกัน คนที่มีหิริโอตตปัปะ พร้อมทั้งจะทำความดี โดยไม่
จำเป็นว่าใครจะเห็นหรือไม่ก็ตาม เมื่อเป็นความดี ก็พร้อมที่
จะกระทำ อย่างที่พูดกันว่า

“ปิดทองหลังองค์พระปฏิมา”

ความปั่นป่วนสับสนในสังคมปัจจุบัน จากส่วนย่อยถึง
สังคมโลก จะพบว่าการกระทำในลักษณะที่ขาดความรับผิดชอบ
ต่อตนเองและสังคม ได้เกิดขึ้นมาก - นสร้างคามห่วงไหวให้
เกิดขึ้นแก่คนทั่วไปทั้งสถานการณ์ของสังคม ประเทศ และโลก

โลกปาถธรรม ทั้งสองประการยิ่งมีความจำเป็นมาก
ยิ่งขึ้น ที่คนจะต้องสร้างให้บังเกิดขึ้นภายในจิตใจ โดยเฉพาะ
อย่างยิ่ง คนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับ อำนาจ เงิน สังคม ราชการ
ยิ่งขาดหิริโอตตปัปะไม่ได้ทีเดียว หากต้องการความเจริญใน
ชีวิตที่มีความเจริญทางด้านวัตถุและจิตใจสัมพันธ์กัน

ข้อที่อ้างว่า “เพราะทุกประเทศมีกฎหมายคุ้มครองแล้ว”
นั้น เหตุผลทางกฎหมายได้กล่าวมาแล้ว หากจะพูดกันในทำนอง
นี้ ทำไม่ไม่พูดในลักษณะตรงกันข้ามว่า

“หากคนในสังคมมีหิริโอตตັปปะเป็นหลักใจแล้ว กฎหมายต่าง ๆ จะไม่มีความจำเป็นอะไรเลย เพราะการละเมิดสิ่งที่กฎหมายกำหนดว่าผิดกฎหมายจะไม่เกิดขึ้น โดยเขาไม่จำเป็นที่จะต้องรู้ว่า กฎหมายห้ามไว้อย่างไรหรือไม่ก็ตาม”

อย่าลืมว่า ความจริงที่ปรากฏในสังคมนั้น มีคนรู้กฎหมายไม่ก็คนหรือก แต่ที่เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยไม่กระทำผิดกฎหมายนั้น ไม่ใช่เพราะอิทธิพลของมโนธรรมภายในใจของคนในสังคมหรือ ?

แต่เพราะมาตรฐานทางมโนธรรมของคนไม่เสมอกัน โลกจึงจำเป็นต้องมีกฎหมาย และหิริโอตตັปปะควบคู่กันไป เพื่อได้สนับสนุนกัน หากขาดทั้งสองอย่าง หรือขาดหิริโอตตັปปะแล้ว อย่าหวังว่าจะอยู่กันด้วยความสุขได้เลย.

๕๔. การสอนให้คนสันโดษ ยินดีตามมีตามได้ จะมีเป็น การปล่อยชีวิตให้เป็นไปตามยถากรรม และทำให้ล้มหลังหรือ ?

- ไม่เป็นอย่างนั้นหรอก ใครบอกว่าต้องเป็นอย่างนั้นละ ?

เรื่องนี้น่าเห็นใจเหมือนกัน เพราะคนเราส่วนมากมักจะอธิบายในสิ่งที่ตนรู้ เกินจากขอบข่ายความรู้ของตน ความสับสนในการทำความเข้าใจก็เกิดขึ้นได้เป็นธรรมดา เรื่องสันโดษพูดกันจนเป็นภาษาไทย โดยไม่ได้ตามไปดูว่า คำนี้

ความหมายของพระศาสนา ท่านอธิบายไว้อย่างไร ในเมื่อต้อง
การจะพูดในความหมายของศาสนา

ก่อนอื่น ได้โปรดทำความเข้าใจว่า พระพุทธศาสนามี
คำสอนระดับสำหรับตัดสินพระธรรมวินัยอยู่สองข้อ ที่คนฟัง
มักจะตีความสับสนกัน คือ

๑. ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อความอยากอันน้อย หา
เป็นไปเพื่อความอยากมากไม่

๒. ธรรมเหล่าใด เป็นไปเพื่อความสันโดษ หาเป็นไป
เพื่อความไม่สันโดษไม่

พึงทราบว่า นี่เป็นธรรม เป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของ
พระศาสดา

จะพบว่า หลักตัดสินว่าคำสอนเรื่องอะไร เป็นคำสอน
ของพระพุทธเจ้าหรือไม่ใช่นั้น ทรงประทานหลักสำหรับตัดสิน
ไว้ ๘ ข้อ ใน ๘ ข้อนั้น ๒ ข้อนี้เป็นหลักสำหรับตัดสิน ว่าคำสอน
ในลักษณะที่เป็นเช่นไร จึงจัดว่าเป็นธรรมวินัย เป็นคำสอน
ของพระพุทธเจ้านั้น

“สันโดษ คือความยินดีตามมีตามได้ กับ ความปรารถนา
น้อย เป็นคำสอนคนละเรื่องกัน”

แม้ในกถาวัตถุ คือถ้อยคำที่ควรพูด ๑๐ ประการ พระผู้
มีพระภาคเจ้าตรัสแสดงแยกถ้อยคำสองเรื่องนี้ออกเป็นเรื่อง
ละฝ่ายกัน คือ

อัปปัจจกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้มีความปรารถนาน้อย

สันตุฏฐิกถา ถ้อยคำที่ชักนำให้สันโดษ ยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้

ความปรารถนาน้อย เป็นคำสอนสำหรับพระโดยเฉพาะ แต่สันโดษ เป็นคำสอนทั้งแก่พระและชาวบ้าน โดยมีการอธิบายความหมายออกไป เพื่อให้เกิดความเข้าใจไม่สับสนในทางความคิด ความเข้าใจ และการปฏิบัติ

แต่โดยทั่วไปคนเข้าใจสันโดษ ในความหมายอย่างไร ?

คนบางกลุ่มบางพวกเข้าใจสันโดษไปในทำนองของคำกล่าวที่ว่า

“คำข่าวสารพอรอกหม้อ” การหลีกเลี่ยงออกจากหมู่หาความสงบ ไม่เกี่ยวข้องกับสังคมว่าเป็นลักษณะของคนเกียจคร้าน ปวิเวก คือการแสวงหาที่สงบ และอสังสัคคะ คือการไม่คลุกคลีด้วยหมู่คณะตามลำดับ ว่าเป็นลักษณะของคนสันโดษ

เมื่อบุคคลเข้าใจ ยอมรับ ความหมายของสันโดษในลักษณะนี้ จึงเป็นเรื่องน่าเห็นใจที่มีคำถามข้างต้นเกิดขึ้น

สันโดษ คือความยินดีในปัจจัยตามมีตามได้นั้น ท่านจำแนกอธิบายไว้อย่างไร ?

สันโดษ เป็นมงคลชีวิตประการหนึ่ง ในมงคล ๓๘ ประการ ซึ่งเป็นหลักการเหมือนขั้นบันได ที่จะนำคนผู้ปฏิบัติ

ให้สามารถยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้น ๆ ถึงเหนือกระแสแห่งโลก ท่านได้จำแนกสันโดษออกไปเป็น ๓ ลักษณะ คือ

- ในด้านการแสวงหา เนื่องจากชาวบ้านนั้นมีธรรมคือ สัมมาอาชีวะ ซึ่งตรงกันข้ามกับ ศิลข้อที่สอง และ ความสุขอันเกิดขึ้นจากทำการทำงานที่ปราศจากโทษเป็นหลักและเป้าหมายควบคุมอยู่แล้ว แสดงว่าการแสวงหาปัจจัยในการดำรงชีวิตของบุคคล จะต้องอยู่ในกรอบของสัมมาชีพ สันโดษในขั้นนี้จึงให้คนทุ่มเทกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังความคิด บริวารลงไปในการแสวงหาปัจจัยได้อย่างเต็มที่ ด้วยความเพียรพยายาม ไม่เกียจคร้าน ไม่ขูดรีดทรัพย์ เรียวแรงของคนอื่น ท่านเรียกว่า

ยถาผลสันโดษ คือยินดีด้วยกำลังของตน

- ในขั้นได้ทรัพย์สมบัติ ปัจจัยต่าง ๆ มา ด้วยความพยายาม ตามกำลังกาย ความรู้ กำลังทรัพย์ บริวารเป็นต้น ได้มาเท่าไรก็ให้ยินดีเท่านั้น ไม่โลภอยากได้ของ ๆ คนอื่น มาไว้ในครอบครองของตน โดยไม่ถูกต้องตามกฎหมาย และศีลธรรม เมื่อใช้กำลังดังกล่าวแล้ว จะได้มากเท่าไร ก็ไม่ถือว่าเป็นการเสียสันโดษ ท่านเรียกสันโดษระดับนี้ว่า

ยถาลาภสันโดษ คือยินดีตามที่ได้มา จะมากหรือน้อยก็ยินดีตามนั้น

- ในขั้นการใช้จ่าย การใช้สอย ท่านให้ยินดีตามสมควรแก่ฐานะ ปัจจัย ทรัพย์ สำหรับชาวบ้านคือหลักสมชีวิตา คือเลี้ยงชีวิตพอสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่ตนได้มาและมีอยู่ ไม่ให้

เดือดร้อนเพราะความตระหนี่ และสุรุ่ยสุร่ายจนเกินพอดี
สันโดษระดับนี้ท่านเรียกว่า

ยถาสารูปสันโดษ คือยินดีตามสมควรแก่ทรัพย์ฐานะ
ความจำเป็น ปัจจัย เป็นต้น

ด้วยความหมายของสันโดษ ที่กล่าวมานี้ จะพบว่า การ
สอน และ การปฏิบัติตามสันโดษ คือมีความยินดีตามควรแก่
ฐานะนั้น ๆ เป็นเรื่องจำเป็นอย่างยิ่ง ที่จะต้องรีบปลูกฝังให้
เกิดขึ้นภายในจิตใจของคนทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

“คนที่มีชอบช่วยความรับผิดชอบด้านการเงิน การงาน
บุคคล เป็นต้น มาก ๆ”

ความล้าหลัง ที่เกิดขึ้นในสังคม หากจะถือว่ามีอยู่แล้ว
ได้โปรดเข้าใจว่า หาใช่เป็นเพราะคนในสังคมต่างมีสันโดษ
กันไม่ ที่แท้แล้วเป็นเพราะคนขาดแคลนสันโดษอย่างแรงนั่นเอง
สภาพเช่นนั้นจึงได้เกิดขึ้น.

๕๕. พระไม่ควรสอนเรื่องสันโดษ เพราะทำให้ประเทศ
ชาติไม่ก้าวหน้า จริงหรือไม่ ?

- ไม่จริงหรอก การกล่าวเช่นนั้น เป็นการกล่าวหา
หรือกล่าวตามเขา ทั้ง ๆ ที่ตนเองก็ไม่ทราบว่า คำว่าสันโดษ ๆ
นั้นฉันใด ?

เราจะพบว่า สันโดษจากความหมายที่ท่านอธิบายไว้ นั้นมีส่วนอย่างสำคัญที่จะผลักดันให้ประเทศชาติก้าวหน้าพร้อมด้วยพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างมีสัดส่วนและเกิดความเป็นธรรมในสังคมและประเทศชาติ ตัวอย่างเช่น

รัฐมีงบประมาณสร้างถนน ๑ สาย ราคา ๑๐๐ ล้านบาท เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินงาน มีความสันโดษด้วยกำลังของตน ยินดีในเงินเดือน เบี้ยเลี้ยง ที่ตนจะต้องได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายเท่านั้น ไม่มีความต้องการนอกจากนั้น ผลจะออกมาเป็นอย่างไร ?

ถนนนั้นจะเป็นถนนที่มีคุณภาพในด้านคงทน รับน้ำหนักสูง สำเร็จได้ตามเวลา โครงการ หากผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสร้างถนนสายนั้นขาดสันโดษ ใคร ๆ ก็มองเห็นภาพเหล่านั้นได้ง่ายว่าจะเป็นอย่างไรร เพราะเรื่องนี้เคยเกิดมาแล้ว กำลังเกิดอยู่ และจักเกิดต่อ ๆ ไป จนกว่าคนเหล่านั้นจะเข้าถึงธรรมคือสันโดษ.

๘. ความสุข นิพพาน

๕๖. ทำอย่างไรจึงจะมีความสุข ?

- ความสุขนั้นมีหลายระดับด้วยกัน ไม่ทราบว่าจะหมายเอาความสุขระดับไหน ?

แต่อย่างไรก็ตาม ควรทำให้ยอมรับความจริงประการแรกเสียก่อนคือ ความสุขนั้นเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการสร้างเหตุ เพื่อให้เกิดผลเป็นความสุข ตามที่บุคคลนั้น ๆ ต้องการ ฐานแห่งความสุขที่สำคัญ คือ ใจ กาย อย่างที่พูดกันว่า สุขกายสบายใจ เมื่อความสุขเป็นผล เหตุให้เกิดความสุขจึงมีมาก เช่น

- ไม่เป็นหนี้ใคร มีทรัพย์ สามารถใช้จ่ายทรัพย์ได้ตามต้องการ ทำงานไม่มีโทษ

- ความไม่เบียดเบียนกัน ฆ่าความโกรธที่เกิดขึ้นเสียได้ ไม่ปล่อยใจไปตามความอยากที่เกิดขึ้น สละประโยชน์ส่วนน้อย เพื่อส่วนรวมได้ สะสมบุญกุศลไว้มาก ๆ ไม่คบคนพาล การแสดงธรรม ฟังธรรม คบหาคนดีเป็นมิตร มีเมตตาจิตต่อคนสัตว์ทั้งหลาย

- มีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ละเหตุแห่งความทุกข์ได้ เป็นต้น

เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุให้เกิดความสุขได้ทั้งนั้น สำหรับการดำรงชีวิตของคนทั่วไป การพยายามทำใจไม่ให้ยึดมั่นอะไรให้มากเกินไป โดยพยายามปรับใจให้ยอมรับความจริง ตามสมควรแก่เหตุที่เกิดขึ้นได้แล้ว ความสุขใจก็จะเกิดขึ้น คนเรานั้นเสียอะไรก็เสียไป แต่ใจอย่าเสียเท่านั้น ก็อาจหาความสุขได้ตามสมควรแก่กรณีนั้น ๆ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า

สุขทุกข์	อยู่ที่ใจ	มิใช่หรือ
ถ้าใจถือ	ก็เป็นทุกข์	ไม่สุขใส
ใจไม่ถือ	ก็เป็นสุข	ไม่ทุกข์ใจ
เราอยากได้	ความสุข	หรือทุกข์นา

แต่ความสุขที่ไม่เจือปนด้วยความทุกข์นั้น ต้องเกิดจากการละเหตุแห่งทุกข์ ด้วยความสงบระงับแห่งสังขารทั้งหลาย จะทำให้ได้ความสงบอันเป็นนิพพาน ซึ่งเป็นบรมสุข.

๕๗. เมื่อกฎหมายสมบูรณ์แล้ว ศาสนายังจำเป็นแก่ประชาชนอยู่หรือ ?

- กฎหมายนั้นเป็นกติกา เงื่อนไข ที่ถูกกำหนดขึ้นในสังคม ความผิดถูกทางกฎหมาย จึงย่อมเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดขึ้น ความสมบูรณ์ของกฎหมายจึงเกิดขึ้นไม่ได้ เพราะ

- กลุ่มคนที่ร่างกฎหมายขึ้นยังเป็นปุถุชน ที่ยังไม่เข้าถึงความสมบูรณ์ด้วยคุณธรรม

- ความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมายจะเกิดผลต่อเมื่อมีประจักษ์พยาน หลักฐาน ที่ถือได้ว่าเป็นความผิดตามกฎหมาย บุคคลบางพวกอาจหาวิธีเลี่ยงกฎหมายได้ง่ายอย่างที่ทราบกันอยู่

- กฎหมายบังคับได้เฉพาะด้านร่างกายกับวาจาเท่านั้น ไม่ได้ควบคุมไปถึงจิต ซึ่งเป็นผู้กำหนดอาการทางกายกับวาจา

- เมื่อเทียบกับหลักของพระพุทธศาสนา กฎหมายเป็นเพียงขั้นศีลระดับต้นเท่านั้น ไม่ถึงศีลระดับสูง สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นหลักในการพัฒนากาย วาจา ใจ ของคนให้ประณีตขึ้นไปตามลำดับจนถึงบรรลุถึงเป้าหมายสูงสุดในศาสนานั้น ๆ บุคคลไม่อาจเข้าถึงได้ด้วยเหตุเพียงปฏิบัติตามกฎหมาย

ด้วยเหตุนี้ กฎหมายจึงเป็นเพียง *ข้อบังคับที่รัฐบัญญัติ* ขึ้นเพื่อบังคับความประพฤติของประชาชน หากใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามก็ต้องถูกตัดสินลงโทษ เมื่อเทียบกับศาสนาแล้ว กฎหมายเป็นอุปกรณ์ในการสนับสนุนหลักทางศาสนา และศาสนาก็ช่วยเหลือไม่使人ทำผิดกฎหมาย จนถึงยกระดับจิตคนในศาสนาให้สูงขึ้น จึงมีความจำเป็นด้วยกันทั้งสองฝ่าย ไม่อาจที่จะเลิกฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ เพราะอธยาศัยของคนในสังคมไม่เหมือนกัน คนบางพวกนั้นหลักธรรมในศาสนายากเกินไปสำหรับพวกเขา จำเป็นต้องบังคับความประพฤติของเขา ด้วยมาตรการทางกฎหมาย ฝ่ายคนที่ปฏิบัติดีปฏิบัติตามหลักศาสนาได้ดี ช่วยให้เขาปฏิบัติตามกฎหมายได้โดยอัตโนมัติ ทั้งสองฝ่ายจึงสนับสนุนกันและกัน ในทางสร้างสันติสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคม.

๕๘. พระนิพพาน ผู้สววรรค์ของคริสต์ไม่ได้ เพราะนิพพาน
ไม่น่าเป็นสุข เป็นเรื่องสงบเฉย ๆ จะเป็นสุขได้อย่างไร ?

เรื่องนี้ไม่น่าเชื่อว่าเป็นคำกล่าวของคนที่นับถือศาสนา
คริสต์ เพราะเรื่องสวรรค์ พระพุทธศาสนาก็ถือว่าเป็นความสุข
ระดับหนึ่ง นิพพานก็เป็นความสุขระดับหนึ่ง เหมือนความสุข
ในห้องรับแขกกับความสุขที่คนได้รับจากการพักผ่อนในห้อง
นอน เป็นความสุขคนละแบบกัน

คริสตศาสนาถือว่า เมื่อคนทำความดีถึงขนาดแล้วจะ
ได้รับความสุขจากการไปอยู่ร่วมกับพระเป็นเจ้า เป็นความสุข
ชั่วนิรันดร์ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นความสุขที่คริสตศาสนิก
ควรจะเพียรพยายาม เพื่อให้เข้าถึงด้วยการปฏิบัติตามคริสตธรรม

พระพุทธศาสนานั้น เฟื่องไปถึงไปที่ความเกิดว่าเป็นความ
ทุกข์ และความทุกข์อย่างอื่นจะติดตามมา เพราะความเกิด
เป็นเหตุ จึงปฏิบัติเพื่อยุติเหตุแห่งความทุกข์ ได้แก่กิเลส ตัณหา
อันเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้คนต้องเกิดในภพชาติต่าง ๆ ความ
เกิดนั้นไม่ว่าจะประณีตด้วยภพกำเนิดอย่างไรก็ตาม ท่านถือว่าเป็น
เป็นความทุกข์ทั้งนั้น นิพพานจึงเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระ-
พุทธศาสนา

แต่ในขั้นของการแสดงธรรมนั้น ท่านอาศัยดูอุปนิสัย
ของคนเป็นหลัก คนใดไม่อาจจะปฏิบัติเพื่อนิพพานได้ ท่านก็

จะสอนลดหลั่นลงมา ด้วยทาน ศีล อำนวยนำคนให้เข้าถึงสวรรค์ คนใดอาจก้าวเลยไปถึงนิพพานได้ ท่านก็จะสอนเรื่องนิพพาน

นิพพาน จึงไม่ใช่ความสงบเฉย ๆ แต่เป็นความสงบจากเพลิงกิเลส เพลิงทุกข์โดยสิ้นเชิง จะเป็นความสุขหรือไม่ลองสัมผัสนิพพานอย่างอ่อน ๆ ด้วยการระงับความโกรธเป็นต้นลงให้ได้ ไม่ทำอะไรรไปตามอำนาจของความโกรธเป็นต้นเหล่านั้น ก็จะเห็นว่า ความสุขที่เกิดขึ้นจากการฆ่าความโกรธนั้นให้ความสงบ เย็น ผิดจากการทำอะไรรไปตามอำนาจของความโกรธ จนห่างไกลทีเดียว

อย่าลืมว่า พระพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธความสุขในสวรรค์ ตามแนวคำสอนในศาสนาคริสต์ นอกจากไม่ปฏิเสธแล้ว พระพุทธศาสนายังได้แสดงข้อปฏิบัติที่จะนำคนให้เข้าถึงความสุขไว้หลายระดับทั้งในโลกนี้ โลกหน้า เป็นสวรรค์ พรหม จนถึงนิพพาน ใครจะเลือกเอาความสุขระดับใดก็ได้ เมื่อเลือกแล้วก็ไม่จำเป็นอะไรที่จะไปตำหนิคนที่ไม่มียินดีความสุขที่ตนเกิดพอใจยินดี.

๕๕. นิพพานนั้นมีจริงหรือไม่ จะพิสูจน์ได้อย่างไรว่า นิพพานมีจริง ?

- มีนะมีอยู่ เพราะท่านผู้ได้บรรลุนิพพานมีมากต่อมาก ตามหลักฐานทางพระพุทธศาสนา การที่จะพิสูจน์ว่านิพพาน

มีอยู่หรือไม่อย่างไรนั้น ต้องพิสูจน์ตามกรรมวิธีที่ท่านผู้ได้
บรรลุนิพพาน ได้พิสูจน์มาแล้ว เหมือนการพิสูจน์รสอาหาร
ด้วยลิ้น การพิสูจน์เสียงด้วยหูฉะนั้น

เครื่องมือในการพิสูจน์ว่านิพพานมีอยู่จริงหรือไม่ คือ
อริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติเพียงอย่างเดียว
ที่จะนำคนให้พบเห็นพระนิพพานด้วยปัญญาของตน มรรคมี
องค์ ๘ ประการ คือ

*“ปัญญาอันเห็นชอบ ความดำริชอบ การเจรจาชอบ
ทำกรณงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ทำความพยายามชอบ ระลึก
ชอบ ตั้งใจมั่นชอบ”*

หากใครต้องการพิสูจน์ให้ประจักษ์ชัดด้วยตนเอง ก็
ต้องปฏิบัติไปตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการนี้ให้บริบูรณ์
ไม่บกพร่องแล้ว ก็จะได้รู้ได้ด้วยตนเอง เพราะนิพพานเป็นบรม
ธรรมอันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน เหมือนกับผู้บริโภคอาหาร
ชนิดนั้น ๆ เท่านั้น จึงจะทราบรสอาหารด้วยตนเอง การอธิบาย
เรื่องรสอาหาร ไม่อาจให้ทราบรสอาหารที่แท้จริงได้ฉันทใด
ลักษณะแห่งนิพพาน ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันฉันทนั้น

หากว่ายังไม่อาจที่จะปฏิบัติตามมรรคมีองค์ ๘ ประการ
ให้บริบูรณ์ได้ บุคคลควรปฏิบัติตนอย่างไร จึงสามารถทำใจ
ให้ยอมรับความมีอยู่แห่งนิพพานได้ ?

นิพพานนั้น อาจแบ่งได้เป็น ๒ ระดับ คือ

นิพพานที่เป็นส่วนเหตุ ได้แก่การขจัดกิเลสให้ออกไป
จากจิต จิตเป็นอิสระไม่ต้องทำอะไรไปตามอำนาจของกิเลส
อย่างสามัญชน

นิพพานที่เป็นส่วนผล ที่เกิดสืบเนื่องมาจากการละกิเลส
ได้ เป็นสภาพที่ไม่ถูกแผดเผาด้วยเพลิงกิเลสและเพลิงทุกข์
กลับเป็นความสงบ ความสุขอย่างแท้จริง ตามที่ท่านแสดงว่า

ความสุขยิ่งกว่าความสงบไม่มี นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง

เมื่อว่ากันโดยเหตุผลเป็นเช่นนี้ ย่อมเป็นการแสดงว่า
การละกิเลสได้จะมากหรือน้อยก็ตาม ทำให้ผู้ละกิเลสได้เข้า
สู่เขตของนิพพาน ในระดับใดระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
นิพพานที่เรียกว่า

สันติภูฏิกนิพพาน คือนิพพานที่บุคคลจะพึงเห็น
ได้ด้วยตน เช่นมีเรื่องมากกระทบ จนเกิดความโกรธอย่างรุนแรง
แต่ก่อนที่จะกระทำอะไรลงไป ตามแรงกระตุ้นของความโกรธ
กลับมีสติยับยั้งความโกรธเอาไว้ได้ จนจิตกลายเป็นความ
เมตตา กรุณา เป็นต้น บุคคลผู้นั้นสามารถเห็นผลที่เกิดขึ้น
จากการฆ่าความโกรธลงไปได้ ให้ความสงบ เย็นใจมากขึ้น
เพียงไร เมื่อมองไปในมุมตรงกันข้าม คือการทำอะไรลงไป
ตามอำนาจของความโกรธ ก็จะเห็นว่า เหว ภัย เป็นอันมากที่
จะเกิดขึ้นแผลนจิตใจของตนให้เกิดความเร่าร้อน

จิตหลุดพ้น ด้วยอำนาจกิเลสที่เกิดขึ้นเฉพาะเรื่องนั้น ๆ
ท่านเรียกว่า ตทังควิมุตติ คือจิตหลุดพ้นจากกิเลสได้ชั่วคราว
เป็นส่วนหนึ่งของสภาพจิตที่เรียกว่านิพพาน ซึ่งเป็นการแสดง
ให้เห็นได้ว่า ส่วนเล็ก ๆ ของนิพพานนั้น เป็นสิ่งที่คนปกติทั่วไป
ที่ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิตสามารถสัมผัสได้ รู้ได้ด้วยใจ
ของตนเอง

หากบุคคลไม่อาจพิสูจน์ได้แม้ด้วยวิธีนี้ ก็ต้องอาศัย
ศกาคตโพธิสัตว์ คือการเชื่อในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
ว่าพระองค์ได้ตรัสรู้ ด้วยการทรงบรรลุนิพพาน ทรงสั่งสอน
ธรรมแก่โลก ในระดับต่าง ๆ ระดับที่สูงที่สุดนั้น คือเรื่องมรรคผล
นิพพาน พระพุทธองค์และพระอรหันต์ทั้งหลายนั้นได้ปรินิพพาน
นิพพาน ไปแล้วมากต่อมาก

ข้อที่ไม่ควรลืมคือ การที่บุคคลจะพิสูจน์อะไรก็ตาม จะ
ต้องพิสูจน์ตามหลักการ และวิธีการ เพื่อพิสูจน์ทดสอบเรื่อง
นั้น ๆ โดยเฉพาะ อย่าพยายามพิสูจน์กลิ่นหอมของดอกไม้ด้วย
สายตาเป็นอันขาด เพราะจะเสียเวลาไปโดยไม่เกิดประโยชน์
ตามที่ตนต้องการได้.

๖๐. นิพพานเป็นสภาพที่ดับแล้ว จะมีความสุขอย่างไร
จะเอาดีกับนิพพานทางไหน ?

เอาดีทางจิตที่หลุดพ้น จากการถูกบงการของกิเลส
อันเป็นเหตุให้เวียนเกิดเวียนตาย จนหาที่สิ้นสุดไม่ได้ นักปราชญ์

ผู้มีปัญญา พิจารณาเห็นว่า ความเกิดบ่อย ๆ เป็นทุกข์เรื่อยไป จึงเพียรพยายามตัดกระแสแห่งกิเลสตัณหา อันเป็นเครื่องนำไปสู่ภพเสียได้ ท่านเอาดีของท่านในทางนี้

หากเราจะเปรียบเทียบกันแล้ว ความสุขชั้นโลกียะในระดับต่าง ๆ นั้น เหมือนความสุขจากการเกาแผลคัน พอเกิดคันขึ้นมาก็ต้องเกาแผล ความรู้สึกที่ว่าตนเป็นสุขก็เกิดขึ้น กามสุขนั้นเป็นความสุขที่เกิดขึ้นจากการตอบสนองของความปรารถนาของตนได้ หากตอบสนองความต้องการไม่ได้ก็กลายเป็นความทุกข์

ฝ่ายความสุขที่เกิดจากนิพพานนั้น เหมือนความสุขของคนที่มีร่างกายปกติ ไม่มีแผลคันให้ต้องเกา คือจะเกิดความสุขขึ้นเป็นปกติ เพราะร่างกายปกติ ไม่จำเป็นต้องไปสร้างเหตุแห่งความสุขอีกต่อไป

การกล่าวว่านิพพานเป็นความสุขนั้น เหมือนการกล่าวว่ าอาหารอร่อย เมื่อคนเหล่านั้นได้บริโภคอาหารนั้นฉันใด การบอกว่านิพพานเป็นความสุข ท่านที่บอกต้องเป็นผู้ได้บรรลุ นิพพานแล้วฉันนั้น หากบุคคลไม่ยอมเชื่อว่าทะของพระอริยบุคคลเช่นนั้น ก็ไม่ทราบว่าจะเชื่อใครแล้วในโลกนี้ และความสุขที่ท่านเรียกว่านิพพานสุขนั้น บุคคลอาจสัมผัสได้ในส่วนหนึ่ง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อก่อน.

๕. การบวช และพระสงฆ์

๖๑. การบวชไม่เป็นการฝืนธรรมชาติหรือ ถ้าคนบวช
กันหมด มนุษย์ไม่สูญพันธุ์หรือ ?

- โดยหลักทั่วไปจะพบว่า พัฒนาการของมนุษย์ในด้าน
ต่าง ๆ นั้น เกิดขึ้นจากมนุษย์ไม่ยอมสยบต่ออำนาจของธรรมชาติ
พยายามต่อสู้กับธรรมชาติ ฝืนธรรมชาติ และควบคุมธรรมชาติ
จนสามารถใช้ธรรมชาติให้เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต
ของตน การฝืนธรรมชาติได้จึงแสดงถึงความเข้มแข็ง การพัฒนา
และความมีชีวิตของคนสัตว์เหล่านั้น

ปลาที่มีชีวิต คือปลาที่ว่ายทวนกระแสน้ำ ส่วนปลาที่
ลอยตามกระแสน้ำ คือปลาที่ตายแล้ว สัตวโลกเป็นอันมากที่ได้
สูญพันธุ์ไปจากโลก เช่นไดโนเสาร์ สัตว์เหล่านั้นไม่อาจปรับตัว
ให้เข้ากับธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งไม่อาจต้านทานต่อ
ความวิปริตของธรรมชาติ ในที่สุดก็ไม่อาจดำรงชีวิตอยู่ได้

การบวช เป็นลักษณะการทางพัฒนาการประการหนึ่ง
ที่เป็นอุบายวิธีให้ผู้บวชเข้ามาสามารถฝืนพลังธรรมชาติของจิต
และปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ อันเป็นการแสดงถึงความ
มีชีวิตก้าวหน้าของมนุษย์ ที่จะก้าวไปเหนืออำนาจธรรมชาติ
ในที่สุด

สำหรับข้อที่ว่า ถ้ามนุษย์บวชกันหมด กลัวมนุษย์จะ
สูญพันธุ์นั้น เป็นสมมติฐานที่ไม่อาจเป็นไปได้ และจะเป็นไป
ไม่ได้ตลอดไป การกลัวในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นการกลัว
ของไส้เดือน อย่างที่ท่านแสดงว่า ไส้เดือนกินดิน แต่ไม่กลัว
กินดินมากเพราะกลัวแผ่นดินจะหมด.

๖๒. พระบวชแล้วก็สึก ทั้งมีการสะสมสมบัติและไม่ทำ
มาหากินอะไร เกาะกินแต่ข้าวบ้าน จริงไหม ?

เรื่องนี้จะจริงหรือไม่จริงนั้น ทุกคนมีสิทธิ์จะคิด จะ
พูดกันได้ แต่หลักความจริงก็คือความจริง ที่วิญญูชนพิจารณา
แล้ว อาจเกิดความเข้าใจได้ไม่ยากนัก

ในกรณีของการบวชแล้วสึกนั้น เป็นการแสดงให้เห็น
จุดเด่นในพระพุทธศาสนาหลายประการ เช่น

๑. พระพุทธศาสนาเป็นเสรีนิยม คือคนเราเมื่อมีศรัทธา
จะบวช ก็บวชได้หากไม่เป็นคนต้องห้ามตามพระวินัย เมื่อ
ศรัทธาหย่อนลงไป หรือด้วยเหตุผลอย่างไรก็ตาม ปรรายถนา
จะสึกออกไป ก็ชอบที่จะทำได้ไม่มีการบังคับ วันหลังเกิดศรัทธา
จะบวชอีก ก็ทำได้อีก ไม่มีการห้ามแต่ประการใด

๒. เป็นเรื่องโครงสร้างทางสังคมไทย คือคนไทยนิยมว่า
ลูกผู้ชายทุกคนควรออกบวชจะมากหรือน้อยก็ตาม ยิ่งสมัย

โบราณถือนันเครื่องครัดมาก แม้จะแต่งงาน รัฐบาลการ ต้อง
ผ่านการบวชมาเสียก่อน ค่านิยมแบบนี้มีเฉพาะประเทศไทย
ลาว เขมร เท่านั้น

๓. การบวชและสึกเป็นเรื่องของระบบขั้วถ่าย อันแสดง
ถึงความมีชีวิตของสิ่งนั้น ๆ เมื่อธรรมเนียมไทยมีเช่นนี้ ผู้บวช
แล้วจะต้องสึกให้มากไว้ หากสึกแต่น้อยแล้ว จะเกิดปัญหา
เรื่องที่อยู่ เพราะในแต่ละพรรษามีคนบวชเข้ามาจนเกือบจะไม่
มีที่อยู่แล้ว หากท่านเหล่านั้นไม่ยอมสึกสัก ๓ ปีเท่านั้น จะเกิด
ปัญหาทันที เพราะคนรุ่นใหม่จะไม่มีโอกาสได้บวช ดีไม่ดีอาจ
ถึงกับมีการเดินขบวนเพื่อให้พระสึกกัน เพื่อให้คนอื่นมีสิทธิ
บวชกันบ้างก็เป็นได้

๔. การบวชแล้วสึกออกไป ย่อมดีกว่าอยู่ไปในสมณเพศ
ทั้ง ๆ ที่ไม่มีศรัทธา เพราะอาจจะไปทำอะไรเสียหายขึ้นมาก็ได้
เมื่อบวชทำตัวเป็นพระที่ดี สึกไปเป็นชาวบ้านที่ดี ไม่เป็นเรื่อง
เสียหายอันใด ที่ควรแก่การดำเนินของบัณฑิตทั้งหลาย

ประเด็นที่ว่า พระมีการสะสมสมบัตินั้น เราต้องมอง
กันด้วยเหตุผล และความใจกว้างพอสมควร หมายความว่า
ตัวอย่างบุคคลในเรื่องนี้มีมากพอที่เราจะกล่าวว่า พระสะสม
สมบัติไม่ใช่เห็นคนไทยทำผิดสักคน แล้วจะพูดเหมาเอาว่า
คนไทยเป็นคนเลว อย่างนี้ก็ไม่ถูกนัก พระสะสมสมบัตินั้น
อาจจะมีในสองกรณีด้วยกัน คือ

๑. สมบัติที่คนเข้าใจว่าพระสะสมนั้น เป็นสมบัติของวัด ซึ่งท่านมีหน้าที่รักษารับผิดชอบ จำเป็นจะต้องรักษาไว้ให้ดี

๒. สิ่งที่ท่านสะสมนั้น เป็นสมบัติส่วนตัวที่ได้รับจากการบริจาคของทายกทายิกาผู้มีศรัทธา ซึ่งในกรณีนี้มีน้อยมาก เพราะว่าพระที่ทายกทายิกาส่งศรัทธามากนั้น ส่วนมากจะเป็นผู้ใหญ่ที่มีคนในความรับผิดชอบที่ต้องสงเคราะห์ด้วยอาภิส คือ ปัจจัย ๔ นั้น มีมากเช่นเดียวกัน หากท่านไม่มีการเก็บไว้บ้าง เพื่อการนี้ เวลาเมื่อบุคคลจำเป็นต้องสงเคราะห์มาหาจะให้ทำอย่างไร ?

อย่างไรก็ตาม การสะสมในระดับนี้แม้จะมีก็น้อยมาก เพราะว่าพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น มักจะมีเรื่องทานจาคะ สงเคราะห์ เป็นหลักปฏิบัติ และชอบช่วยการสงเคราะห์ของท่านนั้นมีขอบข่ายกว้างไกลอย่างไม่น่าเชื่อว่า พระผู้ใหญ่จำนวนมากจะต้องรับผิดชอบในเรื่องเหล่านี้ ถึงอย่างนั้นการสะสมแบบนี้ อาจแบ่งออกได้เป็นสองพวก คือ

การสะสมเพื่อรวบรวมไว้ จะได้เสียสละช่วยเหลือคนอื่น หรือบำเพ็ญกุศลตามความจำเป็น การสะสมแบบนี้ไม่ควรตำหนิ แต่ควรแก่การยกย่อง

การสะสมด้วยความตระหนี่ หากว่ามีจริง ๆ ก็ควรแก่การตำหนิอย่างมาก แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องที่คุณคณผู้จะตัดสินวินิจฉัยว่าท่านสะสมประเภทใด จำเป็นต้องมองให้ตลอดสาย

ไม่ใช่ไปสร้าง “กรรมประมวลข่าวลือ” ขึ้นมาทำลายชื่อเสียงเกียรติคุณของพระเถระทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเวลาทำนุภทภาพลง ข่าวอกุศลจะเกิดขึ้นเสมอในกรณีที่ท่านรูปนั้นมีชื่อเสียงตำแหน่งสูง พอสืบต้นตอเข้า อ้างเขากันจนลงเหวก็ไม่ทราบว่าเขาไหน เป็นพฤติกรรมที่น่าอณาถใจนัก

หากว่าพระสะสมประเภทที่สองจะมีอยู่บ้าง แต่มิได้หมายความว่า พระทั่วไปเป็นพวกที่ชอบสะสม เพราะปัญหา นั้นไม่ได้อยู่ที่ท่านสะสมหรือไม่ แต่กลับอยู่ที่ว่า ท่านจะเอาอะไรมาสะสมต่างหาก

ในกรณีของการเกาะกินชาวบ้านนั้น เป็นการพูดแบบไม่มีความรับผิดชอบ ส่วนมากคนพูดแบบนี้ เกิดมาชาติหนึ่ง จะเคยตักบาตรหรือเปล่าก็ไม่รู้ แต่พูดไปด้วยความริษยาต่อพระ เพราะคนพูดแบบนี้ เข้าสู่ตรรก์กล่าวกันว่า

**“คนทำบุญตักบาตรไม่พูด
คนพูดคือคนที่ไม่ทำบุญตักบาตร”**

หากว่า การที่พระไม่ทำงานในเชิงผลิต อย่างชาวนา ชาวสวน เป็นต้น คนในโลกนี้มีคนเป็นจำนวนมากที่อาศัยชาวบ้าน เพราะเหตุเพียงไม่ทำงานในลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ตำรวจ ทหาร ครู ข้าราชการเกือบจะทุกกรมกอง นอกจากรัฐวิสาหกิจบางแห่งเท่านั้น

แต่โดยหลักความเป็นจริงแล้ว คนในสังคมนั้นจะต้องทำงานในหน้าที่แตกต่างกัน ไม่มีใครที่อาศัยเกาะกินคนอื่นโดยส่วนเดียว นอกจากพวกที่ไม่ยอมทำงานอะไรเลย

งานของพระเป็นธรรมของสังคม ที่สังคมยอมรับว่าเป็นหน้าที่ของท่าน คือ

ทำหน้าที่ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา

ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่ตนได้ศึกษามา
แนะนำสั่งสอนชาวบ้านให้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนนั้นด้วย

งานของพระที่เกี่ยวข้องกับสังคมนั้น เราจะพบว่า เป็นทั้งนักศึกษา นักบวช แพทย์ ผู้พิพากษา ครู มิตรของสังคม

คำกล่าวในลักษณะขาดความรับผิดชอบ โดยไม่มองถึงความเป็นจริง ที่เป็นกติกาเงื่อนไขทางสังคมนั้นเกิดขึ้นเสมอ เช่น

ข้าราชการกินเงินเดือนเป็นภาษีของประชาชน สำนึกเช่นนี้หากข้าราชการสำนึกเองก็เป็นการดี แต่คนอื่นมากล่าวคำนี้ออกจะขาดความรับผิดชอบมากไป เพราะความจริงแล้ว

ข้าราชการไม่ได้นอน ๆ แล้วมารับเงินเดือน แต่เขาทำงานที่มีความรับผิดชอบต่อราชการ ชาติบ้านเมือง เกินกว่าเงินเดือนที่เขาได้รับเสียอีก สำหรับบางคน

ข้าราชการเหล่านั้น เขาก็เสียภาษีเหมือนกัน

การพูดว่า พระเป็นกาฝากสังคมก็ดี เป็นผู้เกาะกินชาวบ้านก็ดี เป็นคำพูดของคนที่ไม่มีความเข้าใจเหตุผลดังกล่าว

หรือกล่าวไปด้วยความริษยา หรืออาจจะเห็นว่า คำพระสบายดี ก็ตาม หากทบทวนดูอคติ ๔ ประการแล้วจะพบว่า อคติมีอยู่ ภายในจิตของตนเกือบครบ ๔ ข้อทีเดียว.

๖๓. พระดีแต่เอาของชาวบ้าน ไม่ให้เขา ไม่เหมือน ชาวคริสต์ที่พระเจ้าส่งไปให้เขา และพระไทยไม่มีความรู้ สู้ บาดหลวงไม่ได้ ซึ่งสามารถสอนหนังสือได้เป็นอย่างดี ตั้งโรงเรียน โรงพยาบาลได้.

ข้อนี้ไม่มีลักษณะเป็นคำถาม แต่เป็นคำกล่าวหาใน ลักษณะที่มองในแง่ร้าย และมองไม่ตลอดสาย

ประเด็นแรกที่ว่า พระดีแต่เอาของชาวบ้านนั้น อย่าง ที่เคยกล่าวมาแล้วว่า เป็นการทำงานกันคนละหน้าที่ ซึ่งเป็น เงื่อนไขที่ผู้ปฏิญาณตนนับถือพระพุทธศาสนายอมรับในเงื่อนไข เหล่านี้ ตามที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหน้าที่ให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติ ต่อกัน คือ

ชาวบ้านให้แสดง เมตตาทางกาย วาจา ใจ จะทำพุดคิด เกี่ยวกับพระสงฆ์ ให้ทำพุดคิดด้วยเมตตาเป็นที่ตั้ง บำรุงด้วย ปัจจัย ๔ และยินดีต้อนรับเมื่อท่านไปหาที่บ้าน

พระภิกษุสามเณร มีหน้าที่จะต้องทำคือ สอนไม่ให้เกิด ความชั่ว ให้ตั้งอยู่ในความดี สงเคราะห์ชาวบ้านด้วยน้ำใจอัน

งาม ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง อธิบายสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง
บอกทางสุขทางเจริญให้

งานของพระเจ้าเป็นงานของผู้นำทางวิญญูญาณ สติปัญญา
ธรรมะ แต่ในข้อที่ว่า

“สงเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงามนั้น”

จากอดีตถึงปัจจุบัน เป็นการแสดงให้เห็นว่า พระไม่ได้
เอาแต่ของชาวบ้านเพียงอย่างเดียว แต่พระได้ทำงานในลักษณะ
ที่เป็นการสงเคราะห์สังคมด้วยน้ำใจอันงามในด้านต่าง ๆ ที่ไม่
ขัดกับสมณภาวะเป็นอันมาก ขอเพียงใช้เหตุผลพิจารณา ก็จะ
เห็น และทำใจให้ยอมรับได้ไม่ยากนัก นอกจากใจจะเอียง จน
ไม่อาจมองเห็นความดีของคนอื่นได้ก็เป็นเรื่องที่ช่วยอะไรไม่ได้
เหมือนกัน

สำหรับประเด็นที่ว่า ไม่เหมือนชาวคริสต์ที่พระเจ้าส่ง
ไปให้เขานั้น ไม่เข้าใจว่าพูดเรื่องอะไรกัน ถ้าจะหมายความว่า
บาทหลวงในศาสนาคริสต์ ช่วยคนในด้านรูปวัตถุ พระสงฆ์ก็ทำ
เหมือนกันในด้านนี้ แต่ที่เราไม่ควรลืมคือ

ระบบโครงสร้างทางศาสนาไม่เหมือนกัน ศาสนาคริสต์
มีองค์กรการทำงานที่มีเงินทุนมหาศาล แม้ในเมืองไทยก็มีที่ดิน
จำนวนมาก ทรัพย์สินเป็นกองทุนนี้ สามารถกระจายออกไป
เพื่อทำงานในด้านต่าง. รายได้จากโรงพยาบาล โรงเรียน ที่ดิน
และผลประโยชน์ด้านอื่นมีมากพอที่จะทำงานแบบสงเคราะห์

ทางรูปวัตถุได้ ซึ่งหากเราจะดูในจุดใดจุดหนึ่งจะเห็นว่าทำ
ได้มาก

ที่ไม่ควรลืมอีกประการหนึ่งคือ เงินในลักษณะนั้นของ
พระพุทธศาสนาไม่มี เพราะศาสนาพุทธมีโครงสร้างอีกอย่าง
หนึ่ง หากพระจะจัดผลประโยชน์แบบนั้น ศาสนาพุทธก็ดำรง
อยู่ไม่ได้ เพราะความรู้สึกรับฐานะของชาวพุทธกับชาว
คริสต์ต่อศาสนาของตนแตกต่างกัน

งานที่ศาสนาคริสต์ทำจึงเป็นงานที่ควรอนุโมทนา แต่
อย่าลืมว่าในจำนวนประชากรประมาณ ๔๕ ล้านคนนั้น นับถือ
ศาสนาพุทธถึง ๔๕ เปอร์เซ็นต์ แต่นับถือศาสนาคริสต์ประมาณ
๓ แสนคนเท่านั้นเอง เคยคิดกันหรือเปล่าว่า งานที่ชาวพุทธ
ทั้งที่เป็นพระและฆราวาส ทำต่อสังคมในทางที่เป็นประโยชน์
เกือบต่อสังคมในรูปแบบต่าง ๆ นั้น มีมากมายขนาดไหน
เพราะเราทำกันทุกวันและทำกันทั่วประเทศ

บัณฑิตที่แท้จริงนั้น เมื่อยอมรับความดีของคนอื่นได้
ก็ต้องรับความดีของอีกฝ่ายหนึ่งได้เช่นกัน การยกย่องหรือ
ตำหนิใคร โดยขาดข้อมูลที่ถูกต้องนั้น บัณฑิตไม่ควรทำเพราะ
จะเป็นการสร้างความผิดซ้ำซ้อนขึ้นมาในวิถีชีวิตของตน โดย
ไม่จำเป็น

ประเด็นที่ว่า พระไทยไม่มีความรู้ สู้ขาดหลวงไม่ได้
ซึ่งสามารถสอนหนังสือได้เป็นอย่างดีนั้น

เป็นลักษณะของคำกล่าวหาเช่นเดียวกับข้อก่อน ๆ โดย
ไม่มองข้อเท็จจริงที่มีอยู่เป็นอยู่ว่า ที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร

แน่นอน พระไทยนั้นมีความรู้ในเรื่องที่บาดหลวงควรรู้
สู้บาดหลวงไม่ได้ แต่อย่าลืมว่า บาดหลวงก็รู้สู้พระสงฆ์ในเรื่อง
ที่พระสงฆ์ควรรู้ไม่ได้ การกล่าวเปรียบเทียบในลักษณะนี้
เหมือนเอาความรู้ของทหารกับตำรวจมาเปรียบเทียบกัน คน
เขาเรียนมาคนละอย่าง จะไปเปรียบเทียบกันได้อย่างไร

ประเด็นของการสอนนั้น คงล้มไปว่างานให้การศึกษา
แก่กุลบุตร กุลธิดานั้น ทางโลกเพิ่งนำมาจัดเองประมาณ ๗๐
ปีมานี้เอง เมื่อก่อนนั้น งานสอนทั้งหมดอยู่ในมือพระสงฆ์ทั้งนั้น
พระสงฆ์ในปัจจุบันนั้น สำหรับท่านที่บวชมานานพอสมควร
ท่านก็สามารถสั่งสอนได้ในขอบข่ายของลักษณะวิชาอันท่าน
ได้ศึกษามา

ทำไมจึงต้องพูดว่า บวชมานานพอสมควรเล่า ?

เพราะเมื่อรักจะพูดเรื่องพระ เราต้องยอมรับความจริง
ในสังคมพระก่อนว่า พระสงฆ์ในประเทศไทยมีโครงสร้างทาง
สังคมเป็นอย่างไร ไม่ใช่มาหลงเพื่อฝันด้วยตัวเลขที่สร้างขึ้น
หลอกและปลุกปลอบตนเองว่า พระสงฆ์ในเมืองไทยมีจำนวน
ถึง ๓๐๐,๐๐๐ รูป ซึ่งเป็นสถิติของพระในพรรษา ออกพรรษา
แล้วจะเหลือถึง ๒๓๐,๐๐๐ รูปหรือเปล่า ในจำนวนพระเหล่านั้น

เราต้องยอมรับว่า ในเมืองไทยเราใช้ระบบนำคนไม่รู้ศาสนา เข้ามาบวช เพื่อศึกษาหลักธรรมในศาสนา ซึ่งเป็นการบวช แบบระบบหมุนเวียน ส่วนมากแล้วจะหมุนวนอยู่ระหว่าง ๗ วัน ถึง ๓ เดือนมากที่สุด

ซึ่งเราจะหวังให้พระเหล่านี้ไปทำงานสอนศาสนา คง เป็นไปไม่ได้ เพราะยังอยู่ในวัยที่ต้องศึกษา พระประเภทนี้ เรามีหมุนเวียนกันอยู่ไม่น้อยกว่า ๖๕ เปอร์เซ็นต์

เมื่อเราตัดพระที่เป็นหลวงตาแก่ ๆ และท่านผู้เฒ่าซึ่ง ไม่สะดวกในการสอนหนังสือ แต่ท่านอาจสอนด้วยการแนะนำ สอนทบทวนตลอดถึงการเทศน์เป็นต้นออกไปแล้ว เรามีพระ ไม่น้อยกว่า ๓๐ เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนพระภิกษุสามเณร ทั้งหมด ที่อาจทำงานในด้านการสอนหนังสือตามโรงเรียนได้

เมื่อเป็นเช่นนี้ ทำไมพระจึงไม่สอนหนังสือในโรงเรียน เล่า ?

อันที่จริงพระเรานั้นอยู่ในฐานะที่พร้อมทั้งความรู้ บุคคล ความตั้งใจ ความเสียสละ แต่เพราะค่านิยมในสังคม ที่คน บางพวกคิดว่าพระไม่รู้เรื่องศาสนา แม้แต่งานที่พระน่าจะ ทำ ก็จัดให้ครูที่ไม่เคยเรียนเรื่องนี้มาโดยตรง ทำหน้าที่นี้เสียเอง จนบางครั้งการกำหนดหลักสูตรทางศีลธรรม ของกระทรวง ศึกษาธิการออกมาเฉย ๆ ในสายตานักธรรมอยู่เสมอไป แม้ ในปัจจุบันก็มีอยู่หลายเรื่อง

สังคมปฏิเสศพระเจ้า พระไม่ควรถะสอนหนังสือเด็ก เพราะกลัวจะคลุกคลีกับศิษย์ โดยเฉพาะที่เป็นผู้หญิง กระทรวงศึกษาธิการเอง เคยดำริอยู่เสมอในการที่จะให้พระเข้ามืบทบาทในการสอน แต่ถูกคัดค้านจากด้านต่าง ๆ และความฝังใจในอดีตของตน เลยต้องระงับไปทุกคราว

เมื่อปิดประตูไม่ให้พระแสดงความรู้ความสามารถในด้านการสอนเสียเช่นนี้แล้ว ก็มาดำหนิว่าพระสอนไม่ได้ เพราะไม่รู้ ใครไม่รู้กันแน่ ?

แม้ว่าจะถูกปิดประตูแบบนี้ก็ตาม ปัจจุบันนี้พระภิกษุสงฆ์ได้สร้างงานขึ้นด้วยการเปิดโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ หน่วยพระธรรมวิทยากร โรงเรียนบาลีสامัญญ มีนักเรียนในความรับผิดชอบเป็นอันมาก แต่งานพระไม่ค่อยมีการประชาสัมพันธ์ จึงไม่ค่อยทราบกันกว้างขวาง ทำให้คนใจบอดคอดก่อนขอต่ออยู่เสมอว่า พระไม่ทำงานอะไร ไม่มีความรู้ จนถึงขั้นเกียจ

ก็ขอให้ป็นสุข ๆ เถิด อย่าได้มีเวรแก่กันและกันเลย

แม้ว่าพระจะไม่ได้สอนในโรงเรียนอย่างเมื่อก่อน แต่โรงเรียนที่เรียนกันอยู่ในปัจจุบันนั้น ไม่ว่าจะอยู่ในวัดหรือนอกวัดก็ตาม ใครจะปฏิเสธแล้วว่า พระไม่ได้มีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างขึ้นและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ

โรงพยาบาลก็ทำนองเดียวกัน โรงพยาบาลของรัฐเกือบทุกแห่ง พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทร่วมในการสร้าง การบำรุงมากบ้างน้อยบ้างทั่วประเทศไทย

อย่าลืมว่า งานการสั่งสอน การรักษาพยาบาลโรคภายในใจ โดยเฉพาะในต่างจังหวัดนั้น ยังเป็นงานหลักของพระอยู่ แม้ในปัจจุบัน

งานของพระก็คืองานของพระ งานของทหารก็คืองานของทหาร จะให้เหมือนกันย่อมไม่ได้ แม้งานของบาดหลวงที่ยกมากก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ขอให้ทุกคนยืนอยู่ในจุดอันเป็นความรับผิดชอบของตนเองให้ดีเถิด แล้วทุกอย่างในพระศาสนา ประเทศชาติ สังคม ก็จะดีขึ้นเอง ที่เกิดยุ่ง ๆ กันอยู่ เพราะคนไม่ค่อยสนใจทำงานของตน แต่พยายามเกณฑ์ให้คนอื่นทำอย่างนั้นอย่างนี้นั่นเอง

“หากคนมองตนให้มาก มองคนอื่นเพื่อเตือนตน พิจารณาตรวจสอบตนกันให้มาก” อะไร ๆ ก็ดีขึ้นไม่น้อยทีเดียว.

๖๔. พระทำไมจึงเดินสูบบหรี่ อันเป็นของเสพติด และมีเครื่องบำรุงกิเลส เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ?

เรื่องพระเดินสูบบหรี่นั้น ถือว่าเป็นมรรยาทที่ไม่สมควร ท่านถือเป็นเรื่องควรถ้าหนี อันที่จริงพระอุปัชฌายะ อาจารย์ ท่านก็อบรมตักเตือนสั่งสอนกันอยู่ การที่บางรูปยัง

มีการประพฤติอันไม่ควรอยู่ หากเราจะมองกันด้วยเมตตาจิต และเหตุผลแล้ว ก็จะได้หลักที่ควรสังเกตดังนี้

๑. พระเป็นลูกชาวบ้านที่มีพื้นฐานทางสังคม ไม่ถือว่าการเดินสูบบุหรี่เป็นเรื่องเสียหาย เป็นความเคยชินที่ติดมาจากสมัยเป็นฆราวาส ซึ่งส่วนมากพระที่ติดบุหรี่จะติดมาก่อนบวช ท่านบวชมาไม่นาน ย่อมไม่อาจละความเคยชินเช่นนั้นได้ เพราะศาสนาไม่ใช่บ่อทอง ที่พอคนลงในบ่อแล้วจะกลายเป็นทองไปทันทีอย่างพระสังข์ทอง แต่เป็นเรื่องที่ค่อย ๆ ชัดเกลากันไป จะทำได้มากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับความหยาบ ประณีตของนิสัยของแต่ละรูป

๒. บุหรี่นั้น ความเชื่อถือในสังคมไทย ไม่ถือว่าเป็นยาเสพติด แม้ว่าบางประเทศ เช่นอินเดียถือว่านักบวชไม่ควรสูบบุหรี่ แต่เมื่อเมืองไทยไม่ถือเช่นนั้น ทางศาสนาเองก็ไม่อาจจะสงเคราะห์เข้าไปในพระวินัยข้อใดข้อหนึ่งตามที่ทรงบัญญัติไว้ได้ เพราะเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นใหม่ หากจะจัดก็จัดเข้าในข้อว่าด้วยสุราเมรัย แต่โทษของบุหรี่ไม่ถึงเมรัย ซึ่งเป็นข้อห้ามขั้นต่ำสุดในด้านยาเสพติด ผิดกับยาเสพติดประเภทอื่น เช่น เฮโรอีน ฝิ่น กัญชา ซึ่งมีโทษมากกว่าเมรัย สุรา ท่านก็ห้ามไปได้เลย

เมื่อเป็นเช่นนี้ การรู้จักสำรวจระวังเป็นหน้าที่ของการมองด้วยความเมตตา และเข้าใจในเหตุผล จึงเป็นเรื่องที่คนทั้งหลายควรมี

ส่วนวิทญ์และโทรทัศนเป็นต้นนั้น เป็นปัญหาทางพระวินัย
ที่พระจะต้องสำรวจระวังเอาเอง การมีไว้ในครอบครองไม่ถือ
ว่าเป็นความผิด เพราะหลักความจริงแล้ว วิทญ์โทรทัศน เป็น
สื่อสารมวลชนที่มีประโยชน์มาก การฟังการดูของพระ เป็น
เรื่องที่ท่านต้องวินิจฉัยเอาเองว่า อะไรควรไม่ควร ท่านขึ้นดู
ขึ้นฟังในเรื่องที่ขัดกับพระวินัย ท่านก็ต้องอาบัติ เหมือนกับ
พระเดินไปบนถนน ผ่านสถานที่เป็นอันมาก ท่านต้องเลือกเอา
เองว่า สถานที่ใดเข้าไปแล้วผิดพระวินัย หรือไม่ผิดพระวินัย
การจะห้ามมิให้พระออกไปนอกถนน เพราะถือว่ามิมีสถานที่
ไม่เหมาะสมมาก ทำไม่ได้ฉันใด การห้ามพระไม่ให้มีวิทญ์ อัน
เป็นสื่อให้เกิดความรู้ หรือเกิดบาปก็ได้ จึงไม่อาจทำได้ฉันนั้น
ตามหลักพระวินัยแล้ว

**“การดูการฟังอย่างไร มีความสำคัญว่าการดูการฟัง
อะไร”**

อันวิสัยของบัณฑิตนั้น อาจมองสาว ๆ กำลังนอนหลับ
ให้เป็นชากศพไปได้ แต่พาลชนอาจมองชากศพเป็นสาว ๆ
ไปได้เช่นเดียวกัน

สมณสัญญา คือการระลึกว่าตนเป็นสมณะ แล้วปฏิบัติ
กระทำไปในทางที่เหมาะสมแก่สมณภาวะ เป็นภาวะที่ภิกษุ
ผู้บวชมาจะต้องตระหนักและใช้โยนิโสมนสิการด้วยตนเอง
นี่เป็นกรณีกิจของนักบวชในศาสนาต่าง ๆ

๖๕. พระไทยไร้มรรยาทของสังคม เวลาบราวาสทำ
ความเคารพ ก็ไม่ทำความเคารพตอบ พระไทยวางตัวไว้เหนือ
มนุษย์เช่นนี้ ไม่น่าเลื่อมใส.

- ข้อนี้เป็นเช่นเดียวกับข้อก่อน คือไม่ใช่ปัญหา แต่เป็น
ข้อกล่าวหา ซึ่งน่าจะทำความเข้าใจในเบื้องต้นว่า

“มรรยาทของสังคมนั้น คืออะไร ?”

กล่าวโดยสรุป มรรยาทของสังคมคือเงื่อนไข ข้อกำหนด
ที่สังคมนั้น ๆ กำหนดขึ้น และยอมรับนับถือกันว่าเป็นมรรยาท
อันดีงาม หรือไม่ดีไม่งาม เรียกว่า มรรยาทของสังคม

ในสังคมไทยนั้น กำหนดบุคคลสมควรแก่การทำ ความ
เคารพไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. ชาติวุฒิ ผู้เจริญด้วยชาติ เช่น พระเจ้าแผ่นดิน
พระราชินี พระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ พระราชโอรส พระราช
ธิดา

๒. วัยวุฒิ ท่านผู้เจริญด้วยวัย คือมีอายุมากกว่าตน
หรือดำรงตนในฐานะของครุฐานีบุคคล เช่น พ่อ แม่ ปู่ ตา
ย่า ยาย เป็นต้น

๓. คุณวุฒิ ท่านผู้เจริญด้วยคุณความดี เช่นมีศีล เพศ
ธรรมเหนือกว่าตน อย่างนักบวชในพระพุทธศาสนาสำหรับ
พุทธศาสนิก เป็นต้น

ในวุฒิบุคคลเหล่านี้ กติกาทางสังคมกำหนดให้มีการทำ
ความเคารพต่อท่าน พระราชาหรือสถาบันกษัตริย์และท่าน
ที่เป็นนักบวชนั้น ตามหลักมรรยาททางสังคมที่กำหนดและ
ยอมรับกัน บุคคลแสดงความเคารพต่อท่านเพียงฝ่ายเดียว ท่าน
ไม่จำเป็นต้องแสดงตอบ และถือว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นมงคล
ตามมงคลข้อว่า

“การโว จ นิวาโต จ เอตมมงคลมุตตม”

ความมีคารวะ ๑ ประพฤติอ่อนน้อม ๑ เป็นอุดมมงคล

หากว่าเกิดสับสนขึ้นมา เช่นถวายบังคมในหลวงแล้ว
ท่านเกิดถวายบังคมตอบเราเข้า ผู้ได้รับการถวายบังคมตอบ
จะตกใจจนขวัญเสียทีเดียว และไม่ถือว่าเป็นมงคลสำหรับตน
เลย พระก็ทำนองเดียวกัน พระเกิดไหว้ใครเข้า คนนั้นจะรู้สึก
ว่าตนอายุกำลังจะสิ้น ความเชื่อถือในลักษณะนี้แม้แต่ท่านผู้
สูงด้วยวัย เช่น ปู่ ตา ย่า ยาย ลูกหลานที่ไหว้ท่าน ไม่มีใคร
หวังการได้รับการไหว้ตอบจากท่านเลย ท่านยกมือลูบหัว จะ
รู้สึกสบายใจกว่าท่านไหว้ตอบเป็นอันมาก

นี่คือ มรรยาทของสังคม ที่กำหนดกันว่า การกระทำ
สามัคจกรรมต่อบุคคลดังกล่าว เป็นมรรยาทของผู้ดี

ส่วนคำพูดที่ว่า ไม่เลื่อมใสก็ดี ไม่นับถือก็ดี ไม่น่า
ดักบาตรก็ดีนั้น รู้สึกว่าพูดกันมากเหลือเกิน โดยเฉพาะคนที่

โดยปกติก็ไม่ทำอยู่แล้ว แต่ต้องการแสดงฐานะให้เห็นว่าตนมีความสำคัญ หากคนไม่นับถือ ไม่เลื่อมใส ไม่ศรัทธา ศาสนาก็จะอยู่ไม่ได้อะไรทำนองนั้น

อันที่จริงแล้ว พระที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนานั้น ในแง่ของจุดประสงค์ของการบวช พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ชัดเจน ความว่า

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ เราประพฤตินิโยยเพื่อ หลอกหลวง เพื่อให้คนบั่นเพือดึง เพื่ออานิสงส์ คือลาภสักการะ และชื่อเสียง เพื่อเป็นเจ้าลัทธิตหรือแกลัทธิต เพื่อให้คนทั้งหลาย รู้จักเรา แต่ที่แท้พรหมจรรย์นี้ เราประพฤติเพื่อความสำรวม ระวัง เพื่อละกิเลสเพื่อคลายกิเลสและเพื่อดับกิเลส”

จากพระพุทธภาษิตนี้ เป็นการชี้ให้เห็นว่า วัตถุประสงค์ของการบวชหาได้มุ่งความเคารพนับถือเป็นต้นเป็นหลักไม่ แต่ในชั้นของการทรงบัญญัติพระวินัย มีอยู่สองข้อที่เน้นหนักในด้านนี้ คือ

ให้คนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว ได้เกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น

ให้คนที่ยังไม่เกิดความเลื่อมใส ได้เกิดความเลื่อมใส

การสร้างความสำนึกว่า ตนควรจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ เพื่อให้เหมาะสมแก่สมณภาวะ เป็นคำสอนให้พระพิจารณาและปฏิบัติ ไม่แนะนำให้ชาวบ้านพิจารณา เพราะเขินคิดว่าไม่น่าเลื่อมใส

ไม่น่าใส่บาตร สำหรับชาวบ้านแล้ว เป็นทางเกิดอกุศลทั้งทางใจ ทางวาจา แต่หากพระนำไปพิจารณาเองจะเป็นการสร้าง ความสำนึกและปรับปรุงตัวเองให้เหมาะสมเป็นทางเจริญแห่ง อกุศล ในพระพุทธศาสนาจึงมีหลักอยู่ประการหนึ่ง คือ

ธมฺมานุสุมฺปฏิปฺโน แปลว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม โดยนัยหนึ่งหมายความว่า ใครมีฐานะ หน้าที่อย่างไร ควรพูด ทำ คิดอย่างไร ก็ให้ทำไปให้เหมาะสมแก่ฐานะ หน้าที่ นั้น ๆ จึงเป็นการสมควร.

๖๖. วินัยของพระมีมากเกินไป แล้วก็ปฏิบัติไม่ได้ครบ บางอย่างก็ขัดกับภาวะปัจจุบัน เช่น ห้ามกินข้าวเย็นดังนี้ จึงไม่สะดวกต่อการปฏิบัติสังคมสงเคราะห์.

- ว่ากันตามความจริงแล้ว วินัยของพระนั้นมีเป็นจำนวน มากกว่าที่ทราบกันว่า ๒๒๗ เพราะยังมีศีลที่มานอกพระปาติโมกข์อีกเป็นจำนวนมาก ในเชิงของการรักษาแล้ว เราอาจรักษาเพียง ๔ อย่าง ก็อาจให้เกิดผลสมบูรณ์ได้ ที่ท่าน เรียกว่า ปาริสุทธศีล ๔ คือ

๑. **ปาฏิโมกขสังวร** สรรวมในพระปาติโมกข์ คือเว้น ข้อที่ทรงห้าม และทำตามข้อที่ทรงอนุญาต

๒. **อินทริยสังวร** สรรวมอินทริย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เกิดความยินดี ยินร้าย ในเวลาตาเห็นรูป

หูฟังเสียง เป็นต้น

๓. **อาชีวปริสุทธิ** เลี้ยงชีวิตโดยทางที่ชอบ ไม่หลอกลวง
เขาเลี้ยงชีวิต

๔. **ปัจจัยปัจเจกขณะ** พิจารณาเสียก่อน จึงบริโภค
ปัจจัย ๔ ไม่บริโภคด้วยตัณหา

หรือหากว่า ๔ ประการมากไป ขอเพียงรักษาใจที่เป็น
พระไว้เท่านั้น ก็เป็นอันรักษาได้ไม่ยากนัก เหมือนชาวบ้าน
ที่รักษาความเป็นพลเมืองดีของตนไว้ โดยไม่รู้ว่ากฎหมาย
บัญญัติไว้อย่างไรด้วยซ้ำไป แต่เขาไม่ต้องทำผิดกฎหมาย
เพราะความสำนึกของพลเมืองดีฉะนั้น

การรักษาศีล ไม่จำเป็นต้องทำคราวเดียวได้สมบูรณ์หมด
แต่เป็นเรื่องที่คนจะต้องมีความรู้สึก ว่า ตนมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติ
เช่นนั้น ผิดพลาดไปก็แก้ไขใหม่ นาน ๆ ไปจะกลายเป็นคจาม
เคยชินไม่รู้สึกว่าเป็นการหนักหนาอะไรมากนัก

สิกขาบทที่เป็นอุปสรรคในปัจจุบันมีน้อยมาก นอกจาก
พวกอกายกินข้าวเย็น จึงรู้สึกว่าขัดกับภาวะปัจจุบัน ทั้ง ๆ ที่
การงดเว้นไม่ฉันอาหารเสียในตอนเย็นนั้น เป็นสังคมสงเคราะห์
ได้อย่างดีมาก เพราะเป็นการประหยัดอาหารไว้เป็นอันมาก
เพื่อให้คนอื่นเขาได้กินกัน หากคนไทยทุกคนรักษาอุโบสถกัน
เดือนละ ๔ ครั้ง คงจะช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมได้
มากทีเดียว ทำไมจึงคิดว่าขัดกับภาวะปัจจุบันเสียเล่า แปลก
จริง ๆ.

๖๗. การถวายไทยธรรมแก่ภิกษุในทันทีที่มีการเทศน์ การสวดมนต์ เป็นต้น ดูเหมือนพระทำงานจ้าง เพราะการแลกเปลี่ยน.

- ไม่มีใครเขาคิดอย่างนั้นหรอก เพราะทุกอย่างเป็นเรื่องที่ทำด้วยศรัทธา หากเป็นการรับจ้าง ก็ต้องมีการตกลงราคากัน ตามแบบการว่าจ้างทั่ว ๆ ไป แต่ประเพณีนี้เป็นความริเริ่มของทายกทายิกาผู้มีศรัทธา ต้องการจะทำบุญให้มากออกไป เพราะว่าการฟังเทศน์ ฟังสวดมนต์ เป็นบุญในส่วนที่เรียกว่า

อัมมเทศนามัย คือบุญสำเร็จด้วยการแสดงธรรมะ สำหรับผู้แสดง

อัมมสวนมัย คือบุญสำเร็จด้วยการฟังธรรมสำหรับชาวบ้าน

การถวายปัจจัย ๔ เป็นเรื่องของทานมัย คือบุญสำเร็จ การบริจาคทาน จะถวายมากน้อยหรือไม่ถวายเลยก็ได้ ท่านจึงเรียกการถวายในลักษณะนี้ว่า

“การบูชาธรรม”

คือเป็นการบูชาต่อพระธรรม ที่พระสงฆ์ท่านสวดท่านแสดง ชาวบ้านเองทำไปด้วยความสมัครใจเอง นิมนต์พระมาเทศน์มาสวดเอง ถวายเอง ไม่มีข้อตกลงอะไรว่าจะต้องให้เท่า นั้นเท่านี้ ในด้านของพระนั้น ท่านห้ามไว้เลยว่า

“ไม่ให้แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ”

เรื่องนี้ดูแล้ว ไม่น่าจะมีปัญหาอะไรเลยจริง ๆ แต่กลับ
มีจนได้ ก็น่าเห็นใจอยู่.

๖๘. วัดไทยมีมากเกินไป แต่ละวัดก็ใช้เนื้อที่มากสำหรับ
สร้างวัด ทำให้ที่ดินสำหรับผลิตผลทางเศรษฐกิจสิ้นเปลืองไปโดย
ไม่สมควร พระก็มีมากเกินไป ทำให้เป็นภาระแก่ประชาชนมาก
ไม่เหมือนวัดคริสต์และবাদหลวง.

- เอากันอย่างนั้นเลยเชียวหรือ ?

วัดนั้น เป็นศาสนสถาน หรือศาสนจักร เป็นสมบัติของ
สาธารณชน ทุกคนเป็นเจ้าของวัดนั้น ๆ เพราะใช้ร่วมกัน เหมือน
กับสถานที่ราชการของฝ่ายอาณาจักร เป็นสมบัติของชาติ
บ้านเมือง จำนวนวัดเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของประชากร และ
ประชาคมที่เพิ่มขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคม
ที่กระจายออกไปมากขึ้นทุกที

เมื่อเราเทียบตามสถิติจำนวนประชากรกับพระสงฆ์
แล้ว จำนวนพระกลับน้อยอย่างน่าวิตก ปัจจุบันวัดต่างจังหวัด
เป็นอันมาก ที่พระจำพรรษาไม่ครบ ชาวบ้านต้องการทำบุญ
ต้องเที่ยวนิมนต์พระกันหลาย ๆ วัดจึงจะได้ครบตามที่ต้องการ
จำนวนพระในเมืองไทยนั้น เราเคยพูดกันมานานแล้วว่าประมาณ
๓๐๐,๐๐๐ รูป อันเป็นสถิติภายในพรรษา ปัจจุบันก็คงเป็น
อย่างนั้นอยู่ ทั้ง ๆ ที่จำนวนประชาชนได้เพิ่มขึ้นไปเป็นอันมาก

ภาวะในการบำรุงนั้น เมื่อเราเปรียบกับจำนวนประชากร แล้วจะพบว่า ชาวบ้านประมาณ ๒๐๐ คน รับภาวะในการบำรุงพระเพียง ๑ รูป เป็นงานที่ผู้มีศรัทธาและเห็นประโยชน์ในด้านนี้จะไม่มีความรู้สึกว่าหนักอะไรเลย

ในด้านที่ดิน ซึ่งเสียผลในด้านผลิตรกรรรมทางเกษตร เป็นต้นนั้น เมื่อวัดเป็นสาธารณสถานทางศาสนา เป็นสมบัติของคนในชาติ จึงไม่มีความจำเป็นอะไรที่จะพุดกัน เพราะความเป็นชาตินั้นหาได้มีเฉพาะที่ทำกินเพียงอย่างเดียวไม่ เราต้องมีที่สร้างบ้าน ป่าสงวน สถานที่ทางศาสนา ราชการ ที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น

วัดมีลักษณะของศาสนสถาน ที่พักผ่อน ที่ประชุม สถานศึกษา จึงไม่น่าจะมาพุดในประเด็นนี้

ส่วนเรื่องวัดคริสตศาสนานั้น สำหรับเมืองไทยแล้วใช่ เพราะคนไทยนับถือคริสต์ไม่เกิน ๓ แสนคนทั่วประเทศ หากต้องการจะเปรียบเทียบจริง ๆ แล้ว ลองอ่านประวัติศาสตร์ของฝรั่งเศส ก่อนการปฏิวัติสมัยพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ ดูเถิด จะทราบว่าอะไรเป็นอะไร หรือจะดูประวัติศาสตร์ของประเทศยุโรปยุคกลาง ก็จะเข้าใจดียิ่งขึ้น.

๖๕. พระสอนไม่ตรงกันแม้ในเรื่องเดียวกัน เช่นศรัทธา รูปหนึ่งว่าอย่างหนึ่ง อีกรูปหนึ่งว่าไปอีกอย่างหนึ่ง ไม่อยู่ในรอยเดียวกัน ทำให้สงสัยในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ?

- พระพุทธศาสนานั้น ออกจะแปลกอยู่ในข้อที่ว่า ก่อน
จะเชื่อถือเรื่องอะไร จะกล่าวโดยใครก็ตาม ให้พิจารณาเสีย
ก่อนจึงจะเชื่อ แม้ว่าผู้สอนจะเป็นพระก็ตาม ให้เสรีภาพกัน
ขนาดนี้ ยังไม่พอใจอีกหรือ ?

โดยปกติแล้ว ในการฟังให้เคารพมติของผู้พูด แต่การ
จะเชื่อถือหรือไม่ ต้องเคารพมติของตนเอง อันอาศัยหลัก เหตุผล
ตำรา สติปัญญา เข้าสนับสนุน

การที่พระท่านเทศน์ อธิบายธรรมแม้ข้อเดียวกันไม่ตรง
กันนั้น ส่วนมากจะไม่เกิดจากท่านไม่รู้หรือ เพราะคนที่กล้า
มาทำงานเช่นนี้ ต้องมีความรู้ในเรื่องที่ตนพูด อย่างน้อยที่สุด
เรื่องที่ท่านไม่มั่นใจว่าเป็นอย่างไรแน่ ท่านสามารถหลีกเลี่ยง
โดยไม่พูดเสียก็ได้

หากเป็นเช่นนี้ ทำไมจึงมีการอธิบายแตกต่างกัน ?

ที่เป็นเช่นนี้ ส่วนมากแล้วจะเกิดจากคนฟังไม่เหมือนกัน
หรือกำหนดเป้าไว้เพียงระดับใดระดับหนึ่ง เพื่อให้คนฟังกลุ่มนั้น
ได้รับประโยชน์จากการฟัง แต่เมื่อคนฟังเปลี่ยนแปลงไป อาจ
จะอธิบายในลักษณะที่เป็นหลักทางวิชาการหรือหลักทาง
ปฏิบัติ ตามสมควรแก่กรณี

ตัวอย่างที่ยกมา เช่นศรัทธานั้น

หากจะอธิบายแก่คนที่เริ่มเรียนพระพุทธศาสนา ก็ต้อง
ว่ากันธรรมดา ๆ หน่อย พอถึงขั้นของอริยทรัพย์ พละ อินทรีย์
ความหมายของศรัทธาก็ต้องสูงขึ้น ยากขึ้น

แต่ข้อที่ควรสังเกตคือ ความหมายของธรรมที่มีชื่อเหมือนกัน จะไม่ทิ้งกันจนไม่อาจจับประเด็นได้หรอก จะต้องมีส่วนที่เหมือนกันให้เห็นเสมอไป

ในกรณีที่ว่าไปเพราะความหลงผิด เข้าใจผิดเพราะไม่รู้ เป็นเรื่องที่ท่านรูปนั้นจะต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง พยายามสำเหนียกศึกษาอยู่เรื่อย ๆ ก็จะไปเอง สำหรับผู้ฟังนั้น ควรทำความรู้สึกดังที่กล่าวแล้ว.

๗๐. พระอรหันต์มีจริงหรือไม่ บางคนเข้าใจว่าเป็นเรื่องปั้นขึ้น เพื่อให้คนเห็นเป็นเรื่องอัศจรรย์แล้วเลื่อมใสในศาสนา ?

- อ้าว ทำไมพูดอย่างนั้นละ ?

การพูดเช่นนี้ ออกจะไม่ค่อยดีนักสำหรับคนที่ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิก เพราะว่าพระอรหันต์เป็นบุคคลที่บรรลุผลสูงสุดในพระพุทธศาสนา มีตัวอย่างบุคคลผู้ได้บรรลุในระดับนี้ ให้รู้ให้เห็นกันในประเทศต่าง ๆ ไม่ใช่มีเฉพาะอินเดียประเทศเดียวเท่านั้น การพูดในทำนองปฏิเสธจึงเป็น

- **มิจจาทิฎฐิ** ในข้อที่ปฏิเสธว่า ไม่มีสมณพราหมณ์ ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ

- **อริยุปวาท** คือการกล่าวดูพระอริยเจ้า ไม่เป็นมงคลเลยจริง ๆ

แต่เอาเถอะ เมื่ออ้างว่าเป็นคำกล่าวของคนอื่น จะได้ให้ข้อสังเกต เพื่อเป็นเครื่องพินิจพิจารณา ด้วยการอาศัยสติ ปัญญา ระดับธรรมดา ๆ ก็จะเกิดความเข้าใจ และยอมรับได้

ความเป็นพระอรหันต์ ท่านกำหนดกันด้วยอะไร ?

ความเป็นพระอรหันต์นั้น ท่านกำหนดเอาที่ความเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตของผู้ปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ ๘ ประการ จนสามารถละสังโยชน์ คือกิเลสที่ผูกใจสัตว์ออกได้สิ้นเชิง คือ

ละความเห็นเป็นเหตุถือตัวถือตน

ความล่งเลงสัยในเรื่องต่าง ๆ

การถือเรื่องขลัง ศักดิ์สิทธิ์ ข้อวัตรปฏิบัติต่าง ๆ อย่าง

ขาดเหตุผล

ความกำหนักรักใคร่ในรูป เสียงเป็นต้น

ความไม่พอใจ กระทบกระทั่งทางใจ

ความหลงติดในรูปธรรม และรูปฌาน

ความยึดติดในนามธรรม และอรูปรูปร่าง

ความถือตัวถือตน ยกตนข่มท่าน

ความคิดพล่าน ขาดความสงบทางจิต

ความหลงงมงาย ไม่รู้จริง

ให้สังเกตว่า สังโยชน์เหล่านี้แม้แต่คนธรรมดา ความรู้สึกในลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ไม่ได้ครอบงำ บังคับจิตใจ คนอยู่ตลอดเวลา คนธรรมดา ๆ จึงมีความรู้สึกเหล่านี้ มากน้อย แตกต่างกัน

เมื่อบุคคลเหล่านี้ หันมาฝึกฝนจิตไปตามหลักที่ทรงแสดงไว้ จะพบว่าท่านเหล่านั้นมีความรู้สึกเช่นนั้นเบาบางลง ผิดจากสามัญชนลงไปมาก ซึ่งอาจสังเกตได้ทั้งจากนักบวช และชาวบ้านที่ปฏิบัติธรรม

หากท่านปฏิบัติไปตามหลักการและวิธีการที่ทรงแสดงไว้ จึงไม่น่าสงสัยว่า ท่านจะละกิเลสเหล่านี้ ให้หมดไปสิ้นไปไม่ได้

อีกประการหนึ่ง หากว่ามรรคผลในพระพุทธศาสนา ไม่มีอยู่จริงแล้ว นักปราชญ์ คณาจารย์ในสมัยพุทธกาล และสมัยต่อ ๆ มาเป็นอันมาก คงไม่ยอมสละฐานะ ตำแหน่งของท่าน มาบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนาหรอก

ในสายตาของชาวบ้านนั้น ความมั่งคั่งด้วยทรัพย์สมบัติ ตำแหน่ง ยศ เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาของทุกคน แต่ตามประวัติที่บันทึกไว้ในที่ต่าง ๆ ปรากฏว่าพระราชาเศรษฐีเป็นอันมาก ยอมสละความสุขในการครองเรือนเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เขาจะสละทำไม หากไม่มีสิ่งที่ดีกว่าสมบัติเหล่านั้น ?

พระอรหันต์ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติอย่างมีขั้นตอน ทรงแสดงไว้โดยละเอียด ทั้งได้บอกผลที่คั่นจะพบเห็นได้ ในระหว่างทางที่ก้าวเดินไป เพื่อความเป็นพระอรหันต์ คนที่ต้องการพิสูจน์จึงไม่ยากเย็นอะไร ที่จะพิสูจน์ดูว่ามีจริงหรือไม่

“การปฏิเสธเรื่องอะไรก็ตาม ควรทำหลังจากที่ตนได้ พิสูจน์ทดสอบ ตามกรรมวิธีที่ท่านแสดงไว้เสียก่อน ไม่ใช่ทำแบบคนตาบอด ปฏิเสธความมีอยู่ของสิ่งต่าง ๆ โดยอาศัยเหตุเพียงตนไม่เห็นอย่างเดียว ทำเช่นนั้นออกจะไร้เหตุผลมากไป”

จากอดีตกาลถึงปัจจุบัน คนระดับปัญญาชนในประเทศต่าง ๆ ได้สละความสุขส่วนตน เพื่อมุ่งผลที่เกิดจากความสงบจากกิเลส ไม่อาจจะนับจำนวนได้ หากท่านไม่ได้สัมผัสส่วนใดส่วนหนึ่งแห่งความสงบบ้างแล้ว ท่านคงไม่ทรمانกายให้ได้ รับความลำบากอยู่หรือ

พระอรหันต์นั้น พระพุทธเจ้าทรงเป็นพระอรหันต์พระองค์แรกในพระศาสนา การปฏิญาณตนว่าเป็นพระอรหันต์ เพราะอาสวะทั้งหลายที่พระอรหันต์ควรละได้พระองค์ทรงละได้แล้ว ถือเป็นเวสาร์ชฌาณ คือพระญาณที่ทำให้พระองค์ทรงกล้าหาญ ปฏิญาณตนออกไปเช่นนั้นประการหนึ่ง

ในโลกนี้ไม่มีใครน่าเชื่อถือมากกว่าพระพุทธเจ้า หากไม่เชื่อพระพุทธเจ้าแล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะเชื่อใครได้อีกแล้ว พระพุทธศาสนานั้น ไม่มีเหตุผลอันใดที่ต้องปั้นแต่งเรื่องขึ้นมาหลอกคน หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เป็น

เอหิพัสสโก คือเชิญชวนให้มาพิสูจน์ทดสอบได้ทุกเมื่อ ไม่ว่าจะโดยใคร ? ที่ไหน ? เมื่อไร ? ย่อมพิสูจน์ได้ เพราะว่าหลักธรรมนั้น เป็น

อกาลโก ไม่ประกอบด้วยกาล คือไม่ถูกกำหนดด้วยกาล
เวลาแต่ประการใด ขอเพียงแต่บุคคลได้

โอบนยโก น้อมนำพระธรรมมาปฏิบัติ โดยสมควรแก่
ธรรมแล้ว เขาเหล่านั้นจะเข้าถึง

สนทภูติโก คือประจักษ์ชัดซึ่งผลแห่งธรรมด้วยตนเอง
เหมือนคนบริโภคอาหารแล้ว รู้รสของอาหารด้วยตนเองฉะนั้น
เพราะว่าพระธรรมนั้น เป็น

ปัจจุตัม เวทิตพโพ วิญญูหิ อันวิญญูชนจะรู้ได้เฉพาะ
ตนเท่านั้น

ความมีอยู่ของพระอรหันต์ บุคคลก็อาจจะยอมรับนับถือ
เชื่อ โดยวิธีดังกล่าวแล้วเช่นกัน.

๑๐. ปัญหาเกี่ยวกับชาวพุทธ

๗๑. พุทธศาสนิกชนโง่หรือฉลาด ที่ไปกราบไหว้อิฐ ปูน ต้นไม้ และการกราบไหว้พระพุทธรูป จะจัดเข้าในประเภทบุชารูปเคารพหรือไม่ ถ้าไม่ ต่างกันอย่างไร ?

- ความโง่ฉลาดของคนนั้น ไม่ได้วัดกันด้วยการกระทำเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น แต่ต้องมองกันในหลาย ๆ ด้านด้วย คนเรานั้นอาจฉลาดในเรื่องหนึ่ง แต่กลับโง่อย่างหนักในอีกเรื่องหนึ่งก็ได้

ปัญหาไม่ได้บอกมาว่า อิฐ ปูน ต้นไม้ นั้น เป็นอะไร หากอิฐ ปูน เป็นซากของสถานที่สำคัญ เช่นสังเวชนียสถาน ก็แสดงว่า เขาไม่ได้ไหว้อิฐ ปูน แต่ไหว้เพราะอาศัยอิฐ ปูนนั้น เป็นสื่อให้ห้อมรำลึกถึงพระคุณของพระพุทธองค์ เช่นเดียวกับ การไหว้พระพุทธรูป เจดีย์ อื่น ๆ

หากเป็นการไหว้ อิฐ ปูน ธรรมดา นี้ก็ไม่ออกว่า ใครจะไปไหว้ทำไม ?

ถ้าจะว่าเป็นกรณีของพระพุทธรูปปฏิมาที่สร้างด้วยอิฐ ปูน ในขณะที่ไหว้ใครคิดว่าตนเองไหว้อิฐปูน ก็ต้องจัดว่าเป็นบรมโง่ที่เดียว

พระพุทธรูป ไม่ว่าจะสร้างขึ้นด้วยอะไรก็ตาม รวมถึง
พระเจดีย์ ไม่ว่าจะป็นธาตุเจดีย์ ธรรมเจดีย์ บริโภคเจดีย์
หรืออุทเทสิกเจดีย์ก็ตาม ล้วนแต่สร้างขึ้นเพื่อเป็นเครื่องรำลึก
ถึงพระพุทธเจ้า เวลาไหว้ใจคนจะน้อมรำลึกถึงพระคุณของ
พระพุทธเจ้า โดยอาศัยสิ่งเหล่านั้นเป็นเครื่องกระตุ้นให้ระลึก
ถึง

ทำไมจึงต้องสร้างเป็นรูปวัตถุเช่นนั้น ?

เพราะพระพุทธรูปเป็นนามธรรม โดยหลักทั่วไปแล้ว
การระลึกถึงสิ่งที่เป็นนามธรรมล้วน ๆ สำหรับคนทั่วไปแล้ว
ทำได้ยาก เหมือนระลึกถึงคุณพ่อแม่ หากจะมีรูปท่านอยู่ด้วย
จะให้ความรู้สึกแปลก คือให้ความซาบซึ้งมากกว่าที่จะคิดถึง
ในเชิงนามธรรมล้วน ๆ แต่เมื่อว่าตามความจริงแล้ว คนหา
ได้คิดอยู่เพียงรูปถ่ายของท่านไม่ รูปถ่ายท่านเป็นเพียงสื่อให้
คิดได้ดีขึ้นเท่านั้นเอง เรื่องการกราบไหว้พระพุทธรูป เจดีย์
ที่สร้างด้วยอะไรก็ตาม ผู้ไหว้หาได้ติดอยู่เพียงรูปเหล่านั้นไม่
รูปเหล่านั้นจึงทำหน้าที่เป็นสื่อทางจิตใจ เพื่อได้อาศัยรำลึก
ถึงพระพุทธเจ้า และพระพุทธรูป

ด้วยเหตุนี้ การไหว้กราบพระพุทธรูป จึงไม่เหมือน
การไหว้กราบรูปเคารพอย่างที่พวกนับถือรูปเคารพกระทำกัน
ทำไมจึงไม่เหมือนกัน

เพราะพวกสร้างรูปเคารพนั้น ผู้ที่ตนนำมาสร้างเป็น
รูป ไม่ได้มีตัวตนอยู่จริง เป็นแต่คิดฝันขึ้น บอกเล่าสืบต่อกันมา

ส่วนมากจะเกิดขึ้นจากพวกที่ต้องการประโยชน์จากความ
นับถือรูปเคารพเหล่านั้นของคนทั้งหลาย คนนับถือรูปเคารพ
จึงนับถือเพราะ

“ความไม่รู้ จึงเกิดความกลัว”

การไหว้รูปเคารพ จึงเป็นการกระทำเพื่อ

๑. ประจบเอาใจรูปเคารพเหล่านั้น ไม่ให้ท่านโกรธ
๒. ต้องการอ่อนน้อม บวงสรวง ให้ท่านประสิทธิ์ประสาท
สิ่งที่ตนต้องการ และพิทักษ์รักษาตน พร้อมด้วยบุคคลที่ตน
ต้องการให้รักษา

แม้ว่าบุคคลบางคนจะไหว้พระพุทธรูป เพื่อต้องการ
ขอสิ่งที่ตนต้องการอยู่บ้าง แต่ไม่มีลักษณะของการประจบ
เอาใจต่อพระพุทธรูป เพื่อไม่ให้ท่านโกรธ อย่างที่พวกนับถือ
รูปเคารพกระทำกัน พระพุทธรูปจึงไม่เหมือนกับรูปเคารพ
อย่างที่บางคนเข้าใจกัน.

๗๒. การใช้เครื่องราง ของขลัง เคารพรูป เคารพไม่ดี.

- คนเรานั้น มีสัญชาตญาณประการหนึ่ง คือ
“ต้องการได้รับความอบอุ่น และปลอดภัย มีที่พำนัก
อาศัย”

ด้วยสัญชาตญาณเหล่านี้ เมื่อเขารู้สึกว่าสิ่งอะไรที่อาจ
จะให้ความอบอุ่น ปลอดภัย เป็นที่พำนักอาศัยของเขาได้ เขา

ก็ต้องเข้าหาสิ่งเหล่านั้น ด้วยวิธีที่เขาารู้สึกว่า อาจตอบสนองความต้องการของเขาได้ การพูดว่าดีหรือไม่ นั่น ต้องมองกันเฉพาะรายนั้น ๆ อันเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ กาละ เทศะ เข้ามาประกอบด้วย

“แน่นอน ในระดับหนึ่งนั้น การใช้เครื่องรางของขลังไม่ดี”

แต่เราต้องมองสังคม ด้วยสายตาที่กว้างไกลพอสมควร เพราะคนในสังคมนั้น มีพื้นฐานทางจิตใจ วุฒิปัญญาไม่เท่ากัน บุคคล กาละ เทศะ เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบุคคล แต่ละคนในสังคมไม่เหมือนกัน

เครื่องรางของขลังสำหรับคนบางคนนั้น เปรียบเหมือนเขากำลึงลอยคออยู่ในทะเล ไม่มีที่เกาะอาศัย เห็นแม้ซากศพลอยมา การเกาะไวย่อมดีกว่าปล่อยให้ตนจมทะเลตาย แต่เมื่อพบสิ่งที่อาจยึดเกาะแล้ว ให้ความปลอดภัยมากกว่า เขาจะตัดสินใจปัญหานั้น ๆ ได้ด้วยตนเองว่า

“ยังจะเกาะซากศพอยู่อีกหรือ หรือว่าจะปล่อยแล้วเกาะสิ่งที่ดีกว่า ?”

พระพุทธศาสนา ไม่ได้ปฏิเสธเรื่องเหล่านี้โดยสิ้นเชิง ท่านปฏิเสธเพียง ๓ สถานะเท่านั้น คือสิ่งเหล่านั้น

“ไม่เป็นที่พึ่งอันเกษม ไม่เป็นที่พึ่งอันสูงสุด คนที่ยึดถือสิ่งเหล่านี้ ไม่อาจหลุดพ้นจากทุกข์อย่างแท้จริงได้”

แต่เรื่องผลในด้านปลุกปลอบจิตใจสำหรับคนที่ไม่อาจหาประโยชน์จากสิ่งที่ดีกว่านั้นได้ เป็นข้อที่บัณฑิตควรมองด้วยความเข้าใจ เห็นใจ เพราะในชีวิตจริงนั้น คนบางคนอาจยังไม่พร้อมที่ยึดถือที่พึงอันเกษมสูงสุด หรือต้องการหลุดพ้นจากความทุกข์อันแท้จริง ก็มีอยู่เป็นจำนวนมาก

เรื่องเหล่านี้ จึงเป็นเรื่องที่ต้องค่อย ๆ เป็นค่อย ๆ ไป ด้วยความพยายามให้เหตุผล และแนวในการใช้ปัญญาแก่เขา

“การชี้หน้าด่ากราด ด้วยการประณามหยาบหมิ่นนั้น ไม่เกิดผลคืออะไรแก่ใครเลย.”

๗๓. *ชาวพุทธเป็นคนเกียจคร้าน ไม่จริง คือไม่เอาจริง.*

- ความเกียจคร้าน เป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ต้องการความสะดวกสบาย กิน นอน เทียว อยากรู้ได้ อะไรก็ขอให้ได้มา โดยไม่ต้องใช้ความเพียรพยายาม จนเกิดเป็นลัทธิสวดอ้อนวอน บวงสรวง ขอในสิ่งที่ตนต้องการ จากสิ่งที่ตนเคารพนับถือ แม้ว่าคนเจริญมาถึงมีศาสนา การขอร้องอ้อนวอนก็ยังมีอยู่

แม้ผลิตกรรมทางวิทยาศาสตร์เป็นอันมาก เช่น เครื่องคิดเลข ก็เป็นการผลิตขึ้นเพื่อสนองความต้องการความสะดวกสบายของคน

เมื่อความเกียจคร้าน เป็นสัญชาตญาณปกติของคน จึงไม่มีเหตุผลอะไรที่จะนำมาเกี่ยวกับศาสนาใด เพราะคนเกียจ-

คร้านมีทุกศาสนา แต่คำสอนให้คนเกียจคร้านไม่มีในศาสนา
ของโลกทุกศาสนา

ดังนั้น ในด้านของความเป็นจริงแล้ว เราต้องยอมรับ
ว่า ทุกศาสนาสอนให้คนช่วยตนเอง มีความหมั่นขยัน เสียสละ
เป็นต้น หากคนในศาสนานั้น ๆ จะทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามกับ
ที่ศาสนาได้สั่งสอนไว้ ก็เป็นเรื่องของคนไม่เกี่ยวกับศาสนา
แม้แต่นิดเดียว.

๗๔. ชาวพุทธทำความดีแล้ว หวังสิ่งตอบแทนมากเกินไป
เหมือนนักการค้า.

- คำกล่าวข้อนี้ เกี่ยวเนื่องกับข้อก่อน คือเป็นสัญชาต-
ญาณของคนที่มุ่งหวังผลให้เกิดขึ้นแก่ตน มากที่สุดเท่าที่จะ
มากได้ ซึ่งความใฝ่ฝันต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้ของคนแต่ละคนนั้น
หากได้ตามที่ต้องการจริง ๆ แล้ว โลกคงเต็มไปด้วยสมบัติที่
เกิดจากความใฝ่ฝันของคน จนไม่น่าอยู่ยิ่งกว่าที่เป็นอยู่แน่

เมื่อเป็นเช่นนี้ คุณเข้าไปเกี่ยวข้องกับอะไรก็ตาม ความรู้
ลึกเดิมก็พร้อมที่จะแสดงตัวออกมา คือมุ่งหวังผลที่เกิดขึ้นจาก
การกระทำของตนให้มากที่สุด ไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม เขาจะ
ต้องอยากได้ในลักษณะนั้นตลอดไป ไม่เกี่ยวกับศาสนาใด ๆ
ด้วย

“ความต้องการสะดวกสบาย มุ่งให้ผลต่าง ๆ เกิดขึ้น
แก่ตนมาก ๆ เป็นต้น จะก่อตัวขึ้นภายในจิต ทำให้คนทุกคน

มีความรู้สึกว่าคุณทำงานที่ทำได้ยากที่สุด เหนื่อยยากลำบากที่สุด ควรจะได้การตอบแทนมากที่สุด นาน ๆ เข้าคนพวกนี้จึงให้ความสำคัญแก่ตนเองมาก ปฏิเสธความสำคัญของคนอื่น นาน ๆ เข้าก็ออกมาในรูปของการแบ่งเป็นพรรคเป็นพวก เป็นเราเป็นเขา นี่คือวัฏจักรของคน”

เวลาของชีวิตไม่น้อยเลย ที่คนได้สูญเสียไปเพราะความไฝ่ฝัน อยากรจะได้อย่างนั้นอย่างนี้ ด้วยอำนาจการดลบันดาลจากปัจจัยภายนอก คนเช่นนี้จึงมีอยู่ทุกศาสนา จนกว่าเขาจะได้ปัญญาและเหตุผลที่ถูกต้องว่า

“ผลทั้งหลายที่ตนต้องการนั้น จะต้องเกิดมาจากเหตุ และมีความสัมพันธ์กับเหตุ คือหากสร้างเหตุมาก ผลก็มากตามไป ซึ่งตามปกติแล้ว ผลจะกระจายออกไปมากกว่าเหตุเสมอ แต่มิใช่มากจนเกินพอดีไป”

เมื่อคนยังไม่ยอมรับเงื่อนไขของเหตุผลอยู่ การที่คนหนึ่งตั้งบาตรเพียงถ้วยเดียวแล้ว ขอให้ตนถูกสลากกินแบ่งรางวัลที่หนึ่ง ก็ต้องมีอยู่ตลอดไป

เรื่องนี้จึงไม่ควรดึงเอาศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องในฐานะเป็นผู้กำหนดบทบาทของคนให้แสดงออกมาเช่นนั้น เพราะศาสนาเป็นเรื่องของเหตุของผล ที่มุ่งสอนให้คนพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความจริง

ปัญหาสองข้อนี้ ใช้คำว่าชาวพุทธมาทั้งสองข้อ แสดงถึงอคติที่มีอยู่ภายในใจของคน กล่าวคือเป็น

โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบใจอย่างใดอย่างหนึ่ง

โมหาคติ ลำเอียงเพราะไม่รู้เหตุผลทางศาสนา

อันคำว่า ชาวพุทธ นั้น หมายถึงผู้รู้ความจริงตามความเป็นจริง เป็นผู้ตื่นแล้วจากความหลง งมงายไว้เหตุผล ทั้งอาจปลุกคนอื่นให้ตื่นขึ้น ทราบเหตุผลได้ด้วย

ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นชาวพุทธที่แท้จริง จึงไม่มีลักษณะตามคำกล่าวในสองข้อนี้ เพราะความเป็นชาวพุทธ เปรียบเหมือนแสงสว่าง ลักษณะดังกล่าวเปรียบเหมือนความมืด ภาวะทั้งสองนี้จะอยู่ร่วมกันในจุดเดียวกันในขณะเดียวกันไม่ได้ฉันใด

ชาวพุทธที่แท้จริง จะไม่เป็นคนเกียจคร้าน ไม่ทำอะไรไม่จริง หรือมุงหวังเกินกว่าเหตุที่ตนได้กระทำลงไป เพราะว่าคุณลักษณะเหล่านั้น จะอยู่ร่วมกับความเป็นชาวพุทธไม่ได้ฉันนั้น.

๑๑. ปัญหาด้านสังคม

๗๕. คนไทยเป็นชาวพุทธเกือบทั้งประเทศ แต่ทำไมจึงมีคนดื่มหเหล้ากันมาก และมีขโมยมาก ข้อนี้แสดงว่าศาสนาพุทธยังไม่ดีจริง ?

- อ้าว, ทำไมว่าอย่างนั้นละ ? ไม่ขาดเหตุผลไปหน่อยหรือ ?

เรื่องคนไทยในประเทศไทย นับถือพระพุทธศาสนากันเกือบทั้งประเทศนั้นจริงอยู่ แต่เราก็ไม่ควรลืมว่า การลักขโมย ก็น่ากลัว การดื่มหเหล้า ก็น่ากลัว เป็นข้อห้ามในพระพุทธศาสนา การที่คนไม่ทำตามศาสนาที่ตนนับถือ เราจะถือว่าเป็นความผิดของคนหรือของศาสนาละ ?

ข้อนี้พึงเห็นตัวอย่างดังนี้ ภายในแผ่นดินนั้นมีทรัพยากรอันมีค่ามหาศาล ไคร ๆ ก็ทราบ แต่ไม่มีใครนำเอาทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เป็นประโยชน์ คนคงยากจนขัดสนเหมือนเดิม เราจะถือว่าการที่คนยากจนนั้นเป็นความผิดของแผ่นดินหรือ ?

เรื่องข้อห้ามทางศาสนา และคำสอนในทางศาสนาก็เช่นเดียวกัน ศาสนาและผู้เผยแผ่ศาสนา ทำได้เพียงชี้ทางแห่งความเสื่อม และความเจริญให้ เหมือนหมอตตรวจโรค พบสมุฏฐานแล้วจ่ายยาให้แก่คนป่วย กำหนดให้รับประทานตามขนาด

ตามเวลา แต่คนป่วยกลับไม่นำพา เมื่อเขาไม่หายจากโรค หรืออาการของโรคหนักขึ้น เราจะถือว่าเป็นความผิดของหมอ ของยาหรือ ? เรื่องศาสนานั้นดีจริง แต่ผลเสียทางสังคมที่ ออกมานั้นเป็นเพราะ

“คนทำดีไม่ถึงหลักของศาสนา แม้เพียงศีล ๕ ประการ ก็มีคนรักษาได้น้อย”

ปัญหาเรื่องอาชญากรรมต่าง ๆ นั้น สาเหตุของปัญหา มีหลายด้าน เราจะพุ่งไปที่ด้านใดด้านหนึ่งไม่ได้ เช่นปัญหา ทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา เป็นต้น การแก้จึงควรแก้ใน หลาย ๆ ด้าน และต้องมีการร่วมมือประสานงานกัน ไม่ใช่ มาคอยนั่งค่อนขอदनินทากันอยู่ ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อะไรแก่ ใครเลย.

๗๖. แต่ละปีมีคนบวชและสึกมาก ก่อนสึก ได้เรียนรู้ธรรมชั่ว อย่างกว้างขวาง แต่ไฉนจึงมีอาชญากรรมมากยิ่งขึ้น ๆ ?

- ข้อนี้เราต้องเข้าใจ และยอมรับความจริงในหลาย ประเด็นด้วยกัน คือ

๑. จำนวนคนเข้าบวชในแต่ละปีนั้นไม่มีมากนักหรอก ทั้งเวลาที่เข้าไปบวชจริงก็น้อยลง เพราะเป็นยุคที่แข่งขันกัน สร้างฐานะ คนส่วนมากจะบวชประมาณ ๔ เดือน และจาก ๗ วัน ถึง ๑๕ วันกันเป็นส่วนมาก โอกาสที่จะเรียนรู้ซาบซึ้ง

ในศาสนาจึงมีได้น้อย การที่คนบางคนสึกออกมาแล้ว คนอื่นไม่ทราบว่าย่เคยบวช เพราะไม่เห็นความเปลี่ยนแปลงในทางดี จึงไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกอะไร

๒. แม้คนจะบวชมากก็ตาม เมื่อเวลาที่บวชน้อย การจะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เคยชิน จากสิ่งแวดล้อมไม่ดีมานาน ๆ นั้น ไม่ใช่ทำได้ง่าย ๆ และการบวชของบุคคลนั้น ไม่ใช่ข้อยุติว่าจะแก้ปัญหาอาชญากรรมได้เพียงอย่างเดียว ต้องอาศัยปัจจัยอย่างอื่นเข้าช่วยด้วย เพราะสตรีไม่ได้บวช แต่อาชญากรรมเกิดจากสตรีมีน้อยกว่าบุรุษ

๓. ปัญหาอาชญากรรมนั้น เป็นปัญหาทางสังคมที่คนอยู่กันหนาแน่น มีค่านิยมแปลก ๆ เกิดขึ้น เช่นการนับถือคนรวย ขอให้รวยเท่านั้น ไม่มีใครไปสนใจว่า เขารวยมาได้อย่างไร แต่พร้อมที่จะยอมรับนับถือเขา ซึ่งบางคนอาจรวยมาจากตัดไม้ ทำลายป่า ค้ายาเสพติดให้โทษ ซื้อถูกขายแพง ฉ้อราษฎร์บังหลวงเป็นต้นมาก็ได้ แต่คนจะมองกันเฉพาะที่ปรากฏคือ

“ความเป็นคนร่ำรวย สามารถเป็นที่พึ่งของตนได้”

๔. ปัญหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ซึ่งมีลักษณะกระตุ้นให้คนทำผิด เพื่อการได้ฐานะทางสังคมที่ตนเข้าใจว่าดี เช่น ต้มเหล้า เพื่อแสดงความเป็นลูกผู้ชายบ้าง เพื่อสังคมบ้างเป็นต้น

นอกจากนั้น ยังมีปัญหาทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา ศาสนา สันดานเป็นอาชญากร ตลอดจนการเผยแพร่ข่าวสารที่ทำได้ด้วยเวลาอันรวดเร็ว ทำให้คนมีความรู้สึกว่าย่อาชญากรรม

เกิดขึ้นมาก ยิ่งในปัจจุบัน กลับมีปัญหาทางการเมืองเข้ามา
เกี่ยวข้องด้วย เรื่องเลยบานปลายออกไปมาก

ที่จริง เราอาจใช้ศีลธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิต
ของคนได้เป็นอย่างดี หากคนมีพื้นฐานทางศีลธรรมสูงพอแล้ว
แม้ว่าสังคม เศรษฐกิจ การเมืองจะเปลี่ยนแปลงไป แต่คนที่มี
หลักใจจะอยู่ด้วยเหตุผลและความดีได้

ปัญหาที่เป็นเรื่องหนักมากคือ

ขาดความร่วมมือและประสานงานที่ดี ของกลุ่มคนที่มี
ความรับผิดชอบต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนภายในชาติ

คนดีมีศีลธรรมไม่ได้รับการยกย่องนับถือจากสังคม
ในเมื่อคนทุกคนต้องการฐานะ คือการยอมรับนับถือจากสังคม
แต่คนดีมีศีลธรรม ไม่มีเกียรติที่สังคมยอมรับเท่าที่ควร คน
จึงไม่ค่อยสนใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมกัน

ปัญหาเรื่องนี้ หากทุกฝ่ายสลัดความเห็นแก่ตัว พวก
ของตัว ยอมรับความจริงที่ปรากฏอยู่ตามความเป็นจริง และ
พร้อมจะร่วมมือกันแก้ไข จะไม่เป็นการสายเกินไปนัก.

๗๗. ทำอย่างไรจึงจะทำให้ชาวบ้านเข้าวัด ไม่เบื่อวัด
หรือเข้าใจผิดในการเข้าวัดเหมือนในขณะนี้ ?

- เอ คำถามนี้ออกจะชอบกลอยู่น่า ไม่เข้าใจว่าผู้ถาม
มีความเข้าใจคำถามของตนอย่างไรบ้าง เพราะว่า

โดยปกติแล้ว คนที่เข้าวัดยอมไม่เบียด การที่เขาพยายามสละกิจการงานของตนไปวัดเป็นการแสดงอยู่ในตัวว่าเขาไม่ได้เบียด ถ้าเขาเบียดเขาก็ต้องไม่เข้าวัด การที่เขาเข้าวัดแสดงว่าเขาไม่เบียด การกระทำมีการยืนยันความรู้สึกอยู่อย่างนี้จะให้เข้าใจว่าอย่างไร ?

ในกรณีของคนบางคน ที่แสดงออกมาว่า ตนเบียด ไม่อยากเข้าวัดนั้น อาจจำแนกออกได้หลายพวก เช่น

- พวกที่พูดเพื่อแสดงว่าตนนั้นดีวิเศษเหลือเกิน วัดเป็นสถานที่ไม่คู่ควรแก่การเข้าไปของตน จึงบอกว่าตนเบียด
- พวกที่ไม่พร้อมจะเข้าวัด เพราะการงานหรือเพราะความอยากสนุกเป็นต้น แต่หากจะอ้างอย่างนั้น ทำให้มีข้อโต้แย้งได้ จึงโยนความไม่ดีไปให้วัดเป็นทำนองว่า

ที่จริงฉันนะมีศรัทธาในศาสนา มาก อยากเข้าวัด เมื่อก่อนเคยเข้าประจำ แต่เห็นความไม่เหมาะสมไม่ควรภายในวัด จึงเบียดไม่อยากเข้า ว่าเข้านั้น

พวกนี้คืออ่อนเปรี้ยวอย่างที่รู้ ๆ กัน

- พวกหนึ่งนั้น เป็นคนมีอัธยาศัยประณีต เข้าไปในวัดเห็นความไม่เรียบร้อย เช่น การวางตัวไม่เหมาะสมของผู้ที่อยู่ในวัด วัดขาดความเป็นระเบียบสกปรกรกรุงรัง การเรียโรหลายรูปแบบ ที่น่าเลื่อมใสบ้าง ไม่น่าเลื่อมใสบ้าง ซึ่งส่วนมากแล้วไม่น่าเลื่อมใส การขัดแย้งผลประโยชน์กัน ในด้านต่าง ๆ

ของพวกที่ไม่เข้าถึงหลักอันแท้จริงของศาสนา ตลอดจนการ
อรรถาธิบายธรรมออกนอกแนวทางพระศาสนาเป็นต้น

เนื่องจากเป็นคนรักพระศาสนา ปรรารถนาที่จะเห็นความ
เรียบร้อย สวยงาม เหมาะสมแก่ศาสนสถาน และศาสนบุคคล
เมื่อไม่เป็นไปตามที่ตนต้องการ จึงเกิดอาการเบื่อกว่า ไม่
ต้องการจะเข้าวัด

คนประเภทนี้ เป็นพวกที่ควรแก่การสนใจที่สุด การจะ
แก้ไขนั้นอาจทำได้ด้วย

๑. หากสำนึกว่า ศาสนานั้น ไม่ใช่ของคนกลุ่มใดกลุ่ม
หนึ่งโดยเฉพาะ เมื่อเกิดปัญหาที่จะต้องร่วมกันแก้ไข การปลีกตน
ออกไปจึงไม่ใช่วิธีที่ถูกต้อง ควรร่วมมือกันแก้ไขด้วยเหตุผล
และวิธีการที่เหมาะสม

๒. คนที่อยู่ภายในวัด ต้องสำนึกว่าตนเองเป็นเหมือน
เจ้าหน้าที่ทางศาสนา ต้องประพฤติตน และกระทำการต่าง ๆ
ในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบให้ดี

๓. พยายามอย่าใช้วิธีกล่าวโจมตี หรือเกณฑ์ให้คนอื่น
คนนี้ทำเพียงอย่างเดียว ใครมีความรับผิดชอบศาสนาใดจุดใด
ควรทำหน้าที่ของตนให้ดี ตามควรแก่ฐานะนั้น ๆ

อย่าลืมว่า ปัญหาที่เกี่ยวกับชาติ ศาสนานั้น เป็นปัญหา
ร่วมกัน การจะแก้จึงควรร่วมมือกันแก้ การถือว่าธุระไม่ใช่
หรือชั่วช้าขี้ดีช่างสงฆ์ ไม่ควรใช้ไปทุกกรณี

หากทำได้เช่นนี้ ผลดีก็จะเกิดขึ้น แต่อย่าเล็งผลเลิศจน
ถึงกับ

“ต้องการจะให้ทุกคนที่นับถือศาสนาพุทธ เข้าทำบุญ
ในวัด เพราะเป็นไปไม่ได้ และไม่มีเวลาจำเป็นมากขนาดนั้น
ขอเพียงให้คนสนใจในศีลธรรม ปฏิบัติตามศีลธรรมกันตาม
ควรแก่ฐานะ ก็เป็นการเพียงพอแล้ว.”

๗๘. ทำอย่างไรจึงจะทำให้ชาวพุทธไทยสมัยใหม่ มีความ
เข้าใจในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง ไม่เข้าใจว่า พระพุทธศาสนา
ทำให้ประเทศไม่เจริญเท่าฝรั่ง พระพุทธศาสนาทำให้เพื่อน
เพราะสอนให้มักน้อยสันโดษ ?

- เรามีคำอยู่ประโยคหนึ่งว่า

“คนต้องนำ สัตว์ต้องต้อน”

อันเป็นการแสดงปกติของคนกับสัตว์ ซึ่งแตกต่างกัน
เราต้องการให้สัตว์เดินไปทางใดก็ต้องต้อนให้เดินไป แต่คน
ทำอย่างนั้นไม่ได้ คนต้องอาศัยการนำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนำ
ด้วยการปฏิบัติ แม้ในหมู่สัตว์ก็มีลักษณะอย่างนั้น คือว่าสัตว์
จะต้องเดินไปตามจำฝูง หัวหน้าตลอดไป ปัญหาเรื่องผู้นำทาง
ศีลธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญมาก ในการที่จะนำสังคมไปสู่
ทิศทางที่สังคมต้องการ ข้อนี้ทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า

“เมื่อโคว่ายน้าข้ามฟากไปอยู่ หากโคจำฝูงว่ายไปตรง
โคทั้งฝูงก็ว่ายไปตรงด้วย หากจำฝูงว่ายไปคด โคทั้งฝูงก็ว่าย
ไปคดตาม

ในสังคมของคนก็เหมือนกัน คนใดได้รับสมมติให้เป็น
ใหญ่ เป็นหัวหน้าหมู่ หากคนนั้นประพฤติธรรม คนทั้งปวงก็
พลอยประพฤติธรรมตาม หากว่าหัวหน้า ไม่ประพฤติธรรม
คนทั้งหลายก็ไม่ประพฤติธรรมตามไปด้วย”

แต่สภาพสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างไร ?

การไม่ยอมรับนับถือคุณค่าทางศีลธรรม ได้รับการ
ปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย โดยเฉพาะในกลุ่มคนที่มีบทบาท
อย่างสำคัญ ในการกำหนดวิถีชีวิตของเยาวชน แม้ว่าบางคน
จะตระหนักถึงความจำเป็นทางด้านศีลธรรม

**แต่ทำไปในลักษณะมือถือแก้วเหล้า ปากพร่ำสอน
เยาวชนให้เห็นโทษของการดื่มเหล้า**

และคนเหล่านั้น มีอยู่ไม่น้อยที่อยู่ในตำแหน่งใหญ่ ๆ
ถือกันว่าเป็นผู้มีเกียรติ

คนสมัยใหม่ ไม่ใช่เป็นคนเลวร้ายอะไร กลับเป็นคนดี
ที่มีเหตุผล เขาพร้อมที่จะรับฟังเหตุผล ที่แสดงออกไปแล้ว
ไม่ทำให้เขาเห็นว่าขัดแย้งกัน กับการกระทำของผู้ที่เดินไป
ข้างหน้าเขา

การคิดจะแก้ไขปัญหานี้ จึงขึ้นอยู่กับ การสร้างปัจจัยทางสังคม ในลักษณะที่ให้คนสมัยใหม่ ๆ เห็นคุณค่าทางศีลธรรม จนสามารถปรับสภาพจิตให้เกิด

“การยอมรับ นับถือ เชื่อฟัง และ ศรัทธา ที่จะทำตาม”

หากต้องการให้เกิดผลที่ตนต้องการ ก็ต้องเริ่มจากสถาบันครอบครัว ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญที่สุด ในการกำหนดทิศทางของเยาวชน

การจัดการศึกษา ในเรื่องศาสนาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงของนักเรียน คือเรียนไปแล้วใช้ได้ทันที เหมือนเรียนวิชาสุขศึกษา ว่าด้วยการอาบน้ำ ชำระฟัน กินอาหารสะอาด เป็นต้น ซึ่งเมื่อพูดไปแล้ว ผู้ฟังเกิดเห็นจริง เห็นความจำเป็นที่จะต้องทำเช่นนั้น

*การยกย่องคนทำความดี ที่ถูกต้องตามหลักของศีลธรรม
กฎหมาย ให้ปรากฏเป็นต้น*

เมื่อทำเช่นนั้นแล้ว ความสนใจที่จะศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม ก็จะติดตามมา ความคับใจข้องใจในระบบคำสอนบางประการดังที่ยกตัวอย่างมานั้น เกิดขึ้นเพราะขาดการศึกษา โดยเหตุผลของศาสนา

เมื่อคนในสังคม ได้รับการปรับทัศนคติทางศีลธรรม จากจุดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเขา ไม่เป็นการยากที่จะทำความเข้าใจในหลักการและวิธีการของศาสนา

ส่วนเรื่องมักน้อย สันโดษนั้น ได้พูดมาแล้วในข้อก่อน จึงไม่จำเป็นต้องกล่าวอีก

อย่าลืมว่า พัฒนาการทางจิต ย่อมมีความสำคัญกว่า พัฒนาการทางวัตถุ แต่หากจะทำให้เกิดขึ้นได้ทั้งสองฝ่าย ย่อมเป็นการดียิ่งขึ้น

การที่ประเทศไทย เป็นประเทศกำลังพัฒนานั้น ให้เข้าใจว่าไม่ใช่เพราะหลักธรรมในพระพุทธศาสนา แต่เพราะปัจจัยหลายอย่าง ที่ร้ายแรงที่สุด

“คือการละเลยศีลธรรมในศาสนา อันออกผลมาเป็นการคอร์รัปชัน อบายมุข ในรูปแบบต่าง ๆ อาชญากรรม ซึ่งแต่ละอย่างหากคนสนใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนาแล้ว จะไม่เกิดขึ้นเลย และประเทศไทยจะเจริญมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งจะเป็นความเจริญอย่างมีสัดส่วน ระหว่างวัตถุกับจิตใจ ไม่เป็นความเจริญแต่วัตถุ แต่จิตใจต่ำ ซึ่งเป็นความเจริญแบบคนปัญญาอ่อน.

๗๕. ทำอย่างไรจึงจะทำให้คนไทยสนใจในพระพุทธศาสนา และผู้ที่สนใจอยู่แล้ว ได้รับความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง คนที่ไม่สนใจพระพุทธศาสนาบางคนคิดว่า ไม่จำเป็นบ้าง อาจบ้าง พระพุทธศาสนาล้ำสมัยบ้าง ?

- ปัญหาข้อนี้ เกี่ยวเนื่องกับข้อก่อน จึงจะตอบในประเด็นที่แตกต่างออกไป การสร้างความสนใจในพระพุทธศาสนา

เหมือนกับการสร้างความสนใจในเรื่องอื่น ๆ จำเป็นจะต้องมีวิธีการและหลักการในการดำเนินงาน เพื่อเรียกร้องความสนใจ การยอมรับ นับถือ ในสิ่งนั้น ๆ

เป็นเรื่องปกตินิสัยของคนประการหนึ่งคือ การให้ความสนใจในเรื่องของคนอื่น เรื่องที่ไกลจากตัว เช่น เรื่องข่าวสาร การเมือง คนไทยมีความรอบรู้ในด้านประวัติศาสตร์ คนสำคัญเมืองสำคัญของฝรั่ง มากกว่าประวัติศาสตร์เป็นต้น ของไทย เสียอีก

ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น ?

เพราะนอกจากเป็นปกตินิสัยดังกล่าวแล้ว คือความต้องการฐานะ ที่สังคมยอมรับนับถือว่า เป็นคนมีความรอบรู้ในด้านต่างประเทศ ข้อนี้พึงเห็นได้ง่าย ๆ เช่นครูสอนภาษาไทย หายากมากกว่าครูสอนภาษาอังกฤษ เพราะคนมีความรู้ลึกว่า

“สอนภาษาอังกฤษโก้เก๋กว่า แสดงว่าเป็นผู้มีความรอบรู้
อย่างแท้จริง”

ศาสนาพุทธมีลักษณะเดียวกับภาษาไทย คือเกิดมาก็เป็นชาวพุทธกันตามล้ามะโนคร้วแล้ว คนไทยจึงเป็นชาวพุทธ โดยกำเนิดกันเป็นส่วนมาก ว่านโมกันได้ตั้งแต่เป็นเด็ก ๆ แต่ไม่ทราบ ว่าไปทำไม และหมายความว่าอย่างไร พระพุทธศาสนาจึงคุ้นเคยกับคนไทย อย่างที่เรียกว่าเป็นคนกันเอง มีอยู่เป็นจำนวนไม่น้อย ที่เมื่อมีคนมาถามเรื่องพระพุทธศาสนา กลับตอบไม่ได้ เหมือนอะไร ?

เหมือนเพื่อนที่คุ้นเคยกันมาก เรียกชื่อเล่นกันมาจนชิน พอเอาเข้าจริงไม่ทราบว่า ชื่อจริง ๆ ของเพื่อนว่าอย่างไร

ปกตินิสัยเหล่านี้ จะเห็นว่ามีทั่วไปในโลก คนอเมริกา ที่สนใจทางศาสนา อาจทราบหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ดีกว่าคนไทยบางคนเสียอีก แต่ในขณะเดียวกัน คนไทยบางคน อาจทราบเรื่องศาสนาคริสต์ดีกว่าพวกฝรั่งบางคน

“เมื่อความจริงอันเป็นปกตินิสัยของคนเป็นอย่างนี้ เรา ควรจะทำอย่างไร ?”

นอกจากเหตุผลที่กล่าวในข้อก่อนแล้ว การเผยแพร่ ศาสนธรรมในปัจจุบัน ได้ทำกันอย่างกว้างขวางและจริงจัง มากทีเดียว แต่ผลกลับไม่ค่อยเป็นขึ้นเป็นอัน หนังสือทาง ศาสนาพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่มขาย ๒ ปีไม่หมด ตรงกันข้ามกับ หนังสือกำลังภายในของจีน ขายได้แต่ละวัน เป็นหมื่น ๆ เล่ม อะไรเป็นเหตุให้เกิดความแตกต่างเช่นนี้ ?

เป็นเรื่องของจิต ที่เกิดมาจากเรื่องเหล่านั้น หมกมุ่น ครุ่นคิดแต่ในเรื่องกาม ภิณ นอน การไหลไปของจิตในเรื่อง นั้น จึงเป็นไปได้ง่าย เพราะเป็นธรรมชาติ แต่หลักธรรมใน ศาสนา ไม่เป็นอย่างนั้น คำสอนในศาสนาเป็นความจริงตาม ธรรมชาติ แต่ในขณะเดียวกันพยายามที่จะดึงคนให้สามารถ ทวนกระแสธรรมชาติบางอย่าง ตลอดถึงเรียนรู้เหตุผล หา ประโยชน์จากธรรมชาติ จนถึงอาจควบคุมธรรมชาติ และอยู่ เหนือธรรมชาติได้ในที่สุด

เป็นการฝืนความรู้สึกปกติของคน จนบางคนขนาด
ขยาดความยากของพระพุทธศาสนา กลัวว่าจะถูกบังคับ
ในด้านต่าง ๆ

กลัวว่า หากการศึกษา และปฏิบัติธรรม จะกลายเป็น
คนแก่ ต้องเข้าวัด หมดสนุก จนถึงไม่รวยเป็นต้น จนถึงกับมี
คำพูดในหมู่คนบางพวกว่า

“ไม่โง่งไม่รวย อยากรวยต้องโง่ง”

ความคิด คำพูดเช่นนี้ เป็นการหลงประเด็นแห่งชีวิต
อย่างแรง เพราะกำหนดค่าของความร่ำรวยกันด้วยรูปวัตถุ
เพียงประการเดียว

การจะสร้างความใส่ใจ สนใจในพระพุทธศาสนา และ
ศาสนาอื่น ๆ อาจทำได้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงค่านิยมในสังคมบางอย่างที่เป็นอุปสรรค
ต่อความสนใจในธรรม และนำคนไปสู่หายนธรรมของความ
เป็นมนุษย์

ให้การอนุเคราะห์ ส่งเสริม ยกย่อง ผู้ศึกษาและปฏิบัติ
ธรรม ทั้งในทางวัตถุและกำลังใจ

ให้ความหวังแก่เขาเหล่านั้นว่า ผู้ศึกษาธรรม ปฏิบัติ
ธรรม จะได้รับการยกย่อง และได้รับความสุข ตามสมควร
แก่การปฏิบัติ

เหล่านี้ เป็นงานที่ต้องทำร่วมกัน ระหว่างฝ่ายบ้านเมือง
สังคม ศาสนา

ในด้านศาสนจักรโดยตรงนั้น จะต้องตระหนักถึงงานอันเป็นภาระของตนว่า ศาสนทายาทที่ดีนั้น ควรทำสิ่งที่ประนีประนอม และประนีประนอมแก่สังคมอย่างไรบ้าง โดยยึดหลักที่ว่า

“พระสงฆ์ คือหมู่ชนที่ศึกษาคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และสอนบุคคลอื่นให้ปฏิบัติตามด้วย” เป็นประการสำคัญ

เส้นทางใดที่บูรพาจารย์ได้ประสบความสำเร็จในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ประชาชน ก็ให้ดำเนินการไปตามนั้น เช่น

ทำวัดในพระพุทธศาสนา ให้สมนามว่าอาราม อันแปลว่าสถานที่ทำให้สบายใจ ด้วยการสร้างความสวยงามเป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ สะอาด ให้เกิดขึ้นในอาราม

สร้างบุคคล ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ที่จะเป็นตัวอย่างในทางความประพฤติ และมีขีดความสามารถในการสอนธรรม อันอาจดึงดูดคนเข้าวัด เข้าหาพระ และฟังธรรมได้

ละเว้นการกระทำในลักษณะที่ทำให้คนหลงทาง ด้วยอาศัยสิ่งที่เรียกว่าเป็นวัตถุมงคลให้น้อยลง หากจำเป็นจะต้องมีสิ่งนั้น ๆ ควรแนะนำให้เขาทราบว่า ความขลัง ความศักดิ์สิทธิ์ จะเกิดได้หากมีธรรมะ ซึ่งอาจจะสอดแทรกธรรมะเข้าไปตามควรแก่ฐานะของบุคคล

สร้าง ส่งเสริมการศึกษาของศาสนา และทำงานด้วยความเสียสละ เพื่อผลิตศาสนทายาทที่มีความสามารถเหมาะสมแก่กาล สมัย สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไป จนคนเข้าวัดไม่มีความรู้สึกว่าคุณต้องฟังคนที่มีความรู้น้อยกว่าตนสั่งสอน

งานเหล่านี้ พุดไปก็เหมือนความฝัน อันที่จริงนั้นผู้รับภาระของชาติ ศาสนา ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี แต่ปัญหาที่ติดอยู่ คือ

“คนเป็นไม่ยอมทำ ไม่มีเวลาทำ เพราะท่านเป็นกันมากจนทำไม่ไหว คนไม่ได้เป็นอะไรก็อยากทำกันไปก่อน พอเป็นเข้าจริง ๆ ก็หมუნเข้าวัฏฏจักรแห่งชีวิตเดิม คือไม่ทำ ไม่อยากทำ ไม่ได้ทำ ทำไม่ทัน จนถึงทำไม่เป็น”

แต่ท่านก็ยังอยากเป็นกัน คนประเภทนี้มีมากเสียด้วยไม่ว่าในทางบ้านเมือง หรือทางศาสนาก็ตาม ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นคนเหมือนกัน ก็อดจะทิ้งความเป็นคนไม่ได้

หากคนพยายามลดความอยากเป็นให้น้อยลง พยายามทำงานอันเป็นหน้าที่ของตนให้มากขึ้น ด้วยการรับงานเฉพาะที่ตนทำได้ และทำได้ดีเท่านั้น อะไร ๆ ก็คงจะดีขึ้นกว่านี้มากทีเดียว.

๘๐. การสวดปริตร เพื่อต่ออายุอย่างในเรื่องอายุวัฒน-
กุมาร เป็นได้จริงหรือไม่ และมีความหมายที่แท้จริงอย่างไร ?

- ก่อนจะตอบ ขอสรุปเรื่องอายุวัฒนกุมาร สำหรับท่านผู้ไม่ทราบให้ได้ทราบเสียก่อนคือ เรื่องโดยย่อว่า

“เด็กคนหนึ่งเกิดมา หมอทำนายว่าจะตายภายใน ๗ วัน พราหมณ์ผู้เฒ่าแนะนำให้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า พ่อเขานำไปเฝ้า และได้รับพุทธพยากรณ์เช่นเดียวกัน และรับสั่งว่าความตายนั้น จะเกิดจากอมนุษย์เบียดเบียน จึงรับสั่งให้พระสวดปริตรเป็นการอารักขาแก่เด็กนั้น ตลอด ๗ วัน เมื่อครบกำหนดเด็กก็รอดตาย ได้นามว่าอายุวัฒนกุมาร มีอายุยืนนานถึง ๑๒๐ ปี ถึงตาย”

เรื่องนี้ มาในอรรถกถาธรรมบท จึงมีข้อที่ควรกำหนดไว้ดังนี้

๑. อันตรายแห่งชีวิตนั้น เกิดจากอันตรายภายนอก คือ การกระทำของคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม อันตรายในลักษณะนี้ หากจะมีการป้องกันอารักขาในทางที่ถูกต้องย่อมป้องกันได้ เป็นเรื่องธรรมดา

๒. ความเชื่อถือในเรื่องอำนาจปริตร สืบต่อกันมานาน และปรากฏผลสำหรับบางราย และได้รับการยอมรับนับถือกันแพร่หลายในส่วนต่าง ๆ ของโลก ที่นับถือพระพุทธศาสนา และการทำพิธีในลักษณะเดียวกันนี้ ในศาสนาอื่นก็มี เรื่องนี้จึงควรรับฟังไว้ในประเด็นที่ เป็น

“อำนาจพิเศษ ศรัทธา กำลังใจ บารมี อานุภาพ แห่งบุญ”

๓. เรื่องนี้ ท่านสรุปด้วยภาษิตที่ว่า

“พรทั้ง ๔ ประการ คือ อายุ วรรณะ สุข พละ ย่อมเจริญ
แก่ชนผู้มีปกติกราบไหว้ แสดงความอ่อนน้อมต่อคนอื่นเป็น
นิตย”

ซึ่งเราจะเห็นได้ว่า ผู้น้อยไม่ว่าในศาสนาใด ในยุคใด
ก็ตาม หากมีสัมมาคารวะ รู้จักเคารพนับถือท่านผู้เจริญกว่าตน
ในด้าน ชาติ วัย ความดีแล้ว ย่อมได้รับความเจริญด้วยพร
ทั้ง ๔ ประการนั้น ไม่มีข้ออันใดที่น่าสงสัยเลย

๔. เรื่องนี้เกี่ยวเนื่องกับการทำนาย อันเป็นการส่อง
ให้เห็นว่า คำทำนายต่าง ๆ นั้น จะจริงหรือไม่จริงเป็นเหตุผล
ของหมอดู แต่ที่แน่นอนที่สุดคือคำทำนายนั้น ๆ ไม่จำเป็นจะ
ต้องเป็นจริง หากคนไม่ประกอบเหตุ เพื่อให้เป็นไปตามคำ
ทำนายเหล่านั้น ไม่ว่าจะดีหรือไม่ดีก็ตาม เช่น

หมอดูทำนายว่า จะสอบไล่ได้ เลยไม่เรียนหนังสือ

หมอดูทำนายว่า จะยากจนมาก แต่เรากลับขยันทำงาน
ไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก

หรือแม้แต่ผู้ใหญ่เขาให้พร แต่เราไม่ทำเหตุเพื่อให้เกิด
ผลตามพรนั้น ๆ ผลตามที่ว่าก็จะไม่เกิดขึ้น

ส่วนประเด็นที่ว่า ความหมายที่แท้จริงนั้นเป็นอย่างไร
จะพบว่าแต่ละประเด็นที่กล่าวมานั้น ใครสมัคใจจะยอมรับ
นับถือในประเด็นใดก็ได้ ไม่เป็นการเสียหายอะไร เพราะแต่ละ
ประเด็น เป็นการบ่งบอกให้ทราบว่า

**“ผลทุกรูปแบบ จะต้องเกิดมาจากเหตุตามสมควรแก่
ผลนั้น และไม่มีการขัดแย้งกันระหว่างเหตุกับผลตลอดไป
ทุกกรณี.”**

๘๑. คนบางคน ไม่นับถือพระสงฆ์ และยุให้ผู้อื่นไม่
นับถือด้วย กล่าวหาว่าพระสงฆ์เป็นกาฝากสังคม กินแรงงาน
ของสังคม ดีแต่สอน ตัวเองไม่ทำ ควรทำอย่างไร ?

- จะให้ทำอะไรละ ?

คนเรานั้นธรรมชาติเหลือเกิน หากไม่ชอบกันก็ต้องด่าว่า
กัน ที่ว่ามาทั้งหมดนะ ไม่ค่อยเจ็บเท่าไรหรอก แสดงว่ายังไม่
ค่อยโกรธ ไม่พอใจมากเกินไป เคยเห็นคนเขาโกรธไม่ชอบ
กันด่ากันไหม ?

บางครั้งผิวเมื่อยอยู่กันมาเป็นปี ๆ เวลาเกิดไม่ชอบกัน
โกรธกัน เขาด่ากันเจ็บแสบกว่าที่บอกมาเสียอีก แต่เขาก็ยังอยู่
กันได้ หน้าที่ของพระนั้นท่านสอนว่า

“อย่าไปสนใจต่อคำหยาบคาย และการงานที่ทำแล้วหรือ
ยังไม่ได้ทำของคนอื่น แต่ให้สนใจในการงานที่ทำแล้วและยัง
ไม่ได้ทำของตน”

ทุกอย่างที่ถามมาจึงเป็นปกติวิสัยของคนที่มีจิตใจลำเอียง
มองปัญหาเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่กลับตัดสินเรื่องเหล่านั้น
เกินกว่าที่ตนได้พบเห็น ที่พูดที่นำไปเช่นนั้น จึงอาจพูดเพราะ

“ไม่ชอบพระ ไม่เข้าใจความจริง หรือเพราะกลัวว่า จะไม่ทันสมัยก็ได้”

พระพุทธศาสนานั้น ตั้งแต่สมัยพระพุทธเจ้าดำรงพระชนม์อยู่แล้ว ต้องประสบกับการต่อต้าน โจมตี กล่าวหา ใส่ความ จนถึงทำลายด้วยกำลัง เมื่อการกระทำที่เป็นปฏิปักษ์ต่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นอีก หรือจักเกิดขึ้นในอนาคตก็ตาม

“อย่าได้วิตกทุกขร้อนให้เกินพอดี เพราะนั่นเป็นเพียงธรรมดาอย่างหนึ่งเท่านั้น มันเกิดขึ้น เพราะมีเหตุปัจจัยให้เกิดขึ้น และจะต้องดับไป เมื่อเหตุปัจจัยของการดำรงอยู่ดับไป”

คำกล่าวหาทั้งหมดนั้น เป็นคำพูดเพราะ “ไม่ชอบ กับ ‘ไม่รู้’” ทั้งนั้น จึงควรทำความเข้าใจแต่โดยย่อ ๆ ว่า

- กาฬานั้น เกิดขึ้นที่ต้นไม้ไผ่แล้ว จะเบียดเบียนต้นไม้นั้นจนตายไป แต่พระสงฆ์อยู่คู่กับสังคมไทยมาเป็นเวลานานแล้ว และมีอยู่ในหลายประเทศ พระสงฆ์นอกจากจะไม่ทำให้สังคมต้องเป็นอันตรายแล้ว ยังมีบทบาทอย่างสำคัญในการพัฒนาสังคม ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ คำว่า กาฬาสังคมเป็นภาษาทางการเมือง ของพวกที่ไม่หวังดีต่อชาติ ศาสนา คำกล่าวของคนไม่หวังดีมีอะไรให้เชื่อได้หรือ ?

กินแรงงานสังคม ว่าที่จริงมีลักษณะอธิบาย คำว่า กาฬาสังคม พระสงฆ์ไม่ได้กินแรงงานสังคม แต่พระสงฆ์ก็ทำงานในหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการตอบแทนสังคม

และให้แก่สังคม ผู้กินแรงสังคมนั้น คือผู้ที่สังคมจะต้องเลี้ยงดู โดยส่วนเดียว แต่พระสงฆ์มีลักษณะเช่นนั้นหรือ ?

- ดีแต่สอน ตัวเองไม่ทำ หมายความว่าอย่างไร ?

สิ่งที่พระนำมาสอนนั้น เป็นการทำหน้าที่ของทูตอ่าน พระราชสาส์น เพราะคำสอนเป็นของพระพุทธเจ้า พระสงฆ์ นำมาบอกกล่าวให้ทราบเท่านั้น พระจึงทำหน้าที่เหมือนราชทูต อ่านพระราชสาส์น

ข้อว่าดีแต่สอน หากท่านทำได้ก็ควรอนุโมทนา เพราะเราหาพระที่สอนได้ดี ๆ ยากมาก แม้ท่านทำได้เพียงระดับนี้ ก็ควรยินดีแล้ว ข้อที่ว่าตัวเองไม่ทำนั้น เป็นการกล่าวหาแบบ ไม่มีเหตุผล คนที่ทำเช่นนั้นทำอย่างไรพระสอนได้ไหม ?

อย่ากินย าหารตอนเย็น ไม่ต้องมากหรือกเดือนละ ๔ ครั้งเท่านั้น รักษาศีล ๕ ให้ได้ เหล่านี้พระทำได้นะ หากชาวบ้าน ทำได้ จากส่วนน้อยนิดที่พระสอนและทำได้ ดังที่กล่าวนั้น น่าจะเป็นการเพียงพอแล้ว สำหรับชีวิตการครองเรือน

เรื่องศาสนานั้น ไม่ใช่บังคับแล้ว พูดเรื่องนิพพาน แต่เป็นเรื่องที่คนทุกคนจะต้องตรวจสอบตนเอง แล้วปฏิบัติตน ให้เหมาะสมแก่ฐานะที่ตนเป็น จึงจะได้รับการประโยชน์จากศาสนา

คำกล่าวหาศาสนาในลักษณะนี้ หรือลักษณะอย่างอื่น หน้าที่ของพระหรือชาวพุทธก็ตามควรทำเพียง

ไม่โกรธแค้นเมื่อเขากล่าวคำหยาบ ไม่หลงดีใจเมื่อเขายกย่องสรรเสริญ

เขาพูดถูกยอมรับ เขาเข้าใจผิดชี้แจงให้เข้าใจ
เชื่อหรือไม่ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ไม่ควรหวังผล
เลิศอะไรในเรื่องนี้.

๘๒. คนที่ทำลายพระพุทธศาสนา หรือพระพุทธรูปย่อม
ได้รับผลชั่ว เฉพาะคนทำลายที่เป็นชาวพุทธ หรือรวมทั้งที่เป็น
คนนับถือศาสนาอื่นด้วย ?

- รวมทั้งหมดแหละ เพราะอะไรหรือ ?

เพราะว่า การกระทำที่กำหนดเป็นบาปนั้น อาจแยก
ได้เป็นสองกลุ่ม คือ

๑. เป็นบาปสากล คือใครทำในส่วนใด และด้วยเหตุ
ผลอย่างไรก็ตาม หากทำด้วยจิตที่ประกอบด้วยโลภะ โทสะ
โมหะแล้ว ถือว่าเป็นบาป เช่นการฆ่าสัตว์ ลักทรัพย์ ประพฤติ
ผิดในกาม พุดเท็จ ดื่มสุราเมรัย ทำการเบียดเบียนประทุษร้าย
ให้คนอื่นเดือดร้อน หรือเดือดร้อนทั้งตนเองและบุคคลอื่น การ
ทำในลักษณะนี้ ใครทำก็เป็นบาป ใครละเว้นก็เป็นบุญ ไม่
เกี่ยวกับศาสนาแต่ประการใด

๒. เป็นบาปตามฐานะ คือเป็นเรื่องเฉพาะกลุ่มคนนั้น ๆ
ที่ให้สังขปฎิญาณไว้ว่าจะไม่ละเมิดข้อห้ามที่กำหนดกันใน
ศาสนานั้น ๆ เช่น กินอาหารตอนเย็น นอนบนที่นอนสูงใหญ่
เป็นต้น หากเป็นอุบาสกอุบาสิกาผู้สมาทานศีล ๘ หรือภิกษุ

สามเณรกระทำ ก็เป็นบาป แต่คนทั่วไปทำไม่บาป เพราะเป็น
เรื่องของวินัย คือระเบียบแบบแผน สำหรับหมู่คณะนั้น ๆ เท่านั้น

การทำลายพระพุทธรูป พระพุทธรูปนั้น เป็นการ
กระทำด้วยอกุศล ที่เป็นโลภะ โทสะ โมหะ ตามควรแก่กรณี
นั้น ๆ จึงกลายเป็นบาปสากล คนในศาสนาใดทำก็บาป แม้
ชาวพุทธไปทำลายรูปพระเยซู โบสถ์ สุเหร่า ก็บาปเช่นเดียวกัน
เพราะมีประทุษจริตต่อคนอื่น และผู้ที่มีคุณความดีสูง

สมัยอิทธิพลของอิสลาม เข้าครอบงำอินเดีย แม่ทัพคน
หนึ่งของอิสลาม สั่งทำลายพระพุทธรูปและโค่นต้นโพธิ์ตรีสรู
พอลูกน้องทำตามคำสั่งเสร็จ เฉพาะแต่ตัดต้นโพธิ์เท่านั้น ผู้สั่ง
เกิดโรคประหลาดจนเน่าหมดทั้งตัว และตายเพียง ๗ วันเท่านั้น

เรื่องศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ทุกศาสนานั้น อย่าไปริ
ลองเข้าเขี้ยว อันตรายมากทีเดียว.

๑๒. ปัญหาเกี่ยวกับผู้ใหญ่ การศึกษา

๘๓. ผู้ใหญ่วางอำนาจ เจ้าอารมณ์ อคติ ผู้หญิง ไร้யางอาย จะมีวิธีแก้ไขอย่างไร ?

- จะไปแก้ไขเขาทำไมละ แก่ที่เราชั เพราะความรู้สึกว่า เขาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เราเป็นคนรู้สึกนี้ เขาไม่ได้รู้สึกว่าเป็นเช่นนั้น เมื่ออยากจะแก้ ก็ต้องแก้ความรู้สึกของเรา การไปตามแกที่คนอื่นนั้น หาข้อยุติไม่ได้หรอก

“เรื่องนี้เราควรทำความเข้าใจอย่างไร ?”

เรื่องของผู้ใหญ่นั้น ปกติท่านก็มีอำนาจสำหรับวางเสียด้วย หากท่านไม่วางอำนาจเสียบ้าง ท่านก็เป็นผู้ใหญ่ไม่ได้ แต่ถ้าวางอำนาจอยู่เสมอ ก็เป็นผู้ใหญ่ได้ไม่ดีเช่นกัน

การจะตัดสินว่า ผู้ใหญ่วางอำนาจ เจ้าอารมณ์ อคติ หรือไม่นั้น ไม่ควรตัดสินกันด้วยความรู้สึกนึกคิดของเราเอง แต่ควรหัดคิดสมมติตนเอง อยู่ในฐานะของท่าน เมื่อมีปัญหาเฉพาะหน้าเช่นนั้น ควรทำอย่างไร บางที่จะเข้าใจและยอมรับอะไรดีขึ้น

สูตรของผู้ใหญ่นั้น ต้องตำหนิคนที่ควรตำหนิ ยกย่องคนที่ควรยกย่อง ในเรื่อง กาละที่ควรตำหนิและยกย่อง หากไม่ทำเช่นนั้นเป็นผู้ใหญ่ไม่ได้

สูตรของผู้น้อยประเภทหนึ่ง คือออกคติดต่อผู้ใหญ่ไม่ได้ การดำเนิน นินทาผู้ใหญ่ จึงเป็นประเพณีอย่างหนึ่งของผู้น้อย

ราษฎรนินทารัฐบาล สมภารถูกลูกกวัดนินทา ลูกน้อง นินทาหัวหน้าเป็นต้น กลายเป็นปกติภาพประการหนึ่ง ใน ประเทศ สังคมนั้น ๆ

“การตัดสินใจใครเป็นอะไร จึงควรทำด้วยเหตุผล ไม่ใช่ ว่าคนอื่นวางอำนาจ เจ้าอารมณ์ ออกติ ด้วยความเป็นผู้วางอำนาจ คือตัดสินเขาเลย แบบใช้อารมณ์อย่างมือคตเสียเอง”

ท่านที่เป็นผู้ใหญ่อย่างน้อยก็ต้องมีความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถ พอเหมาะสมแก่ตำแหน่งอยู่หรือก ถึงแม้จะดี ไม่เข้าขั้นก็ตาม หากพิจารณาด้วยความเป็นธรรมแล้ว เห็นว่า ท่านเป็นคนเช่นนั้นจริง ไม่จำเป็นต้องไปแก้ไขอะไรที่ท่าน หรือก แก้ที่ตัวเราเองด้วย

“การทำงานในหน้าที่ของตนให้รวดเร็ว เรียบร้อย ด้วย ความรอบรู้ ตั้งใจจริง มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่ให้บกพร่องได้”

หากทำได้เช่นนี้ ผู้ใหญ่ท่านจะวางอำนาจ เจ้าอารมณ์ ออกติอย่างไร ก็ไม่อาจมาสำแดงอะไรกับเราได้หรือก มันเหมือนกับเราขับรถ หรือเดินไปบนหนทางที่หมิ่นเหม่ต่อการตกถนน เมื่อเรารู้ตัว รู้สถานที่ รู้งานที่ต้องทำด้วยความไม่ประมาท แล้ว โอกาสที่จะตกลงไปมีไม่ได้หรือก เรื่องการอยู่ใกล้ชิด กับผู้ใหญ่ประเภทนี้ก็เหมือนกัน

การอยู่ทำงานกับผู้ใหญ่ นั้น นอกจากทำตัวอย่างที่ว่า
มาแล้ว *ไม่ควรใกล้ชิดนัก และไม่ควรร่าห่างนัก ควรวางตน
พอเหมาะพอควรแก่ฐานะ โอกาส ความจำเป็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับ
ผู้ใหญ่ ความรู้สึก และการทำงานก็จะดีขึ้น*

เออ มีคนเขานินทากันว่า เตี้ยวันนี้หากไม่มีการประจบ
ประแจงท่าน หรือท่านโง่งเราไม่เล่นด้วย จะอยู่ไม่ได้ ข้าราชการ
ดี ๆ เสียคนไปมากเพราะเหตุนี้ จะจริงหรือ ?

น่าจะเป็นการใส่ร้ายกันมากกว่า ไม่น่าเป็นไปได้เลย
หรือจะเป็นผู้น้อยริษยาผู้ใหญ่ จะแกล้งใส่ไฟท่านก็ไม่รู้ ?

เรื่องผู้หญิงไร้ยางอายนั้น ตัวก็ของเขา ยางก็ของเขา
ไม่เห็นเกี่ยวอะไรกัน เมื่อไม่พอใจก็ไม่ควรกรายใกล้ หาก
เป็นญาติพี่น้องกัน ก็ต้องพยายามหาเหตุผลในความเป็นอย่างนั้น
ให้เจอแล้วค่อยคิดแก้ไขไปตามสมควร หากไม่เกี่ยวข้องกัน
โดยตรง ก็ไม่ควรเกี่ยวข้อง ลูกเขามีพ่อแม่ พ่อแม่เขาย่อม
เห็นปัญหานี้และแก้ไขเอง คนนอกไปจู้จ้นจ้านเรื่องอย่างนี้ น่า
จะไม่เหมาะ

ที่สำคัญคือ อย่าไปตัดสินว่าใครดี เลว ง่าย ๆ เกินไป
ก็แล้วกัน บางทีคนเราต้องการในสิ่งเดียวกัน พอคนหนึ่งได้ไป
กลับชี้หน้าด่ากราดว่าเขาไร้ยางอาย หน้าด้าน สารพัด ไม่คิด
หรือว่าหากของนั้นเราได้ไว้เอง เราจะเป็นอย่างไร ไม่เป็น
เหมือนที่ด่าเขาไว้หรือ ?

การจะชี้หน้าตำคนนั้นง่าย แต่ต้องคิดให้มาก ๆ มีเหตุ
มีผลที่เหมาะสม ไม่ใช่ก็จะตราหน้าใครเป็นอะไรก็ลงมือเลย
อย่างนี้ก็หนักไปหน่อย เรื่องผู้ใหญ่ ผู้หญิงหรือเรื่องอื่นก็ทำนอง
เดียวกัน

“การใคร่ครวญพิจารณาเสียก่อนแล้ว ทำ พุดออกไป
เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ.”

๘๔. การศึกษาของคณะสงฆ์ ควรปรับปรุงหรือไม่ และ
ควรปรับปรุงอย่างไร หากเห็นว่าควรปรับปรุง ?

การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงนั้น เป็นสัจธรรมและเป็น
พัฒนาการประการหนึ่ง เพราะสรรพสิ่งในโลกนั้น จำเป็น
จะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้สามารถอยู่ได้และเจริญยิ่ง ๆ
ขึ้น ในท่ามกลางสิ่งที่เปลี่ยนแปลงทั้งหลาย

การศึกษาของพระสงฆ์ ก็หาได้อยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์นี้
ไม่ จำเป็นจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและต้องเป็นการเปลี่ยนแปลง
ไปในลักษณะที่

“ดีขึ้น มีประโยชน์มากขึ้น สามารถสนองตอบความต้องการ
ของภิกษุ สามเณร สังคมดีขึ้น และสามารถสร้างพระภิกษุสามเณร
ให้เป็นศาสนทายาทและพลเมืองดี เพราะสมแก่กาลสมัย ในรูป
ของการศึกษาทางพระพุทธศาสนา”

ทำไมจึงต้องเน้นในประเด็นว่า การศึกษาทางพระ-
พุทธศาสนา ?

เพราะว่า การศึกษาของคณะสงฆ์จะเปลี่ยนแปลงไป
ในด้านหลักการ และวิธีการอย่างไรก็ตาม จะต้องยึดหลัก
พระพุทธศาสนาไว้ เพราะ

**“พระภิกษุ สามเณร คือ ผู้ศึกษาคำสั่งสอนของพระ-
พุทธศาสนา ปฏิบัติตามคำสั่งสอน และสอนบุคคลอื่นให้
ปฏิบัติตามด้วย”**

งานศึกษา ปฏิบัติ และทำงานของพระ มีความเกี่ยวเนื่อง
ถึงกัน

เมื่อต้องการจะปรับปรุง จึงต้องเริ่มปรับปรุงที่การศึกษา
โดยให้สัมพันธ์กับการปฏิบัติ และการทำงานสั่งสอนศาสนา
แก่คนอื่น

อย่าลืมว่า “พระพุทธเจ้าทรงประสบความสำเร็จใน
การแสดงธรรมสั่งสอนคนอื่นนั้น เพราะคนเขายอมรับนับถือว่า
พระองค์ทรงมีความรู้ ความประพฤติ สูงกว่าเขา และสามารถ
จะสอนเขาให้ได้รับประโยชน์ตามที่เขาต้องการได้ พระสงฆ์
ที่ประสบความสำเร็จในการทำงานของท่าน ก็เดินทางบนเส้นทาง
สายเดียวกันนี้”

การศึกษาของพระ จึงต้องมุ่งไปในสองด้าน คือ

๑. ให้มีความรอบรู้ในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา
เหมาะสมแก่เพศของตน

๒. ให้มีความรู้ทางคติโลก พอที่จะนำมาเป็นอุปกรณ์
แห่งการสอน เป็นสื่อให้เกิดความเข้าใจธรรม เหมาะสมแก่

ความรู้อันเป็นพื้นฐานของบุคคล เพราะเดี๋ยวนี้ชาวโลกเขาศึกษาล้ำหน้าพระไปมากแล้ว พระจะใช้เพียงหลักธรรมอย่างเดียว โดยไม่อาจประยุกต์เข้ากับวิชาการสมัยใหม่ไปสั่งสอนเขา ออกจะพูดกันยาก อย่าลืมนะว่า

พระพุทธเจ้าทรงเป็นโลกวิทู คือทรงรู้แจ้งโลก ทั้งแผ่นดิน สัตว์ สังขาร โดยแจ่มแจ้ง ทำให้พระองค์สามารถยกย้ายพระธรรมเทศนา ให้เหมาะสมแก่พื้นฐานทางความรู้ของผู้ฟังได้อย่างเหมาะสมแก่คนนั้น ๆ การแสดงธรรม ความรอบรู้ ธรรม และผลแห่งการปฏิบัติธรรมจึงเกิดขึ้นได้ในเวลาอันรวดเร็ว จนคนบางพวกมองเห็นเป็นเรื่องเหลือเชื่อไปก็มี

เมื่อสอนวิชาทั้งทางคติโลก และทางคติธรรม อันเหมาะสมแก่เพศของท่าน โดยมุ่งไปในทางให้ท่าน

สามารถทำงาน ในหน้าที่ของศาสนทายาท ที่มีขีดความสามารถสูง และได้หลักในการปฏิบัติอันเหมาะสมแก่สมณภาวะ

หากท่านอยู่ในเพศฆราวาส เพราะไม่อาจครองเพศเป็นบรรพชิตได้ ก็อาจให้เป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมอาจนำคนอื่นในทางศีลธรรมได้

คนบางพวกคัดค้านในประเด็นนี้มาก เพราะกลัวว่าพระเรียนมาก ๆ แล้วจะสึกเสียหมด การศึกษาของคณะสงฆ์จึงเกิดภาวะชะงักงันมานานแล้ว คนที่รับผิดชอบในเรื่องนี้ได้พร้อมกันสร้าง

“สภาพโยนกลองขึ้นในพระพุทธศาสนา”

“บั้นปล่อยไว้นานทั้งกลองทั้งคนโยนก็ตกน้ำ”

เรื่องพระบวชแล้ว สึกบ้าง อยู่บ้างนั้น เป็นสัจธรรมประการหนึ่ง ที่สิ่งทั้งหลายจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง เพราะการที่พระสึกบ้างอยู่บ้าง แต่ในขณะที่เดียวกันบวชอยู่ก็เป็นพระดี สึกไปก็เป็นคนดีได้นั้น

เป็นการแสดงถึงความมีชีวิต ของพระพุทธศาสนา เพราะสิ่งที่มีชีวิตจะต้องมีการขบถ่าย เหมือนคนกินแล้วถ่าย แต่อย่าลืมว่าอาหารที่เรากินเข้าไป กว่าจะถ่ายออกมานั้น ได้ทำประโยชน์ให้แก่ร่างกายของเรามากทีเดียว ลองกินแล้วไม่ถ่าย หรือถ่ายแล้วไม่ได้กินคูชิ แล้วจะรู้สึก

เนื่องจากระบบการบวชในประเทศไทยไม่เหมือนชาติอื่นเขา เรานิยมบวชกันทุกคนตามโอกาสอันสมควร ขึ้นท่านบวชแล้วไม่สึกคูชิ ไม่ต้องนานหรือก ให้ทำติดต่อกัน ๓ ปี เท่านั้นเอง.

จะเกิดจลาจลทันที

เพราะชาวบ้านไม่อาจบำรุงได้ คนที่ต้องการจะบวชไม่มีที่อยู่ ลูกเมียของพระที่ไม่ยอมสึก จะต้องเดินขบวนประท้วง เถรสมาคม คงวุ่นวายกันมากทีเดียว

เรื่องที่น่ากลัวมากคือ พระบวชแล้วจะไม่สึกกัน ไม่ใช่บวชบ้าง สึกบ้าง อยู่บ้าง อย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

หากใครจะกล่าวว่า ทำอย่างนั้นเป็นการเอาเปรียบ
ชาวบ้าน ก็อย่าลืมนึกว่า ท่านเป็นคนไทยมีสิทธิในการเลือกถิ่น
ที่อยู่อาศัย อาชีพ อันไม่ผิดกฎหมายได้ ใครอยากได้เปรียบ
บ้าง จะบวชก็ไม่มีคนห้ามหรือ

กลัวแต่ว่า พอบวชเข้าจริง ๆ จะอยู่ไม่ได้เสียเท่านั้นเอง
อย่าลืมนึกว่า พระภิกษุสามเณรนั้น เมื่อท่านบวชไปแล้ว
หาได้ทำหน้าที่เพียงเรียนหนังสืออย่างเดียวไม่

*“ทุกอย่าง ที่ท่านกำหนดไว้ เป็นเงื่อนไขในความเป็น
ภิกษุสามเณร ท่านต้องปฏิบัติตามด้วย”*

มีคนบางพวกกล่าวดำหิว่า พระบวชแล้วสึกมาแย่งงาน
ชาวบ้าน

พูดแปลกดีไหม ?

**พระเหล่านั้นเป็นใคร เป็นลูกไทยหลานไทย ชาวนา
ชาวสวนไทยใช้ไหม ?**

ทุกคนในประเทศนี้ มีสิทธิในความเป็นคนไทย และใช้
สิทธิ์ของความเป็นไทย อันชอบด้วยกฎหมายเท่าเทียมกัน

ที่คนต่างชาติมาอยู่ มากิน มาแย่งงาน ที่ดิน ฐานะทาง
สังคมของคนไทย นับเป็นล้าน ๆ คนไม่ค้อยมีคนรังเกียจ พอ
ลูกตาสี ตาสา ชาวนา ชาวสวน กระเสือกกระสนช่วยตนเอง
สู้บด้ออายุพระพุทธศาสนา และจะทำงานในฐานะเป็นพลเมืองดี

คนบางพวกกลับตั้งข้อรังเกียจกัน หมายความว่า
อย่างไร ?

“การศึกษาของคณะสงฆ์ สมควรอย่างยิ่งที่จะต้อง
ปรับปรุง และควรปรับปรุงมานานแล้วด้วย ไม่ว่าด้านหลักสูตร
การสอน การสอบ การให้คะแนน การรับรองวิทยฐานะ”

การที่พูดกันว่า พระเรียนของพระ ทำไมต้องให้ฆราวาส
มารับรอง ไม่เห็นจำเป็นนั้น ควรจะเลิกพูดไปนานแล้ว

เพราะการเทียบเปรียญเป็นพระครู เจ้าคุณ เป็นต้น
นั้น ไม่เรียกว่ารับรองวิทยฐานะแล้ว จะให้เรียกอะไร ?

ส่วนประเด็นที่ว่า ควรปรับปรุงอย่างไรนั้น

พูดได้เพียงหลักการ อย่างที่กล่าวมาแล้ว ส่วนขั้นตอน
การแบ่งชั้น หลักสูตร เป็นงานระดับนโยบาย พูดไปก็ไม่เกิด
ประโยชน์อะไร เพราะท่านต้องทำเป็นแผนการศึกษาคณะ
สงฆ์ ออกมาเป็นรูปของพระราชบัญญัติ

ท่านได้ดำเนินงานกันมานานแล้ว แต่ยังไม่คลอดออกมา
คนที่หวังเห็นการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตร การศึกษา
ของคณะสงฆ์ ให้สอดคล้องกับความต้องการ ความจำเป็น
ของสังคม คงทำได้เพียงภาวนาว่า

เจ้าพระคุณ ขอให้แผนการศึกษาของคณะสงฆ์ได้ออก
มาในทางอำนวยให้เกิดประโยชน์แก่คนทุกฝ่ายเถิด อย่าได้
แท้งเลย ๆ เพียง

ทำได้เพียงนี้จริง ๆ สำหรับงานระดับนี้ และ
ในขณะนี้.

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
พลอากาศเอก หะริน หงสกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๓๘ โทร. ๒๘๑๗๗๕๐

น้ำพระทัยของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

อันตัวพ่อ ชื่อว่า พระยาตาก
ทนทุกข์ยาก กู้ชาติ พระศาสนา
ถวายเป็นแผ่นดิน ให้เป็น พุทธบูชา
แต่พระศาสนา สมณะ พระพุทธโคดม

ให้ยี่นยง คงถ้วน ห้าพันปี
สมณะพราหมณ์ชี ปฏิบัติ ให้พอสม
เจริญสมณะ วิปัสสนา พ่อชื่นชม
ถวายเป็นคัม รอยบาท พระศาสดา

คิดถึงพ่อ พ่ออยู่ คู่กับเจ้า
ชาติของเรา คงอยู่ คู่พระศาสนา
พระพุทธศาสนา อยู่ยง คู่องค์กษัตรา
พระศาสดา ผากไว้ ให้คู่กัน.

จารึกในศาลพระเจ้าตากสินมหาราช
วัดอรุณราชวราราม